Ι. Θ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΑΝΑΤΟΛΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ ΣΤΟ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ο ΖΕΡΒΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΕΣ ΔΟΣΙΛΟΓΕΣ ΣΥΜΜΟΡΙΕΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ – ΧΕΙΜΩΝΑ 1944.

Η ΣΥΝΕΝΟΧΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΖΕΡΒΑ ΝΑ ΤΙΣ ΕΝΤΑΞΕΙ ΣΤΟΝ ΕΔΕΣ

Stellung zu Deutschland

Die Zervas – Leute versichern immer wieder, ihr Kampf richte sich nicht gegen die Deutschen, scondorn nur gegen die Kommunisten, eine Aussage, die durchaus geeignet ist, untor dem Deckmantel der nationalen Sache den Kampf gegen den deutschen Okkupator zu verschleiern. Es besteht der strenge Befehl, zunachst noch jeden Kampf gegen die, deutsche fruppe zu vermeiden, es sei denn, die Zervas – Banden werdon von ihr angegriffen.[1]

1. Bundesarchiv – Militararchiv – Freiburg [BA-MA] RW-4 Oberkommando der Werhrmacht/Nehrmacht Fuhrungsstad, Anlage 2 zu Feindlegebericht XXII (Geb) A.K. Nr. 1728/43/ geheim von 26/10/43 σ. 6.

Ο ΕΔΕΣ στη Λευκάδα ιδρύεται στις 12 Οκτωβρίου 1943[2] από ευάριθμους πολίτες της πόλης της Λευκάδας συντηρητικών θέσεων συνδεδεμέ-

2. Η επιτροπή ΕΔΕΣ Λευκάδας, κυριολεκτικά το ΕΔΕΣ Λευκάδας, αποτελείτο από τα ακόλουθα επτά (7) μέλη: Μιχαήλ Μελά ιατρό πρόεδρο, τον μετέπειτα πρόεδρο δικηγόρο Κωνσταντίνο Βαγενά, αρχηγό της νεολαίας ΕΟΝ Μεταξά, τον πρόεδρο της κοινότητας Λευκάδας επί δικτατορίας Μεταξά που διατηρήθηκε και μετέπειτα από την Ιταλική και Γερμανική στρατιωτική διοίκηση της Λευκάδας Δημήτριο Γιαννουλάτο, το γνωστό συνεργάτη των Ιταλών Πιέρρο Σταύρο από το Λευκαδίτικο αρχοντολόι, καθώς και τον Ευστάθιο Βρεττό, τον Κωνσταντίνο Μανωλίτση και το Μάρκο Τσαρλαμπά.

Για τον τελευταίο εμμέσως η κ. Σμύρνη Μαραγκού, στην περισπούδαστη εργασία της που μαζί με αυτή του ιστορικού της εθνικής αντίστασης της Λευκάδας Ζώη Κουτσαύτη αποτελούν την par excellence definitive μελέτη της κατοχικής Λευκάδας, γράφει: «Το κύτταρο αυτό σιγά-σιγά επήρε και πολιτική χροιά και προσεχώρησαν... και ο Μητροπολίτης Λευκάδας Δωρόθεος ο γνωστός για το αντικομουνιστικό του πάθος όπως και ο Μάρκος Τσαρλαμπάς...». Ο δε Κουτσαύτης αναφερόμενος στους ίδιους λέγει: «Οι πιο σημαντικοί εκπρόσωποι του ΕΔΕΣ συγκρότησαν τη ληστρική εταιρεία, Βιναρία, με σκοπό την εκμετάλλευση και το ξεζούμισμα του Λευκαδίτη αγρότη σε συνεργασία με τους κατακτητές». Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε την έκθεση Σπύρου Φίλιππα – Πανάγου έπαρχου Λευκάδας κατά τη Γερμανική Κατοχή, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σσ. 184-191, Σμύρνη Γ. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, Αθήνα 1989, σσ. 232-234, Ζώης Τ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, Αθήνα, 1991, σσ. 80-83.

Ο Φίλιππας Πανάγος, σε μια ανατομική πράγματι ανάλυση του ΕΔΕΣ Λευκάδας που γίνεται αποδεκτή σε μεγάλο βαθμό και μάλιστα υιοθετείται απόλυτα και από τον Κουτσαύτη, (Βλέπε Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 80-83) και κ. Μαραγκού, (Βλέπε Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 273-275), η οποία σχεδόν αντιγράφει τις θέσεις του Φίλιππα, παρουσιάζει μια εικόνα που δε διαφέρει στο ελάχιστο από τα όσα συμβαίνουν στην υπόλοιπη Ελλάδα. Πράγματι η αναφορά του Φίλιππα – Πανάγου υπήρξε μία «ηρωική» για τις συνθήκες της εποχής προσπάθεια, να σκιαγραφηθεί η δυναμικότητα της ιστορικής εκείνης περιόδου.

«Τα υλικά εξ ών κατασκευάσθη το ΕΔΕΣ Λευκάδος ήσαν διάφορα:

1.– Μερικοί αξιωματικοί εισελθόντες εις Λευκάδα μετά την Ιταλικήν κατάρρευσιν εξ Ακαρνανίας, όπου διέμενον κρυπτόμενοι ίνα αποφύγωσι την σύλληψιν υπό των Ιταλών, και αρνούμενοι πάσαν υπηρεσίαν εις τα διάφορα εθνικιστικά ή Εαμικά μόνιμα τμήματα τα δρώντα εις διαφόρους περιοχάς της Ελλάδας. Μεταξύ των Αξ/κών τούτων ήτο και ο μόνιμος υπολ/γός Διον. Ζαμπέλης, όστις διέμενε από της εισόδου αυτού εις Λευκάδα εις το χωρίον Μαραντοχώριον κείμενον εις την νότιαν περιοχήν της νήσου.

2. – Τα λείψανα των στελεχών της νεολαίας του Ιωάννου Μεταξά, εκπροσωπούμενα κυρίως υπό του Κων/τίνου Βαγενά, δικηγόρου, εφέδρου αξιωματικού- υπολοχαγού, διατελέσαντος συνταγματάρχου αρχηγού της νεολαίας Λευκάδος και του Άγγελου Συκιώτη, εφέδρου λοχίου όστις είναι και ο νυν αρχηγός του ΕΔΕΣ Λευκάδος.

νων με το Μεταξικό καθεστώς και με ελάχιστη επιρροή στον κοινωνικό ιστό της Λευκάδας. Έκτοτε και μέχρι την απελευθέρωσή της, το Σεπτέμ-

3. – Διάφορα εγκληματικά στοιχεία της πόλεως και της υπαίθρου, τα οποία προσεταιρίσθη το ΕΔΕΣ ως δυναμικά.

Τοιαύτη ήτο η σύνθεση του ΕΔΕΣ Λευκάδος, τελούντος υπό την υψηλήν καθοδήγησιν, ανωτέρας, ούτως ειπείν, ατμοσφαίρας, εις την οποίαν διακρίνομεν τον επίσκοπον Λευκάδος και Ιθάκης Δωρόθεον, τον γερμανομαθή μεγαλοκτηματίαν και ναυπηγόν του πολεμικού ναυτικού Βασίλειον Φραγκούλην και τον Λευκάδιον εισαγγελέα Λευκάδος Χριστόφορον Λάζαρην, εις τον οποίον οφείλεται η καταδίωξις και οι προφυλακισμοί [προπηλακισμοί] κατά του αξιοπρεπεστάτου και πραγματικού Έλληνος πρωτοδίκου και προεδρεύοντος του πρωτοδικείου Λευκάδος Γεωργίου Θεοδοσοπούλου, καθ' όσον απεκάλυψεν εις τον οπλαρχηγόν Πάνον Βέρην ότι ο Γεώργιος Θεοδοσόπουλος ωμίλησεν μετά χαράς διά τον θάνατον εγκληματικού ραλλικού στοιχείου. Συνδετικός κρίκος της ανωτέρας ταύτης ατμόσφαιρας και της οργανώσεως του ΕΔΕΣ ήτο ο Δημήτριος Γιαννουλάτος, όστις ήτο μέλος του Διοικητικού συμβουλίου της οργανώσεως.»

Ο Φίλιππας – Πανάγος συνεχίζοντας, σκιαγραφεί τους κατ' αυτόν υπεύθυνους της πολιτικής παρακμής στη Λευκάδα, οι οποίοι υπήρξαν και οι κυριότεροι εκπρόσωποι της συντηρητικής παράταξης: «Ο πρώτος Λευκάδιος όστις ήνοιξε τας θύρας του εις τους Ιταλούς είναι ο Κων/νος Αραβανής ή Τσουκνίδας, στενός φίλος και συνεταίρος εις όλας τας επιχειρήσεις του ιταλομαθούς *εμπορίου* [εμπόρου] και προέδρου τότε της Κοινότητας Λευκάδος Δημητρίου Γιαννουλάτου. Ο Δημήτριος Γιαννουλάτος, βοηθούμενος υπό της Ιταλικής γλώσσης, μετεβλήθη εις σύμβουλον του Πολιτικού Δ/τού Κάρολο Καστίλια. Κατ' αρχάς ο Δημήτριος Γιαννουλάτος προσεποιήθη να δικαιολογήση την στάσιν του ταύτην, ως οφειλουμένην εις το γενικόν ενδιαφέρον αυτού υπέρ του τόπου και των συμπατριωτών αυτού. Αλλά μόνον κατ' αρχάς. Βραδύτερον δεν ηδύνατο, ούτε άλλωστε προσεπάθη, να δικαιολογήση τίποτε. Δεν ηδύνατο ακόμη να δικαιολογήση διά ποίον λόγον εις εποχήν, καθ' ήν κατεστρέφοντο οικονομικά και οι μεγαλύτεροι έμποροι, αι αποθήκαι αυτού υπερπληρώθησαν εμπορευμάτων και αι φυλακαί και τα κρατητήρια Ελλήνων αγωνιστών.

Το παράδειγμα του Δημητρίου Γιαννουλάτου και Κων/νου Αραβανή εύρεν μερικούς μιμητάς. Ενταύθα αναφέρω μόνον τους έχοντας σχέσιν με την πολιτικήν κατάστασιν του τόπου, *για να ερμηνεύσω τον χαρακτήρα της εθνικιστικής κινήσεως εν Λευκάδι.* Οι άνθρωποι ούτοι επλούτισαν. Θα ελέγομεν ότι επέτυχον του σκοπού των, εάν ο σκοπός αυτών περιορίζετο ως εκεί. Αλλ' ατυχώς δεν περιορίζετο ως εκεί, ούτε ακόμη εις την σωτηρίαν αυτών από την Λαϊκήν νέμεσιν. Αι φιλοδοξίαι των δυστυχώς εξετείνοντο εις την οριστικοποίησιν της εξουσίας αυτών επί του Λευκαδίου Λαού. Ούτω, ελθόντες εις επικοινωνίαν μετά του Ζέρβα και έχοντες και την συνεργασίαν του επισκόπου Λευκάδος και Ιθάκης Δωροθέου, ήρχισαν οργανώνοντες εν Λευκάδι το ΕΔΕΣ. Πλην όμως εκπεσμένοι ηθικώς, ως ήσαν, κατεννόησαν ότι θα έπρεπε να αποκρυβώσι διά τους περισσότερους, διά τους απλοϊκούς, τοποθετούντες άλλους εις τας μάλλον εκδήλους και υπευθύνους θέσεις της

βριο του 1944, με την οικειοθελή αποχώρηση της Γερμανικής φρουράς,[3] όπου γίνεται με την επιτόπια πανηγυρική παρουσία των αυτοαποκαλού-

οργανώσεως και κρατούντες δι' εαυτούς τας θέσεις των ηθικών αυτουργών, ως κατεδείχθη εκ των *υστέρων, εφ' όσον και η οργάνωσις του ΕΔΕΣ εν Λευκάδι υπήρξε προδοτική, εγκληματική.*

Πρέπει να είπω ότι ο Επίσκοπος Λευκάδος, άνθρωπος με συνείδησιν χωροφύλακος της ειδικής ασφαλείας, όπως εγνωρίσαμεν το όργανο τούτο κατά την πρόσφατον χρονικήν περίοδον, κατείχετο εκτός της μανίας αυτού κατά του ΚΚΕ, το οποίον έβλεπε συνεργαζόμενον εις την παράταξιν του ΕΑΜ και εξ αισθημάτων εκδικήσεως εναντίον ωρισμένων προσώπων,...». Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδος», σ. 185.

Ο ίδιος ο Ζέρβας σε αναφορά του στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, Δ/ση Β4, από 6 Δεκεμβρίου 1952 για να *αναγνωριστεί* ο ΕΔΕΣ «της περιφέρειας» Λευκάδας και όχι της νήσου Λευκάδας, γράφει: «Κατόπιν διαταγής μου (χωρίς να αναφέρεται η ημερομηνία έκδοσης της διαταγής), συνεστήθη εν Λευκάδι διοικητική επιτροπή ΕΔΕΣ εκ των κάτωθι (1)Μιχαήλ Μελάς ιατρός πρόεδρος, (2)Κωνσταντίνος Βαγενάς δικηγόρος, (3)Νικόλαος Καββαδάς ταμειακός υπάλληλος, (4)Δημήτριος Γιαννουλάτος έμπορος» και ακολουθούν άλλα τρία ονόματα ήδη αναφερθέντα. Η ίδια αναφορά έχει *καίρια* σημασία διότι όπως θα αναφερθεί περαιτέρω αποδεικνύει ότι ουδέποτε υπήρξε ένα *bona fide* στρατιωτικό τμήμα του ΕΔΕΣ στη Λευκάδα είτε αυτόχθονο είτε από παρακείμενες περιοχές. Αρχείο ΔΙΣ/ ΓΕΣ, Φ.907/Α/8δ. Η Γερμανική Στρατιωτική Διοίκηση Ελλάδας το XXII Σώμα Στρατού σε λεπτομερέστατη απόρρητη αναφορά του από 22/10/1943 δίνει την πλήρη αναλυτική και κατά περιοχές και περιφέρειες δύναμη του ΕΔΕΣ. Πουθενά δεν αναφέρεται η Λευκάδα και για το Ξηρόμερο δε μόνο ο Καραμπέκιος *αγνοώντας* τις οργανωμένες δοσίλογες ομάδες Βέρη, Γουρούνα κτλ. Bundesarchiv -Militararchiv-Freiburg [BA-MA] RW-4 Oberkommando der Werhrmacht/Nehrmacht Fuhrungsstad, Anlage 2 zu Feindlegebericht XXII (Geb) A.K. Nr.1728/43/ geheim von 26/10/43 σ. 1-2. Υπογράμμιση δική μου.

3. Στο σημείο αυτό θα παραθέσουμε στοιχεία από διαφορετικές πηγές, που όλες όμως συγκλίνουν στην κοινή διαπίστωση, *sine qua non*, για τους λόγους δημιουργίας τους και τους στόχους των ετερόκλητων και αντικοινωνικών αυτών ομάδων: "Die Zervas – Leute versichern immer wieder, ihr Kampf richte sich nicht gegen die Deutschen, sondern nur gegen die Kommunisten, eine Aussage, die durcnaus geeignet ist, untor dem Deckmantel der nationalen Sache dem Kampf gegen den deutschen Okkupator zu verscnleiern." *Ibid*, σ. 3.

Ο στρατηγός Ζέρβας, στην προαναφερθείσα αναφορά του, ευρίσκεται στη μάλλον δύσκολη θέση, να μη μπορεί να απαριθμήσει έστω και μία αψιμαχία ή και μία απλή παρενόχληση των κατοχικών στρατευμάτων είτε Ιταλικών είτε Γερμανικών από τις ευκαιριακές αυτές «ομάδες».

Όμως ο Ζέρβας, με ιδιαίτερη έμφαση κομπορρημονώντας, αναφέρει τα επιτεύγματά τους: «Αι ομάδαι αυταί είχαν επιτύχει τον έλεγχο ολοκλήρου της νήσου και *συνεπλάκησαν πλειστάκις εις σκληρόν αγώνα με τον ΕΛΑΣ».* Έκθεση στρατηγού Ζέρβα προς το ΓΕΣ από 6 Δεκεμβρίου 1952. Αρχείο ΔΙΣ/ ΓΕΣ, Φ.907/Α/8δ, σ. 2. Υπογράμμιση δική μου.

μενων ομάδων ΕΔΕΣ στην παραλία της Λευκάδας, λειτουργούσε μόνο *άτυπα* σαν επιτροπή. Ουδέποτε αναπτύσσει ενεργό αντιστασιακή δράση ενάντια στις δυνάμεις κατοχής ή στο πεδίο της πολιτικής προπαγάνδας. Και το κυριότερο, δεν κατορθώνει ποτέ να συγκροτήσει ίδιους στρατιωτικούς σχηματισμούς είτε στη Λευκάδα είτε στην άμεση περιοχή γειτνίασής της, των δυτικών παραλίων της Ακαρνανίας.

Κατά καιρούς, αρχίζοντας δειλά από το Φεβρουάριο του 1944, η επιτροπή αυτή φαινομενικά αυτόβουλα, όταν οι περιστάσεις το επέβαλαν, η πλημμυριακή εξάπλωση του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ στο νησί, κάλυπτε υπό το μανδύα του ΕΔΕΣ ετερόκλητα απολιτικά στοιχεία «οπλαρχηγούς» προσωποπαγών ληστρικών ένοπλων συμμοριών. Η μόνη «νομιμοποίηση» των τελευταίων ήτανε η *a priori* συνειδητή αντίθεσή τους με το κοινωνικό πρόγραμμα του ΕΑΜ, η οποία αυτή καθαυτή δικαιολογούσε τη γέννηση και συνεχή ύπαρξή τους πέρα από τη ληστρική ενασχόλησή τους[4] στις ένοπλες επιδρομές (πλιάτσικο) στην ίδια τη Νοτιοδυτική Λευκάδα και στα γειτονικά στη Λευκάδα νησιά[5].

Οι πρώτες ένοπλες ομάδες στη Λευκάδα, οι μη ΕΑΜικές, που κατά καιρούς θα παρουσιαστούν υπό τη λεοντή του ΕΔΕΣ, στην πραγματικότητα απαρτίζονταν από εγκληματικά στοιχεία[6] που όφειλαν την αυθύ-

4. Στα ανέκδοτα απομνημονεύματά του, το σύμβολο της αγωνιστικότητας του Λευκαδίτη αγρότη, ο θρυλικός Παπαστάθης περιγράφοντας τα «γεγονότα» της Λευκάδας τον Ιούνιο του 1944, όπου οι Ξηρομερίτικες ομάδες του Βέρη μαζί με Γερμανικά στρατιωτικά τμήματα από τη Ζαβέρδα και τους Λευκαδίτες «οπλαρχηγούς» επέδραμαν στη Νοτιοδυτική Κεντρική Λευκάδα, γράφει: «Το τι επακολούθησε, σύμφωνα με αφηγήσεις αυτών που κατόρθωσαν να διαφύγουν προς το Ξηρόμερο, Εαμιτών της Λευκάδας, δεν περιγράφεται. Δολοφονίες, βασανιστήρια, κάψιμο χωριών, πλιατσικολόγημα τέτοιο που πολλά σπίτια απογυμνώθηκαν ολότελα από ρουχισμό, έπιπλα και τρόφιμα... επόμενα, δεν θα μέναν μ' αυτούς του αρχηγίσκους Ράλληδες *παρά μόνο μερικοί κατσικοκλέφτες, εξ επαγγέλματος πλιατσικολόγοι.* Στάθης Κτενάς «Παπάς – Στάθης», *Απομνημονεύματα,* Ανέκδοτο χειρόγραφο που δακτυλογραφήθηκε στην Καρυά τον Ιούνιο 1980, σ. 40. Υπογράμμιση δική μου.

Στα απομνημονεύματα αυτά παρουσιάζονται αναλυτικά οι συνδικαλιστικοί αγώνες του Λευκαδίτικου αγροτικού κόσμου για την προάσπιση της παραγωγής του που οδήγησε στην ίδρυση μιας από τις πρώτες συνεταιριστικές αγροτικές συνομοσπονδίες στην Ελλάδα του ΤΑΟΛ.

5. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα,* σσ. 487 – 488.

6. Ο Παναγιώτης Χ. Μουσούρης στα ανέκδοτα απομνημονεύματά του γράφει: «...ντόπιοι και ξένοι κατσαπλιάδες (Ιούνιος 1944) κατέκλυσαν το νησί της Λευκάδας, παράλλη-

παρκτη παρουσία τους διαχρονικά στις στρατιωτικές Γερμανικές δυνάμεις που κατά καιρούς αποβιβάζοντο στην Ανατολική Λευκάδα από τη Ζαβέρδα[7] και στα υπό Γερμανική κηδεμονία Ξερομερίτικα μπουλούκια του Βέρη.[8]

λα δε άρχισαν οι λεηλασίες, βιασμοί, ξυλοκοπήματα... Δεν έλειπαν όμως και μερικοί ανθρωποφάγοι... λες και ήλθαν από τη ζούγκλα, οι οποίοι έκαναν ανθρωποθυσίες...». Π. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, σ. 45. Ανέκδοτο χειρόγραφο.

«Οι Ράλληδες παίρνουν δεκατιές κοπάδια. Στις 2, 3, 4 Σεπτέμβρη 1944 οι Ράλληδες εκστρατεύουν στο Θιάκι και γυρνούν με λάφυρα, ρολόγια, φορεσιές, ραπτομηχανές, 60 γραμμόφωνα και υαλικά. Κόντεψαν να σκοτωθούν στη μοιρασιά». Μαρτυρία Πάνου Βλάχου σε ανέκδοτο χειρόγραφό του. Η κ. Μαραγκού, στην καθοριστική για την περίοδο 1941-1944 εργασία της για τη Λευκάδα αναφερόμενη στα γεγονότα αυτά με την αναλυτική σκέψη του ιστορικού που τη διακρίνει και τη διάχυτη για τον τόπο της αγάπη, χρησιμοποιεί μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων, όπως του συμπατριώτη της Δρακονταειδή, που περιγράφουν παραστατικότατα τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στη Λευκάδα: «Μετά τα όργια της Λευκάδας οι Εδεσίτες επιβιβάστηκαν σε δύο καΐκια και οπλισμένοι σαν αστακοί αποβιβάστηκαν στο φιλήσυχο Θιάκι, με το πρόσχημα για τη μικρή τους συμμετοχή στα γεγονότα να προβούν σε τιμωρία, αλλά και μήπως είχαν καταφύγει εκεί (sic) από τους υποχωρούντας ΕΑΜίτες, αντικειμενικός σκοπός όμως ήταν η λεηλασία. Οι κάτοικοι μόλις τους αντίκρισαν έντρομοι, άλλοι φεύγουν στα βουνά, άλλοι κρύβονται αφήνοντας τα σπίτια τους ανοιχτά με μόνους φύλακες γιαγιάδες και μικρά παιδιά. Έτσι, ανεμπόδιστα επιδόθηκαν στη λεηλασία. Κοσμήματα, ρούχα, σερβίτσια αξίας, πιάνα, κομποδέματα που έπαιρναν από τις γυναίκες υπό την απειλή των όπλων, λίρες χρυσές και ό,τι άλλο είχαν στο νοικοκυριό τους οι πολυταξιδεμένοι Θειακιώτες, έτσι που οι πιο πολλοί από τους επιδρομείς άνοιξαν μαγαζιά, έκτισαν σπίτια, αγόρασαν κτήματα». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 300.

Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί και η μαρτυρία του καθηγητή Ι. Θ. Μαλακάση, ο οποίος την εποχή εκείνη βρισκόταν στο Βαθύ Ιθάκης και υπήρξε μάρτυρας ενός ιλαροτραγικού διαλόγου μεταξύ των άξεστων μπουλουκιών και αστών Θιακών, όπως του «εκβιασμού» ενός αστού Θιακού, του καλλιεργημένου κοσμοπολίτη Ιωάννη Κατσαμά από τον κατ' εξοχήν εγκληματικό, δυσώδη και δύσμορφο Γιάννη Γουρούνα, τον οποίο κυριολεκτικά λήστεψε για να μη τον δολοφονήσει.

7. Οι Γερμανικές στρατιωτικές αναφορές είναι άκρως διαφωτιστικές για τις «μετακινήσεις» των στρατιωτικών Γερμανικών τμημάτων από το Ξηρόμερο στη Λευκάδα. "Stab Pi. Btb. 104 von Paleros nach St Maura". Και βέβαια οι «μετακινήσεις» συμβαδίζουν χρονικά με τις παρόμοιες από την ίδια περιοχή επιδρομές του Βέρη: "Tagesmeldung 21/2/1944: Razzia auf Lefkas". Και σε άλλο σημείο σημειώνεται "Bei Razzia auf Lefkas einige Kommunistenverdachtige festgonommen". Bundesarchiv – Militararchiov – Freiburg [BA-MA] RH 24-22/8 Anl.610XXII Nr.1410/44.

8. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 462-487. Φίλιππα – Πανάγου, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», σ. 185.

Στην ύπαιθρο της Λευκάδας από τον Άγιο Πέτρο[9] στα Νοτιοδυτικά μέχρι και στα Ανατολικά και Βόρεια χωριά Κατούνα, Καρυά[10], Βαυκερή και

9. Για την ανάπτυξη της Εθνικής Αντίστασης στον Άγιο Πέτρο και τις πρώτες μαζικές συλλήψεις στη Λευκάδα, το πρώτο και μοναδικό έκτακτο στρατοδικείο και τις πολυετείς φυλακίσεις που αυτό επέβαλλε, βλέπε τη σπουδαιότατη πρωτογενή πηγή, την εργασία της κ. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 191-224. Στην εργασία αυτή παρατίθενται τα πρακτικά του έκτακτου Ιταλικού στρατοδικείου, όπου κύριος κατηγορούμενος υπήρξε ο αδελφός της συγγραφέος Γεώργιος Μαραγκός, πρωτοπόρος της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα.

Για το κυρίαρχο αυτό γεγονός της αντίστασης, ο Γεράσιμος Σταματέλος, νέος τότε δημοδιδάσκαλος στο χωριό Εύγηρος, γράφει: «Στις 12/10/1942 οι Ιταλοί πιάσαν ύστερα από προδοσία ... όλα τα στελέχη και οργανωτές της περιοχής Άγιος Πέτρος, 20 περίπου, και αποκεφάλισαν έτσι τις οργανώσεις μας. Στη φυλακή κράτησαν σε απομόνωση τους υπεύθυνους των οργανώσεων. Ύστερα από βασανισμούς άλλους απόλυσαν, τους άλλους όπως τους δυο γιατρούς Μαραγκό – Φατούρο καταδίκασαν σε 15 και 10 χρόνια αντίστοιχα... Το Σεπ/βρη 1942 αποσπάστηκα στο χωριό μου Τσουκαλάδες και στις 18/10/1942 με συλλάβανε και με κλείσανε στα υπόγεια... με μεταφέρανε στη φυλακή, σε ένα κελί όπου έμεινα 7 σχεδόν μήνες σε απομόνωση». Γεράσιμος Σταματέλος, Ανέκδοτο χειρόγραφο που μου έδωσε ο ίδιος τον Απρίλη του 2000 στη Λευκάδα. Ο Σταματέλος, από τα πλέον ανιδιοτελή στελέχη της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα, εκλέχτηκε και γραμματέας της ΕΠΟΝ Λευκάδας και συνεχίζει να είναι ένας σεμνός και υποδειγματικός δημοκράτης.

10. Το Κεφαλοχώρι αυτό της Κεντρικής Λευκάδας από την αρχή της κατοχής είχε δυναμικά ενταχθεί στις τάξεις του ΕΑΜ και της ενεργούς αντίστασης στα διάφορα καταπιεστικά μέτρα των Ιταλών. Μια ενέργεια των νεαρών τότε Επονιτών της Καρυάς, Ξενοφώντα Κατωπόδη ή Κοττά και Ζώη Κατωπόδη ενάντια στην Ιταλική finanza και σε έναν ντόπιο συνεργάτη τους, το γόνο της αρχοντικής οικογένειας Σταύρου, αποτέλεσε ορόσημο στην αποφασιστικότητα του Λευκαδίτη αγρότη να μην υποταχθεί στον ξένο κατακτητή. Ο σεμνός αγωνιστής Ξ. Κατωπόδης με περίσσεια μετριοφροσύνη γράφει: «Προς το τέλος του Μάρτη 1943 λέγω στο φίλο μου τον Ζώη... ξέρεις ήλθε η φινάντσα και παραβιάζει τα κατώγια και παίρνει το λάδι. Άκου αν δεν έρθεις θα πάω μόνος μου... Ειδοποίησα τους υπεύθυνους της αντίστασης στο χωριό και με παρότρυναν και θα μας βοηθήσουν. Θα τους χτυπήσουμε με τσεκούρια ώστε να μην έχουμε αντίποινα... Αρχίζουν τα χτυπήματα και οι συγκεντρωμένες γυναίκες ξεφωνίζουν, τον πήγαν στη Λευκάδα κι έφυγε για Ιταλία οικογενειακώς». Ανέκδοτο χειρόγραφο του Ξ. Κατωπόδη που γράφτηκε στη Λευκάδα το καλοκαίρι του 1999, σ. 1.

Ο Κουτσαύτης, χωρίς να αναφέρει τον πρωτεργάτη του αποφασιστικού αυτού χτυπήματος στην Ιταλική πολιτική φορολόγηση του αγροτικού εισοδήματος, σημειώνει: «Όταν όμως χτυπήθηκε ο Φορατζής ο Σταύρος στην Καρυά με το τσεκούρι οι Ιταλοί τα μάζεψαν», και σταδιακά με την οργανωμένη κινητοποίηση, όπως ο ίδιος πάλι γράφει, του Λευκαδίτικου λαού οι προσπάθειες των Ιταλών ατόνησαν. Για το Σταύρο ο Κουτσαύτης γράφει: «Αυτός ο Σταύρος, γόνος παλιάς αρχοντικής οικογένειας, ήταν όργανο στην υπηρε-

Εγκλουβή όπως και στη χώρα, Άγια Μαύρα, από το φθινόπωρο του 1941 δημιουργούνται αυτόνομοι, αλλά κύρια υπό την καθοδήγηση μεμονωμένων στελεχών του ΚΚΕ, πυρήνες αντίστασης που μέχρι το τέλος του χει-

σία των Ιταλών στο «Αγκράριο Κονσόρτσιο». Όταν κάποιος χωρικός δεν παρέδιδε τα προϊόντα του ή τα έκρυβε, τον έφερνε στο κονσόρτσιο και με τους Ιταλούς μαζί τον βασάνιζαν απάνθρωπα με κλωτσιές, μπουνιές, πατησιές κλπ. Είχε γίνει φοβερή μάστιγα. Η μάνα του παντρεύτηκε τον μπριγκαντιέρη της Φινάντσας, αφού πέθανε κατά παράδοξο τρόπο ο άντρας της». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 56-57.

Ο αδελφός του Ξ. Κατωπόδη, Γιάννης Κατωπόδης, προβάλλει πιο αναλυτικά το επεισόδιο στην Καρυά: «... την πρώτη του Μάη '43, ενώ ο γιος του Πιέρρου Σταύρου εμάζευε βιαίως λάδι με τους Ιταλούς στο χωριό Καρυά τον χτύπησαν. Εφύλαξαν καρτέρι στη θέση Ροδιά προς το σπίτι του παπά και όταν πλησίασε ο Ξενοφών του έδωσε μία δυνατή γροθιά και τον πέταξε χάμω. Μετά με δύο τσεκούρια άρχισαν να τον χτυπούν». Γιάννης Κατωπόδης, *Πληροφορίες από το Γιάννη Κατωπόδη*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 1.

Μια παρόμοια περίπτωση, που όμως διατήρησε ένα «τοπικό» χαρακτήρα, είναι ενός Α. Συκιώτη ή Α. Σικιώτη από το Μεγανήσι που με τις ενέργειές του οδήγησε πολυάριθμους συμπατριώτες του στις φυλακές και στα Ιταλικά βασανιστήρια. Ο εν λόγω «νεαρός», κατά τον Κουτσαύτη, πρόδωσε την οργάνωση ΕΑΜ Μεγανησίου και είχε σαν αποτέλεσμα να γίνουν πολλές συλλήψεις και ο Κουτσαύτης συνεχίζει: «Επίσης, ο Τ. Μαρούλης και η γυναίκα του υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια. Κάθε τόσο γέμιζε και ένας θάλαμος από Μεγανησιώτες που υπόδειχνε ο Α. Συκιώτης. Και συνεχιζόντανε οι ανακρίσεις. Αυτό το μαρτύριο κράτησε μερικούς μήνες, μέχρι που ο Α. Συκιώτης πείστηκε από την οργάνωση της φυλακής να στείλει επιστολή στους Ιταλούς και να τους ομολογεί ότι όλες τις πληροφορίες τις έδινε από προσωπική αντιπάθεια. Έτσι τελείωσε το θέμα του Μεγανησίου». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 106.

Ένας συγκρατούμενος στις φυλακές Λευκάδας από την Εγκλουβή, ο Ε. Βανδώρος, σε ανέκδοτο χειρόγραφό του μας δίνει μια πιο ενδελεχή και παραστατικά ανάγλυφη εικόνα των γεγονότων που συνδέονται με τον εν λόγω Σικιώτη: «Μέσα στις φυλακές υπάρχουν Μεγανησιώτες (προδότης ένας Σικιώτης), αφορμή κουπόνια εθνικής αλληλεγγύης... Ο Προδότης Σικιώτης μέσα από τη φυλακή στέλνει γράμματα στους Ιταλούς και προδίδει αρκετούς Μεγανησιώτες. Τελικά ο Χ.Θ. (ο Βανδώρος δεν δίνει άλλες πληροφορίες, μάλλον πρόκειται για τον Χ. Θερμό) με εντολή της οργάνωσης φυλακής πλευρίζει τον Γεωργαλή που είχε σκοτώσει λίγο πριν το νεαρό Πάνο Φίλιππα ή Βασιλικιά και που θεωρούταν συνεργάτης των Ιταλών [ο Γεωργαλής], και τον πείθει να γράψει γράμμα να το δώσει στο Σικιώτη, και να αναιρέσει ο Σικιώτης όλες τις καταδώσεις σαν ψεύτικες. Ο Σικιώτης το κάνει και οι Ιταλοί τον κακομεταχειρίζονται». Ε. Βανδώρος, *Εγκλουβή*, Ανέκδοτο χειρόγραφο που μου δόθηκε από τον Κουτσαύτη. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο Γεωργαλής ήταν τύπος «παλικαρά», μάλλον και νταή, χωρίς συγκροτημένες πολιτικές προτιμήσεις τυχοδιωκτική φύση, που σκοτώθηκε από τους Γερμανούς σε μια συμπλοκή στην πόλη της Λευκάδας, όταν προσπάθησε να κλέψει ένα λάστιχο από Γερμανικό αυτοκίνητο.

«Κατά τις (15 ή 20) του Σεπτέμβρη ένας συνεργάτης των Ιταλών, που είχε σκοτώσει

μώνα του 1942 διαμορφώνουν, μέσα στα πλαίσια του ΕΑΜ πλέον, μία πρωτοφανή για τη Λευκάδα μαζική πάνδημη κίνηση από όλες τις κοινωνικές τάξεις και με την ισότιμη συμμετοχή γυναικών, που ποτέ μέχρι τότε δεν είχε γνωρίσει ο τόπος.[11]

Το πρώτο αυτόχθονο ένοπλο συντεταγμένο τμήμα του ΕΛΑΣ δημιουργείται τον Οκτώβρη του 1942 στη Λευκάδα και μεταβαίνει στο Ξηρόμερο αποτελούμενο από πέντε πρωτοπόρους Λευκαδίτες, τους Π. Γιαννούλη, καπετάνιο, Ξ. Κατωπόδη ή Κοττά, Αποστόλη Ζακυνθινό ή Λιαροκάπη, Π. Ζαβιτσάνο ή Ταρζάν και τον Αποστόλη Κουκουμάνη ή Ζακυνθινό.[12]

τον Πάνο Φίλιππα ή Βασιλικιά και που βγήκε από τις φυλακές με την Ιταλική κατάρρευση, προσπάθησε να αφαιρέσει από ένα Γερμανικό αυτοκίνητο εξαρτήματα τον αντιλήφθηκε ένας Γερμανός και τον κυνήγησε. Χτύπησε τον Γερμανό και τον τραυμάτισε μα ο Γερμανός πρόφθασε και τον σκότωσε». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο χειρόγραφο.*

11 . Για την καθολική αυθόρμητη συστράτευση, ιδιαίτερα του νέου πληθυσμού της Άγιας Μαύρας και της υπαίθρου, στους στόχους της Εθνικής Αντίστασης και του κοινωνικού μεταρρυθμιστικού προγράμματος του ΕΑΜ, βλέπε Απομνημονεύματα – Ανέκδοτα χειρόγραφα αγωνιστών της περιόδου που περιγράφουν αδρά το *έπος* του Λευκαδίτικου λαού. Ατόμων όπως ο Πάνος Δαφαράνας, ο Ξ. Κατωπόδης, ο Βασίλης Φίλιππας ή Τάμπανος, Φωφώ Μαλακάση, Πάνος Βλάχος ή Μουτσούκος, Π. Μουσούρης, Χρυσή Μεσσίνη, η ψυχή αυτή του γυναικείου κινήματος της Λευκάδας, η Βικτωρία Φίλιππα ή Βασιλικιά και πολλοί άλλοι. Διονύσιος Π. Βλάχος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο,* σ. 11. Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα,* Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 10. Παναγιώτης Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, χειρόγραφα Μέρος Α΄ σσ. 1-87, Μέρος Β΄ σσ. 1-23, σ. 10.

12. Ο Ξ. Κατωπόδης, μέλος της αρχικής ομάδας, γράφει: «Σχηματίστηκε η πρώτη αντιστασιακή ένοπλη ομάδα κατόπιν αποφάσεως του Ηπειρωτικού γραφείου, την οποία υλοποιεί ο Στάθης Ζαβιτσάνος (κο. υπεύθ. Λευκάδας)». Συνέντευξη του Ξ. Κατωπόδη που δόθηκε στις 12/2/2000 στην κ. Κουτρουμάνη, υποψήφια διδάκτορα στον τομέα Ιστορίας Νεωτέρων Χρόνων υπό την επίβλεψη του καθηγητή Ι. Θ. Μαλακάση, στη Λευκάδα.

Ένα κείμενο χειρόγραφο, που λέγεται ότι ανήκει, και μάλλον ιστορικά αυτό ευσταθεί, στον Πάνο Γιαννούλη, παρουσιάζει όμως συγκριτικά με τις υπάρχουσες πηγές αρκετές ασάφειες και μάλλον ιστορικές υποκειμενικές διαφοροποιήσεις και χρονολογικές παραλείψεις, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν αποτελεί μια πολυτιμότατη πηγή για τη μελέτη της ιστορίας της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα, αναφερόμενο στη συγκρότηση του πρώτου ένοπλου τμήματος, γράφει τα ακόλουθα: «Ήταν ένα ατρόμητο παλικάρι (ο Μήτρος Γιαννούλης αδελφός του Πάνου) μόλις 16 ετών και είχε για την πατρίδα ένα χρόνο φυλακή… τον Ιούνιο με άλλους πέντε… ριχτήκαμε στο Ξηρόμερο περνώντας με μια βάρκα από την Νικιάνα εβγήκαμε στη Πογωνιά και την άλλη μέρα στο Μοναστηράκι όπου και ιδρύσαμε το πρώτο τμήμα Ξηρομέρου Λευκάδας». Πάνος Γιαννούλης, [;] *Τα Μαύρα*

Η πρωτοποριακή αυτή ομάδα για ένα μικρό χρονικό διάστημα παρέμεινε στο Μοναστηράκι και μάλιστα ανενεργός λόγω των αντιρρήσεων που προβλήθηκαν από τον εκεί υπεύθυνο του ΚΚΕ Γιάννη Τραυλό.

> «Ο Τραυλός, γράφει ο Ξ. Κατωπόδης, *απέκλεισε* την περίπτωση δράσης μας στο Ξηρόμερο επειδή δεν υπήρχαν αντιστασιακές οργανώσεις ή ήταν αδύναμες και μας συνιστά να επανέλθουμε κατόπιν συνεννόησης».[13]

Αλλά και στην κυρίως όμως Λευκάδα, την ενδοχώρα της Κεντρικής ακόμα και της Νοτιοανατολικής πλευράς του νησιού, στις παρυφές του τριγώνου[14] Νυδρί - Βλυχό - Χαραδιάτικα, αναπτύσσονται αυθόρμητες,

Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 6. Βλέπε επίσης τη σχετικά σύντομη αναφορά του Κουτσαύτη: «Στις αρχές του Οκτώβρη του 1942, ύστερα από απόφαση της Εαμικής οργάνωσης Λευκάδας πέρασε στο Ξηρόμερο η πρώτη Λευκαδίτικη αντάρτικη ομάδα με καπετάνιο τον Π. Γιαννούλη. Η απόφαση αυτή πάρθηκε στο σπίτι του Κουτσαύτη όταν συνεδρίασε μικτή ΕΑΜική και κομματική επιτροπή...». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 78.

13 . Βλέπε χειρόγραφο Ξ. Κατωπόδη, σ. 2. Ο Κουτσαύτης διαφέρει κάπως γράφοντας ότι η ομάδα δεν μπόρεσε να κρατηθεί εκεί, «γιατί δεν ήταν ώριμες οι συνθήκες. Και ύστερα από απόφαση της ομάδας κατά πλειοψηφία 3 με 2 ξαναγύρισε στη Λευκάδα και αυτοδιαλύθηκε». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 79. Υπογράμμιση δική μου.

14 . Πολλές ερμηνείες υπάρχουν για το κοινωνικό αυτό φαινόμενο της σχεδόν καθολικής κοινωνικής διαστροφικής διαφοροποίησης απέναντι στις πολιτικές και οικονομικές προκλήσεις, που αντιμετώπιζε το νησί από τον υπόλοιπο πληθυσμό όλων των άλλων περιοχών του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου. Ο Κουτσαύτης μεταξύ των άλλων αιτιών που «εξηγούν» αυτήν την ιδιόμορφη εξέλιξη αναφέρει ότι το αγροτικό στοιχείο στην περιοχή αυτή είχε «χαμηλό» επίπεδο μάθησης: «Η θρησκοληψία, η δουλοπρέπεια, ο συμφεροντολογισμός είχαν βαθιά εγκατασταθεί στη συνείδησή τους». Και τα στοιχεία αυτά σε ένα μεγάλο βαθμό οφείλοντο στις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που είχαν επιβληθεί στους κατοίκους από το ντόπιο διεφθαρμένο αρχοντολόι: «Το αρχοντολόι εκτός από μερικές εξαιρέσεις δεν έπαιξε κανένα ιστορικό ρόλο στο νησί και πάντα ήταν όργανο των ξένων δυναστών. Μπορούμε να πούμε πως ήταν η χειρότερη μορφή αρχοντολογιού σ' όλο τον Ελλαδικό χώρο. Τα κτήματα και γενικά η παραγωγή με πρωτόγονα καλλιεργητικά μέσα βρίσκονταν στα χέρια του παλιού αρχοντολογιού του Τσαρλαμπά... Ρόκου και άλλων. Η εκμετάλλευση των αγροτών και η υποδούλωσή τους ήταν αφόρητη». *Ibid*, 261. Για τον Μάρκο Τσαρλαμπά ο τέως έπαρχος της Λευκάδας επί Γερμανικής κατοχής Φίλιππας – Πανάγος σε αναφορά του της 27/10/44 στον εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης στα Επτάνησα με έδρα το Αργοστόλι, Λέων Μακκά, σκιαγραφεί μια προσωπικότητα που εναρμονίζεται απόλυτα με την ανάλυση του Κουτσαύτη για τον Τσαρλαμπά και την γενι-

πάνδημες, δυναμικές ένοπλες εξεγέρσεις ενάντια στην Ιταλική στρατιωτική κατοχή, τέτοιες που αγγίζουν τα όρια της ένοπλης επανάστασης. Το γενικό «ξεσήκωμα» της Βαυκερής, 29 Ιουλίου – 3 Αυγούστου 1943, που οι κάτοικοι αιχμαλώτισαν την Ιταλική φρουρά, «κήρυξαν την περιοχή σε εμπόλεμη κατάσταση» και υπέγραψαν συμφωνία με την Ιταλική διοίκηση Λευκάδας, που η τελευταία τους αναγνώρισε ως εμπόλεμους και απεδέχθη τους όρους τους, επεκτάθηκε και σε ένα μεγάλο μέρος της ορεινής Λευκάδας.[15]

Τον ίδιο χρόνο οι Ιταλικές κατοχικές αρχές, με την βοήθεια ντόπιων συνεργατών τους, έμμεσων ή άμεσων,[16] μερικοί από τους οποίους θα συ-

κότερη διαγωγή του αρχοντολογιού της Λευκάδας απέναντι στους κατακτητές.

Επίσης, η κ. Μαραγκού γράφει αρκετά και για την οικογένεια Σκιαδαρέση που βέβαια βοήθησε η τελευταία την Λευκαδίτικη κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα «αγκάλιασε» τους Ιταλούς: «Μετά από μεγάλη πίεση των δικών μου επήγα με την κ. Σκιαδαρέση στο γραφείο, στο Affari Civili (για τον αδελφό της που δικάζετο από το έκτακτο Ιταλικό στρατοδικείο)... ο Messina (αστυνόμος) μόλις αντικρίζει την κ. Σκιαδαρέση... σηκώνεται από το γραφείο του και με μεγάλα βήματα την πλησιάζει. Εναγκαλίζεται ο ένας τον άλλον... εγώ βρέθηκα σε αμηχανία και με τη σκέψη 'για δες πώς καταντήσαμε'». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 239. Βλέπε και την ερμηνεία του Αλέκου Φίλιππα, στελέχους της αντίστασης στη Λευκάδα: «Στην Νοτιοδυτική Λευκάδα δεν υπήρχε μια τέτοια υποδομή. Εκεί τα αφεντάτα είχαν δημιουργήσει μεγάλη επιρροή στο λαό της περιοχής κι έτσι εκεί δεν ήτανε δυνατό να δημιουργηθεί ενεργητική αντίσταση...». Φίλιππας, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σσ. 1-2.

15. «Μάθαμε από αυτούς πως ο Αντώνης (Αντώνης Καραμποΐκης, υπεύθυνος ΕΑΜ Βαυκερής), ύστερα από την αιχμαλωσία των Ιταλών είχε κηρύξει την περιοχή σε εμπόλεμη κατάσταση, είχε ειδοποιήσει την Εγκλουβή, κάλεσε την μαχητική ομάδα Ευγήρου και έδωσε εντολή να χτυπηθούν οι οποιοιδήποτε Ιταλοί που θα έκαναν απόπειρα να φθάσουν στο χωριό». Γ. Λογοθέτης, *Μνήμες, Λευκάδα*, σ. 51. Για την Εγκλουβή ένας άλλος αγωνιστής ο Σ. Βανδώρος γράφει πως αυτή η εξέγερση της Βαυκερής ξεσήκωσε ολόκληρη την Βόρεια Λευκάδα και γίνεται η αυγή της παρακμής της Ιταλικής κατοχής στο νησί: «Με το ξεσήκωμα της Βαυκερής τέλη Ιουλίου-αρχές Αυγούστου φτάνει με το σημείωμα «Αντώνης και γενικό ξεσήκωμα» στην Εγκλουβή το απόγευμα ο Γεώργιος Κούρτης. Ξεσηκώνεται όλο το χωριό, με όπλα, τσεκούρια, λοστούς, κλπ. χτυπούν την καραμπιναρία, κόβουν τα καλώδια και ο Χ. Φ. με άλλους πολλούς ανατινάσσουν το γιοφύρι και ρίχνουν ογκόλιθους για να μην περάσουν τα Ιταλικά καμιόνια... τελικά οι Ιταλοί υπογράφουν ανακωχή σαν εκείνη της Βαυκερής». Σ. Βανδώρος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σσ. 1-2.

16. Η κ. Μαραγκού της οποίας ο αδελφός Γεώργιος Μαραγκός ήτανε υπεύθυνος του ΕΑΜ Αγίου Πέτρου, γράφει: «Καλά τα κορόιδα τους Ιταλούς... αλλά τι γινόταν με τους σκοτεινούς και καταχθόνιους ανθρώπους, τους αιώνιους νεκροθάφτες του χωριού... Οι σκοτεινοί αυτοί άνθρωποι, όχι μόνον δεν έμειναν αδιάφοροι αλλά δεν στάθηκαν και στο

νεχίσουν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και μετά τον Οκτώβρη του 1943 στους Γερμανούς και ακόμα και στο πρώτο Ελληνικό μεταεμφυλιακό κράτος,[17] θα προχωρήσουν σε μαζικές συλλήψεις μελών του ΕΑΜ στον Άγιο Πέτρο και Μεγανήσι, όπως και στην Εγκλουβή.

ηθικό ύψος των στιγμών. Οι παλιοί γερμανόφιλοι και οπαδοί της τετάρτης Αυγούστου δεν έπαυαν να δημιουργούν την δική τους κατάσταση... Εκείνο που μπορεί να παραδεχθεί κανείς είναι ότι αντιτίθενται σε κάθε τι το νέο και προοδευτικό, γιατί έτσι το θέλουν...». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 189-190. Ο κ. Ζώης Κουτσαύτης για το ίδιο θέμα κάνει την ίδια υπόθεση με την κ. Μαραγκού για το ομαδικό, συνειδητό φαινόμενο της συνεργασίας με τις δυνάμεις κατοχής: «Η πάλη του λαού έκανε τους συνεργάτες των κατακτητών να παύσουν να δρουν φανερά και να χρησιμοποιούν τους ύπουλους ρόλους του σπιούνου και του καταδότη. Έτσι, άρχισαν να μαζεύονται κάτω από τη σημαία του ανύπαρκτου ΕΔΕΣ. Σε πολλά χωριά όπως π.χ. στον Άγιο Πέτρο, εκτός από τους επίσημους διερμηνείς και ρουφιάνους, μερικοί παλιοί νοσταλγοί της νέας τάξης του Χίτλερ, έγιναν όργανα και συνεργάτες των φασιστών. Απ' αυτήν τη συνεργασία ξεπήδησε η κατάδοση της οργάνωσης του ΕΑΜ στον Άγιο Πέτρο και σ' όλο το νησί με τις γνωστές συνέπειες και αργότερα με τη βοήθεια των Γερμανών...». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 103. Μερικοί απ' αυτούς τιμωρήθηκαν τότε όπως ο «γιος του παπά Αιμίλιου Σολδάτου από τον Άι-Λιο που Ιταλοντυμένος ακολουθούσε τα Ιταλικά τμήματα, λεηλατούσε... Μέσα στην πόλη εκτελέστηκε ως συνεργάτης των Ιταλών ο Ε. [= Επαμεινώνδας] Δεσύλλας...», *Ibid*, σ. 121. Για τον τελευταίο η κ. Μαραγκού γράφει: «Μετά από λίγες μέρες ακολουθεί ένα συνταρακτικό γεγονός. Εδολοφονήθη ο Επαμεινώνδας Δεσύλλας, διερμηνεύς στην καραμπιναρία και συνεργάτης των Ιταλών... Του γίνεται μια κηδεία χωρίς καμία συμμετοχή των Λευκαδιτών... Στο κεφάλι της κηδείας, τη θέση κατείχε ο Ιταλός Caporalo της καραμπιναρίας, μαζί με τους συγγενείς του. Κανείς άλλος. Ο λαός με τη στάση του απεδοκίμασε». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 245. Τις ίδιες εντυπώσεις αποκόμισε και ο συγγραφέας του κειμένου αυτού, Ι.Θ. Μαλακάσης, που παρακολούθησε στην αγορά της Λευκάδας το ανατριχιαστικό θέαμα μιας κηδείας που αντιμετώπιζε την παγερή εχθρότητα μιας ολόκληρης πόλης.

17. Όχι λίγοι όμως από αυτούς, που βάρβαρα κατέστρεψαν τον συνδετικό κρίκο φιλίας, σεβασμού, ανθρωπιάς που ένωνε μια μικρή κοινωνία προδίδοντας αναίσχυντα συμπολίτες τους στους Γερμανούς ή Ιταλούς για να βασανισθούν ή να εκτελεσθούν το ίδιο ξετσίπωτα προσέφεραν τις υπηρεσίες των αρχικά στο ΕΔΕΣ και αργότερα στο πρώτο μεταεμφυλιακό εθνικιστικό καθεστώς. Ο Γ. Λογοθέτης με δωρική απλότητα γράφει: «Μέσα στην μπαράγκα, όπως μάθαμε αργότερα οι Γερμανοί είχαν τους προδότες ρουφιάνους τους. Όσους δεν είχαν στον κατάλογο, αλλά τους γνώριζαν αυτοί, χτυπούσαν το σανίδι από μέσα και τους έπιαναν οι Γερμανοί. Όπως κοινοποιήθηκε... οι παραλλαγμένοι κουκουλοφόροι ήταν ο Βεσάριος Μεσσήνης ή μούλος και ο Γεράσιμος Βλάχος η Ταμπάρος του Μίμη. Αργότερα οι ίδιοι αυτοί ήταν από τους μεγαλύτερους εθνικόφρονες της Λευκάδας!!!». Γ. Λογοθέτης, *Μνήμες, Λευκάδα*, σ. 70. Η κ. Μαραγκού για τον πρώτο δίνει μια συγκλονιστική μαρτυρία, την απλοϊκή χωρίς ενοχή ή τύψεις συνείδησης ομολογία της κατάδοσής της από τον ίδιο στους Γερμανούς: «Εμφανής είναι επίσης η μαρτυρία του Βε-

Στις 15 Ιουλίου 1943 συνήλθε στην πόλη της Λευκάδας έκτακτο Ιταλικό στρατοδικείο να εκδικάσει την υπόθεση «Άγιου Πέτρου» που «παραπέμποντα ένας σημαντικός αριθμός νέων ατόμων, για κουμουνιστική προπαγάνδα και συγχρόνως ως μυημένοι εις οργάνωσιν χαρακτήρος ανατρεπτικού και αντιιταλικού κυκλοφορώντας το χειρόγραφο «Σπίθα» με το σκοπό να διεγείρουν εχθρικά αισθήματα εναντίον του στρατού κατοχής».[18]

Το 1943 όμως σημειώνει επίσης την ουσιαστική δημιουργία ενός μόνιμου στρατιωτικού σώματος του ΕΑΜ, αμιγώς Λευκαδίτικου,[19] με έδρα το Δυτικό Ξηρόμερο.

λισσάρη Μεσσήνη. Μια μέρα αυθόρμητα ανέβηκε στο σπίτι και μου ζήτησε συγγνώμη για ότι έκαμε εις βάρος μου. 'Μα τι, του λέγω, τι έκαμες;' 'Μαζί με άλλους που πρόδωσα στο φρουραρχείο [Γερμανικό] ήσουν και συ. Άλλοι μ' έβαλαν. Δεν φταίω εγώ. Αυτοί που σας κάνουν τους φίλους. Εγώ που αισθάνομαι τόση ευγνωμοσύνη γιατί μου είχατε σώσει το παιδί…'». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 315. Όταν η Λευκάδα είχε ελευθερωθεί από τους Γερμανούς οι ίδιοι αστυνόμευαν πλέον χωρίς προσχήματα τον τόπο. Ο Παναγιώτης Μουσούρης νέος τότε Επονίτης περιγράφει μια «επαφή» του με τους ανθρώπους αυτούς που ήταν τότε η εξουσία: «…ευρέθηκα αντιμέτωπος με μια περίπολο Δεξιών-κατσαπλιάδων. Προτείνοντας τ' αυτόματά τους, σ' απόσταση μόλις τριών μέτρων αναγκάστηκα να σταθώ. Αφού μου έκαμαν σωματική έρευνα, εν συνεχεία άκουσαν τα αυτιά μου πάσης φύσεως αισχρολογίες και φοβέρες, με διέταξε ο επικεφαλής της περιπόλου Β – . – Μ να προχωρήσω προς τις αλυκές. Εκεί συνήθως εκτελούσαν αριστερούς!!». Π. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, σ. 46.

18. Στο ίδιο στρατοδικείο εκδικάστηκαν και υποθέσεις κατοίκων Μεγανησίου, Εγκλουβής και ντόπιων Αγιομαυριτών. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 114-115, 176-181. Για τον Άγιο Πέτρο εκτός από την αναλυτικότατη παρουσίαση της κ. Μαραγκού νομίζω ότι και ο Θεοφάνης Βλασσόπουλος δίνει μερικές ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στον Άγιο Πέτρο. Θεοφάνης Βλασσόπουλος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σσ. 2-3.

19. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 186. Το φερόμενο ως «χειρόγραφο Γιαννούλη», κείμενο αναφερόμενο στο ίδιο γεγονός δίνει περισσότερες λεπτομέρειες, θά 'λεγα αρκετά κατατοπιστικές: «Τον ίδιο μήνα (το χειρόγραφο υπονοεί τον Αύγουστο του 1943) το 2/39 σύνταγμα μου έστειλε διαταγές να μεταβώ στη Λευκάδα και να ιδρύσω το υπαρχηγίο Λευκάδας… με (5) στο Μύτικα. Αναχωρήσαμε βράδυ από το Μύτικα και στις 12 το βράδυ αποβιβαζόμαστε στο Μεγανήσι και την άλλη μέρα στο Δεσίμη… και το βράδυ στην Εγκλουβή. Παντού όπου περνούσαμε μας γινόταν θερμή υποδοχή. Συγκινητική ήταν η υποδοχή που μας έκαναν στην Εγκλουβή… περιοδεύοντας την Λευκάδα η ομάδα αναπτύχθηκε σε λόχο δύναμη (85)ανδρών». Γιαννούλης, [;] *Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σσ. 6-7.

Ο Γ. Λογοθέτης δίνει διαφορετικές ημερομηνίες και διαφορετικούς αριθμούς δύναμης: «Τις 15 ή 16 του Σεπτέμβρη του 1943 το τμήμα ήταν έτοιμο – 30 περίπου άτομα μια

ΠΑΝΟΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ

Ο πρωτεργάτης και ήρωας της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα, που έγινε θρύλος στη λαϊκή παράδοση, την τοπική ιστορία και στην ευρύτερη περιοχή της Δ. Ελλάδας.

Ο πυρήνας του τμήματος υπό την πραγματική ηγεσία του Γιαννούλη, ο οποίος είχε αρχίσει να αποκτά στο λαό της Λευκάδας, αλλά και του Ξηρομέρου, διαστάσεις θρύλου,[20] αποτελείτο στη συντριπτική του πλειοψη-

πλήρης διμοιρία με καπετάνιο τον Πάνο Γιαννούλη... ξεκίνησαν την πρώτη περιοδεία στα χωριά της Λευκάδας. Αυτή ήταν η πρώτη οργανωμένη εμφάνιση του ΕΛΑΣ στη Λευκάδα. ...η εμφάνιση ήταν και η μήτρα που λίγους μήνες αργότερα γέννησε τους 650 περίπου αντάρτες του ΕΛΑΣ που έδωσε η Λευκάδα. Τις 23 του Νοέμβρη 1943, ένα οργανωμένο τμήμα με 52 άνδρες με τον Π. Γιαννούλη καπετάνιο... εγκατέλειπε το νησί της Λευκάδας πέρασε στο Μύτικα και από εκεί στο Βάρνακα όπου ορίσαμε σαν έδρα του και αυτονομάστηκε Ανεξάρτητο Τάγμα Ξηρομέρου». Γ. Λογοθέτης, *Μνήμες, Λευκάδα*, σσ. 53-55.

Ένας άλλος αγωνιστής δίνει σχετικά τις ίδιες πληροφορίες που τις περιλαμβάνει *in toto* στην εργασία του ο Κουτσαύτης: «Το τμήμα άρχισε περιοδεία στο νησί. Η υποδοχή τους ήταν πολύ θερμή και έφερε ρίγη ενθουσιασμού. Στην Εγκλουβή εγκαταστάθηκε στο κτίριο που έμενε η αστυνομία, έγινε δε τελετή έπαρσης της σημαίας. Στρατολόγησε περί τους 70 αντάρτες Λευκαδίτες και διαπεραιώθηκε στο Ξηρόμερο στο Βάρνακα που ήταν η έδρα των εφεδρικών της περιοχής». Ανώνυμος, *Ξηρόμερο, Περιοδεία του Τμήματος στο Νησί-Επιστράτευση*, σ. 1.

20. Ο θρύλος, που ελέγετο Γιαννούλης και που η φήμη του είχε απλωθεί και στις πέρα από τη Λευκάδα περιοχές, ενσάρκωνε το πνεύμα αντίστασης του Λευκαδίτικου λαού ενάντια στον κατακτητή. Ένας λαϊκός ήρωας στην παράδοση των μεγάλων ηγετικών μορφών των κοινωνικών επαναστάσεων στο νησί ενέπνευσε όχι μόνο τη γενιά της Εθνικής Αντίστασης αλλά και έγινε το άφθαρτο σύμβολο θυσίας για ελευθερία και κοινωνική δικαιοσύνη διαχρονικά.

Ο ταγματάρχης Κατωπόδης στη γνωστή ανάκρισή του από τους Γερμανούς στο Αγρίνιο εξέφραζε επιφυλάξεις όσον αφορά το πρόσωπο του Γιαννούλη, του οποίου η προϊστορία βέβαια δε θα μπορούσε να εντυπωσιάσει έναν αστό αξιωματικό όπως ο Κατωπόδης πλην όμως η μετέπειτα δράση του, του Γιαννούλη, τον είχε καταξιώσει στη συνείδηση του λαού της Λευκάδας: «Die Gruende vorhergehender Feststellung: Sabotierung des Offiziers durch eine zersetzende kommunistisch – politische Oligarchie politischer Kommissare und Kapitaene im EAM, Bespitzelung, durch diese niedrigen politischen Elemente und schliesslich die Verkettung mit dem ausgesprochenen Verbrechern, wie sie z. B. Korossis und Giannulis waren», [Οι λόγοι της προηγούμενης διαπίστωσης: σαμποτάρισμα των αξιωματικών από μια διαβρωτική, κομμουνιστική-πολιτική ολιγαρχία πολιτικών επιτρόπων και καπετάνιων στο ΕΑΜ, κατασκοπία απ' αυτά τα ανήθικα πολιτικά στοιχεία και, τέλος διασυνδέσεις με δεδηλωμένους εγκληματίες, όπως ήταν π.χ. οι Κορόσσης και Γιαννούλης]. Γερμανικά Στρατιωτικά Αρχεία RH 24-22/21 General kommando XXII (git) A. K. Anlagin Z. KIL. I.I. 1944-30/6/1944. 104 Jaeg. Div Abt.Ic O.v. 25/2/44 Vernehmung Nr. 568, σ. 174. Εφ' εξής τα κείμενα αυτά θα αναφέρονται ως γερμανικά αρχεία. Ανάκριση Κ. Κατωπόδη από την 104 Μεραρχία (104 Jaeg. Div). Απόσπασμα Ic 25/2/1944, Αγρίνιο. Το κείμενο της ανάκρισης του Κ. Κατωπόδη που συνελήφθη στο μπλόκο των Γερμανών στην παραλία της Λευκάδας στις 2/2/1944, αποτελείται από 17 πυκνογραφημένες σελίδες. Στο τέλος σε μια σελίδα γίνεται η αξιολόγηση της κατάθεσης του

φία από Λευκαδίτες αγρότες, αλλά και από Αγιομαυρίτες αστούς και ψαράδες.[21]

Αρχικά ο στρατιωτικός αυτός σχηματισμός εγκαταστάθηκε στο χωριό Βάρνακα, Ακαρνανίας, όπου και συγκροτήθηκε και η ιεραρχία της μονάδας αυτής. Σχεδόν αμέσως πρωταγωνίστησε σε συγκρούσεις με την ομάδα του ταγματάρχη Καραμπέκιου του ΕΔΕΣ Ακαρνανίας το φθινόπωρο-χειμώνα του 1943.[22]

Κατωπόδη από τον ανακριτή όπως και της προσωπικότητάς του. Επίσης δε και του ΕΑΜ –ΕΛΑΣ επί τη βάση των ερμηνειών του Κατωπόδη για τη φύση της Εθνικής Αντίστασης. Βλέπε παράρτημα, όπου παρατίθενται ολόκληρο το κείμενο της ανάκρισης του Κ. Κατωπόδη.

21. Ο Κουτσαύτης αναφέρει αρκετούς από την Άγια Μαύρα που στελέχωσαν το μόνιμο ΕΛΑΣ όπως τους Κώστα Καλυβιώτη, Βασίλη Γαρύφαλλο, Ιωσήφ Σκλαβενίτη, Χαρίλαο Πομόνη που μερικοί από αυτούς όπως ο Βασίλης Γαρύφαλλος και ο Ιωσήφ Σκλαβενίτης είχαν διακριθεί πολύ νωρίτερα σε πράξεις αντίστασης ενάντια στους Ιταλούς, τον αξιωματικό του πυροβολικού Νίκο Μαλακάση ή Μπαλωμένο και τον Θεόδωρο Νησιώτη ή Βλάχο. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*. σ. 186.

22. Το προαναφερθέν χειρόγραφο του Γιαννούλη αναφέρεται με λεπτομέρειες στις συγκρούσεις αυτές: «Ο Καραμπέκιος μας ετοίμαζε επίθεση. Ο Χούτας από τον Βάλτο με άλλους αξιωματικούς ήρταν στου Αντώνι και προσπαθούν να ανασυγκροτηθεί… μας ειδοποίησε ο Παντελής Λιότσα[ο]ς ή [Κόρακας] ο οποίος από εκείνη την ώρα κατετάγη αντάρτης και *του ανέθεσα μια δημοιρία* και αυτοί με τον λοχαγό Λουκιανό κύκλωσαν την Παλιομάνα εγώ του Αντώνι. Ο Καραμπέκιος πέρασε στην Κανδύλα και αφού κακοποίησε τους δικούς μας… έστειλα τον Κόρακα προς καταδίωξή τους εγώ με μια ομάδα έκανα επίθεση… το απόγευμα ήρθε εις ενίσχυσή μου ο Κατωπόδης… τους κάναμε επίθεση και σε μισή ώρα παραδόθηκαν… Μετά δυο μέρες κάναμε την επιχείρηση του Αετού. Η επιχείρηση… ήταν μια μεγάλη νίκη». Και στο σημείο αυτό ο συγγραφέας του χειρόγραφου κάνει μια *περίεργη* όσο και *σημαντικότατη* για την *μετέπειτα ιστορία*, παρατήρηση. Μακαρίζει τους Καραμπέκιο και Μπούρο (ταγματάρχης, Διοικητής τάγματος του ΕΔΕΣ αρχικά στο Μεσολόγγι και αργότερα στο Ξηρόμερο) γιατί απέτυχε να έρθει σε συμφωνία ο ίδιος με τον αρχηγέτη της φάρας των Βεραίων τον Πάνο Βέρη: « Επήγα μαζί με το πολιτικό του τάγματος Ματαράγκα στον Μύτικα όπου μας οδήγησε ο Χρήστος Βέρρης στον Γιάννη. Ο Πάνος Βέρρης ήταν άρρωστος και δεν ήρθε. Όταν τελειώσαμε ήταν αργά». *Το επίμαχο αυτό στοιχείο, αν μπορούσε να τεκμηριωθεί, και από άλλες πηγές, θα μπορούσε να εξηγήσει την αρχή του δοσιλογισμού των Βεραίων και της ολοκληρωτικής τους ταύτισης με τις Γερμανικές στρατιωτικές αρχές και τις κοινές τους στρατιωτικές επιχειρήσεις ενάντια στον ΕΛΑΣ*. Παρόμοια όμως προσπάθεια, όπως θα αναφερθεί στην πρόοδο της εργασίας, έγινε και με τους Καλατζαίους στο Νυδρί και η οποία είχε τα ίδια νομοτελειακά αποτελέσματα. Την συμμαχία Καλατζαίων και των άλλων υπό την αιγίδα τους οπλαρχηγών, με τους υπό την προστασία των Γερμανών Βεραίους. Έτσι, ολοκληρώνεται μια *ανέξοδη* για τους Γερμανούς ισχυρή στρατιωτική παρουσία στην Ανατολική Λευκάδα-νοτιοδυτικό

Ο ταγματάρχης Κατωπόδης στην κατάθεσή του προχώρησε σε μάλλον «αποκαλυπτικές» λεπτομέρειες και δυσμενείς κύρια κρίσεις για την ηγετική σύνθεση του τάγματος και αυτές διανθισμένες με χαρακτηρισμούς που θα ικανοποιούσαν τις θέσεις που καλλιεργούσε η Γερμανική προπαγάνδα:

'So sagte ich jetzt dem Stabe, der aus Anargiru, Gerodimos und Thomas bestand, dass sie mich entweder nach dem Xiromeron – Gebiet schicken sollten, andernfalls ich nach Hause gehen wuerde. So, kam es dann, dass ich zu dem neu zu gruendenden unabhaengigen Battalion Xiromeron geschickt wurde. Ich begab mich dann zusammen mit dem Hptm. d. R. Constantinos Drakos oder Sardelis, der fuer das neue Battalion als Kapitaen ernannt war, und dem Paris, dessen richtigen Namen ich nicht kenne und der als politischer Kommissar ernannt in war, zu sem neuen Batallion; ausserdem war noch ein politischer Kommissar in unserer Gesellschast, der Spiridon Matarangas hiess... Im Xiromeron – Gebiet fand ich Rigani die Bande des Christos genannt Kitsos Korossis vor, welcher von Haus aus Raeuber ist und dort eine Einheit von 40 Mann hatte. Einen Monat spaeter stiess auch der Pannos Giannulis (Deckname Stawraitos) zu dem neuen Battalion, er hatte 60 Maenner in seiner Bander. Aus diesen 100 Mann bestand dann auch in der Folgezeit dieses Battalion. Ich hatte dieses Battalion bis Anfang Dezember.

Nach dem Gefecht bei Aetos gegen Karabeikos, das wiederum misslang, wurde ich auf Grund des Beschlusses, der politischen Leiter meines Kommandos enthoben...'

Στην εξιστόρησή του περαιτέρω όμως ο Κατωπόδης υποστηρίζει ότι η επιχείρηση ενάντια στον Καραμπέκιο, που ομολογεί ότι επέμενε γι' αυτήν *ο Γιαννούλης, αποτυχαίνει* χάρη στις δικές του ενέργειες. Ότι αυτός [Κατωπόδης] προσπαθούσε να αναπτύξει καλές σχέσεις με τον Καραμπέκιο και μάλιστα σαν διοικητής του τάγματος σκόπιμα υποστήριξε την επίθεση «με αποτέλεσμα να έρθει σε δύσκολη θέση ο Γιαννούλης».

'In der weiteren Zeit hatte ich damit zu tun, die beiden Einheiten Korossis und Giannulis zussamen zu bringen und zog mit ihnen im

Ξηρόμερο. Στο κείμενο του χειρόγραφου Γιαννούλη διατηρήθηκε η ορθογραφία του αρχικού κειμένου. Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 10. Υπογράμμιση δική μου.

Xiromeron gebiet herum, ohne dass es zu Kaempen kam. Ende November hatte ich dann einen Fideranfall und lag in Kunopida krank, waehrend dieser Zeit versuchten Korossis und Giannulis zusammen, Karabeikos bei Kandila zu schlagen, was ihnen aber vollkommen misslang. Anschliessend stiess ich wieder zu den Andarten und zog mit ihnen nach Mitikas, um eineige Ruhetage zu haben. Ich kam gut mit der Bevoelkerung aus, abes dann aber ploetzlich Korossis mit den bekannten Misshandlungen begann und ich ihn absetzte und wegschickte. Anschliessen erchielt ich Befehl vom Regiment, Karabeikos bei Aetos zu schlagen, welchen Befehl der Giannulis eingefaedelt hatte. Mir war diese Aufgabe unerwuenscht, da ich verschiedentlich versucht hatte, ueber nationale Zivillisten mit Karabeikos in Verbindung zu kommen, leider ohne Erfolg. Ich musste mich wieder fuegen und in die Schlacht einwilligen, doch ging Giannulis mit seiner Einheit voraus und nahm dem Kampf auf. Ich verzoegerte den Unterstuetzungsangriff, wodurch Giannulis in eine schwierige Lage geriet, sodass wir uns nachhter nur darauf beschraenkten, den Giannulis, der mit seiner Einheit schwer angeschlagen war, zu entsetzen. Karabeikos war Herr der Lage und zog ungehindert ab. Dieses Gefecht fand in den ersten Dezember Tagen statt und hatte dann meine endgueltige Absetzung und Zurueecksendung an das Regiment zur Folge, die ich wie bereits geschildert nur Flucht nach Lefkada benutzte'.[23]

23. «Γι' αυτό έλεγα τότε στο επιτελείο, που αποτελούνταν από τους Αναργύρου, Γεροδήμου και Θωμά, να με στείλουν στην περιοχή του Ξηρομέρου γιατί αλλιώς θα πήγαινα σπίτι μου. Έτσι με στείλανε στο ανεξάρτητο τάγμα Ξηρομέρου που βρισκόταν υπό ίδρυση. Πήγα τότε μαζί με τον έφεδρο λοχαγό Κωνσταντίνο Δράκο ή Σαρδέλη, ο οποίος ορίστηκε ταγματάρχης στο νέο τάγμα, καθώς και τον Πάρη, το πραγματικό όνομα του οποίου δεν ξέρω και ο οποίος αναγορεύτηκε πολιτικός επίτροπος. Μαζί μας ήταν επίσης και ένας πολιτικός επίτροπος που λεγόταν Σπυρίδων Ματαράγκας... Στην περιοχή του Ξηρομέρου, στη Ρίγανη, βρήκα τη συμμορία του Χρήστου, που λεγόταν Κίτσος Κορόσσης, ο οποίος ήταν ληστής από καταγωγή και είχε μια μονάδα 40 ανδρών εκεί. Ένα μήνα αργότερα συνάντησε και ο Πάνος Γιαννούλης (ψευδώνυμο Σταυραετός), το νέο τάγμα, αυτός είχε 60 άνδρες στη συμμορία του. Από αυτούς τους 100 άνδρες αποτελούνταν και κατόπιν το τάγμα. Εγώ είχα αυτό το τάγμα ως τις αρχές του Δεκέμβρη. Μετά τη μάχη στον Αϊτό ενάντια στον Καραμπέκιο *που πάλι απέτυχε*, με απαλλάξανε, ύστερα από απόφαση των πολιτικών ηγετών του αποσπάσματος... Το επόμενο διάστημα (μετά συγκρούσεις με τον Μπούρο), περιφερόμουν στην περιοχή του Ξηρομέρου με τις μονάδες του Κορόσση και του Γιαννούλη, τις οποίες όμως είχα πρώτα συμμαζεύσει. Δεν προέκυψαν μάχες. Κατά τα τέλη του Νοέμβρη με έπιασε πυρετός και καθόμουν στην Κονορίδα [Κοροπίνα] άρρωστος. Στο διάστημα αυτό ο Κορόσσης και ο Γιαννούλης έκαμαν μια κοινή προσπάθεια να αιχμαλω-

Ο Γιαννούλης, χωρίς να γνωρίζει ή να υποπτεύεται τις προαναφερόμενες ενέργειες του Κατωπόδη, τουλάχιστο όπως ο τελευταίος τις περιγράφει, σε γενικές γραμμές, φαίνεται να συμφωνεί με την διάταξη της μάχης και *τον ασήμαντο ρόλο του τμήματος Κατωπόδη*. Επίσης επιβεβαιώνει τους ισχυρισμούς του ίδιου ότι ο Γιαννούλης υπήρξε ο εμπνευστής της επιχείρησης και ότι χάρη στην επιθετικότητα του Γιαννούλη ουσιαστικά κατατροπώθηκε ο Καραμπέκιος και αναγκάστηκε να φύγει από το Ξηρόμερο.

«...και το πρωί, λέγει ο Γιαννούλης, ο λόχος του Ξηρομέρου (;) χτυπήθηκε με τους εδεσίτες. Έπειτα από μια ώρα μάχη ο λόχος αποσύρθηκε στη Ζαβίτσα σε κακή κατάσταση αφήνοντας στην μάχη 2 νεκρούς 2 τραυματίες και 8 αιχμαλώτους στα χέρια του Καραμπέκιου. Με ειδοποίησε για τη μάχη ο Γεώργιος Κατά (;) στις [10] το πρωί έριχνε νερό με το ασκί και οι δρόμοι γεμάτοι λάσπη. Συγκέντρωσα τους άνδρες και τους μίλησα και παίρνοντας δυο ομάδες ανέβηκα στο Μπούμιστο και κατέβηκα στους κάμπους (;) στις 12 ήμουν από πάνω από τον Αϊτό. Ο Κατωπόδης έρχονταν από τον κάμπο (;) με το υπόλοιπο τμήμα. Οι εδεσίτες το έριξαν στο γλέντι [εδώ τεκμηριώνεται η θέσις τους Κατωπόδη για τη νίκη του Καραμπέκιου] και δεν με κατάλαβαν καθόλου. Έδωκα το σύνθημα της μάχης οι εδεσίτες ήταν περισσότεροι από εμάς αλλά μας πολέμαγε και το χωριό του Καραμπέκιου από οπλισμό είχαν

τίσουν τον Καραμπέκιο στην Κανδύλα αλλά παταγωδώς αποτύχανε. Στη συνέχεια πήγα πάλι στους αντάρτες και έφυγα μαζί τους για το Μύτικα για να ησυχάσω κάποιες μέρες.

Τα πήγαινα πολύ καλά με τους κατοίκους, ωσότου άρχισε ξαφνικά ο Κορόσσης να παρεκτρέπεται πάλι, με το γνωστό τρόπο με αποτέλεσμα να τον καθαιρέσω και να τον απομακρύνω. Μετά έλαβα εντολή από το σύνταγμα να επιτεθώ στον Καραμπέκιο στον Αϊτό. *Την ιδέα της εντολής την είχε δώσει ο Γιαννούλης. Η αποστολή αυτή μου ήταν ανεπιθύμητη καθώς είχα προσπαθήσει ποικιλοτρόπως, αλλά ματαίως μέσω μη στρατιωτικών συμπατριωτών να αναπτύξω σχέσεις με τον Καραμπέκιο. Έπρεπε πάλι να πειθαρχήσω και να δώσω τη συγκατάθεσή μου για τη μάχη.* Ο Γιαννούλης έφυγε πρώτος με τη μονάδα και ανέλαβε να αρχίσει τον αγώνα. *Καθυστέρησα να εξαπολύσω την επίθεση ενίσχυσης, με αποτέλεσμα να βρεθεί σε δύσκολη θέση ο Γιαννούλης.* Καταλήξαμε έτσι στο να προσπαθήσουμε να ελευθερώσουμε αποκλειστικά και μόνο αυτόν και την πληγωμένη μονάδα του. Ο Καραμπέκιος είχε τον απόλυτο έλεγχο της κατάστασης και έφυγε χωρίς να τον εμποδίσουμε. Αυτή η μάχη έγινε τις πρώτες μέρες του Δεκέμβρη και είχε ως αποτέλεσμα να με καθαιρέσουν οριστικά και να με στείλουν πίσω στο σύνταγμα, γεγονός το οποίο, όπως έχω ήδη αναφέρει εκμεταλλεύτηκα για να φύγω για τη Λευκάδα». Γερμανικά Αρχεία, σ. 160, 169. Υπογράμμιση δική μου.

καλλίτερο από τον δικόν μας, μα εμείς είχαμε ανώτερο ιδεολογικό εξοπλισμό από τους μισθοφόρους του Καραμπέκιου.

Η μάχη βάσταξε έως το βράδυ της [6] ο Καραμπέκιος με τον Μπούρο εκράτησαν το κέντρο μα όταν έπεσε ο Αϊτός το εγκατέλειψαν και εποφελούμενοι του σκότους εξαφανίστηκαν». Και συμπληρώνει ο Γιαννούλης: «Η πτώσις του Αϊτού ήταν και η συντριβή του φασισμού ολόκληρου του Ξηρομέρου (βλέπε στο παράρτημα Γερμανικούς χάρτες που χαρακτηρίζουν την περιοχή «Γιαννουλική»), οι εδεσίτες αντάρτες παραδόθηκαν όλοι πλην του Καραμπέκιου, ο οποίος με άλλους 10 τράβηξε για την Ήπειρο.»[24]

Οι συγκρούσεις αυτές, μέρος της γενικότερης στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας - Ηπείρου προσπάθειας του Ζέρβα και κύρια των Άγγλων[25] να απομονωθεί αν όχι πλήρως να εξουδετερωθεί ο ΕΛΑΣ και η υποδομή του ΕΑΜ, είχαν αποτελέσματα αντιστρόφως αντίθετα.

Τα τμήματα Καραμπέκιου σε μια σειρά από συγκρούσεις στην Καντύλα, Αετός με τον Γιαννούλη, συντρίβονται και ο Καραμπέκιος, μαζί[26] με μια ολιγάριθμη φρουρά, από 10 περίπου αντάρτες, διαφεύγει στην Ήπειρο όπου και θα παραμείνει έκτοτε. Ο χώρος της παραλίας της Δ. Στερεάς, με εξαίρεση οχυρωμένες τοποθεσίες όπως ο Άγιος Νικόλαος, Ζαβέρδα όπου υπάρχουν ισχυρές Γερμανικές φρουρές και μεμονωμένοι θύλακες όπου συνυπάρχουν με τους Γερμανούς οι Βεραίοι, Μύτικας, παραμένει πλέον στην αδιαφιλονίκητη στρατιωτική κυριαρχία του ΕΑΜ.[27]

Στη Λευκάδα, την ίδια περίοδο και υπό το πρίσμα των γεγονότων στο Ξηρόμερο και της επιθετικότητας, κατευθυνόμενης, του Ζέρβα και των νεοσχηματιζόμενων παραστρατιωτικών σωμάτων της κυβέρνησης Αθηνών και της αυξανόμενης σε έκταση συμμαχίας, πολιτικο-στρατιωτικής,

24. Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς*, σσ. 10-11.

25. «For the British had enticed the formation of rival to the EAM groups with the avowed purpose... to destroy EAM-ELAS. Chief among those British founded rival organizations was the EDES, a group mainly centered in the area of Epirus». *National Archives of the United States, RG 319 Records of the Army Staff.* Memorandum by General Donovan to the Joint Chiefs of Staff, of November 26, 1943.

26. Βλέπε το χειρόγραφο Γιαννούλη, σ. 11, αλλά και όλες οι άλλες πηγές συμφωνούν με τη διαπίστωση ότι ο Καραμπέκιος φεύγει οριστικά από το Ξηρόμερο στο οποίο παύει να υπάρχει οργανωμένη στρατιωτική παρουσία του ΕΔΕΣ.

27. Βλέπε και τις σχετικές αναφορές των Γερμανικών στρατιωτικών μονάδων και τους στρατιωτικούς Γερμανικούς χάρτες που παρατίθενται στο τέλος.

Βέρη -Γερμανών, αναπτύσσονται στην Νοτιοανατολική πλευρά του νησιού, με ορισμένες τοπικές ιδιαιτερότητες, οικογενειοκρατικές εστίες ένοπλων πυρήνων. Κύριο χαρακτηριστικό τους και λόγος ύπαρξής τους ο φανατικός αντιΕΑΜικός ζήλος τους και η συνεπακόλουθη εγκαθίδρυση ανεξάρτητων ενόπλων στρατοπέδων υπό την κάλυψη Γερμανικών στρατιωτικών μονάδων.

Η ηγεσία του ΕΑΜ Λευκάδας,[28] έχοντας επίγνωση της στρατηγικής και πολιτικής σημασίας του *προγεφυρώματος* της Ν.Α. Λευκάδας και της εν δυνάμει απειλής που αντιπροσώπευε αυτό, όχι μόνο για τη Λευκάδα αλλά και σαν σημείο στήριξης του παραλιακού θύλακα Ζαβέρδα-Μύτικα, των Γερμανών-Βέρη, αναλαμβάνει μια εκστρατεία, ασυντόνιστη όμως και ίσως σπασμωδική, να εξουδετερώσει τον κίνδυνο αυτό με διπλωματικά πολιτικά μέσα.[29]

28. Ο Κουτσαύτης αναφέρει μάλιστα ότι από τα τέλη του 1943, η κομματική οργάνωση Λευκάδας ανησυχώντας για τις επιπτώσεις της εδραίωσης των ενόπλων στρατοπέδων και την επέκταση των συγκρούσεων σε ολόκληρο το νησί έστειλε το γραμματέα του ΚΚΕ, Ζώη Κουτσαύτη, για επαφές με το κομματικό γραφείο Στερεάς, χωρίς όμως ιδιαίτερη επιτυχία στο να πεισθεί η κομματική οργάνωση να αποδεχθεί τους ενδοιασμούς των τοπικών στελεχών. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 241.

29. Όταν ο Γιαννούλης μετά τις μάχες Αετού και Καντύλας: «πήγα στην Λευκάδα διά να ξεκουραστώ αλλά δυστυχώς εδώ που ήρθα βρήκα άλλα βάσανα ο λοχαγός Ζαμπέλης... εδώ συγκέντρωσε μια ομάδα η οποία αποτελείτο από... και άρχισε να τρομοκρατεί τους κατοίκους της Ν.Δ. Λευκάδας. Εν τω μεταξύ ήρθε στη Λευκάδα και ο Κατωπόδης ο ταγματάρχης αδειούχος, αποφασίσαμε να κάνουμε μια φιλική επιστολή στον Ζαμπέλη στην οποία του γράφαμε ότι η Λευκάδα *δεν είναι μέρος για να έχει αντάρτικα τα οποία κακό θα προξενούσαν στο νησί παρά καλό*. Και σε φιλική συνάντησή μας του Κατωπόδη του υποσχέθηκε ο Ζαμπέλης ότι είναι Εαμίτης. Μα παρά τις υποσχέσεις που μας έδινε αντί να διαλύσει τα τμήματα του ασκούσε μεγαλύτερη πίεση στους δικούς μας.

Εμείς πιεζόμενοι υπό τις συνθήκες αυτές αναγκαστήκαμε να δημιουργήσουμε μια διμοιρία μόνιμη σε συνεργασία με την πολιτική οργάνωση *αποφασίσαμε τον αφοπλισμό* του Ζαμπέλη. Όταν ξεκίνησα... και σχεδόν τον είχα κυκλώσει ένας... μου έφερε ένα σύμφωνο που υπόγραψε η πολιτική μας οργάνωση με την οργάνωση ΕΔΕΣ και μας υποχρέωνε αμφότερους να υποχωρήσουμε και ο μεν Ζαμπέλης *να διαλυθεί* και εγώ να περάσω στο Ξηρόμερο: Εγώ σύμφωνα με την εντολή που πήρα πέρασα στο Ξηρόμερο ο μεν Ζαμπέλης δεν τήρησε τον λόγο του και όταν εγώ έφυγα ανασυγκροτήθηκε και άρχισε την προδοτική του δράση». Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σσ. 12-13. Υπογράμμιση δική μου.

Ο Αλέκος Φίλιππας, αγωνιστής της περιόδου, έχει μια μάλλον πιο εμπεριστατωμένη και αρκετά διαφοροποιημένη θέση γύρω από αυτά τα γεγονότα. Ο Φίλιππας σε ανέκδοτο χειρόγραφό του γράφει: «Το Γενάρη του 1944 έφθασε στη Λευκάδα από το Ξηρόμερο ο καπετάν Πάνος Γιαννούλης με τον ταγματάρχη Κώστα Κατωπόδη με τμήμα του μόνιμου

Ταυτόχρονα η εδραίωση των Γερμανικών φρουρών του Ν.Δ. Ξηρομέρου που επιβοηθούνται από τους άτακτους του Βέρη και Γουρούνα που εξορμούν από τις βάσεις τους για επιδρομές ενάντια σε γειτονικές περιοχές, ανησυχεί την ηγεσία της XIII Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, υπεύθυνης για την περιοχή αυτή. Και η Μεραρχία, από τις αρχές του 1944, προχωρεί σε σχεδιασμούς για στρατιωτική λύση με κύριο στόχο την πλήρη εξουδετέρωση των συντεταγμένων ομάδων των οπλαρχηγών, πριν αυτές εδραιωθούν περαιτέρω.

Η εγνωσμένη αυτή αποφασιστικότητα της ηγεσίας του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, επισπεύδεται από ένα σύνδρομο επεισοδίων, προκλήσεων και συνωμοσιών, που διαμορφώνουν το κλίμα αναταραχής και προκαθορισμένης

ΕΛΑΣ και αποβιβαστήκανε στη Νοτιοδυτική περιοχή του νησιού. Ταυτόχρονα κινητοποιηθήκαμε και όσοι ανήκαμε στο εφεδρικό ΕΛΑΣ και συγκεντρωθήκαμε στην Εγκλουβή. Σκοπός της άφιξης του Γιαννούλη και Κατωπόδη είτανε η *επίδειξη δύναμης για να αντιμετωπισθεί η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στη Νοτιοδυτική Λευκάδα* από την δραστηριότητα των ανταρτοομάδων της αντίδρασης που επιδιώκανε την εξόντωση των αγωνιστών της αντίστασης». Και ο Φίλιππας όπως και ο συγγραφέας του χειρόγραφου «Γιαννούλη» γράφει ότι ο Ζαμπέλης είχε κυκλωθεί: «Έτσι οι 45 οπλοφόροι της αντίδρασης ήτανε καταδικασμένοι σε αφανισμό γιατί οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ και υπέρτερες ήτανε και καλλίτερα εξοπλισμένες. Για να αποφευχθεί η αιματοχυσία έγινε συνάντηση στο Μαραντοχώρι... Κατά πόσο όμως η ειλικρίνεια στην υπογραφή της Συμφωνίας ήτανε πραγματική διαπιστώθηκε αργότερα, όταν ο Γιαννούλης και ο Κατωπόδης διατάξανε την αποχώρηση του ΕΛΑΣ και τη ματαίωση της επιχείρησης, και ταυτόχρονα αναχωρήσανε με το τμήμα τους όπως πρόβλεπε η Συμφωνία η οποία ήτανε δεσμευτική και για το Ζαμπέλη, να αναχωρήσει από τη Λευκάδα και να πάει στην Ήπειρο στο Ζέρβα... Ο λοχαγός Ζαμπέλης κάτω από τη πίεση της αντίδρασης παρέμεινε στη Λευκάδα καταπατώντας τη συμφωνία». Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σσ. 3-4.

Ποια όμως ήτανε αυτή η συμφωνία; Ο δημοδιδάσκαλος Γεράσιμος Διον. Σταματέλος ή Αργανιάς γραμματέας της ΕΠΟΝ, σε ανέκδοτο χειρόγραφό του που ο ίδιος μου έδωσε, γράφει ότι τη συμφωνία αυτή (κείμενο) την έγραψε αυτός κατόπιν συμφωνίας και των δύο μερών: «Τότε [όταν είχε γίνει γραμματέας της ΕΠΟΝ, Οκτώβρης 1944(μάλλον 1943)], είχε δοθεί η εντολή από το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ και τις Εαμικές οργανώσεις να ενισχυθεί ο μόνιμος ΕΛΑΣ με νέους ΕΛΑΣΙΤΕΣ γι' αυτό το σκοπό ήρθε στο νησί ένα τμήμα του μόνιμου ΕΛΑΣ με στρατιωτικό υπεύθυνο τον Κώστα Κατωπόδη ταγματάρχη, τον Π. Γιαννούλη καπετάνιο και 4-5 μόνιμους ΕΛΑΣΙΤΕΣ. Στις 30/12/43 συγκεντρωθήκαμε αρκετοί, ... Ξεκινήσαμε με σημαιοφόρο τη Ντίνα Μικρώνη (Τζαβέλαινα) και παντού μας υποδεχόντανε με ενθουσιασμό. Όταν φθάσαμε στο Μαραντοχώρι μας περίμενε ο Διον. Ζαμπέλης αξιωματικός με το γιατρό Πεταλά και το τμήμα τους... Σε λίγο με φώναξαν να μπω στο σπίτι του γιατρού Πεταλά όπου ήταν και ο Κ. Κατωπόδης, ο Π. Γιαννούλης ο Δ. Ζαμπέλης και ο γιατρός Πεταλάς. Είχαν έτοιμα χαρτιά και καρμπόν για να καταγράψουν όσα είχαν σίγουρα συμφωνήσει... άρχισα να γράφω... Τότε ο γιατρός Πεταλάς μου λέγει γράφε... Οι

ένοπλης αναμέτρησης, που νομοτελειακά τώρα εδραιώνεται από τα γεγονότα τα τέλη του 1943 στη Λευκάδα.

υπογραμμένοι αντιπρόσωποι των ανωτέρω τμημάτων συμφωνούν να διαλυθούν και να αφοπλισθούν τα μόνιμα και εφεδρικά τους τμήματα και να γίνει ένα ενιαίο τμήμα με στρατιωτικό διοικητή τον Κ. Κατωπόδη, Υπ/τή τον Δ. Ζαμπέλη, καπετάνιο τον Π. Γιαννούλη. Δεν έγραψα καμία λέξη από αυτά που είπε ο Πεταλάς... όλοι με ρωτούν γιατί δεν γράφω». Ο Σταματέλος τους εδήλωσε ότι δεν αναλάμβανε τέτοια ευθύνη και τους ζήτησε να υπάρξει συναίνεση των αντίστοιχων οργανώσεων τους. Και συνεχίζει ότι η αναβλητικότητα των οργανώσεων να προσυπογράψουν τη συμφωνία οδήγησε στη διάλυση του τμήματος στο Νυδρί. Γεράσιμος Σταματέλος – Αργανιάς, *Ανέκδοτο χειρόγραφο χωρίς τίτλο*, σσ. 4-5.

Ο Κουτσαύτης δίνει περισσότερες πληροφορίες και βεβαιώνει ότι υπήρξε συμφωνητικό με την ιδιαιτερότητα ότι το 2ον άρθρο του συμφωνητικού πρόβλεπε «Να αναχωρήσουν εκ Λευκάδος οι Κατωπόδης, Ζαμπέλης και Γιαννούλης εντός επτά (7) ημερών από σήμερον διαλύοντες τα μόνιμα και εφεδρικά τμήματα των τα όποια δύνανται να ανασυγκροτηθούν μόνον την ημέραν της αναχωρήσεώς των, προκειμένου να αναχωρήσουν». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 275.

Η κ. Μαραγκού υλοποιώντας τις πληροφορίες που της έδωσε ο γιατρός Μ. Κατηφόρης ηγετικό στέλεχος του συντηρητικού χώρου της Νοτιοδυτικής Λευκάδας γράφει ότι ποτέ όπως λέγει κι ο Γ. Σταματέλος δεν υπογράφτηκε: «... ο γιατρός Κατηφόρης λέγει. Στο φαρμακείο του στη Βασιλική βρέθηκε ο καπετάν Γιαννούλης και ο Κωνσταντίνος Κατωπόδης αναμένοντας τον Ζαμπέλη, που ο ίδιος ο Κατηφόρης είχε στείλει έμπιστο άνθρωπό του να τον ενημερώσει γύρω από την αναμονή των αντιπροσώπων του ΕΑΜ και που έπρεπε αυτός μαζί με τον Τάσο Φατούρο να έλθουν στο ίδιο σημείο για την υπογραφή του συμφωνητικού. Κι ενώ βρισκόντουσαν σ' αυτή την ώρα της αφίξεως των αντιπροσώπων του ΕΔΕΣ, κάποιος έμπιστος παρουσιάζεται και λέγει στον Κατηφόρη ότι έχουν στήσει ενέδρα οι Εαμίτες για να δολοφονήσουν τον Ζαμπέλη... Έτσι το συμφωνητικό έμεινε άκυρο και ανεκτέλεστο». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 265-266.

Ο γιατρός Μιχάλης Κατηφόρης σε μια συνάντηση του με τον κ. Κουτσαύτη στο σπίτι του (Κατηφόρη) στις 18/3/88 σε ενυπόγραφο σημειωμά του του δήλωσε: «Ότι υπογράφηκε στο ιατρείο του συμφωνητικό από τον Αν. Σολδάτο άρχοντα, Ν. Κολυβά γιατρό και τον ίδιο συμφωνητικό το οποίο έχουμε στα χέρια μας». Ο Κουτσαύτης στην εργασία του γράφει ότι το συμφωνητικό ποτέ δεν του δόθηκε από τον Μ. Κατηφόρη: «Υποσχέθηκε να το βρει και να μας το δώσει. Δυστυχώς ο θάνατός του παραμονές των Χριστουγέννων του 1988, ματαίωσε αυτήν την παράδοση» Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 275.

Το συμφωνητικό δεν υπέγραψε ο Ζαμπέλης όπως του παράγγειλε ο ίδιος Μ. Κ. ότι να μην έλθει να υπογράψει διότι έχει πληροφορίες ότι θα τον δολοφονούσαν» Μιχάλης Κατηφόρης -- Γιατρός – Συνέντευξη στον Κουτσαύτη (ανυπόγραφος) του Μιχάλη Κατηφόρη από 18/9/88.

Ο Κατωπόδης αναλύοντας την κατ' αυτόν έλλειψη πειθαρχίας στον ΕΛΑΣ και στο τάγμα του οποίου ο ίδιος προϊστατο δήλωνε στο Γερμανό ανακριτή ότι «ο Γιαννούλης ενεργούσε ασύδοτα και χωρίς την αίσθηση του καθήκοντος ή του στόχου του αγώνα για το ανεξάρτητο αυτό τάγμα Ξηρομέρου, πρέπει να συμπληρώσω ότι τόσο η πειθαρχία όσο και η ορ-

Στα τέλη του Οκτώβρη[30] 1943, «...στο σπίτι του Περ. [Περικλή] Σκια-

γάνωση ήταν καταστροφική,...: Μια φορά αποχώρησε από το τάγμα και ο Σταυραετός ή Πάνος Γιαννούλης, αυθαίρετα, επειδή δεν εκπληρώθηκε η επιθυμία του να γίνει καπετάνιος του τάγματος. Πήγε με μερικούς άνδρες στη Λευκάδα λίγες μέρες πριν την απόλυσή μου...».

Και ο Κατωπόδης σε μια *κλασική* για αξιωματικούς του αστικού στρατού δήλωση εξέφραζε την απόγνωσή του, την πηγαία θα 'λεγα, με την έλλειψη πειθαρχίας όπως υπήρχε στον παλαιό στρατό: «Άμεση σχέση μ' αυτές τις ανεξέλεγκτες καταστάσεις, στον τομέα της πειθαρχίας είχε ο ρόλος που έπαιξαν οι άνθρωποι του κόμματος ή προπάντων οι πολιτικές ιδέες... Ο στρατιωτικός διοικητής ήταν ως εκ τούτου η μαριονέτα στα χέρια του πολιτικού επιτρόπου και του καπετάνιου. Τους τελευταίους τους ενδιέφερε πιο πολύ απ' όλα να επικρατήσει στις μονάδες η κομμουνιστική ιδέα εξ ου και οι παραδόσεις μαθημάτων και η προώθηση της απειθαρχίας... Εν ολίγοις ήταν έτσι τα πράγματα, που ένας λούστρος που βρίσκονταν στο κόμμα είχε περισσότερο κουμάντο από ένα έμπειρο και δραστήριο αξιωματικό...». Αλλού ο Κατωπόδης καταφέρεται δριμύτατα ενάντια στον *egalitarianism*, που δεν κατανοούσε: «Εξάλλου, ακόμα και ως αξιωματικός έπρεπε να ανέχεσαι να σε αποκαλούν συναγωνιστή (αντιστοιχεί στη λέξη σύντροφος) μαζί με την ονομασία του τίτλου σου. Συχνά μάλιστα υπήρχε άρνηση διαταγής, απέναντι στην οποία δεν μπορούσες να επιβληθείς καθόλου. Αξιοσημείωτη ήταν η δυσαναλογία που υπήρχε σχετικά με την κοινωνική καταγωγή στους καπετάνιους ή στους πολιτικούς επιτρόπους.

Έτσι, ένας καπετάνιος μιας ομάδας του τάγματός μου, που ήταν πρώην λούστρος [Κατωπόδης από την Πρέβεζα], μου είχε πει περισσότερες από μία φορά, όταν του έδινα κάποια εντολή, ότι δεν είμαι τίποτα παραπάνω απ' αυτόν και να καθαρίσω μόνος μου τα 'σκατά'».

«Auch der Stawraitos oder Panos Giannoulis trennte sich eines Tages eigenmaechting von dem Battalion, dar er nicht, wie es sein Wunsch war, Kapitaen des Batallions Wurde; er ging mit einigen Maennern nach Lefkas, das war in den letzten Tagen, bevor ich nach abgesetzt wurde... Vebr die *Disziplin* ist zu sagen, das diese ausserordentich maneglhaft war... In engem Zusammenhaug mit den haltlosspn Zustaenden der Disziplin steht die wichtige Rolle, die politischen Kommissare, die Parteileute oder vor allem die *politischen Ideen* spielen... das der militaerische Chef eine Marionette in Haenden des politischen Kommissars und Kapitaens war. Diesen lag vor allen an der Durchdringung der Einheiten mit den kommunistisc hen Ideen, so die Unterrichtserteilung und Unterstuetung in der Disziplinlosigkeit...

Es war kutz so, dass ein sich in der Partei befundender Stiefelputz mehr zu melden hatte als ein erfahrener aktiver Offizier.

Im vebrigen musste mann es sich auch als Offizier gefallen lassen, als Mitkaempfer (entspricht dem Wort Genosse) und Nennung des Titels angeredet zu werden... So war ein Kapitaen eines Zuges meines Battalions eliemaliger Schuhputzer, der mir oefter als einmal, wenn ich ihm eine Weisung gab, erklaerte, dass ich nicht mehr sei als er und ich meinen 'Dreck' selber machen sollte». Γερμανικά Αρχεία, Κατάθεσις Κατωπόδη, σ. 167.

30. Βλέπε χειρόγραφο «ανώνυμο» [Μάλλον του Κουτσαύτη] σ. 22. Το χειρόγραφο μού δόθηκε από τον Κουτσαύτη.

δαρέση [Βόα] παλιού άρχοντα-αντιλαϊκού στοιχείου ειδικού σε συνωμοσίες με τους μπράβους του (επτά τον αριθμό) και αποφάσισαν να δολοφονήσουν τα ηγετικά στελέχη του ΕΑΜ της Λευκάδας»[31]. Απόρροια της «σύσκεψης» αυτής η προσπάθεια δολοφονίας του Γιαννούλη από τον παλιό τρόφιμο των φυλακών Θωμά Κανέλλο. Η αποτυχία της επιχείρησης αυτής ενισχύει περισσότερο την απόγνωση των ίδιων κύκλων[32] για αυτό που θεωρούσαν καίριο πλήγμα στο ΕΑΜ Λευκάδας, την εξόντωση του θρυλικού συμβόλου του, του Πάνου Γιαννούλη.

31. Η κ. Μαραγκού, στην εξιστόρησή της για τα όσα συνέβησαν στο Έκτακτο Ιταλικό Στρατοδικείο όπου εδικάζετο ο αδερφός της, υπογραμμίζει τις στενές σχέσεις που διατηρούσε η Αικατερίνη Σκιαδαρέση, χήρα του άρχοντα και ποιητού Τατάκη (Ο Τατάκης, αδερφός του Περ. Σκιαδαρέση ή Βόα), με τις Ιταλικές στρατιωτικές αρχές. «Μετά από μεγάλη πίεση των δικών μου επήγα με την Σκιαδαρέση στο γραφείο, στο Affari Civili στον αστυνόμο Messina... Εναγκαλίζεται ο ένας τον άλλον και η Σκιαδαρέση αναφωνεί: "Oh figlio mio..." ενώ αυτός ανταπέδωσε με την ίδια φιλοφρόνηση "Oh mamma mia..." Εγώ βρέθηκα σε αμηχανία και με τη σκέψη 'για δες πώς καταντήσαμε' προσπάθησα να βρω την ψυχραιμία μου». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 239.

32. Ένα άλλο γεγονός, που πρόσθεσε στην ασφυκτικά συστηματική ατμόσφαιρα πολέμου ενάντια στο ΕΑΜ και σ' αυτό που ο συντηρητικός κόσμος της Λευκάδας αποκαλούσε ΚΚΕ, ήτανε η προσπάθεια του τότε προέδρου της Κοινότητας Λευκάδας Δ. Γιαννουλάτου, τον οποίον όλες οι υπάρχουσες γραπτές πηγές τον θεωρούν ως τον υπέρτατο θεωρητικό του ΕΔΕΣ Λευκάδας και την ανώτατη αρχή του, να αποσπάσει έμμεσα από το στέλεχος του ΕΑΜ Λευκάδας διακεκριμένο εκπαιδευτικό, Γυμνασιάρχη, Γιάννη Γαζή, κατάλογο νεκρών κομμουνιστών ή απόντων με τη δικαιολογία ότι πιέζονταν από τους Γερμανούς: «Αυτός κατά ανεξήγητο τρόπο κάλεσε τον μπάρμπα – Γιάννη Γαζή και του ζήτησε να του δώσουν ένα κατάλογο κομουνιστών, νεκρών και απόντων για να τον παραδώσει στους Γερμανούς. Αυτή ήταν η φανερή προς το ΕΑΜ ενέργεια του παραπάνω Γιαννουλάτου. Μάλιστα η συνάντηση αυτή έγινε στο παλιό φαρμακείο του Καββαδά στη γωνία της πλατείας. Για την αλήθεια του θέματος σημειώνω ότι ο γράφων βρισκόταν στην απέναντι από το φαρμακείο θέση στα ερείπια του παλιού σπιτιού του Ψωμά και παρακολουθούσε από εκεί τη συνάντηση των δυο. Όταν τελείωσε η συζήτηση ο μπαρμπα – Γιάννης, διαβίβασε την πρόταση του Γιαννουλάτου προς το ΕΑΜ. Ο μπάρμπα – Γιάννης και ο υποφαινόμενος, απέρριψαν ασυζητητί αυτήν την πρόταση». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 222.

Ο Σπύρος Π. Φίλιππας - Πανάγος, στην πολύτιμη για την ιστορία της Λευκάδας αναφορά του, όχι μόνο επιβεβαιώνει τα ανωτέρω αλλά δίνει και την περιρρέουσα αχλύν μεταξύ Γερμανών και των ντόπιων συντηρητικών που σε σύντομο χρονικό διάστημα θα εξελίσσετο σε πλήρη και αγαστή στρατιωτική συμμαχία: «Όταν οι Γερμανοί ήρχισαν να ενδιαφέρονται διά την ανακάλυψιν και εξόντωσιν των εαμιτών με εκάλεσαν όπως υποδείξω τούτους, καθ' όσον τα αρχεία της χωροφυλακής και της καραμπινιερίας, είχαν καταστραφεί επί τούτω κατά την Ιταλικήν κατάρρευση και η νέα χωροφυλακή απετελείτο από αξιωμα-

Σύμφωνα με συγκλίνουσες πηγές,[33] στις αρχές του Γενάρη 1944, οι Πολύβιος Καραγιάννης [34] και Γεράσιμος Νικολάρας [Σολδάτος][35] πολιτικά

τικούς και οπλίτες το πρώτον υπηρετούντας εν Λευκάδι. Αφού προσεπάθησα εις μάτην να παραπλανήσω την Γερμανικήν διοίκησιν, προφασιζόμενος ότι δεν υπάρχουν τοιαύτα στοιχεία εν τη νήσω, ήκουσα την κατηγορηματική αξίωσιν αυτής όπως κατανομάσω ταύτα.

Η απάντησίς μου υπήρξεν αρνητική και εξ' ίσου κατηγορηματική.

Μετά ταύτα η Γερμανική Διοίκησις εκάλεσεν τον τότε πρόεδρον της κοινότητος Δημήτριον Γιαννουλάτον, όστις υπέδειξεν εις την Γερμανικήν Διοίκησιν ότι γνώστης των στοιχείων τούτων τυγχάνει ο εν Πρεβέζη υπηρετών πρώην διοι/τής της εν Λευκάδι Χωρ/κής, όστις γνωρίζει τους κομουνιστάς της Λευκάδος. Ο ταγματάρχης της Χωρ/κής Γεωργιάδης. *Το Γερμανικόν Φρουραρχείον επιφορτίζει αμέσως τον πρόεδρον Γιαννουλάτον όπως μεταβεί εις Πρέβεζαν και συναντήσει τον Ταγ/χη Γεωργιάδη, ούτω δε δυνηθή και προσκομήση εις το φρουραρχείον τα απαιτούμενα στοιχεία.*

Η μετάβασις εις Πρέβεζαν του Δημητρίου Γιαννουλάτου πραγματοποιήται, ως και η συνάντησις αυτού μετά το Γεωργιάδη. Το πράγμα γίνεται παγκοίνως γνωστόν συνεπεία ημετέρων ενεργειών και άλλων των διερμηνέων του φρουραρχείου. Ο Δημ. Γιαννουλάτος ερωτώμενος παρά πολλών και εμού παρηγωρή ότι προσκομίζη τους νεκρούς και τους απόντας. Το θάρρος τούτο του Δημ. Γιαννουλάτου υποψιάζει τους ολιγότερον απλοϊκούς. Αι υποψίαι αυταί καθίστανται σταθερότεραι, όταν κατά την προσκόμησιν των εν λόγω στοιχείων εις το φρουραρχείον ο Δημήτρης Γιαννουλάτος αποφεύγη τους διερμηνείς και συννενοήται δι ολίγων Γαλλικών μετά του φρουράρχου, μέσω γαλλομαθούς γερμανού στρατιώτου. *Μετ' ολίγον ουδείς νεκρός ή απών κατεζητήθη υπό των Γερμανών αλλά κατεζητούντο, συνελαμβάνοντο και ενίοτε ετυφεκίζοντο πατριωτικά στοιχεία της δράσεως. Οι Γερμανοί αποδεικνύονται γνώσται όλων των λεπτομερειών και των μυστικών θέσεων της οργάνωσης του ΕΑΜ. Ακόμη και φωτογραφίαι καταζητουμένων προσώπων ευρίσκονται εις χείρας των Γερμανών. Η συνεργασία του ΕΔΕΣ Λευκάδος μετά των γερμανών καθίσταται από ημέρας εις ημέραν και περισσότερον έκδηλος».* Φίλιππας – Πανάγος, «Οι δοσίλογοι της Λευκάδας», σ. 187-188. Υπογράμμιση δική μου.

33. Χειρόγραφο αγνώστου που δίνει λεπτομερέστατα το χρονικό της περιόδου χρησιμοποιώντας και γνωστές πηγές αγωνιστών. Ο Κουτσαύτης αναφέρεται διεξοδικά στο «φαινόμενο» Καραγιάννη. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 250-262.

34. Ο Π. Παπαδάτος, από τους κύριους εκπροσώπους του ΕΑΜ της πίσω Λευκάδας, σε χειρόγραφό του γράφει: «Είτανε ο Πολύβιος ο Καραγιάννης, πράγμα το οποίον είχε στείλει ένα τελεσίγραφο στο ... το Γιώργο το Μαραγκό (τον αδελφό της Σμύρνης Μαραγκού, γιατρό στον Άγιο Πέτρο), και του λέει ότι αν δεν ειδοποιήσεις εσύ στα Χορτάτα, ο οποίος είσαι υπεύθυνος του ΕΑΜ της περιοχής για να δώσει από 15 ντενεκέδες στάρι ο καθένας για την οργάνωση του ΕΔΕΣ θα σας κρεμάσω τα κεφάλια στον πλάτανο. Τον κάλεσε τότε ο μ. Μήτρος Γιαννούλης, ο οποίος συνδεότανε τότε και έλεγε ο Καραγιάννης ότι θα προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ μαζί με τον Ανδρούτσο, από τον Μύτικα. Του μιλήσανε και του λένε ότι αυτά που κάνεις είναι απαράδεκτα για να 'ρχεσαι και να λες σε μας ότι θα εισχωρήσης στο ΕΑΜ. Να σου δίνουμε εμείς όπλα και από την άλλη να στέλνης στον υπεύθυνο του ΕΑΜ της περιοχής τελεσίγραφα αυτό είναι απαράδεκτο. Και σε 4 μέρες επιστρέ-

πρωτόγονα απροσδιόριστοι, τέως τρόφιμοι ποινικών φυλακών, κινούμενοι στα ομιχλώδη σύνορα μεταξύ της πάλαι ποτέ ανθούσης ζωοκλοπής, της αναρχίας της πίσω Λευκάδας και της πειθαρχημένης ευνομίας της ΕΑΜικής Λευκάδας, ήλθαν σε επαφή στην πόλη με το γιατρό Μελά. Ο

φει από το κάλεσμα που του κάνανε αυτοί και ετοιχοκόλλησε ένα γράμμα [ο Ζ. Κουτσαύτης χρησιμοποιεί το ίδιο χειρόγραφο με μερικές δικές του φραστικές παραλλαγές] στον Πλάτανο των Χορτάτων και αυτό τότε θεωρήθηκε ότι δεν ήτανε απόφαση του Πολύβιου του Καραγιάννη αλλά έρχονταν από ψηλότερα ιστάμενα πρόσωπα γιατί είτανε γραμμένο με γραφομηχανή. Και έλεγε συγκεκριμένα ότι ο Φίλιππος Χόρτης πρέπει να δώση 15 ντενεκέδες σιτάρι, του Ανδρέα του Χόρτη τόσα του Περικλή τόσα. *Εάν εντός 48 ωρών δεν πραγματοποιηθούν αυτά που γράφω θα τους κρεμάσω τα κεφάλια στον Πλάτανο, διότι είναι προδότες της πατρίδας και μόνο το ΕΔΕΣ είναι που ... την Ελλάδα. ...Η έδρα του είτανε στο Άη Θόδωρο* [οικισμό της περιοχής "Ηνωμένες Πολιτείες" όπως μάλλον σαρκαστικά αποκαλούσαν οι Λευκαδίτες έναν αριθμό οικισμών που οι κάτοικοί τους σε ένα μεγάλο βαθμό αποζούσαν από τη ληστεία κοπαδιών, *όπου ήτανε ο φόβος και ο τρόμος.* Οποιονδήποτε έβλεπε να πλησιάση τον Γ. Μαραγκό, τον μακαρίτη τον πατέρα μου, τον Φίλιππο, τον Ανδρέα και τους άλλους πήγαινε το βράδυ και τους λιάνιζε στο ξύλο. Αυτή ήτανε η δράση του Καραγιάννη». *Χειρόγραφο Π. Παπαδάτου.* Υπογράμμιση δική μου.

Ο Θεοφάνης Βλασσόπουλος και αυτός σε ιδιόχειρο χειρόγραφο χαρακτηριστικά σκιαγραφεί τους πλέον σεσημασμένους των παλικαράδων: «Στην διάρκεια της Ιταλικής κατοχής οι Αχείμαστοι [για τον Αχείμαστο βλέπε υποσημείωση 138] κλέβανε ζώα, λάδια κτλ. *Ανοργάνωτα* [χωρίς να ανήκουν σε συγκεκριμένη οργάνωση] κατά τα μέσα του '43 οι Νικολάρας, Τεπέλης, Πολύβιος Καραγιάννης και άλλοι κολλούσαν απαγορευτικές διαταγές κυκλοφορίας πέραν της 6 μμ έως της 7 πρωινής στα χωριά Αθάνι [ο Ζ. Κουτσαύτης το αναφέρει ως «Απάνω»] Δράγανο, Κομηλιό, Χορτάτα και Διακομηγιανιά; πως προερχόταν από τον Γιαννούλη με σκοπό να κλέβουν ζώα κτλ.». Θεοφάνης Βλασσόπουλος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο,* σ. 4. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα,* σ. 224.

35. Ο Νικολάρας στην αρχή της κατοχής όταν ξεκίνησε η ένοπλη αντίσταση ενάντια στους Ιταλούς, η πρωτοπορία Γιαννούλη, είχε κρύψει τον Γιαννούλη στην Εγκλουβή. Ο Αλέκος Φίλιππας γράφει: «Από το ίδιο χωριό [Άγιο Ηλία] και οι Νικολαραίοι που μαζί με τους Καραγιανναίους ανήκανε στην ομάδα του Γιαννούλη όταν οι Ιταλοί ήτανε στο νησί μας». Αλέκος Φίλιππας, *Ανέκδοτο χειρόγραφο,* σ. 4.

Η κ. Μαραγκού δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός της "φιλίας" του Νικολάρα με τον Γιαννούλη, επισημαίνοντας ότι αυτό δεν εμπόδιζε τη σχέση του Καραγιάννη που «εθεωρείτο τότε πρωτοπαλίκαρο της Δεξιάς» με τον Νικολάρα. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου,* σ. 264. Ο Πανταζής Μανωλίτσης από τον Αλέξανδρο σε χειρόγραφό του από 4 Ιουλίου 1977 γράφει: «Μετά το επεισόδιο της Ελάτης [Ο Αλέκος Φίλιππας από τα Πλατύστομα που εδώ έχει αναφερθεί αρκετές φορές αναφέρει αυτές τις λεπτομέρειες για την Ελάτη: «Κάποτες κινδυνέψανε να εξοντωθούνε από τον καραμπινιέρο [οι Γιαννούλης και Νικολαραίοι μαζί με τους Καραγιανναίους] Κοκό Μπρούνο που τους επισήμανε στην Ελάτη και προσπάθησε να τους κυκλώσει με τους καραμπινιέρους του. Βρεθήκανε σε δύσκολη θέση γιατί είχανε λύσει τα όπλα τους και τα καθαρίζανε μα

Μελάς, από τα πλέον αδιάλλακτα και απόλυτα συντηρητικά στελέχη του αντιΕΑΜικού μετώπου επιφόρτισε τους δύο αυτούς ατίθασους «παλικαράδες», το νταηλίκι της περιοχής όπως τους αποκαλεί η κ. Μαραγκού,[36] σύμφωνα με τις πληροφορίες του Γιαννούλη[37] να τον δολοφονήσουν:

> «'Είναι ντροπή σας να αλωνίζει τη Λευκάδα ο Γιαννούλης *και να μην βρίσκεται ένας να τον ξεκάμει'. Ο Πολύβιος υποσχέθηκε να σκοτώσει ο ίδιος το Γιαννούλη».*[38]

Ένα άλλο παρεμφερές περιστατικό που δημιούργησε αυτός ο ίδιος ο γιατρός Μελάς στην πόλη της Λευκάδας, η προσωπική του απόπειρα να δολοφονήσει με το πιστόλι του τον γραμματέα του ΕΑΜ Λευκάδας, γιατρό Ξ. Γρηγόρη, δίνει μια ιδιαίτερη ιστορική σημασία στους ισχυρισμούς του Γιαννούλη για την καθοριστική πρωτοβουλία του Μελά στη συνωμοσία της δολοφονίας του.

Πράγματι τα τέλη του Γενάρη του 1944, ο Μελάς κοντά στο φαρμακείο του Χαρίλαου Καββαδά, «ύστερα από μία συζήτηση με τον Γραμμ. του ΕΑΜ Ξ. Γρηγόρη, αποπειράθηκε να τον χτυπήσει με πιστόλι. Ο Ξ. Γρηγόρης τον αφόπλισε».[39] Ο ίδιος ο Γρηγόρης, σε μια εξιστόρησή του χρόνια αργότερα στον Κουτσαύτη, δίνει τις διαστάσεις ενός προμελετημένου πολιτικού εγκλήματος στη *συνωμοσία πλέον* της εξόντωσής του από τον ΕΔΕΣ Λευκάδας:

> «...είπε ότι βρισκόταν στην πλατεία, κοντά στο φαρμακείο Καββα-

αμυνθήκανε με τα πιστόλια και τους αναγκάσανε να αποχωρήσουν». Αλέκος Φίλιππας, *Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 4]. Ο Γεράσιμος και Φίλιππος Νικολάρας πήραν τη γιάφκα απ' το Γιαννούλη και φιλοξενήθηκαν 15 μέρες εις το σπίτι μου και το Μανώλη τον Δουβίτσα. Υποσχέθηκαν τότε να ακολουθήσουν το ΕΑΜ και το ΕΛΑΣ». Πανταζής Μανωλίτσης, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 3.

36. *Ibid*, σ. 233. Στην κατηγορία αυτή βέβαια η κ. Μαραγκού, με την οξυδέρκεια που τη διακρίνει και την ιστορική διαίσθησή της, περιλαμβάνει και πλειάδα άλλων διακεκριμένων «αγωνιστών της πατρίδος» 'τα κακοποιά στοιχεία' όπως τα αποκαλεί.

37. Μαρτυρία Τάσου Μανωλίτση στο προαναφερθέν ανέκδοτο χειρόγραφο.

38. Ο Τάσος Μανωλίτσης αναφέρεται με ιδιαίτερες λεπτομέρειες, στα γεγονότα απ' όπου και ο Κουτσαύτης αναλύει το κυρίαρχο αυτό γεγονός για την μετέπειτα ιστορία της κατοχικής Λευκάδας. «Δεν ξέραμε από πού είχε αυτήν την πληροφορία. Ο Γιαννούλης είχε πολλές πηγές πληροφοριών». *Ibid.*

39. Ανέκδοτο χειρόγραφο. Ο συγγραφέας γράφει ότι για να μην πάρει έκταση το γεγονός και αναμιχθούν και οι Γερμανοί «... είπαν ότι δεν επρόκειτο για πραγματικό πιστόλι».

δά. Ήρθε προς τα πάνω του ο Μελάς με τον Κώστα Βαγενά [ο επόμενος αρχηγός των εθνικοφρόνων στη Λευκάδα μετά την εκτέλεση του Μελά στην Ήπειρο], έβγαλε ο πρώτος ένα περίστροφο να τον χτυπήση, ύστερα από μερικές υβριστικές φράσεις, αλλά ο Ξενοφώντας τον αφόπλισε. Ξαναμπήκε στο φαρμακείο, έδωσε το πιστόλι που του πήρε στο Σπύρο Βεργίνη [βοηθό του Χαρ. Καββαδά, φαρμακοτρίφτη], να το κρύψη σε μια μυστική κρύπτη και αυτός έφυγε από την πίσω πόρτα και χώθηκε στο σπίτι του μπάρμπα Κώστα Βρεττού. Ο Μελάς το 'βαλε στα πόδια, και χώθηκε στα σπίτι του που ήταν μπροστά στην πλατεία».[40]

Ο «αναβρασμός», όπως γράφει και ο Κουτσαύτης, που επεκράτησε στην ΕΑΜική Λευκάδα για το ασυνήθιστα προκλητικό αυτό επεισόδιο πολιτικής δολοφονίας, κατευνάστηκε από τη μετριοπαθή και σώφρονα αντίδραση του ίδιου του Γρηγόρη.[41] Αμέσως μετά την απόπειρα ο Μελάς αρρώστησε, σοβαρά από «περισφιγμένη κοίλη». Μέσω του γιατρού Ξ. Μαλακάση, μέλους της διοικούσας επιτροπής του ΕΑΜ, κάλεσε τον Γρηγόρη, του ζήτησε συγγνώμη και την ιατρική του βοήθεια:

«Ο Μελάς που έτρεξε να κρυφτεί, έπαθε κοίλη. Ο Ξενοφώντας Μαλακάσης, γιατρός και φίλος και δικός μου και του Μελά ήλθε κατά παράκληση του Μελά να με πάρει να πάω να τον περιποιηθώ από ιατρική πλευρά. Επήγα μαζί με τον Ξενοφώντα Μαλακάση στο σπίτι του Μελά. Μου ζήτησε συγγνώμη κλαίγοντας και μου είπε ότι δεν ήξερε τι έκανε. Τον καθησύχασα λέγοντάς του ότι δεν τρέφω μίσος εναντίον του. Συμφωνήσαμε και οι τρεις να μεταφερθεί επειγόντως ο Μελάς στο Αγρίνιο μαζί με τον Ξενοφώντα Μαλακάση».[42]

Η δολοφονική απόπειρα του Μελά[43] ενάντια στον Ξ. Γρηγόρη στα τέλη

40. Αφήγηση του ίδιου του Ξ. Γρηγόρη στον Κουτσαύτη στις 27 Αυγούστου 1986, στο σπίτι του στη Λευκάδα. Ανέκδοτο χειρόγραφο. Βλέπε επίσης το έργο του ίδιου, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 286-287.

41. *Ibid*, σ. 287. Μάλιστα όπως λέγεται κατέφθασε στη Λευκάδα και ο αδελφός του Ξ. Γρηγόρη, Λεωνίδας, με οπλοφόρους αλλά απετράπη κάθε περαιτέρω όξυνση με τη μεσολάβηση του ίδιου του Ξ. Γρηγόρη.

42. *Ibid.*

43. Η κ. Μαραγκού, αναλύοντας τις σχέσεις του λεγόμενου ΕΔΕΣ Λευκάδας με τους Γερμανούς, γράφει: «Αι μυστικαί συναντήσεις της επιτροπής του ΕΔΕΣ μετά των Γερμανών, αι οποίαι όμως διεπιστώνοντο από την παρακολούθησιν των επί τούτω εντεταγμένων οργάνων του ΕΑΜ, μεταβάλλονται πλέον εις φανεράς και εις πλείστας περιπτώσεις

του Γενάρη 1944, όσο παιδαριώδης και αν θεωρηθεί ο τρόπος εκτέλεσής της, έρχεται μετά την εκτέλεση-δολοφονία του Πολύβιου Καραγιάννη στις 5 του ίδιου μήνα, στη Νικιάνα, από το Μήτρο Γιαννούλη, νεώτερο αδελφό του Πάνου.

Ο Πολύβιος Καραγιάννης, που στις λεγόμενες «Ηνωμένες Πολιτείες» «ήτανε ο φόβος και ο τρόμος»,[44] επέστρεφε από την Άγια Μαύρα στο άνδρο του, στην «πίσω Λευκάδα», συνοδευόμενος από το Γεράσιμο Σολδάτο, γνωστότερο ως Νικολάρα. Οι δύο, ενθαρρυμένοι στον πρωτόγονο αταβισμό τους, από την αναγνώρισή τους από τον Μελά σαν εκτελεστικά όργανα της θέλησης του συντηρητικού κόσμου της Λευκάδας με τις ιδιαίτερες σχέσεις του με τις κατοχικές δυνάμεις, Γερμανούς,[45] να εξοντώσουν το σύμβολο της αντίστασης και κύριο αντίπαλο αυτών Πάνο Γιαννούλη, ήταν προκλητικοί και εριστικοί. Αυτόπτες μάρτυρες είχαν εκπλαγεί από την μεταμόρφωση των τέως συντρόφων και πριν τον πόλεμο και στην κατοχή:

> «Στο πέρασμα από τη Νικιάνα οι δύο παραπάνω ήταν πολύ προκλητικοί, έβριζαν το ΕΑΜ και το ΚΚΕ και έσχιζαν τα συνθήματα που ήταν γραμμένα σε διάφορα σημεία της Νικιάνας».[46]

Οι ενέργειές τους αυτές, αδιανόητες για την περιοχή της μέσης Λευκάδας και που θύμιζαν τις επιδρομές Ιταλικών αποσπασμάτων τρομοκράτησης του πληθυσμού της υπαίθρου, προκάλεσαν την «προσοχή» του εφεδρικού ΕΛΑΣ Αλέξανδρου που τους συνέλαβε, και τους οδήγησε στο τμήμα του Π. Γιαννούλη που ήτανε στρατοπεδευμένο στην περιοχή Σωτήρος, Νικιάνας.[47]

το γερμανικό φρουραρχείο ζητεί πιστοποιητικά πολιτικών φρονημάτων υπό του αρχηγού του ΕΔΕΣ Μιχαήλ Μελά τα οποία ούτος παρείχε κατά βουλησιν». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 274. Υπογράμμιση δική μου.

44. Παντελής Παπαδάτος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 1

45. Η κ. Μαραγκού, με ουσιώδη και πατριωτική παρουσία την περίοδο αυτή, με πλήρη σαφήνεια διασαλπίζει τους συνδετικούς κρίκους συνεργασίας "ΕΔΕΣ" Λευκάδας με τους Γερμανούς: «Κατεζητούντο, συλλαμβάνοντο και ενίοτε ετουφεκίζοντο πατριωτικά στοιχεία της δράσεως. Οι Γερμανοί αποδεικνύονται γνώσται όλων των λεπτομερειών και των μυστικών θέσεων της οργανώσεως του ΕΑΜ. Η συνεργασία του ΕΔΕΣ Λευκάδας μετά των Γερμανών καθίσταται από ημέρας εις ημέραν και περισσότερο έκδηλος». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 274.

46. Ανέκδοτο χειρόγραφο, Άγνωστου, σ. 22β.

47. *Ibid.* Από το λεγόμενο «Σεμινάριο Κοντογιώργη» που έγινε στην Αθήνα στις 14 Γενάρη 1979 υπάρχουν οι εξής πληροφορίες: «Βρήκανε [οι Αλεξανδρίτες] τον Νικολάρα στο

Εκεί και όλες οι υπάρχουσες πρωτογενείς[48] πηγές συγκλίνουν σ' αυτό, ο Πολύβιος Καραγιάννης, γνωρίζοντας την αμείλικτη τιμωρό διάθεση του Γιαννούλη και φοβούμενος το δικαιολογημένο σκληρό θυμό του, προσπάθησε να διαφύγει. Η θέση βέβαια του Καραγιάννη είχε περαιτέρω επιδεινωθεί και το μέλλον του σαφέστατα διαγραφεί, μετά την «προδοσία» του Γεράσιμου Νικολάρα, στην απρόσμενη αυτή συνάντηση, στον Γιαννούλη της εντολής του Μελά στον Καραγιάννη να τον δολοφονήσει:

> «Ο Πολύβιος παραμέρισε για σωματική του ανάγκη και ο Νικολάρας βρήκε την ευκαιρία και είπε κρυφά στον Γιαννούλη: 'Πρόσεχε τους Καραγιανναίους γιατί σε σύσκεψη που είχαμε στην πόλη, με τον αρχηγό του ΕΔΕΣ, μας είπε: 'Δεν ντρέπεσθε τόσους Καραγιανναίους να σας τσαλαπατάει ένας Γιαννούλης στο νησί, και ο Πολύβιος του έδωσε την υπόσχεση ότι θα σε ξεκάμει'».[49]

δρόμο και τον Καραγιάννη και τους ακούσανε να λένε για το Γιαννούλη και τους πήρανε μαζί τους στη Νικιάνα». Ο συγγραφέας αυτών των σημειώσεων υπογραμμίζει και ένα σημαντικό γεγονός που χαρακτηρίζει τις όχι τόσο περίεργες σχέσεις των πρωταγωνιστών των μετέπειτα γεγονότων: «*...μέσα από τους αντάρτες του Γιαννούλη την είχε κοπανήση ο Πολύβιος*». Και συνεχίζει: «αλλά τους ξεφεύγει ο Γεράσιμος Νικολάρας». Πρακτικά «Σεμιναρίου Κοντογιώργη» σ. 27.

Ο Κουτσαύτης στην εργασία του ενώ παρουσιάζει όλες τις κατά τη γνώμη του εκδοχές καταλήγει, έμμεσα, στην αποδοχή της άποψης ότι μάλλον επρόκειτο περί παρεξηγήσεως ή τυχαίου γεγονότος η ενέργεια του Μήτρου Γιαννούλη. Στο κείμενο που ακολουθεί θα αναπτυχθεί η θέση αυτή.

48. Βλέπε Κουτσαύτη, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 251-254, όπου αναφέρονται πολλές πρωτογενείς πηγές.

49. Το τελευταίο αυτό αναφέρεται από τον Τάσο Μανωλίτση σε ανέκδοτο χειρόγραφό του που απόσπασμα παραθέτει ο Κουτσαύτης. Ο Αλέκος Φίλιππας χωρίς να είναι το ίδιο απόλυτος όπως ο Μανωλίτσης δεν παύει να αποδίδει την εκτέλεση του Καραγιάννη στα ίδια αίτια: «Ίσως ο Γιαννούλης να φοβότανε πως θα κινδύνευε να δολοφονηθεί από τους παλιούς συνεργάτες του». Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 5.

Βέβαια, η όλο προκλητική συμπεριφορά του Καραγιάννη και η ισχυρή προσωπικότητά του, η ακτινοβολία της εκτεταμένης φάρας του στους «πρωτόγονους» της πίσω Λευκάδας, τους «τρομοκράτες της δεξιάς» όπως και η κ. Μαραγκού αναφέρει, η προσωπική του εμπλοκή σε δολοφονίες όπως του Σπύρου Βλασσόπουλου το Πάσχα του 1943 και του Παπαδάτου Νικόλα αλλά και η αντιδικία του με τον Μήτρο Γιαννούλη, είχαν νομοτελειακά χωροθετήσει την πορεία σύγκρουσης με τον Γ. Γιαννούλη. «Ήτανε ο Πολύβιος ο Καραγιάννης πράγμα το οποίον είχε στείλη ένα τελεσίγραφο στο μακαρίτη το Γιώργο Μαραγκό και του λέει ότι αν δεν ειδοποιήσεις εσύ στα Χορτάτα ο οποίος είσαι υπεύθυνος του ΕΑΜ της περιοχής ... θα σας κρεμάσω τα κεφάλια στον πλάτανο. *Τον κάλεσε τότε ο μ. Μήτρος*

Η άμεση εκτέλεση, σχεδόν δολοφονία, του Καραγιάννη από τον Μήτρο Γιαννούλη,[50] ευθύς μετά την κατάδοσή του από το Γεράσιμο Νικολάρα στον Πάνο Γιαννούλη, πρέπει να υπήρξε, αν η υπόθεση ευσταθεί, απόρροια προσωπικής απόφασης του ίδιου του Πάνου Γιαννούλη.[51]

Το αποτέλεσμα αυτής της εκτέλεσης[52] δημιούργησε τις συνθήκες εκείνες, που προσδιόρισαν πλέον ανάγλυφα τη μεθοδευμένη υποβόσκουσα

Γιαννούλης ο οποίος συνδεότανε τότε και έλεγε ο Καραγιάννης ότι θα προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ μαζί με τον Ανδρούτσο από το Μύτικα. Να σου δίνουμε εμείς όπλα και από την άλλη να στέλνης ... τελεσίγραφα αυτό είναι απαράδεκτο. ...οποιονδήποτε έβλεπε να πλησιάζει τον Γ. Μαραγκό, τον μακαρίτη τον πατέρα μου τον Φίλιππο, τον Ανδρέα και τους άλλους, πήγαινε το βράδυ και τους λιάνιζε στο ξύλο. *Αυτή ήτανε η δράση του Καραγιάννη*». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 259-260, Παντελής Παπαδάτος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 2, Σεμινάριο Κοντογιώργη.

50. Ο Κουτσαύτης αναφέρει μια σειρά από διάφορες εκδοχές για το επεισόδιο καταλήγοντας ότι δεν υπήρχε πρόθεσις ή προειλημμένη απόφασις «...για την εκτέλεση του Καραγιάννη». Σ' αυτό βέβαια, οι υπάρχουσες πηγές και η σχέση Καραγιάννη – Μελά και των άλλων ενεργειών του συντηρητικού κόσμου, όλες συμφωνούν. Πλην όμως «...μπορώ να στοιχειοθετήσω ότι δεν υπήρξε προμελετημένη, λέγει ο Κουτσαύτης, εκτέλεση αλλά ήταν τυχαίο γεγονός». Ο ίδιος ο τότε γραμματέας του ΕΑΜ ο γιατρός Ξ. Γρηγόρης σε δήλωσή του αναφέρει ότι «Για το επεισόδιο με τον Πολύβιο, λέει ότι δεν υπήρχε εντολή απ' την οργάνωση γι' αυτό, και ότι ο Μήτρος ήταν αυτός που κατά κάποιο τρόπο εξετέλεσε τον Πολύβιο». Ο Αλέκος Φίλιππας θεωρεί ότι ο ίδιος ο Πάνος Γιαννούλης «σκότωσε τον Πολύβιο Καραγιάννη από τον Άγιο Ηλία». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 252-254, Ανέκδοτο χειρόγραφο του Ξ. Γρηγόρη που βρίσκεται στην κατοχή του Κουτσαύτη.

51. «Γιατί ο Γιαννούλης σκότωσε τον Πολύβιο Καραγιάννη. Οι Καραγιανναίοι και οι Νικολαραίοι είχανε περάσει στην αντίδραση. Ίσως ο Γιαννούλης να φοβότανε πως θα κινδύνευε να δολοφονηθεί από τους παλιούς συνεργάτες του». Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σσ. 4,5.

52. Ο Κουτσαύτης δεν αποδέχεται πλήρως καμία από τις εκδοχές για την εκτέλεση του Καραγιάννη, παρ' ότι καταλήγει «...ανεξάρτητα αν ήταν ή *όχι ένοχοι ένας ή δύο εφεδροελασίτες*». Κουτσαύτης , *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 253. Ο Γρηγόρης θεωρεί τον Μήτρο Γιαννούλη ως τον εκτελεστή: «...και ότι ο Μήτρος ήταν αυτός που *κατά κάποιο τρόπο* εξετέλεσε τον Πολύβιο». Και αυτό κατά τον Γρηγόρη τυχαία: «...γιατί ενώ τους συνόδευαν [ποιοι;] Πολύβιο και Νικολάρα από την έξοδο της Αγίας Σωτήρος, ο Νικολάρας απ' την έξοδο της Αγίας Σωτήρος, ο Νικολάρας χώθηκε κάπου και το σκασε, ο δε Πολύβιος το βαλε στα πόδια. Ο Μήτρος χωρίς να 'χει καμία πρόθεση πετάχτηκε μπροστά του. Εκείνος σήκωσε το χέρι, ο Μήτρος δεν κατάλαβε τι επεδίωκε ο Πολύβιος, νόμισε πως τον απειλεί, ότι βρίσκεται σε άμυνα και τον χτύπησε με ένα μικρό πιστολάκι που ασφαλώς δεν περίμενε *πως* θα τον σκοτώσει». Γρηγόρη, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*. Υπογράμμιση δική μου.

Και ο Κουτσαύτης και η κ. Μαραγκού, αλλά και όσοι από τους επιζώντες αγωνιστές έχουν αφήσει τα απομνημονεύματά τους και ασχολούνται με το κατ' ευφημισμό «επεισό-

σύγκρουση. Η ευαγγελική ανοχή που επιδείκνυε μέχρι τότε η τοπική ηγεσία του ΕΑΜ Λευκάδας και του ΚΚΕ, στις μεθοδευμένες προκλήσεις του συντηρητικού αν όχι δοσίλογου κόσμου της Λευκάδας, ανατρέπεται. Σύντονες πολεμικές διεργασίες αναλαμβάνονται από τους λεγόμενους οπλαρχηγούς που οργανώνονται πλέον στρατιωτικά, στηριζόμενοι σε έξωΛευκαδίτικα κέντρα και στους Γερμανούς, για μια ολοκληρωτική αναμέτρηση με το ΕΑΜ.

Η πολιτική ηγεσία του ΕΑΜ Λευκάδας και στελέχη του ΚΚΕ αντέδρασαν άμεσα και δυναμικά, όχι όμως χωρίς «περίσκεψη», που θα μπορούσε να θεωρηθεί, για άλλη μια φορά, ως *ενδοτικότητα*[53] στη μεθοδευμένη πλέον απειλητική πρόκληση των οπλαρχηγών και των συμμάχων τους.

διο», υπογραμμίζουν τις συνέπειες του γεγονότος. Ο ένας από τους πλέον συνειδητούς πρωτεργάτες της Εθνικής Αντίστασης στην Λευκάδα ο Δημοδιδάσκαλος Γεράσιμος Σταματέλος γράφει: «Την άλλη μέρα άκουσα ότι σκότωσαν τον Π. Καραγιάννη. Τότε η Ν. Λευκάδα γέμισε με «οπλαρχηγούς» που κυνηγούσαν ΕΑΜίτες, λεηλατούσαν σπίτια και έκαναν πολλές αυτοδικίες». Σε άλλο σημείο, συμπερασματικά, σημειώνει: «Πιστεύω ότι αν δεν σκοτώνανε τον Π. Καραγιάννη ... δεν θα δινόταν η αφορμή (όχι αιτία) να συγκροτηθούν τόσα αντιΕΑΜικά τμήματα και να γίνουν τόσοι θάνατοι, καταστροφές κτλ.». Γεράσιμος Σταματέλος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σσ. 5-6.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Αλέκος Φίλιππας που σωστά νομίζω, αποδίδει το γεγονός της εκτέλεσης στον Γιαννούλη: «Μα κι αν ακόμα υπήρχε αυτός ο λόγος, η συμπεριφορά του Γιαννούλη, ο τρόπος που ενήργησε, όξυνε την κατάσταση στην Λευκάδα». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 5.

Ο Ποσειδώνας Λογοθέτης αποδίδει την εκτέλεση του Καραγιάννη σε «ενέδρα» και γράφει: «...σκοτώνονται δύο από τον Άγιο Ηλία, οι Καραγιάννης και Νικολάρας». Βέβαια μόνο ο Καραγιάννης υπήρξε το θύμα και όχι ο Νικολάρας». Π Λογοθέτης, *Το Χρέος*, σ. 27.

53. Ο Κουτσαύτης αναφέρει ότι η ηγεσία του ΕΑΜ Λευκάδας αποφάσισε αφ' ενός την κάθοδο του ΕΛΑΣ στη Νότιο Λευκάδα και αφ' ετέρου επαφή με την οργάνωση της Στρεάς για την περαιτέρω, ίσως, αντιμετώπιση της απειλής. Και ο συγγραφέας υπογραμμίζει την «ειρηνική» φύση της «πορείας προς νότο». Ο Γιαννούλης όμως διαφέρει όσον αφορά την *a priori* αποφασιστικότητα και εγνωσμένη θέληση του τμήματος που ο ίδιος ηγείτο σαν καπετάνιος, να «πατάξει» *μια και για πάντα* την αμφισβήτηση αυτή. Έτσι, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε θέση των «οπλαρχηγών», αν δεν επήρχετο μια συμφωνία που ουσιαστικά θα τους απογύμνωνε από κάθε ικανότητα ένοπλης συσπείρωσης, θα εξουδετερώνοντο σαν αξιόμαχη υπολογίσιμη πολεμική δύναμη.

Ο Κουτσαύτης υποστηρίζει ότι η κάθοδος του ΕΛΑΣ, «...ήταν μια εθνική προσπάθεια συνύπαρξης και συνεργασίας ...με αντικειμενικό σκοπό ...να πεισθούν να εγκαταλείψουν τον ρόλο της διχόνοιας ...αυτοί ήταν οι λόγοι της καθόδου του ΕΛΑΣ στη Νότιο Λευκάδα και όχι επίδειξη δύναμης ή επιθετική ενέργεια για εκφοβισμό των «οπλαρχηγών».

Οι ερμηνείες αυτές του Κουτσαύτη υποδηλώνουν ακριβώς το δίλημμα της αναποφα-

Με δική του πρωτοβουλία[54] το τοπικό ΕΑΜ αποφασίζει «την κάθοδο του ΕΛΑΣ στη νοτιοδυτική Λευκάδα». Το τμήμα που θα «εισέβαλε» στην υπό των οπλαρχηγών τρομοκρατούμενη περιοχή αποτελείτο από «μια διμοιρία»[55] του μόνιμου ΕΛΑΣ και από εφεδροελασίτες ένα σύνολο περίπου 300 ανδρών. Κατά τον Κουτσαύτη στόχος της «πορείας προς νότο» «δεν ήταν επιθετικός» και συνεχίζει «η εντολή που του δόθηκε ήταν ρητή: Να αποφύγει κάθε επιθετική δράση και μόνο αν σημειωθεί επιθετική δράση από τους 'οπλαρχηγούς' τότε να απαντήση». Σ' αυτό φαίνεται να συμ-

σιστικότητας της ΕΑΜικής ηγεσίας της Λευκάδας, αλλά και του ΚΚΕ για ριζικά ριζοσπαστικά μέτρα που θα επανέφεραν την ειρήνη στη Λευκαδίτικη ύπαιθρο.

54. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 270. Ο Γιαννούλης στο γνωστό χειρόγραφο λέει ότι ήλθε στη Λευκάδα για άλλους λόγους, με ίδια βούληση, και όχι για να εκτελέσει εντολές του ΕΛΑΣ. Αλλά του επιβλήθηκε η δράση ενάντια στον Ζαμπέλη από τις συνθήκες που είχαν δημιουργήσει οι οπλαρχηγοί στη Λευκάδα: «Στο Βούστρι [χωριό του Ξηρομέρου όπου είχε αποσυρθεί μετά τις μάχες στον Αϊτό], κάθισα λίγες ημέρες και μετά με 10 μέρες άδεια πήγα στη Λευκάδα, για να ξεκουρασθώ αλλά δυστυχώς εδώ που ήρθα εύρηκα άλλα βάσανα. Ο λοχαγός Ζαμπέλης ο οποίος εγκατέλειψε τους συντρόφους του στο Ξηρόμερο εδώ συγκέντρωσε μια ομάδα... και άρχισε να τρομοκρατεί τους κατοίκους της Ν. Δ. Λευκάδας, και συνεχίζει ο Γιαννούλης, εν τω μεταξύ ήλθε στη Λευκάδα και ο Κατωπόδης ο ταγματάρχης αδειούχος, αποφασίσαμε να κάνουμε μια φιλική επιστολή στον Ζαμπέλη... και σε φιλική συνάντηση του Κατωπόδη του υποσχέθηκε ο Ζαμπέλης ότι είναι ΕΑΜίτης». Γιαννούλης, [;] *Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 11. Βλέπε επίσης Υποσ. 26.

0 Κατωπόδης αναφέρει στην ανάκρισή του για το ίδιο γεγονός ότι εσκεμμένα μετά τη μάχη του Αϊτού έφυγε για τη Λευκάδα για να αποφύγει πλέον το αντάρτικο: «Ich hatte aber seit langem die Absicht, dem ELAS zu entfliehen, wozu ich nicht die Gelegenheit finden konnte, die sich nun bot. So bin ich nicht zum Regiment zurueck gegangen sondern habe mich nach Lefkas also nach Hause begeben. hiermit war meine zeit bei Andarten abeschlossen]. [Εγώ όμως είχα από καιρό την πρόθεση να φύγω από τον ΕΛΑΣ και έψαχνα μια ευκαιρία, η οποία μου δινόταν τώρα. Έτσι, λοιπόν αντί να γυρίσω στο σύνταγμα πήγα στη Λευκάδα, δηλαδή στο σπίτι μου. Με αυτόν τον τρόπο έκλεισε ο κύκλος μου στους αντάρτες]. Γερμανικά Αρχεία, Ανάκριση Κατωπόδη, σσ. 160-161.

55. Και ο μεν Γιαννούλης αναφέρει ότι «δημιουργήσαμε *μια διμοιρία μόνιμη σε συνεργασία με την πολιτική οργάνωση*» ο δε Κουτσαύτης και περίπου 300 εφεδροελασίτες. Ο Σταματέλος τους 300 τους περιορίζει σε 30 μέλη «χωρίς όπλα τα περισσότερα». Ανέκδοτο χειρόγραφο Γιαννούλη, σ. 12, Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 270, Ανέκδοτο χειρόγραφο Σταματέλου, σ. 4. Τον ίδιο αριθμό 300 δίνει και η κ. Μαραγκού που συμφωνεί με τον Κουτσαύτη όσον αφορά τις προθέσεις της «καθόδου»: «έκαμαν μια αθόρυβη παρουσία με μόνο σκοπό τον εκφοβισμό των δεξιών». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου Πολέμου*, σ. 260.

φωνεί και ο Γεράσιμος Σταματέλος στη σχεδόν ποιητική περιγραφή του της ειρηνικής θριαμβευτικής αυτής «πορείας προς νότο».

> «Τότε είχε δοθεί εντολή απ' το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ[56] και τις ΕΑΜικές οργανώσεις να ενισχυθή ο μόνιμος ΕΛΑΣ με νέους ΕΛΑΣίτες και γι' αυτό το σκοπό ήρθε στο νησί ένα τμήμα του μόνιμου ΕΛΑΣ με στρατιωτικό υπεύθυνο τον Κώστα Κατωπόδη, ταγματάρχη, τον Π. Γιαννούλη, καπετάνιο, και 4-5 μόνιμους ΕΛΑΣίτες. Στις 30/12/43 συγκεντρωθήκαμε αρκετοί για να ενισχύσουμε το τμήμα, στην Εγκλουβή και από κει θα γυρίζαμε όλα τα χωριά της Ν. Λευκάδας. Μου ανέθεσε ο Κ. Κατωπόδης και ο Π. Γιαννούλης να αναλάβω τις ομιλίες στα χωριά (πολιτικό καθοδηγητή με είχανε) όπως και έγινε. Ξεκινήσαμε με σημαιοφόρο την Ντίνα Μικρώνη (Τζαβέλαινα) και παντού μας υποδέχονταν με ενθουσιασμό. Ενημερώσαμε για τους σκοπούς των ΕΑΜικών οργανώσεων, την ενίσχυση του μόνιμου ΕΛΑΣ. Το τμήμα μας είχε 30 περίπου μέλη χωρίς όπλα τα περισσότερα (μέλη)».[57]

Ο Γιαννούλης στο ανέκδοτο χειρόγραφό του, με την επιθετική αφοπλιστική ειλικρίνεια που τον χαρακτήριζε, δίνει μια όχι ουσιαστικά διαφορετική ερμηνεία της «εκστρατείας» αυτής εφ' όσον, όπως και ο Κουτσαύτης αναφέρει, εμμέσως ότι οι «οπλαρχηγοί» θα έπαυαν να αποτελούν πλέον μια συγκροτημένη ένοπλη εστία αναταραχής και βάση επιχειρήσεων ενάντια στην κεντρική και βόρεια Λευκάδα.

> «Εμείς, γράφει ο Γιαννούλης, υπό τις συνθήκες αυτές [παρά τις υποσχέσεις που μας έδινε (ο Ζαμπέλης), αντί να διαλύσει τα τμήματά του ασκούσε μεγαλύτερη πίεση στους δικούς μας], *αναγκαστήκαμε να δημιουργήσουμε* μια διμοιρία μόνιμη σε *συνεργασία με την πολιτική οργάνωση αποφασίσαμε, τον αφοπλισμό του Ζαμπέλη*».[58]

56. Σταματέλος, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 4.

57. Ο Σταματέλος σ' αυτό διαφέρει, όπως και στην υποσημείωση 52 αναφέρεται, ως προς την δύναμη των ανταρτών από τον Κουτσαύτη και Μαραγκού που ανάγουν το εκστρατευτικό σώμα σε 300.

58. Ο Γεώργιος Μαραγκός, στην μεσολαβητική επιστολή που έστειλε στον υπεύθυνο του συντηρητικού κόσμου της Βασιλικής γιατρό Μιχάλη Κατηφόρη, είναι απόλυτα σαφής, όσον αφορά την αποστολή του ΕΛΑΣίτικου τμήματος που ήδη είχε φθάσει στον Άγιο Πέτρο: «Η ομάδα του ΕΛΑΣ ήρθε το πρωί στον Άγιο Πέτρο και αφού προέβηκε σε ορισμένες συλλήψεις προληπτικά, είχε *ξεκινήσει για τον αφοπλισμό του Ζαμπέλη*». Βλέπε χειρόγραφο επιστολή του που δημοσίευσε στην εργασία της η κ. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 261. Υπογράμμιση δική μου.

Η κινητοποίηση αυτή των ΕΑΜικών δυνάμεων και ο παλλαϊκός ενθουσιασμός που προκάλεσε η εμφάνισή τους στη Λευκαδίτικη ύπαιθρο, επέβαλε μια ραγδαία αναδίπλωση στην «επιτροπή» που κατεύθυνε τους «οπλαρχηγούς». Στο Νυδρί, την προκεχωρημένη βάση του ιδεολογικού κατευθυντηρίου τους, οι Βασίλης Φραγκούλης,[59] Μιχάλης Φίλιππας και ο Γεώργιος Σταύρος της γνωστής προαναφερθείσης αρχοντικής οικογένειας, «πείθουν» τους οπλαρχηγούς, κύρια τους Καλατζαίους, να επιζητήσουν ένα προσωρινό, όπως αποδείχθηκε, *modus vivendi* με το εκστρατευτικό σώμα του ΕΛΑΣ, που τώρα είχε φθάσει, με κυκλωτική κίνηση, στον Άγιο Πέτρο, για να αποφύγουν τη διάσπαση.

Ήδη εκεί ο υπεύθυνος του ΕΑΜ της περιοχής ο νεαρός και καταξιωμένος, με φωτοστέφανο ήρωα, γιατρός Γεώργιος Μαραγκός, με ίδια πρωτοβουλία, έκανε σύντονες προσπάθειες με παράγοντες του συντηρητικού κόσμου της Βασιλικής, να *προληφθεί μια αιματηρή εκκαθάριση* της Νότιας Λευκάδας από τους οπλαρχηγούς και τους οπαδούς των.

Ταυτόχρονα στην πόλη της Λευκάδας, στο φαρμακείο Καββαδά, πάλι μετά από φορτική επιμονή της «επιτροπής», προεξάρχοντος του γιατρού

59. Ο Β. Φραγκούλης, μόνιμος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, πλωτάρχης, ναυπηγός, που δεν «κατέβηκε» με τον στόλο στη Μέση Ανατολή, τον Απρίλη του 1941, μετεκπαιδευμένος στη Γερμανία της Βαϊμάρης και του Χίντερμπουργκ, εθεωρείτο ως ο σημαντικότερος κρίκος στην διασύνδεση με τους οπλαρχηγούς Νυδριού – Βλυχού και των οικονομικών παραγόντων αντίστοιχα. Δύο επεισόδια είναι χαρακτηριστικά της θέσης του Φραγκούλη *vis à vis* του ΕΑΜ. Ο Ξ. Γρηγόρης αναφερόμενος στις προσπάθειες για ένα Πανλευκαδίτικο μέτωπο, γράφει: »Κατά την Πανλευκαδίτικη συγκέντρωση, που δεν πραγματοποιήθηκε κατά τα μέσα του Οκτώβρη του '43, καλέσαμε Γιαννουλάτο, Δωρόθεο. Βασίλη Φραγκούλη κτλ. για εθνική ενότητα. Δεν πραγματοποιήθηκε αυτή γιατί ο Βασίλης Φραγκούλης τον ειδοποίησε ότι οι Γερμανοί είχαν πάρει χαμπάρι την συγκέντρωση και θα γίνονταν σοβαρά επεισόδια. Ο Ξενοφώντας κατά κάποιο τρόπο τον επετίμησε και τον ρώτησε πώς το είχαν μάθει οι Γερμανοί και του είπε: «Πες μου καθαρά Βασίλη τι ρόλο παίζεις». Κουμπώθηκε λίγο ο Βασίλης και του είπε: «Αν με νομίζεις ότι είμαι φίλος των Γερμανών να μου το πεις για να αυτοκτονήσω». «Συνέντευξη Ξ. Γρηγόρη στον Κουτσαύτη στις 27 Αυγούστου 1986, σ. 4. Ο Χριστόφορος Κούρτης, υπεύθυνος του ΕΑΜ Νυδριού, στις παραμονές της «Σφαγής του Νυδριού» γράφει ότι είχε αναλάβει την συγκέντρωση λαδιού για τις ανάγκες του αντάρτικου και συνάντησε την ομαδική συλλογική άρνηση μεγάλων ελαιοπαραγωγών... «Στο Νυδρί μου επέστρεψε το διπλότυπο εισπράξεως ο Κ. Γαζής (Παναγιωτάκης)... και μου είπε πως του δηλώσανε στο μαγαζί όλοι ότι δε δίνει κανένας. Κατά το βράδυ της ίδιας μέρας ο Βασίλης Φραγκούλης ήλθε βιαστικά εκεί που κουβεντιάζαμε και είπε νευριασμένα 'Έχουμε κι εμείς οργάνωση και θα μετρηθούμε'». Χριστόφορος Κούρτης, *Τα Γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας – 16/2/1944, Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 3.

Μ. Μελά, πείθεται με την κεκαλυμμένη απειλή της βέβαιης Γερμανικής επέμβασης, ο γραμματέας του ΕΑΜ Λευκάδας Ξ. Γρηγόρης να στείλει ένα «έγγραφο»[60] υπογεγραμμένο και από άλλα τρία άτομα στο τμήμα του ΕΛΑΣ στον Άγιο Πέτρο.

Ο Κουτσαύτης δεν αναφέρει τη φύση και το περιεχόμενο του «εγγράφου», αλλά το θεωρεί ως την αρχή για τις συνεχιζόμενες διαβουλεύσεις της Βασιλικής, που κατέληξαν στο αμφισβητούμενο *πρώτο* συμφωνητικό μεταξύ των εκπροσωπούντων τους οπλαρχηγούς *και των επί τόπου αρχηγών του ΕΛΑΣίτικου τμήματος*. Οι ενδείξεις όμως, όπως παρουσιάζονται και στο σημείωμα του Ξ. Γρηγόρη και στο ανέκδοτο χειρόγραφο του Γιαννούλη, δεν εναρμονίζονται με την απόλυτη θέση του Κουτσαύτη για υπογραφή ενός *πρώτου* συμφωνητικού. Αυτό το σύμφωνο ποτέ δεν *υπογράφηκε*. Όχι μόνο η μαρτυρία της κ. Μαραγκού[61] το ομολογεί αλλά έμμεσα επίσης και ο Ξ. Γρηγόρης και χωρίς περιστροφές ο Πάνος Γιαννούλης. Ο Γρηγόρης διηγείται:

> «Πριν από τα επεισόδια του Νυδριού έχουμε το συμφωνητικό της 20ης Γενάρη του 1944, που δεν το υπέγραψε αυτός, αν και έδωσε οδηγίες για την υπογραφή του. Δεν ήταν παρών για την υπογραφή».[62]

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι το αρχικό «έγγραφο» του φαρμακείου Καββαδά στάλθηκε στον Άγιο Πέτρο με έναν Αγιομαυρίτη Μικρασιάτη πρόσφυγα, συνειδητό αγωνιστή, το Σεραφείμ.[63] Ο Γιαννούλης όχι μόνο

60. Έτσι αποκαλεί ο Κουτσαύτης την *άτυπη* συμφωνία που επιτεύχθηκε στο φαρμακείο Καββαδά και υπογράφηκε από τον ίδιο τον Χαρίλαο Καββαδά, τον ταγματάρχη Μεσσήνη και τον γιατρό Μελά από την επιτροπή του ΕΔΕΣ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 274.

61. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 266. Η κ. Μαραγκού αποδίδει την μη υπογραφή του συμφωνητικού στο ότι ο Κατηφόρης ειδοποιηθείς ότι κινδυνεύει να δολοφονηθεί ο Ζαμπέλης, από το εκστρατευτικό σώμα του ΕΛΑΣ, δεν του επέτρεψε να έλθει στον Άγιο Πέτρο για να υπογράψει.

62. Μαρτυρία Ξ. Γρηγόρη στον Κουτσαύτη, στις 27 Αυγούστου 1986, σ. 2.

63. Ο Σεραφείμ είναι γνωστός για την *θρυλική* απόδρασή του από τις φυλακές Λευκάδας, όπου εκρατείτο από τους Ιταλούς, τον Ιούλιο του 1943. Σ' αυτήν την απόδραση μετείχε και ο Μήτρος Γιαννούλης και ο περιβόητος Μπουρδάρας «ένας Μπουρδάρας απ' τα πίσω χωριά που 'γινε αργότερα εγκληματίας». Κατόπιν ο Σεραφείμ δεν μετείχε ενεργά στα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ, αλλά περιφέρετο στην ύπαιθρο της Λευκάδας παράνομος όπου συνελήφθη για δεύτερη φορά μετά τις μάχες του Φουρτούνα. Τραυματισμένος μεταφέρθηκε στο Νοσοκομείο Λευκάδας απ' όπου εδραπέτευσε για να αποφύγει την δολοφονία από τους «κατσαπλιάδες». Κείμενο του Σεραφείμ, Ιούλιος 1977, σ. 5.

δεν αναφέρει για το συμφωνητικό του Άγιου Πέτρου, αλλά ευθαρσώς αποδίδει το κείμενο της συμφωνίας στην «πολιτική μας οργάνωση».[64] Η οποία «πολιτική επιτροπή», την δεδομένη στιγμή κατά τον Κουτσαύτη,[65] αποτελείτο, λόγω παράδοξων αν όχι ανεξήγητων συγκυριών και άτυχων πολιτικών συμπτώσεων, μόνο από το γραμματέα του ΕΑΜ Λευκάδας Ξ. Γρηγόρη, αποδυναμώνοντας έτσι και την ηθική πειθώ αλλά και το κύρος της «συμφωνίας» που δε θα μπορούσε διαφορετικά ποτέ να αμφισβητηθεί.

Έτσι, πλέον η μονομερής αυτή απόφαση του Ξ. Γρηγόρη, που θα αποδοκιμασθεί από τα ανώτατα κομματικά στελέχη του γραφείου Στερεάς,[66] θα αποτελέσει την αρχή των «προστριβών» του γραμματέα του ΕΑΜ Λευκάδας με το ΕΑΜ και ΚΚΕ. Αλλά και ο Κουτσαύτης, αποδοκιμάζοντάς το έμμεσα αλλά βέβαια, γράφει:

> «Εκεί, όπως τον εβεβαίωσε ο Ξ. Γρηγόρης [τον Κουτσαύτη και τον Θωμά Γουρζή, τρίτο μέλος του πολιτικού γραφείου], είχε αποσταλεί το έγγραφο με τον Σεραφείμ από το πρωί στο τμήμα του ΕΛΑΣ στη Νότια Λευκάδα, και καταλήγει επιγραμματικά, αν όχι απολογητικά ο Κουτσαύτης, κάθε επέμβαση ή συμβολή πια του κόμματος ήταν αδύνατη».[67]

64. Π. Γιαννούλη, [;] *Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 12.

65. «Όμως, γράφει ο Κουτσαύτης, το βασικό ρόλο στη σύναψη του παραπάνω έπαιξε η ΕΑΜική επιτροπή Λευκάδας και κυρίως ο γραμματέας της Ξ. Γρηγόρης. [Οφείλω να τονίσω εδώ για την ιστορική αλήθεια, ότι ο γραμματέας του κόμματος [Κουτσαύτης] έλειπε σε αποστολή στην Ακαρνανία. Το άλλο μέλος του κομματικού γραφείου, Κ. Λιβιτσάνος ήταν στην Αθήνα με την άρρωστη μητέρα του. Το τρίτο μέλος του κομματικού γραφείου, *ο Θωμάς Γουρζής δεν έλαβε καμία γνώση των συνενοήσεων και της αποστολής του εγγράφου από τον Ξενοφ. Γρηγόρη στο εφεδρικό τμήμα της Νότιας Λευκάδας*]». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 274. Υπογράμμιση δική μου.

66. «Είναι γεγονός, γράφει ο Κουτσαύτης, ότι το συμφωνητικό αυτό επικρίθηκε από την οργάνωση ΕΑΜ Στερεάς. Θεωρήθηκε ως συμβιβαστικό σε μια εποχή που ο ΕΔΕΣ στην Ήπειρο – Ακαρνανία επετέθη πάλι κατά του ΕΛΑΣ... Μάλιστα κατά τις αρχές Ιουνίου του '44 όπως μου είπαν... σε μια συνδιάσκεψη στο χωριό Αετός Ξηρομέρου, ...έγινε ιδιαίτερη συζήτηση γι' αυτό το συμφωνητικό, και ένα ανώτερο στέλεχος του γραφείου Στερεάς τόνισε 'είναι ντροπή πλάι απ' τη σφραγίδα του ΕΛΑΣ να μπει η σφραγίδα του ΕΔΕΣ'. Αυτό το στέλεχος ήταν η Αύρα Παρτσαλίδου». *Ibid*, σ. 275.

67. Νομίζω ότι η δήλωση του Κουτσαύτη, να αποσείσει κάθε ευθύνη από το ΚΚΕ και τον εαυτόν του, επισημοποιεί το ρήγμα που είχε διαμορφωθεί μεταξύ της ντόπιας ηγεσίας του ΕΑΜ αλλά και του ΚΚΕ, και της κεντρικής καθοδήγησης στην Στερεά Ελλάδα.

Η «συμφωνία» ή το «έγγραφο», αυτό που υπογράφηκε από τον Ξ. Γρηγόρη, το φίλο του φαρμακοποιό, έντιμο προοδευτικό αστό Χαρίλαο Καββαδά, και τη δυάδα του ΕΔΕΣ Λευκάδας, της απρόσωπης επιτροπής, έσωσε κυριολεκτικά τους οπλαρχηγούς από βέβαια εξαφάνιση, ανύψωσε το ακμαίο πλέον ηθικό τους, τους δημιούργησε μια αλαζονική αυτοπεποίθηση, την του αήττητου, που εδράζετο πλέον στην άτυπη ουσιαστική όμως συμμαχία τους με τους Γερμανούς. Οι Γερμανοί θα αποτελέσουν εφεξής την επιθετική ασπίδα όλων εκείνων των ετερόκλητων στοιχείων που απαρτίζουν τον αντεθνικό αντιΕΑΜικό κόσμο της Λευκάδας.

Αλλά κυριότερα σήμαινε την ηττοπαθή αποδοχή από την ΕΑΜική ηγεσία και από αυτή του ΚΚΕ, Κουτσαύτης, Λευκάδας, του κυρίαρχου και καθοριστικού ρόλου των Γερμανών[68] στις οποιεσδήποτε πολιτικές και στρατιωτικές προθέσεις των γαυριόντων πλέον «κατσαπλιάδων» και του εσμού των υπό την άμεσο αιγίδα των Γερμανών, Βεραίων.

Το «σύμφωνο» αυτό δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτό, για όλους τους παραπάνω λόγους, από την επιτροπή που κατεύθυνε τους οπλαρχηγούς. Έτσι, ενώ ο Γιαννούλης[69] αποχωρεί στο Ξηρόμερο με το μόνιμο τμήμα του έχοντας αποστείλει τους εθελοντές στα χωριά τους, ο Ζαμπέλης διατήρησε τις δυνάμεις του ακέραιες:

> «... και μας υποχρέωνε αμφότερους [Ζαμπέλη – Γιαννούλη] να υποχωρήσουμε και ο μεν Ζαμπέλης να διαλυθή και εγώ να περάσω στο Ξηρόμερο. Εγώ σύμφωνα με την εντολή που πήρα πέρασα στο Ξηρόμερο. Ο μεν Ζαμπέλης δεν τήρησε τον λόγο του και όταν εγώ έφυγα ανασυγκροτήθηκε και άρχισε την [αντεθνική ;] του δράση».[70]

68. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 264-266.

69. Ο Κουτσαύτης αναφέρει, σύμφωνα με πληροφορίες του Ξ. Γρηγόρη, «ότι είχε έρθει εντολή από τον ΕΛΑΣ της Ακαρνανίας ο Καπετάν Γιαννούλης και ο Κώστας Κατωπόδης. Η εντολή αυτή δόθηκε ύστερα από παραστάσεις που έκαμε ο γραμματέας του κόμματος στην περιφερειακή επιτροπή και στην ΚΟΑΛ λόγω του επεισοδίου στις 5 του Γενάρη 1944 στην Νικιάνα». Ίσως η ενέργεια αυτή του Κουτσαύτη, που εξηγεί την αντίθεση του ίδιου και του ΕΑΜ Λευκάδας στις συγκεκριμένες ενέργειες του Γιαννούλη, την ριζική αντιμετώπιση, με πράγματι ανορθόδοξους τρόπους, της αναπτυσσόμενης, διχοτόμησης αρχικά, της Λευκάδας από τους οπλαρχηγούς-Γερμανούς και την σταδιακή εξάπλωσή τους σ' όλο το νησί, να ενεθάρρυνε, έμμεσα, και την πολιτική επιτροπή ΕΑΜ Λευκάδας για να επισπεύσει μια «συνδιαλλαγή» με τους αποτελούντες την «ανώτατη αρχή» των οπλαρχηγών στην πόλη της Λευκάδας.

70. Π. Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 12.

Και ο Γιαννούλης, παρ' ότι οι θεωρητικές του Μαρξιστικές γνώσεις μάλλον εμπειρικές θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν, χρησιμοποιεί Μαρξιστικούς όρους για να υπογραμμίσει την αντίθεσή του στις πολιτικές διαβουλεύσεις και το συνεπακόλουθο φιάσκο του ΕΑΜ και ΚΚΕ Λευκάδας:

> «Το σύμφωνο μου φάνηκε τότε σαν δεξιά παρέκκλιση και το καυτηρίασα με τα γεγονότα του Φουρτούνα. Με έπεισε ότι έχει κάποια λογική βάση».[71]

Η επιστροφή του Γιαννούλη στο Ξηρόμερο[72] υπήρξε *προσωρινή*, αλλά η απόβασή του στο Μύτικα εδραίωσε τη φήμη του σαν αδιαφιλονίκητου λαϊκού ήρωα της Εθνικής Αντίστασης στην ευρύτερη περιοχή, ανάγοντάς τον στα όρια του θρύλου.

Η επάνοδός του όμως στην αρχική του βάση, όπως και το χειρόγραφο του Γρηγόρη αναφέρει αλλά και ο Κουτσαύτης με έμφαση πιστοποιεί, δεν ήταν ή δεν μπορούσε να ήταν αποτέλεσμα μόνο της «περιβόητης» συμφωνίας. Ο Γρηγόρης γράφει: «...στις 21 και 22 Γενάρη του '44 είχε λάβει εντολές από το αρχηγείο του ΕΛΑΣ Στερεάς, που διατάσσονταν ο Κώστας Κατωπόδης και ο Γιαννούλης να πάνε στο Ξηρόμερο».[73]

Και οι άμεσες διαταγές, που επιτιμητικά υποχρέωναν το Γιαννούλη σε

71. Ίσως εδώ ο Γιαννούλης, όπως υπαγόρευσε το κείμενο στον άγνωστο «συγγραφέα», μετά το τέλος του 1945, να το συνδύαζε με την καταστροφή των Κόρακα – Φουρτούνα και την προσωρινή, μέχρι την αποχώρηση των Γερμανών, κυριαρχία των ορδών των κατσαπλιάδων σε ολόκληρη τη Λευκάδα.

72. Στο Μύτικα ο Γιαννούλης αναπάντεχα αντιμετώπισε μια γερμανική διμοιρία την οποία και συνέλαβε αιχμάλωτη. Ιδού πώς εξιστορεί τη συνάντησή του με τους Γερμανούς: «Όταν πλησιάσαμε στον Μύτικα εγώ με δυο παιδιά τον αδελ. Μήτρο – Ανδρούστο βγήκαμε στην στεριά και είπα της τράτας ότι άμα δεν είναι Γερμανοί στον Μύτικα θα τους ανάψω ένα φακό δύο φορές και τότε θα πλησιάσετε... Εγώ βέβαιος πως δεν υπάρχουν Γερμανοί [είχε ρωτήσει τον φρουρό που τον διαβεβαίωσε γι' αυτό], έδωσα το σύνθημα για να πλησιάσουν οι τράτες. Μα όταν οι τράτες πλησίασαν πλάι στην αποβάθρα μέσ' από μια βενζίνα του Καλούδη από τον Αστακό, πήδησαν Γερμανοί με τα όπλα προτεταμένα στην τράτα. Μα όταν είδαν να πηδούμε μέσα στην τράτα εγώ και ο Μήτρος πήδησαν να φύγουν δύο αξιωματικοί Γερμανοί και δύο Ράλληδες σήκωσαν τα χέρια ψηλά και μας έλεγαν [νυξ καπούτ]». Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γιαννούλης δεν κακοποίησε ή το χειρότερο δεν εσκότωσε τους Γερμανούς αιχμαλώτους αλλά τους αντάλλαξε με Έλληνες ομήρους που είχαν συλλάβει οι τελευταίοι στην Ζάβιτσα. *Ibid*, σ. 12. Οι μαρτυρίες δύο άλλων όπως αναφέρονται στον Κουτσαύτη γενικά επιβεβαιώνουν το γεγονός, με ορισμένες διαφοροποιήσεις, ως προς το ρεσάλτο. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 277-278.

73. Κατάθεση Γρηγόρη στον Κουτσαύτη από 27 Αυγούστου 1986, σ. 2.

άμεση αποχώρηση από τη Λευκάδα, είχαν προέλθει μετά από άμεσες παρεμβάσεις στο στρατηγείο που έκαμε 'αυτοπρόσωπα' ο ίδιος ο γραμματέας του κόμματος Κουτσαύτης:

> «Η εντολή αυτή δόθηκε από την παραπάνω οργάνωση [Στρατηγείο ΕΛΑΣ Στερεάς], ύστερα από παραστάσεις που έκαμε ο γραμματέας του κόμματος στην περιφερειακή επιτροπή και στην ΚΟΑΛ, λόγω του επεισοδίου στις 5 του Γενάρη 1944 στην Νικιάνα».[74]

Η θριαμβευτική επανεμφάνιση του Γιαννούλη σε Λευκαδίτικο έδαφος, λίγες μόνο μέρες μετά τα «γεγονότα» της Νικιάνας και στο κλίμα των οξυμένων ενδοΕΑΜικών αντιθέσεων και της αλαζονικής επιθετικής πολεμικότητας των οπλαρχηγών, θα επιτείνει και θα καταστήσει αναπόφευκτη την κυρίαρχο αποφασιστικότητα των τελευταίων να *προκαλέσουν* άμεσα ένα *fait accompli*, που θα τους εδραίωνε ως την κυρίαρχο στρατιωτική δύναμη στη Λευκάδα. Ταυτόχρονα, από ολόκληρο το χώρο της Λευκάδας, ένα ισχυρά περιχαρακωμένο στρατόπεδο, να γίνουν βάση για την στήριξη του προγεφυρώματος Ξηρομέρου, των αντίστοιχων «οπλαρχηγών» Βέρη – Γουρούνα και των Γερμανικών φρουρών Ζαβέρδας.

Ο Γιαννούλης επέστρεψε στη Λευκάδα, το Νυδρί, αργά τη νύχτα της 15 Φεβρουαρίου 1944 από το Μύτικα. Η απόβαση του τμήματος του μόνιμου ΕΛΑΣ υπό τον Πάνο Γιαννούλη χρήζει μιας ιδιαίτερης προσοχής. Η απόφαση για να ηγηθεί ο ίδιος ο Γιαννούλης είναι όχι μόνο του 2/39 Συντάγματος αλλά κύρια του ΚΚΕ: «Μετά 5 μέρες έφθασε στο σύνταγμα ένα έγγραφο από ...περιφερειακό γρ. Αλεξόπουλο να έρθη τμήμα στην Λευκάδα».[75] Ο Γιαννούλης, όπως ο ίδιος καταγράφει για όλους τους λόγους που αναφέρθηκαν, αρνήθηκε να ηγηθεί του μόνιμου τμήματος του ΕΛΑΣ. Η αντίθεσή του επεκτείνετο και σε ένα πιο ουσιώδες θέμα. Ήθελε την αποστολή υλικού, πολεμοφοδίων στον εφεδρικό ΕΛΑΣ και να αποφευχθεί: «... να πάγει στη Λευκάδα τμήμα μόνιμο».[76] Και βέβαια, η δεύτερη αυτή

74. Η ενέργεια του γραμματέα στην Περιφερειακή Διοίκηση Στερεάς αν όχι άλλο, διατρανώνει το ρήγμα τακτικής με το στρατιωτικό σκέλος της οργάνωσης και περισσότερο την ουσιαστική διαφοροποίηση της πολιτικής οργάνωσης και εμμονής της σε μια πολιτική αντιμετώπιση συνύπαρξης με τη συμμαχία των οπλαρχηγών και της οργάνωσης της Λευκάδας (ΕΔΕΣ) και των Γερμανικών στρατιωτικών αρχών.

75. Π. Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 13.

76. «Εγώ αντέδρασα λέγοντας ότι δεν πρέπει να πάγει στη Λευκάδα τμήμα μόνιμο, αλλά να στείλουμε πολεμικό υλικό στο εφεδρικό Λευκάδας όπου μπορούσε να *επιβάλλει τάξη*». *Ibid*, Υπογράμμιση δική μου.

απόβαση τμήματος του ΕΛΑΣ υπό το Γιαννούλη στόχευε, όπως η ανάλυση του κειμένου του επιτρέπει να συμπεράνουμε, «να επιβάλη την τάξη».[77]

Επιπλέον, όπως γράφει ο Κουτσαύτης και η θέσις του αυτή στηρίζεται όχι μόνο στις προσωπικές του εμπειρίες αλλά και πλήθος αρχειακών πρωτογενών πηγών, η τοπική οργάνωση του ΕΑΜ Λευκάδας δεν εγνώριζε ούτε για τον ερχομό του τμήματος *Γιαννούλη και ούτε*, φυσικά, για τη φύση της αποστολής του. Η δε απαγορεύτευση ίσως ήτανε μεγαλύτερη γιατί η κεντρική διοίκηση, παρά τις έντονες αντιδράσεις του τοπικού ΕΑΜ ή και λόγω ακριβώς αυτών, επέλεξε το Γιαννούλη να ηγηθεί του τμήματος.[78]

77. Νομίζω ότι η ομολογία του Πάνου Γιαννούλη ανταποκρίνεται επακριβώς στο σκοπό της αποστολής της δύναμης των 30 μόνιμων ανδρών του τμήματος του ΕΛΑΣ. Υπάρχουν φυσικά και άλλες συγγενείς ερμηνείες όπως η «επίσημη» που περιέχεται στο έργο του Κουτσαύτη που θα την αναλύσουμε αμέσως παρακάτω. Ένας από τους τότε ηγήτορες του ΕΑΜικού κινήματος ο Χριστόφορος Κούρτης – Μιραμπώ, στα γραπτά απομνημονεύματά του είναι αρκετά σαφής, παρά τα γεγονότα που μεσολαβούν, λέγοντας, αυτός ο Χριστόφορος Κούρτης, ότι μάλλον εσκεμμένα του απεκρύβη ο πραγματικός λόγος και από τον Πάνο Γιαννούλη αλλά και τον υπεύθυνο του γραφείου Στερεάς Σγουρό που σχεδόν έφθασε ταυτόχρονα με τον Γιαννούλη στη Λευκάδα. «Το βράδυ γύρισα στην Παλιοκατούνα. Το πρωί κατεβαίνοντας στο Νυδρί οι αργατιές μου λέγανε πως ήλθε τη νύχτα ο Γιαννούλης με αντάρτες. Πήγα αμέσως και τους βρήκα. Εκεί ήτανε και ο Γιώργος Σγουρός κεντρικός αντιπρόσωπος της οργάνωσης και υπεύθυνος για τη Λευκάδα. Τους είπα όλα τα καθέκαστα και μπροστά στον υπεύθυνο Κ. Ζαβογιάννο τους ανέπτυξα λεπτομερώς πώς και γιατί διαμορφώθηκε έτσι η κατάσταση με τα στοιχεία που είχα και ακόμα πως η γνώμη μου *είναι ότι χρειάζεται μεγάλη προσοχή. Δεν με κατατοπίσανε για τον σκοπό της αποστολής του τμήματος.* Μόνο από το απόσπασμα των σημειώσεων του Γ. Σγουρού έπειτα από πολλά χρόνια πληροφορούμαι πως ήλθε το τμήμα να εφαρμόσει τη Συμφωνία της Πλάκας και να βοηθήσει την Ε.Τ.Α.». Την ίδια εκδοχή, ως προς την Ε.Τ.Α. μόνο, αποδέχεται και ο Αλέκος Φίλιππας: «Στις 15 Φλεβάρη του 1944 ο Γιαννούλης με το δάσκαλο Χριστόφορο Κούρτη από την Εγκλουβή με ένα τμήμα του μόνιμου ΕΛΑΣ αποβιβαστήκανε στο Νυδρί, με σκοπό τη συγκέντρωση λαδιού για την επιμελητεία του αντάρτικου». Υπάρχει βέβαια μια επουσιώδη ανακρίβεια στην αφήγηση αυτή εφόσον ο Χριστόφορος Κούρτης ευρισκότανε στα ενδότερα του νησιού και ήλθε τυχαία στο Νυδρί, που ήτανε η έδρα του, την ίδια περίοδο που έφθασε και ο Γιαννούλης.

Και η επίσημη θέση που εκφράζει ο Κουτσαύτης αντικρούοντας τις απόψεις του Γιαννούλη, αλλά και τις μη αποκρυπτόμενες όπως θα εξετασθεί αμέσως μετά, απόψεις του Σγουρού, είναι ότι «σκοπός της άφιξης του μικρού μόνιμου ΕΛΑΣίτικου τμήματος ήταν η προετοιμασία της εφαρμογής των συμφωνιών του πρωτοκόλλου ή της δήλωσης της Καστανιάς στις 29 Γενάρη και της συμφωνίας της Πλάκας που υπεγράφει στις 29 Φλεβάρη του 1944». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 293-4.

78. Η επιλογή του ίδιου του Γιαννούλη, παρά τις αντιρρήσεις του ίδιου που γνώριζε τις θέσεις της τοπικής πολιτικής οργάνωσης Λευκάδας για την *αμεσότητα* των ενεργειών

Ο Χριστόφορος Κούρτης-Μιραμπώ, υπεύθυνος ΕΤΑ Λευκάδας με έδρα το Νυδρί, καλά και άμεσα πληροφορημένος για την έκταση και δυναμισμό των οπλαρχηγών και των φυσικών συμμάχων τους και συμπεραίνοντας το λόγο της *απόβασης στο Νυδρί*, του οργανωμένου μαχητικού τμήματος του ΕΛΑΣ, θορυβείται. Με ιδιαίτερη διπλωματικότητα, αλλά και το ίδιο επίμονα, τονίζει και στο Γιαννούλη και στο Σγουρό, τον ειδικό απεσταλμένο του γραφείου ΕΑΜ Στερεάς, που θα υποκαταστήσει την ΕΑΜική ηγεσία της Λευκάδας, την αμεσότητα σύγκρουσης στο Νυδρί: «...γιατί ήξερα ότι η κατάστασις ήταν εκρηκτική και είχαμε να κάνουμε με κουρδισμένους ανεύθυνους».[79] Ούτε όμως ο Χριστόφορος Κούρτης, παρά την επιμονή των ερωτήσεών του, θα μάθει τη φύση της απόβασης του τμήματος Γιαννούλη ή τη συγχρονισμένη άφιξη του Σγουρού:

> «Δεν με κατατοπίσανε για τον σκοπό της αποστολής του τμήματος. Μόνο από το απόσπασμα των σημειώσεων του Γ. Σγουρού έπειτα από πολλά χρόνια πληροφορούμαι. πώς ήλθε το τμήμα για να εφαρμόση τη συμφωνία της Πλάκας...».[80]

του, δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί σαν αποδοκιμασία για τον τρόπο δράσης του ΕΑΜ *vis à vis* των οπλαρχηγών και της γενικότερης πολιτικής του απέναντι στις εσκεμμένες πλέον προκλήσεις της Βρετανικής πολιτικής απέναντι στο ΕΑΜικό κίνημα Πανελλήνια.

79. Ο ίδιος ο Χριστόφορος Κούρτης περιγράφει την αναταραχή που επικρατούσε στο Νυδρί και την τάξη μάχης που είχαν αναλάβει οι οπλαρχηγοί και οι σύμβουλοί τους. Στην περιοχή είχε επιβληθεί κλίμα τρομοκρατίας και εκφοβισμού και απειλούντο αντίποινα: «Στο Νυδρί μου επέστρεψε το διπλότυπο εισπράξεως ο Κ. Γαζής (Παναγιωτάκης) που βάλαμε υπεύθυνο Νιοχωριού και μου είπε πως του δηλώσανε στο μαγαζί όλοι ότι δε δίνει κανένας. Κατά το βράδυ της ίδιας μέρας ο Βασίλης Φραγκούλης ήλθε βιαστικά εκεί που κουβεντιάζαμε και είπε νευριασμένα 'Έχουμε και μεις οργάνωση και θα μετρηθούμε'. Κατάλαβα πως η κατάσταση δεν ήταν καθόλου καλή». Και ο Κούρτης όμως με ένα άλλο περιστατικό σκιαγραφεί την εντονότητα της αναμενόμενης επίθεσης των οπλαρχηγών: «Το βράδυ έμεινα στην Παλιοκατούνα που μάζευαν οι δικοί μου ελιές και ήθελα να τους ιδώ επειδή έφευγα. Το πρωί κατεβαίνοντας προς το Νυδρί είδα να πετιούνται από τα Καλατζέικα μια ομάδα ένοπλοι με στολές, σακίδια και κράνη και να κάνουν παγάνα στον κάμπο. Στην αρχή νόμισα πως ήταν Γερμανοί. Είδα όμως ότι ήταν αυτοί. Δίπλα ήτανε το λιτρουβιό Τσουκνίδα που έκανε τις περισσότερες ελιές της περιοχής επειδή ήταν ατμοκίνητο. Μέσα ήταν ο Ζώης Τσουκνίδας κουμανταδόρος. Του πρότεινα μια που θα 'φευγα για πέρα να μας δώσει δανεικό ένα βαρέλι λάδι για το αντάρτικο και αργότερα τα κανονίζανε με το τοπικό κλιμάκιο της Ε.Τ.Α. Όχι μόνο αρνήθηκε αλλά διατύπωσε και την έμμεση απειλή αν είδα την ένοπλη ομάδα τους». Χριστόφορος Κούρτης, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 3.

80. *Ibid*, σ. 4. Το ίδιο αναφέρει και το κείμενο του Κουτσαύτη: «Η Ε.Τ.Α. του Νυδριού και η τοπική οργάνωση ΕΑΜ (Κ. Κούρτης – Ζαβόγιαννος) δεν είχαν καμία πληροφορία

Ο υπεύθυνος του Νυδριού Κ. Κούρτης-Ζαβόγιαννος[81] στην προσπάθειά του, μαζί με τον Χριστόφορο Κούρτη να αποτρέψουν μια βέβαια σύγκρουση με τους *αναμένοντες* για την ευκαιρία αυτή οπλαρχηγούς και συμμάχους των Γερμανούς – Βεραίους, διαβεβαιώνει Γιαννούλη – Σγουρό αφ' ενός: «... το λάδι έρχεται δεύτερο ...εξάλλου είχαμε στείλη πέρα μεγάλες ποσότητες που πρόσφεραν τα χωριά Εγκλουβή – Εύγηρος – Βαυκερή – Πλατύστομα».[82]

Η συντονισμένη αυτή προσπάθεια των δύο υπεύθυνων της περιοχής που συνεχίστηκε για δεύτερη φορά την ίδια ημέρα: «Σε λίγο έγινε δεύτερη συζήτηση για το ίδιο θέμα. Επιμέναμε στην άποψη πως το λάδι δεν βιάζει και να κατατοπισθούν πρώτα, να συνεννοηθούν με την *περιφερειακή* και ύστερα ενεργούν»,[83] δεν ετελεσφόρησε.

Βέβαια η πρόταση Χ. Κούρτη – Κ. Κούρτη, για προσωρινή αναβολή και «συνεννόηση» με την *Περιφερειακή,* υποδήλωνε και το μέγεθος της ρήξης τοπικού ΕΑΜ – οργάνωσης Στερεάς, αλλά και την, όπως θα διαφανεί αμέσως μετά, *αποφασιστικότητα* της τελευταίας να επισπεύσει ένα *fait accompli* στη Λευκάδα. Όπως το χειρόγραφο του Κουτσαύτη αναφέρει, ο απώτερος λόγος της έλευσης Γιαννούλη – Σγουρού[84] στη Λευκάδα ήτανε «η παράδοση των όπλων των οπλαρχηγών του ΕΔΕΣ».[85]

Ο Γιαννούλης την Τετάρτη 16 Φεβρουαρίου 1944, συνοδευόμενος από

για το φτάσιμο ούτε και εντολή καμία από την οργάνωση ΕΑΜ Λευκάδας». Χειρόγραφο Κουτσαύτη, σ. 24.

81. Ο Σγουρός επαινεί το ήθος και την ακεραιότητα του Κ. Κούρτη ανεξάρτητα αν τήρησε με συνέπεια τις οδηγίες της επιτροπής Στερεάς που τον έστειλε στη Λευκάδα: «Τοποθετήθηκα σε κατάλυμα στο σπίτι, του γραμματέα του χωριού Ζαβόγιαννο [Κ. Κούρτης]. Είναι ένα σεμνό και τίμιο παλικάρι και ο πιο ευυπόληπτος και νοικοκύρης του χωριού γι' αυτό ήταν και ο στόχος της αντίδρασης». Γιώργου Σγουρού, *Ανέκδοτο χειρόγραφο,* σ. 1. Όμως το κυριότερο ο Σγουρός φαίνεται ότι αποδέχετο το κρίσιμο της ήδη έκρυθμης κατάστασης χωρίς να αποδέχεται τις επιφυλάξεις του Κούρτη. «Τα όσα μου ανέφερε για την οργάνωση δείχνανε ότι η κατάσταση ήτανε πολύ χειρότερη από όσο στην αρχή φαινότανε». Ανέκδοτο χειρόγραφο Γ. Σγουρού, σ. 2.

82. Χριστόφορου Κούρτη, *Ανέκδοτο χειρόγραφο,* σ. 4.

83. Χριστόφορου Κούρτη, *Ανέκδοτο χειρόγραφο.*

84. Νομίζω ότι η αποστολή του Γιαννούλη στη Λευκάδα δεν μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητα από αυτή του Σγουρού. Και ο Γιαννούλης ήρθε παρά τις έμμεσες αντιρρήσεις της τοπικής απιτροπής ΕΑΜ Λευκάδας και βέβαια ο ερχομός του Σγουρού που αντικατέστησε *ολοκληρωτικά* την ηγεσία ΕΑΜ και ΚΚΕ στη Λευκάδα.

85. Βλέπε χειρόγραφο κ. Ζ. Κουτσαύτη, σ. 25.

τον *Σγουρό* και 6 αντάρτες του μόνιμου ΕΛΑΣ, προχωρεί στην εφαρμογή των εντολών της περιφερειακής:

> «Την άλλη μέρα, γράφει ο Γιαννούλης, επήγα στο εργοστάσιο του Τσουκνίδα και του *ζήτησα να δώση το λάδι* ...αυτός, όπως εκ των υστέρων με πληροφόρησε ο Ανδρέας Καλατζής, ειδοποίησε τους Καλατζαίους όπου συνεργάζονται».[86]

Ο ερχομός του ένοπλου Γιαννούλη και της συνοδείας του στο «εργοστάσιο» του Τσουκνίδα, προκαλεί κινητοποίηση των οπλαρχηγών κύρια των φυλάρχων της περιοχής Καλατζαίων. Ο εκπρόσωπος των τελευταίων, ο Τάσος Καλατζής, έκανε την εμφάνισή του, ένοπλος, στον Τσουκνίδα προκαλώντας, με αφελέστατο θράσος το Γιαννούλη, «προειδοποιώντας» τον για το τι θα επακολουθούσε αν παρέμενε στην περιοχή.[87]

Ήδη η ομάδα των Καλατζαίων, πλέον των 60 ανδρών κύρια από τα Χαραδιάτικα, την Κρανιά της Λευκάδας,[88] ενισχυμένη από την ομάδα του δάσκαλου Γαζή από το γειτονικό χωριό Νιοχώρι,[89] είχαν αρχίσει να ανα-

86 Βλέπε το κείμενο Γιαννούλη, το γνωστό χειρόγραφο Γιαννούλη. Από το κείμενο αυτό, αποδεικνύεται η διασύνδεση των επιχειρηματικών παραγόντων της περιοχής με αυτούς που είχαν αναγάγει σε εκτελεστικά όργανά τους της στρατιωτικής των ισχύος. Εις την περιβόητη αναφορά του, ο Σπύρος Φίλιππας – Πανάγος η οποία αποτελεί την πλέον *μνημειώδη αρχειακή αναφορά της Κατοχικής Λευκάδας*, περιγράφει τους μηχανισμούς που γέννησαν, συντήρησαν και προώθησαν τους λεγόμενους «οπλαρχηγούς». «Ο πρώτος Λευκάδιος όστις ήνοιξε τας θύρας του εις τους Ιταλούς είναι ο Κων/νος ή Τσουκνίδας, στενός φίλος και συνέταιρος εις όλας τας επιχειρήσεις του Ιταλομαθούς [εμπόρου] και προέδρου τότε της Κοινότητος Λευκάδας Δημητρίου Γιαννουλάτου». Σε άλλο σημείο της ίδιας αναφοράς ο Φίλιππας αναφέρει τα γεγονότα του Νυδριού: « ...Οι αδελφοί Καλατζή ολίγας ημέρας προ της συμπλοκής είχον ενταχθεί εις τον ΕΔΕΣ τη υποδείξει του αναφερόμενου ανωτέρου συνεταίρου του Δημ Γιαννουλάτου, Κώστα Αραβάνη ή Τσουκνίδα, όστις είχε ελαιοτριβείον πλησίον του ελαιοτριβείου των αδελφών Καλατζή. Αι προστριβαί αυταί φαίνεται ότι ωφείλοντο εις την άρνησιν της οικογένειας Καλατζή, υποκινηθείσαν υπό του Κώστα Αραβάνη να συνεισφέρει ελαιόλαδον διά τας ανάγκας του ΕΛΑΣ». Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», σ. 188.

87. «Η προκλητικότητα του Καλατζή στη συζήτηση ήταν τέτοια που μου έκανε κατάπληξη η υπομονή του Γιαννούλη. Έλεγε επί παραδείγματι: «τι σημασία έχει αν μου πάρεις το πιστόλι εγώ έχω το τουφέκι μου και θα το χρησιμοποιήσω πολύ γρήγορα», και μια σειρά τέτοιες απαντήσεις σε απειλητικό τόνο. *Τον πήραμε* μαζί μας στο Νυδρί». Γεωργίου Σγουρού, *Σημειώσεις Εντυπώσεις*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 8. Υπογράμμιση δική μου.

88. Ορεινό χωριό στο νομό της Πρέβεζας που οι κάτοικοί του διακρίνονταν για τις ληστρικές τους επιδρομές στα λεγόμενα καμποχώρια.

89. Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 6.

πτύσσονται στις παρυφές του Νυδριού, σε μια επιχείρηση, στην καλύτερη περίσταση, ενάντια στο τμήμα Γιαννούλη.

Ο Τάσος Καλατζής, φυσικά, συλλαμβάνεται από το Γιαννούλη με την σύμφωνη γνώμη του Σγουρού, όπως επίσης και ο πατέρας του Καλατζή, Βαγγέλης Καλατζής, που «ήλθε να ιδεί για το γιο του Τάσο και τον κρατήσανε και αυτόν».[90]

Η δυναμική αντιμετώπιση των οπλαρχηγών από Γιαννούλη – Σγουρό[91] δεν πτόησε τους οπλαρχηγούς. Η παρουσία του ολιγάριθμου σχετικά μόνιμου τμήματος του ΕΛΑΣ ενεθάρρυνε την αλαζονεία τους. Περίπτωση ειρηνικής συνδιαλλαγής, δηλαδή αφοπλισμός τους,[92] αποκλείετο.

Αμέσως μετά την κράτηση των δύο Καλατζαίων, η αλαζονική οργή των οπλαρχηγών, με πρωταγωνιστή έναν από τους αδελφούς Καλατζή, εκδηλώνεται με όλη την πρωτόγονη βαρβαρότητα, που αμέσως μετά θα γίνει το χαρακτηριστικό τους γνώρισμα:

> «Ή θα αφήσετε τον πατέρα μου και τον αδελφό μου σε ένα τέταρτο της ώρας ή θα κατέβουμε στο Νυδρί και θα σας σφάξουμε όλους».[93]

90. Ο Γιαννούλης στο χειρόγραφο που έχουμε προαναφέρει γράφει για τον Τάσο Καλατζή: «...τον Τάσο τον πιάσαμε και τον αφοπλίσαμε ο άλλος μας έφυγε [ο Γιαννούλης ισχυρίζεται ότι υπήρχε και συνοδός του Τάσου Καλατζή], κατόπιν *αφήσαμε και τον Τάσο,* ο οποίος μας υποσχέθηκε ότι θα με φέρει σε επαφή με τα άλλα του αδέλφια». Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 13. Η θέση αυτή του Γιαννούλη είναι εντελώς αστήρικτη. Όλες οι πηγές, κύρια ο Σγουρός και ο Χριστόφορος Κούρτης, όχι μόνο επιμένουν ότι ο Τάσος Καλατζής συνελήφθη και κρατήθηκε αλλά επίσης και ο πατέρας του. Όπως επίσης ότι έγιναν διαπραγματεύσεις, άκαρπες, για την απελευθέρωσή των. Το ίδιο αναφέρει και ο Αλέκος Φίλιππας με την επιπρόσθετη κυκλοφορία ότι ένας γιατρός, μέλος της άτυπης επιτροπής που κατεύθυνε τους οπλαρχηγούς, ο Μιχάλης Φίλιππας «...πληροφόρησε τον Καλατζή πως ο Γιαννούλης επεδίωκε να τον εξοντώση». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 5. Βέβαια ο Φίλιππας περιορίζει τα γεγονότα σε επίπεδο αντιδικίας και όχι στα γενικότερα πλαίσια της σύγκρουσης οπλαρχηγών – ΕΛΑΣ.

91. Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η ενέργεια του *εξαναγκασμού* του Τσουκνίδα να παραδώσει το λάδι όπως και η σύλληψη και κράτηση των Καλατζαίων δεν ήτανε *μονομερής* απόφαση του Γιαννούλη αλλά *κοινή* απόφαση Γιαννούλη – Σγουρού κύρια υλοποίηση των αποφάσεων της Περιφερειακής Επιτροπής Στερεάς μέσω του *εντολοδόχου της Γεωργίου Σγουρού.*

92. Βλέπε Κουτσαύτη, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 290-299.

93. Γ. Σγουρός, *Σημειώσεις*, σ. 2. Αυτό μαρτυρείται αυτολεξεί από τον Χριστόφορο Κούρτη – Μιραμπώ, και από τον Φίλιππα: «...ο Χρήστος Καλατζής έστειλε ένα σημείωμα απειλητικό αν δεν αφηνόντανε ελεύθεροι οι δικοί του. Δεν έλαβε όμως τον κόπο να σκεφθεί πως εκείνος που θα παιρνε το σημείωμα ήτανε του ιδίου φυράματος, αυταρχικός και

Η *κοινή συνδιοίκηση* πλέον Γιαννούλη – Σγουρού, και αυτό πρέπει να γίνει απόλυτα κατανοητό για την αξιολόγηση των γεγονότων «Νυδριού», που είχε αρχίσει να γίνεται ένας έντονα εχθρικός τόπος, και μάλιστα στις δυτικές προσβάσεις του αναπτύσσοντο οι ένοπλες ομάδες των Καλατζαίων,[94] αποφασίζει να επιδείξει αποφασιστικότητα και δυναμισμό. Η σύγκρουση, αναπόφευκτη πλέον, έρχεται με μορφή αψιμαχιών περιπόλων με συγκλονιστικά όμως αποτελέσματα. Ο θανάσιμος τραυματισμός του Μήτρου Γιαννούλη, αδελφού του Πάνου Γιαννούλη, όπως και του πρωτοπαλίκαρου της αρχικής ανταρτικής ομάδας Ανδρούτσου,[95] γίνεται η αρχή της πρώτης εκτεταμένης σύγκρουσης στη Λευκάδα μεταξύ των Λευκαδίτικων τμημάτων του ΕΛΑΣ [Γιαννούλη] και των ΕλληνοΓερμανικών, σε διάφορες φάσεις, των Καλατζαίων – Βεραίων και υπόλοιπων οπλαρχηγών.

Η εκτέλεση των δύο κρατούμενων Καλατζαίων από το τμήμα Γιαννούλη – Σγουρού,[96] όχι χωρίς την απόλυτη ευθύνη του τελευταίου, σημα-

ανυποχώρητος». Χ. Κούρτη, *Τα Γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 4, Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σσ. 5-6.

94. Ο Σγουρός αναφέρει ότι το *ultimatum* του Χρήστου Καλατζή συνοδεύετο και από την προειδοποίηση «ότι ένοπλοι με τον Καλατζή επί κεφαλής περιμένανε απάντηση». Σγουρός, *Σημειώσεις*, σ. 8. Ο Μιραμπώ που χρησιμοποιήθηκε ως ενδιάμεσος από Σγουρό – Γιαννούλη στις επαφές των τελευταίων με τον Χρήστο Καλατζή για να αποφευχθεί η αναμενόμενη σύγκρουση, γράφει τα ακόλουθα: «Έπεσε το τμήμα [Γιαννούλη – Σγουρού], πάνω στη χειρότερη περίπτωση… Το αρχηγείο των ανταρτών μαζί με τον καθοδηγητή Γ. Σγουρό με καλέσανε και μου δώσανε εντολή να πάω στους Καλατζαίους και να τους εξηγήσω πως δεν υπάρχει πρόθεση σύγκρουσης, ότι οι κρατούμενοι θα απολυθούν και να ορίσουμε τόπο και χρόνο συνάντησης για συνεννόηση». Χριστόφορος Κούρτης – Μιραμπώ, *Τα Γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας 16/2/1944*, σσ. 4-5.

95. Ο *Ανδρούτσος* υπήρξε από τους πρώτους αντάρτες που στρατολογήθηκαν από τον Γιαννούλη όταν για πρώτη φορά πέρασε στο Ξηρόμερο και συγκρότησε το πρώτο ένοπλο τμήμα του ΕΛΑΣ, «…το 2/39 Σύνταγμα μου έστειλε διαταγή να μεταβώ εις Λευκάδα και να ιδρύσω το υπαρχηγείο Λευκάδας. Επήγα στο Μύτικα … με ακολούθησε και ο Ευστάθιος Βασιλάκης [ή Ανδρούτσος] ένα πραγματικό παλικάρι 18 ετών, ο οποίος αργότερα ηύρε το θάνατο στη Λευκάδα». Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 6.

96. Όλες οι πηγές συγκλίνουν ότι οι δύο κρατούμενοι εκτελέστηκαν «καθ᾽ οδόν», από τον ίδιο το Γιαννούλη. Ο Φίλιππας γράφει «Ο Γιαννούλης για δεύτερη φορά χάνει την ψυχραιμία του και εκτελεί τους δύο κρατούμενους Καλατζαίους…». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 6. Ο ίδιος ο Γιαννούλης στο κείμενο που ο ίδιος υπαγόρευσε δίνει μια μάλλον ελαφρώς διαφορετική ερμηνεία της εκτέλεσης των δύο: «Στο δρόμο οι κρατούμενοι Καλατζαίοι πατέρας και γιος θέλησαν να φύγουν τους πυροβολήσαμε και [σκοτώθηκαν;] [;] στη Βαυκερή». Γιαννούλης, *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 14.

Ο Σγουρός όμως με περισσότερη ιστορική γνώση και ιδιαίτερη κατανόηση των ιδιότυ-

τοδοτεί, και τυπικά πλέον, την επίσημη έναρξη των περιβόητων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων, Φεβρουάριος – Ιούλιος 1944, των καταστροφών, λεηλασιών, του εξαπονδρισμού και της Ασιατικής βαρβαρότητας στην

πων συνθηκών του ελληνικού εμφύλιου πολέμου που είχε επεκταθεί σ' όλη πλέον την κατεχόμενη Ελλάδα, αναφέρει, ορθώς τους δυο Καλατζαίους σαν «ομήρους». Και συνεχίζει: «πήραμε μαζί μας και τους ομήρους», δίνοντας έτσι με καθαρότητα *την δυαρχία* στην αρχηγία του τμήματος.

Ο Σγουρός περιγράφει με ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή, ίσως για τους ιστορικούς που θα ασχολούντο με τα γεγονότα, και για την ίδια του την φήμη, την διάταξη του τμήματος που με τους «ομήρους» προχώρησε προς την ορεινή Λευκάδα: «Πήραμε μαζί μας και τους ομήρους και σε διάταξη μάχης φύγαμε για το εσωτερικό της Λευκάδας. Με τον πολιτικό του τμήματος τον Γιάννη Παπαφώτη μείναμε στην οπισθοφυλακή. Οι όμηροι ήτανε στο Κέντρο. *Λίγο πιο έξω από το χωριό εξετέλεσαν τους ομήρους*». Έτσι με την περιγραφή της διάταξης του τμήματος ο Σγουρός απεκδύεται κάθε ευθύνης για την εκτέλεση, χωρίς όμως *ξεκάθαρα* να αναγραφεί ποιος τους εκτέλεσε και ποιος έδωσε, αν έδωσε, τη σχετική διαταγή. Βέβαια, αναφερόμενος στην εκτέλεση την αποκαλεί *έγκλημα* «ένα έγκλημα που δεν συγχώρησα».

«Για το έγκλημα αυτό οι υπεύθυνοι πέρασαν στρατοδικείο». Έτσι το «έγκλημα» μεταφέρεται σε περισσότερους από ένα, και συνεχίζει: «Αφαιρέθηκε η διοίκηση από το Γιαννούλη σαν ηθικό υπεύθυνο για τους *φόνους*». Ο Σγουρός με τον τρόπο αυτό ενώ ενοχοποιεί τον Γιαννούλη ως τον φυσικό εκτελεστή τον παρουσιάζει και αμέσως μετά σαν ηθικό υπεύθυνο, ενώ για το τελευταίο η ηθική υπευθυνότητα είναι τριαδική του Γιαννούλη, του πολιτικού του τμήματος Παπαφώτη και του ίδιου του Σγουρού. Σγουρός, *Σημειώσεις*, σσ. 2-3. Υπογράμμιση δική μου. Ο Σπύρος Θερμός – Παπάς είναι *σαφέστατος:* «Τους κρατούμενους Καλατζαίους τους πήρε ο Γιαννούλης και *τους σκότωσε με το πιστόλι του*». Ανέκδοτο χειρόγραφο Σπύρου Θερμού – Παπά, σ. 1. Η κ. Μαραγκού παραθέτει τον ακόλουθο διάλογο μεταξύ του πατέρα και γιου Καλατζή όπως της τον διηγήθηκε ο τότε πρόεδρος Τάσος Γαζής [κοινοτάρχης Νυδριού] και φίλος των Καλατζαίων: «'Γλύτωσέ με πατέρα' ακούγεται να φωνάζει ο Τάσος προς τον οποίο πρώτα εστράφη ο Γιαννούλης. 'Τι να σου κάμω παιδί μου;' απαντά ο πατέρας και πέφτει λιπόθυμος, ενώ εκτελείται και αυτός αμέσως από τον Γιαννούλη». Μαραγκού, *Στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 267.

Ο Σγουρός σε ένα σεμινάριο αντιστασιακών που έγινε στην Αθήνα τον Γενάρη του 1979, μάλλον αρκετά απολογητικά, αλλά και αρκετά λιγότερο πειστικά, επιχείρησε να αποσείσει τις ευθύνες του για την εκτέλεση των Καλατζαίων μην εξαιρώντας και τον πολιτικό Παπαφώτη. «Αν θέλετε προσπαθήσαμε όσο ήταν δυνατό μαζί με τον μακαρίτη Γιάννη Παπαφώτη τον πολύ ωραίο αγωνιστή να αποτρέψουμε αυτό το πράγμα που έγινε και που δημιούργησε τις παρά πέρα δύσκολες καταστάσεις, δηλαδή την εκτέλεση του ΓεροΚαλατζή και του Τάσου». Ανέκδοτο χειρόγραφο, *Πρακτικά Σεμιναρίου Αντιστασιακών*, Γενάρης 1979, Αθήνα, σσ. 3-4.

Μια εντελώς αντίθετη άποψη και το ίδιο *ανακριβής* είναι αυτή που προβάλλει ο Ποσειδώνας Λογοθέτης στην εργασία του – απομνημονεύματα, *Το Χρέος, Μνήμες και Μαρτυρίες, Λευκάδα 1940-1945*. Ο κ. Λογοθέτης αναφέρει: «Κλιμάκιο της ΕΤΑ με επικεφαλής

ύπαιθρο της Δυτικής και Κεντρικής Λευκάδας, από τα Γερμανο-Ελληνικά τμήματα Καλατζαίων – Βέρη.

Παρά το γεγονός ότι το τμήμα του ΕΛΑΣ, Γιαννούλη – Σγουρού, είχε αποχωρήσει άμεσα από την περιοχή Νυδρί – Βλυχού, προς την Κεντρική Λευκάδα, Βαυκερή,[97] αποφεύγοντας κάθε επαφή με τους οπλαρχηγούς, οι Καλατζαίοι προχώρησαν σε επίσημη πρόσκληση-συμμαχία, με τις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής Ξηρομέρου – Ζαβέρδας, επισφραγίζοντας τη μέχρι τότε *de facto* σχέση τους από όπου αρρήωντο και την αδιάλλακτο θέση τους.[98]

τον Χριστόφορο Κούρτη πήγε στα λιοτρίβια των αδελφών Αραβανή και αδελφών Κονιδάρη [Καλατζαίοι] στο Νυδρί και ζήτησαν να παρακρατήσουν 5 ή 10 τοις εκατό, δεν θυμάμαι, από το παραγόμενο λάδι και απαίτησαν να τους δώσουν εκείνη τη στιγμή μια ποσότητα. *Όπως ήταν φυσικό αυτοί αντέδρασαν.* Τότε έφυγαν και έστειλαν την ομάδα του Γιαννούλη που *βρισκόταν στη Λευκάδα εκείνη την περίοδο,* να το πάρουν δυναμικά. Έγινε συμπλοκή με όπλα, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν από την ομάδα του Γιαννούλη ο αδελφός του Μήτρος και ο Βασιλάκης από τον Μύτικα…

Μετά την συμπλοκή… γύριζαν από το Νυδρί, όπου δεν είχαν καταλάβει ακόμα τίποτα, ο πατέρας και ο αδελφός των αδελφών Καλατζή. Τους συνέλαβε η ομάδα Γιαννούλη και τους εκτέλεσε εν ψυχρώ».

Νομίζω ότι είναι εμφανέστατη η παραποίηση των γεγονότων που σχετίζονται με το «επεισόδιο Νυδριού» και η μη αποκρυπτόμενη, ίσως, συμπάθεια για τα θύματα Καλατζαίους – Αραβανή.

Π. Λογοθέτης, *Το Χρέος, Μνήμες και Μαρτυρίες, Λευκάδα 1940-1945*, Αθήνα 1991, σσ. 67-68. Υπογράμμιση δική μου.

97. Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 6.

98. Στο χειρόγραφο Κουτσαύτη γίνεται μια γενική μάλλον, αναφορά για «πληροφορίες» ότι «γίνονταν κρυφά μια επαφή ορισμένων στελεχών του ΕΔΕΣ με τους Γερμανούς και με τα Ραλλικά τμήματα». [Εδώ ο συγγραφέας βέβαια εννοεί τις ομάδες Βέρη – Γουρούνα με έδρα τον Μύτικα – Ζαβέρδα]. Όμως ο παρατηρητικότατος Σγουρός με το αισθητήριο του ιστορικού που τον διακρίνει προχωρεί σε μια ανατομία των οπλαρχηγών και των θεωρητικών που τους καθοδηγούν όχι λιγότερο διεισδυτική από αυτή του Σπύρου Φίλιππα – Πανάγου και της κ. Μαραγκού: «Δρούσαν οι συμμορίες [στη Νότιο Λευκάδα] 1) των Καραγιανναίων από 5 ζωοκλέφτες, 2) των Νικολαραίων από 3 ζωοκλέφτες, 3) των Καλατζαίων από 50 περίπου, 4) του έφεδρου ανθυπολοχαγού Βάλτρα από 10 και 5) τον Ν. Αχείμαστο. Αρχηγό τους καθοδηγητή είχαν τον Αυγουστιανό Κατωπόδη από τα Βουρνικά και στρατιωτικό τους αρχηγό τον ΕΔΕΣίτη υπολοχαγό Ζαμπέλη. Κεντρική πολιτική καθοδήγηση ήταν ο ναυπηγός Βασίλης Φραγκούλης, ο έμπορος Γιαννουλάτος, ο Δικηγόρος Βαγενάς, ο Γιατρός Μελάς και ο έμπορος Τσουκνίδας από την χώρα της Λευκάδας… Συγκεκριμένη εθνικοαπελευθερωτική δράση δεν είχαν γιατί τα πλατιά αγροτολαϊκά στρώματα είχαν ενταχθεί στο ΕΑΜ που παρά την τρομοκρατία που ασκούσαν οι παρα-

Και ταυτόχρονα, η πρόσκληση των Καλατζαίων στους Γερμανούς, όπως ήτανε φυσικό, περιελάμβανε και τις συνεργαζόμενες με αυτούς δορυφόρες δυνάμεις, τις ομάδες Γουρούνα – Βέρη που ήτανε συλλογικά γνωστές σαν «Βεραίοι».

Η κ. Μαραγκού, στην αδιαφιλονίκητη πλέον *definitive* ιστορία της της κατοχής της Λευκάδας, πιστεύει πέρα από κάθε αμφισβήτηση τις θέσεις του θείου της Τάσου Γαζή, προέδρου της κοινότητας Νυδριού, για τη συμμαχία Γερμανών – Καλατζαίων και κατ' επέκταση της «επιτροπής» που τους κατεύθυνε. Ο «μπάρμπα Τάσος», που δεν θα μπορούσε παρά να είναι ο εκλεκτός των Καλατζαίων, διηγήθηκε στην κ. Μαραγκού:

> «Στις 20 Φεβρουαρίου 1944 αποβιβάζεται στο Νυδρί ο Πάνος Βέρρης, δικηγόρος, εθνικιστής οπλαρχηγός με τη δική του ομάδα ανταρτών, αλλά και με Γερμανούς από την Ζαβέρδαν. Την βοήθειά τους εξήτησαν τ' αδέλφια Καλατζή, φοβούμενα την ενίσχυση μ' εφεδρικές ομάδες των ανταρτών του ΕΛΑΣ με τις οποίες είχαν συμπλακεί».[99]

Βέβαια, οι σκέψεις αυτές των Καλατζαίων, για εξουδετέρωσή των, αν όχι άμεσα, όμως βέβαια στο ορατό μέλλον, με βάση της Συμφωνίας της Πλάκας, και το ότι οι ίδιοι θα έπαυαν να αποτελούν, στην καλύτερη περίπτωση, κέντρο ανεξάρτητης δύναμης κρούσης με επιρροή και ακτίνα δράσης πέρα από την πραγματική τους θέση και την αποδοχή του Λευκαδίτικου λαού, δεν απείχε της πραγματικότητας παρά τις αντίθετες θέσεις.[100]

πάνω συμμορίες λειτουργούσαν θαυμάσια οι οργανώσεις μας και ακολουθιούνταν από την πλειοψηφία των κατοίκων». Σγουρός, *Σημειώσεις*, σ. 11.

99. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 268. Τα Γερμανικά στρατιωτικά αρχεία αναφέρουν για την επιδρομή-αποβίβαση, για μια «Επιδρομή στην Λευκάδα, σύλληψη μερικών κομμουνιστών», «Tagesmeldung von 21/2/1944... Bei Razzia auf Lefkas einige Kommunistenverbachtige festgonommen». Geheim, 22/2/1944 General Kommando XXII(Geb.) A. K. όπως αναφέρεται και προηγουμένως, Bundesarchiv – Militararchiv – Freiburg [BA-MA] RH 24-22/8 Anl-670 XXII Nr.1410/44.

100. Σύμφωνα με τον Κουτσαύτη, στο ανέκδοτο χειρόγραφό του, στις 18 Φεβρουαρίου 1944: «Ύστερα από δύο μέρες [μετά τα γεγονότα του Νυδριού 16 Φεβρουαρίου 1944] επήγε στην πόλη της Λευκάδας, στην έδρα της οργάνωσης του ΕΑΜ μια τριμελής αντιπροσωπεία από τους Καλατζαίους [Άγγελο Καββαδά, δάσκαλο, Σπύρο Σκλαβενίτη και Περικλή Καββαδά], με προτάσεις εκεχειρίας και ένοπλης αναμονής:!!! Είπαν ότι έχουν εντολή να σταματήσει κάθε παραπέρα αιματοχυσία και να παραμείνουν με τα όπλα τους στα χωριά τους». Βέβαια οι Καλατζαίοι γνώριζαν για την επιστράτευση του τάγματος του εφεδρικού ΕΛΑΣ. Η απόφασις της επιτροπής ΕΑΜ Λευκάδας που τους μεταβιβάζεται με τους ίδιους απεσταλμένους, εκτός από γενικούς όρους εκεχειρίας περιλάμβανε και, για

Το τμήμα Γιαννούλη με τους Παπαφώτη[101] και Σγουρό αποσύρεται στην Βαυκερή, Κεντρική Λευκάδα, και σύμφωνα με τον Αλέκο Φίλιππα που μετείχε ενεργά στον εφεδρικό ΕΛΑΣ:

> «... η Βορειοανατολική Λευκάδα βρέθηκε σε συναγερμό και το βράδυ όλα τα εφεδρικά τμήματα του ΕΛΑΣ συγκεντρωθήκαμε στην Βαυκερή».[102] Ο Σγουρός, ο και ο υπεύθυνος αυτής της νέας στρατηγικής, υπογραμμίζει την *γενική επιστράτευση* που ο ίδιος ήτανε ο εμπνευστής της «καλέσαμε σε επιστράτευση τον εφεδρικό ΕΛΑΣ, τάγμα Λευκάδας».[103] Οι στόχοι σαφείς: 1) Απόκρουση μιας πιθανής, που εθεωρείτο μάλλον βέβαια, επίθεσης Γερμανο-Οπλαρχηγών και το κυριότερο «τρόπος αφοπλισμού των ενόπλων που δεν ανήκαν στον ΕΛΑΣ».[104]

Οι αρχικές αυτές θέσεις του Σγουρού αναθεωρούνται μετά από δύο μέρες όταν έφθασε στην έδρα των στρατοπεδευμένων ΕΛΑΣιτών στη Βαυκερή: «...ο γραμματέας της Π.Ε. του ΚΚΕ με το πλήρες κείμενο της συμφωνίας. Οι προφορικές οδηγίες που είχε από την παραπάνω οργάνωση λέγανε πως έπρεπε να αποφευχθεί με κάθε θυσία η σύγκρουση...».[105] Το

τους οπλαρχηγούς Καλατζαίους, ένα Καρχηδόνιο όρο προάγγελο της αρχής του τέλους των: «Να παραμείνουν με τα όπλα τους στα χωριά μέχρις ότου υπογραφεί η γενική συμφωνία».

Ούτε ο Σγουρός ούτε καμία άλλη πηγή αναφέρει για την επιτροπή αυτή. Και από την πλευρά του Σγουρού αναφέρονται οι ίδιες γενικές θέσεις, όροι που θα ετίθοντο στους Καλατζαίους, «...να τραβήξουμε στην πραγματοποίηση της συμφωνίας της Πλάκας και ιδιαίτερα στο σημείο που μίλαγε για ενότητα». Ανέκδοτο χειρόγραφο [Κουτσαύτη] σ. 26, Γ. Σγουρού, *Σημειώσεις*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 8.

101. Η περιγραφή του Φίλιππα δίνει το μέτρο και την ατμόσφαιρα της αγωνιώδους αναμονής των στρατευμένων έφεδρων του ΕΛΑΣ στην Βαυκερή: «Στην Βαυκερή μείναμε από την Τετάρτη το βράδυ ως το βράδυ το Σάββατο σε επιφυλακή. Στο μεταξύ ο εξαγριωμένος Γιαννούλης σκότωσε τον Μάλφα από τους Πηγαδησάνους σαν συνεργάτη των Ιταλών». Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 6.

102. *Ibid.*

103. Γ. Σγουρός, *Σημειώσεις*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 8.

104. Αυτό ήτανε μια βασική αρχή που υπονοείται και στα γραπτά του Κουτσαύτη αλλά και γενικότερα εφαρμόζεται και σε όλα τα εθνικά κινήματα στο χώρο της Βαλκανικής και μόνο στην Ελλάδα αντιμετωπίζεται με μια ανεξήγητη χαλαρότητα που οδηγεί σε απροσδόκητες περιπέτειες.

105. Η έμφαση αυτή που διαφαίνεται στο κείμενο Σγουρού αλλά και επαναλαμβάνεται από τον Κουτσαύτη δείχνει όχι μόνο τους ενδόμυχους φόβους των ηγετών της ΕΑΜικής

εφεδρικό τμήμα διαλύεται, οι αντάρτες στέλνονται στα χωριά τους, και το μόνιμο τμήμα διατάσσεται να «περάσει» στην Ακαρνανία.

Η απόφαση αυτή αποτελούσε ένα στρατηγικό ελιγμό από την ηγεσία του ΕΑΜ, όχι μόνο του Σγουρού, αλλά κύρια του περιφερειακού στρατηγείου, για να αποφευχθεί σύγκρουση με τους συμμάχους των οπλαρχηγών, Γερμανούς, χωρίς όμως να αναγνωρίζουν την *de facto* διχοτόμηση της Λευκάδας από τις συνεργαζόμενες αυτές δυνάμεις.

Οι ελιγμοί αυτοί δεν απέδωσαν ούτε επτόησαν τους Έλληνες, Καλατζαίους και πολιτικούς των συμβούλους, στους οποίους απευθύνοντο. Οι τελευταίοι έχοντας κερδίσει χρόνο με την πρεσβεία που είχαν στείλει στη Λευκάδα, αναλαμβάνουν δράση. Σε συνεργασία με τις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις από τη Ζαβέρδα, εξαπολύουν την Κυριακή 20 Φεβρουαρίου 1944, μια *αναγνωριστική εκκαθαριστική επίθεση* με στόχο αφ' ενός να εδραιώσουν της κυριαρχία τους στην ευρύτερη πλέον Νοτιοδυτική και ορεινή Λευκάδα, Νυδρί – Βλυχό – Χαραδιάτικα – Ηνωμένες Πολιτείες, και αφ' ετέρου να συντρίψουν τα οργανωμένα στρατιωτικά, εθελοντικά και μόνιμα, τμήματα του ΕΛΑΣ και να αποκλείσουν τις δυνατότητες ενίσχυσής τους από τις δυνάμεις ΕΛΑΣ Ακαρνανίας.

Η ΓερμανοΕλληνική επίθεση αναπτύχθηκε με τρεις διαφορετικές φάλαγγες με απώτερο στόχο την περιοχή Βαυκερής – Εγκλουβής.[106] Ο κύριος

οργάνωσης για μια μόνιμη Γερμανική στρατιωτική εμπλοκή στο νησί, αλλά και την ελπίδα, ότι η ανάπτυξη του ΕΑΜ, σε Πανελλαδική κλίμακα, θα πτοούσε τους οπλαρχηγούς και θα τους «έπειθε» να αποδεχθούν την ηγεμονία του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ.

Μια αντίθετη άποψη εκφράζεται με έναν αυθόρμητο Γιακοβινισμό, από τον λαϊκό ηγέτη-αγωνιστή Πάνο Γιαννούλη. Ο καπετάνιος του μόνιμου τμήματος και υπό την επήρεια του πολεμικού ενθουσιασμού – φανατικής αδιαλλαξίας των ανδρών του τμήματος δεν θα δίσταζε να προχωρήσει σε γενικές εκκαθαρίσεις των πυρήνων που τρομοκρατούσαν την ύπαιθρο στη Νοτιοδυτική και Κεντρική ορεινή Λευκάδα: «Το βράδυ [μετά την εκτέλεση των Καλατζαίων την οποία ο Γιαννούλης την περιγράφει *en passe*. Στο δρόμο οι κρατούμενοι Καλατζαίοι πατέρας και γιος θέλησαν να φύγουν τους πυροβολήσαμε...] ήρτε μεγάλη δύναμις από εφεδρικούς οι οποίοι εφώναζαν εκδίκηση για τον Μήτρο και επέμεναν να πάμε να κάψουμε τα Χαραδιάτικα. τους μίλησε ο περιφερειακός Θωμάς Παπαφώτης ότι έπρεπε να διαλυθούν μα ήτανε αδύνατο να πειθαρχήσουν. Εγώ έκαιγα από τον πυρετό... μα πάνω από όλα προσωπικά εγώ τοποθετούσα τον αγώνα, έσφιξα την καρδιά, συγκέντρωσα τους άνδρες μου στην εκκλησία και τους μίλησα. Όταν τελείωσα πίστεψαν ότι έπρεπε να πειθαρχήσουν και πειθάρχησαν». Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 14.

106. Σύμφωνα με τον Σγουρό οι 2 Γερμανικές φάλαγγες εκεινούντο «1) από Σφακιώτες – Καρυά με αυτοκίνητα και αντικειμενικό σκοπό την Εγκλουβή 2) από Σφακιώτες –

όγκος των Γερμανικών στρατευμάτων, μηχανοκίνητων, ξεκίνησε από την πόλη και μέσω Κατούνας κατευθύνετο για Βαυκερή – Καρυά, οι κινήσεις όμως αυτές είχαν γίνει γνωστές στο αρχηγείο του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ στη Βαυκερή από τον Τάκη Μανιάκη διερμηνέα του Γερμανικού Φρουραρχείου Λευκάδας. Ο Μανιάκης, ένθερμος πατριώτης και αταλάντευτος στα ανιδιοτελή δημοκρατικά του πιστεύω,[107] με όχι λίγο κίνδυνο, κυριολεκτικά

Αλέξανδρο πεζή με αντικειμενικό σκοπό Πλατύστομα Καρυά...». Σγουρός, *Σημειώσεις*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 4.

107. Ο Ποσειδώνας Λογοθέτης το ίδιο λεπτομερής στις γενικές πληροφορίες, για την πρώτη Γερμανική εκστρατεία στην Λευκάδα, όπως και ο αυτόπτης μάρτυρας Σγουρός, γράφει και εστιάζει την αφήγηση του στο χωριό του Κατούνα από όπου πέρασε μια από τις Γερμανικές φάλαγγες: «Το Σάββατο ξημερώνοντας Κυριακή τρεις φάλαγγες Γερμανών μαζί με τους Βερραίους από τη Ζαβέρδα κινήθηκαν από τρεις διαφορετικές κατευθύνσεις . ...από το μεσημέρι του Σαββάτου η οργάνωση πόλης ειδοποιήθηκε μέσα από το Γερμανικό Φρουραρχείο για την επικείμενη ενέργεια των Γερμανών... πληροφορίες που ήταν έγκυρες διότι τις έδινε ο διερμηνέας των Γερμανών, Τάκης Μανιάκης, που ήταν μέλος του ΕΑΜ». Και ο κ. Λογοθέτης συμπερασματικά καταλήγει για την σπουδαιότητα της προσφοράς του Τάκη Μανιάκη: «Η αποτυχία της επιχείρησης αυτής των Γερμανών οφείλεται στον Τάκη Μανιάκη που τόσο βοήθησε την αντίσταση του λαού μας». Π. Λογοθέτης, *Το Χρέος, Μνήμες και Μαρτυρίες, Λευκάδα 1940-1945*, σ. 71.

Μια άλλη, το ίδιο έγκυρη πηγή, ο Πανταζής Μανωλίτσης, χωρίς να διαφέρει στην ουσία από την αφήγηση του Π. Λογοθέτη δίνει επιπρόσθετα στοιχεία για τη συμβολή του Τάκη Μανιάκη στην αποτροπή μιας πιθανής καταστροφής της Λευκαδίτικης υπαίθρου: «...ο Μανιάκης τους επληροφόρησε [Κατουνιότες] για την επίθεση των Γερμανών και ότι θα οδηγούσε τους Γερμανούς όχι από Σφακιώτες Καρυά αλλά από Κατούνα για να μπορέσουν έτσι να κερδίσουν χρόνο και ν' απομακρυνθούν. Ότι πάλι ο Μανιάκης εκράτησε τους Γερμανούς με διάφορες προφάσεις στο σχολείο του Αλέξανδρου για να τους καθυστερήσει». *Μαρτυρίες αγωνιστών*, Συλλογή Μαρτυριών από τον Κουτσαύτη, Κατάθεσις Πανταζή Μανωλίτση, σ. 5.

Ο ίδιος ο Μανιάκης σε συζήτηση που είχε, μετά από πολλά χρόνια, με την κ. Μαραγκού αφηγήθηκε τις ιδιόμορφες σχέσεις του με την Γερμανική Διοίκηση: «Όταν οι Γερμανοί υποψιάζονται ότι εγώ έδινα πληροφορίες στο ΕΑΜ, άρχισαν να με παίρνουν μαζί τους στις επιχειρήσεις τους εναντίον των ΕΑΜιτών στην Ακαρνανία...». Κι εσυνέχισε ο Μανιάκης τη δική του περιπέτεια. «Δίδω κάποιο σήμα στους αντάρτες για επικείμενη επίθεση. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης κατορθώνω και διαφεύγω και καταφεύγω στους αντάρτες του ΕΛΑΣ Ακαρνανίας... Αργότερα προσλαμβάνομαι ως διερμηνεύς στο στρατηγείο του Σαράφη στο Καρπενήσι κατά τις ανακρίσεις των Γερμανών αιχμαλώτων». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 281.

Στο αρχείο Μαραγκού υπάρχει μια ιδιόγραφος κατάστασις που ανήκει στον Μαραγκό, δηλ. έχει συνταχθεί όπως συμπεραίνεται, από τον ίδιο, και επιγράφεται: «Κατάστασις Εμφαίνουσα τους μετά των Γερμανών και μετά των Ιταλών [συνεργασθέντες] και τους

έσωσε από βέβαια περικύκλωση και αφανισμό τους στρατοπεδευμένους Λευκαδίτες[108] χωρικούς.

Η φάλαγγα των Γερμανών, που προωθείτο από Νυδρί – Βλυχό – Νιοχώρι, ήτανε η ζωντανή επισφράγιση της Ελληνογερμανικής συμμαχίας και ταυτόχρονα μια επίδειξη της κυρίαρχης ισχύος των οπλαρχηγών που πλαισίωναν το Γερμανικό εκστρατευτικό σώμα όπως και του νέου ηγεμονικού τους ρόλου.

Οι ομάδες του ένοπλου ΕΛΑΣ, μόνιμου και εφεδρικού, για λόγους τακτικής, κατανεμήθηκαν σε μικρότερους σχηματισμούς, για να αποφύγουν

διορισθέντας Δημοσίους κτλ. Υπαλλήλους των Κατακτητών». Την κατάσταση αυτή επιμελήθηκε, όπως και όλο το Αρχείο, ο γιος του νομίζω του Κ. Μαραγκού, Πάνος Κ. Μαραγκός το 1994.

Ο Κατάλογος αυτός, με τις μισές και αλλοιωμένες αλήθειες και τις συνειδητά διαστρεβλωμένες αναφορές σε προσωπικότητες του νησιού αποτελεί μια βάρβαρη και πρωτόγονα ανατριχιαστική προσπάθεια σπίλωσης των πλέον ευυπόληπτων πολιτών της Λευκάδας.

Αυτό φαίνεται ότι είναι μάλλον μια ενδόμυχη ανάγκη του συγγραφέα Κωνσταντίνου Μαραγκού να αντισταθμίσει, με τις αβυσσαλέες αυτές συκοφαντίες, τον εγκληματικό και δοσίλογο ρόλο που διαδραμάτισε το 1944 και αμέσως μετά η «παράταξη» των οπλαρχηγών.

Για τον πραγματικά σεμνό ήρωα που υπηρέτησε το Λευκαδίτικο λαό και την εθνική υπόθεση ο Μαραγκός τον αναφέρει ως *κατάσκοπο των Γερμανών*, σύμφωνα, κατά τον Μαραγκό, με μια κατάθεση στον ίδιο ενός άγνωστου Γερμανού. Αρχείο Μαραγκού ΙΙ α 10 (1/3), σ. 3.

«Διερμηνείς τότε στην Κομαντατούρα ήταν ο Τάκης Μανιάκης που τήρησε λαμπρή αγωνιστική στάση και έπαιζε κορόνα γράμματα το κεφάλι του. Επίσης ο Θανάσης Θωμάς για τον οποίο δεν υπάρχει καμία φανερή δράση του υπέρ των Γερμανών». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 27. Ο Χαράλαμπος Περδικάρης, τότε καθηγητής φιλόλογος σε χειρόγραφό του επιγραφόμενο *Αναμνήσεις*, περιγράφει με αφοπλιστικό τρόπο την πατριωτική προσφορά του Τάκη Μανιάκη στους συμπολίτες του: «Μάρτης [Φεβρουάριος] καθώς κάναμε τις βόλτες μας το μεσημέρι στην πλατεία ο πατριώτης Τάκης Μανιάκης με μεγάλη επιτηδειότητα μας ειδοποίησε πως θα κάνουν οι Γερμανοί μπλόκο στην πόλη με απόσπασμα Βόνιτσας με επικεφαλής τον Weber. Από στόμα σε στόμα κυκλοφόρησε και πήραμε τα μέτρα μας». Χ. Περδικάρης, *Αναμνήσεις*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 3.

108. Η κ. Μαραγκού γράφει για την νέα πλέον κατάσταση που αρχίζει να οριοθετείται στην Λευκάδα και την ένοπλη *de facto* διχοτόμησή της: «Στις 20 Φεβρουαρίου 1944 αποβιβάζεται στο Νυδρί ο Πάνος Βέρρης, δικηγόρος, εθνικιστής οπλαρχηγός με τη δική του ομάδα ανταρτών, αλλά και με Γερμανούς από την Ζαβέρδαν. Την βοήθειά τους εξήτησαν τ' αδέλφια Καλατζή... Οι ομάδες του Βέρρη εμπλουτισμένοι τώρα με τους ντόπιους υπερδεξιούς Καραγιανναίους και Καλατζαίους και με την πλήρη υποστήριξη και συνεργασία των Γερμανών, ανέβηκαν στα Χαραδιάτικα Νιοχώρι, εξοπλίζουν ντόπιο πληθυσμό...». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 268.

την περικύκλωση και βέβαια τις μεγάλες απώλειες και καταστροφές των αμάχων.

Ο Σγουρός και το επιτελείο των πολιτικών καθοδηγητών από την Ακαρνανία αποσύρονται[109] προς την ορεινή δυσπρόσιτη δυτική Λευκάδα. Ο Γιαννούλης με το συντεταγμένο τμήμα του δεν απέφυγε τη σύγκρουση με τους Καλατζαίους – Βάλτρα.[110] Ακολούθησαν αψιμαχίες και ο Γιαννούλης τους ανάγκασε να συμπτυχθούν[111] με αρκετές γι' αυτούς απώλειες.

Οι υπόλοιπες Γερμανικές φάλαγγες, χωρίς ουσιαστική αντίσταση, προχώρησαν στην Εγκλουβή, «το προχωρημένο σημείο του Εθνικοπαελευθερωτικού αγώνα για ολόκληρο το νησί»,[112] ακολουθούμενοι από το τμήμα Καλατζαίων – Βάλτρα.

109. «Εμείς σε εκτέλεση του σχεδίου μας σχηματίσαμε δύο ομάδες μια με το μεγαλύτερο μέρος του μόνιμου και επί κεφαλής τον Γιαννούλη θα κατευθύνετο προς την θαμνόφυτη περιοχή που είναι πάνω από τους Σκάρους κοντά στον Αλέξανδρο και η άλλη με την ολότητα του εφεδρικού και ελάχιστους του *Μόνιμου με επικεφαλής το Πολιτικό και το Στρατιωτικό* με κατεύθυνση προς την Πίσω Λευκάδα Χορτάτα – Κομπλιό – Εξάνθεια». Σγουρός, *Σημειώσεις*, σ. 9. Υπογράμμιση δική μου.

110. «Με την κάλυψη της αντάρας ο Γιαννούλης τράβηξε για το βουνό Σκάροι με την ομάδα του και συγκρούστηκε με την ομάδα του Καλατζή στη θέση Άη Νικόλα της περιφέρειας της Βαυκερής και την ανάγκασε να υποχωρήσει. Τα τμήματα του εφεδρικού τραβήξανε για την Ελάτη. Το βουνό ήτανε δύσβατο και χιονισμένο. Εκεί εκτελέστηκε η Ευγενία Δαμιανή από το Νυτρί [δρι] που κατηγοριότανε για συνεργασία με την Ιταλική Φινάντσα. Η γυναίκα αυτή δε μπορούσε να προχωρήσει και φοβηθήκανε μήπως παραμένοντας προδώσει την πορεία των τμημάτων». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 7-8. Η κ. Μαραγκού προσθέτει μια μάλλον σημαντική λεπτομέρεια ότι ο σύζυγός της θεωρείτο συνεργάτης των Γερμανών και ότι την είχαν πάρει μαζί τους ως όμηρο: «Οι Ελασίτες έφυγαν προς Βαυκερή και στη συνέχεια προς Εγκλουβή. Παίρνουν μαζί τους και την Ιφιγένεια Δαμιανή από το Νυδρί, σύζυγο Αριστοτέλη Δαμιανή , που εθεωρείτο ότι συνεργαζόταν με τους Γερμανούς. Την εξετέλεσαν αργότερα στο βουνό 'Ελάτη'». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 267-268.

Αυτό που τεκμηριώνεται από την αφήγηση και του Φίλιππα και της Μαραγκού είναι ότι η ομηρία και η συνεπακόλουθη εκτέλεση έγινε από το τμήμα που ηγείτο ο Σγουρός και ο Παπαφώτης και όχι ο Γιαννούλης. Ο Σγουρός *δεν αναφέρει* καθόλου το γεγονός.

Ο Γιαννούλης είναι λιτός και προσεκτικός στην περιγραφή του: «Μου έκαναν μπλόκο τους χτύπησα στον Ασώματο και τους διέλυσα κυριολεκτικώς». Γιαννούλης, [;] *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 14.

111. *Ibid.*

112. Σγουρός, *Σημειώσεις*, σ. 9. Ο Χριστόφορος Κούρτης από την Εγκλουβή που τον έχουμε συναντήσει σαν υπεύθυνο ΕΤΑ Νυδριού στα γεγονότα Καλατζή, όχι χωρίς δικαι-

Εκεί αφού δολοφόνησαν δύο νεαρά παιδιά,[113] έκαψαν μερικά σπίτια και λεηλάτησαν τα περισσότερα, με επουσιώδη αντίσταση, ανεχώρησαν στις βάσεις εξόρμησής τους. Η Γερμανοελληνική επιχείρηση είχε τελειώσει. Το ΕΑΜικό κίνημα, η ίδια η Λευκάδα, ο λαός της, ζει πλέον κάτω από συνθήκες άναρχης ένοπλης βίας από τους οπλαρχηγούς και ανεξέλεκτης βαρβαρότητας από τους συμμάχους των τελευταίων Γερμανούς.

Η νέα κατοχή, που θεσμοθετεί την «κρατική» αναρχία – ένοπλη βία, με κύριο χαρακτηριστικό της ένα απροκάλυπτα βάναυσα χυδαίο ευτελισμό της ανθρώπινης υπόστασης, ανάλογο με το *ghetto* της Βαρσοβίας, μορφοποιείται τώρα στη Λευκάδα.

Η νομοτελειακή σύγκληση Γερμανών – οπλαρχηγών – Ξερομερίτικων συμμοριών και του πολιτικού κατευθυντηρίου των, μετά τις παλινωδίες της τοπικής ΕΑΜικής ηγεσίας, ελλείψει δυναμικής προοπτικής, όπως την οραματίζετο ο Γιαννούλης, σφραγίζει και διαμορφώνει την περίοδο που ακολουθεί μέχρι την απελευθέρωση της περιοχής από τις ορδές αυτές τον Δεκέμβρη 1944.

Λιγότερο από ένα μήνα πριν τη θεσμοθέτηση του νέου *status quo* στην περιοχή, τις πρώτες μέρες τον Φλεβάρη 1944, η Γερμανική στρατιωτική

ολογημένη υπερηφάνεια γράφει για το χωριό του: «Η Εγκλουβή είναι το πιο προοδευτικό χωριό του νησιού μας. Είχε από τα παλιά μεγάλο προοδευτικό κίνημα. Στην κατοχή ήταν πρωτοπορία του κινήματος και μπορούμε να πούμε η αετοφωλιά μαζί με την Βαυκερή και μερικά άλλα χωριά, του κινήματος της αντίστασης». Χριστόφορος Κούρτης, *Εγκλουβή*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σ. 1.

113 Ο Φίλιππας σημειώνει ότι: «...οι Γερμανοί και οι ομάδες της αντίδρασης μπήκανε στην Εγκλουβή και σκοτώσανε το ..... μαθητή Γυμνασίου και το βράδυ αποσυρθήκανε από την ορεινή Λευκάδα.». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 8. Ο Γρηγόρης Θερμός αναφέρει ότι σκότωσαν «δυο παιδιά κ' έβαλαν φωτιά σ' ένα δύο σπίτια». Γρηγόρης Θερμός, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 1.

Οι Σωτήρης Βανδώρος, Φώτης Λογοθέτης, Χρισ. Κούρτης, σε μια αφήγησή τους επιγραφόμενη, «Γερμανοί – Ράλληδες στο χωριό 22/2/44», γράφουν: Σπύρος Βανδώρος: «Ήμουνα με το τμήμα του ΕΛΑΣ από την προηγούμενη... Ράλληδες προσπαθούσαν να μπουν στο χωριό... Είτανε τμήμα Γερμανών [και] Ράλληδων που ερχότανε από το Νιοχώρι. Έφθασε στο χωριό [σύνδεσμος;] ότι γίνεται μάχη στου Ασώματου. Αμέσως η εφεδρική ομάδα (Σπ. Κατωπόδης. Γε. Κοντογιώργης Κακαρέλης, Ηλίας [Ρεκακάβας;] και άλλοι) έφυγαν για ενίσχυση. Προηγούτανε ο Επονίτης Γεράσιμος Πάνου Θερμός με την εντολή να ειδοποιήσει το τμήμα ότι έφυγαν οι Γερμανοί. Ανέβαινε το λαγκάδι στο [νερούλι;] και τον εκύκλωσαν εξεπαφής οι Ράλληδες που είχαν στο μεταξύ φθάσει». Σωτήρης Βανδώρος, Φώτης Λογοθέτης. Χρ. Κούρτης, *Γερμανοί – Ράλληδες στο Χωριό 22/2/44*, σ. 1.

διοίκηση Ακαρνανίας με ένα *tour de force*, πρελούνδιο των όσων θα ακολουθούσαν, οριοθετεί τη νέα εποχή κατοχής στη Λευκάδα.

Στις 2 Φλεβάρη, 1944, ξημερώματα, Γερμανικά στρατιωτικά τμήματα από το γειτονικό Ξηρόμερο, Βόνιτσα, Άγιο Νικόλαο, περνούν *en masse* στην πόλη της Άγιας Μαύρας. Περικυκλώνουν τη μικρή πόλη, τα περίφημα μπλόκα, και συγκεντρώνουν όλο τον άρρενα πληθυσμό στη μεγάλη πλατεία της παραλίας.[114] Η αιφνιδιαστική αυτή επιχείρηση σκόπευε αφ' ενός να τρομοκρατήσει τον πληθυσμό και αφ' ετέρου να συλλάβει τα πολιτικά στελέχη του ΕΑΜ. Το τελευταίο όμως δεν αιφνιδιάζεται. Ο Μανιάκης με όλο τον κίνδυνο, που αυτό συνεπάγετο για τον ίδιο, ειδοποίησε την ΕΑΜική ηγεσία, η οποία αμέσως «εγκατέλειψαν το βράδυ τη Λευκάδα».[115]

Όλοι εκτός από έναν, τον ταγματάρχη Κώστα Κατωπόδη Δ/τή του ανεξάρτητου τάγματος Ξηρομέρου του ΕΛΑΣ, που βρισκότανε την περίοδο αυτή στην Λευκάδα. Οι λόγοι της παρουσίας του Κατωπόδη στην Λευκάδα, στην καλύτερη περίπτωση, είναι μάλλον αδιευκρίνιστοι. Ο Κατωπόδης μόλις ήρθε η σειρά του συλλαμβάνεται αμέσως από τους Γερμανούς και μετά από έναν ενδιάμεσο σταθμό στη Βόνιτσα στέλνεται στην έδρα της Γερμανικής Μεραρχίας στο Αγρίνιο, ενώ σύμφωνα με την παρακάτω κατάθεσή του δεν περίμενε κάτι τέτοιο.

Εκεί στην πολυσέλιδη κατάθεση – ομολογία του στο Γερμανό στρατιωτικό ανακριτή ο Κατωπόδης ευθαρσώς δήλωνε ότι:

> 'Demgemaess habe ich ruhig mit meiner Familie gelebt und habe mich nie verborgen oder versteckt. Mein taegliches Leben, bestand darin, meiner Familie das taegliche Essen sicher zu stellen *und ihr auch einen Wintervorrat zu schaffen.* Ausserdem bewegte ich mich mit den mir befreundeten Offizieren frei in der Oeffentlichkeit und hatte auch oefter Gelegenheit mit Deutschen in einem Lokal zu sitzen. Als dann in Lefkada

114. Βλέπε τις αναλυτικές περιγραφές του Γ. Λογοθέτη που και ο ίδιος είχε συλληφθεί, μάλλον από ίδιο λάθος, όπως και την περιγραφή – αναμνήσεις του Ηλία Γράψα που και ο ίδιος συνελήφθη χωρίς να έχει ειδοποιηθεί από το ΕΑΜ. Ο συγγραφέας του άρθρου Ι. Θ. Μαλακάσης είχε συνοδεύσει τον πατέρα του Θωμά στο μπλόκο αυτό στην παραλία της Λευκάδας και ακόμα διατηρεί την εικόνα των εκατοντάδων συμπολιτών του που τους είχαν συγκεντρώσει στην παραλία. Γ. Λογοθέτης, *Μνήμες – Λευκάδα*, σσ. 68-95, Ηλίας Γράψας, *Αναμνήσεις*, Ανέκδοτο χειρόγραφο, σσ. 3-4.

115. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 280. «Ο Τάκης λοιπόν από την προηγούμενη μέρα του μπλόκου ειδοποίησε την οργάνωση. Τα στελέχη και οι άνθρωποι που ξέραμε ότι ήταν σταμπαρισμένοι ειδοποιήθηκαν... ». Γ. Λογοθέτης, *Μνήμες – Λευκάδα*, σ. 68.

sesbst die Grossrazzia durchgefuehrt wurde, bin ich auf blosse Aufforderung ohne Begleitung von Soldaten zum Platz gegangen, wo die Ausweise kontrolliert wurde da ich wirklich kein schlechtes Gewissen hatte'.[116]

Ο Κατωπόδης όπως ομολόγησε στην κατάθεσή του στον ανακριτή, και αυτό το *επικυρώνει* ανεξάρτητα και ο Κουτσαύτης χωρίς να γνωρίζει την κατάθεση του Κατωπόδη, από τα Γερμανικά Αρχεία, πήγε στην παραλία στο Γερμανικό μπλόκο βασιζόμενος στον Ευστάθιο Βρεττό:

'Ich hatte zuvor auch verschiedentlich durch eigene Melder brie fliche Nachricht von meinem Freunde Wretos becommen, der mich nach Lefkas zurueck berief und *mir vorschlu, zu den Evzonen nach Athen zu gehen...* Wir besprachen dann, das ich zu den Evzonen nach Athen gehen

116. «Γι' αυτό έζησα ήσυχος με την οικογένειά μου και δεν κρύφτηκα ποτέ. Η καθημερινή μου ζωή είχε ως στόχο να εξασφαλίσω για την οικογένειά μου την αναγκαία τροφή, καθώς και κάποια προμήθεια για το χειμώνα. Εκτός αυτού κυκλοφορούσα με φίλους μου αξιωματικούς δημόσια, ενώ πολλές φορές είχα την ευκαιρία να καθίσω με Γερμανούς σε κάποιο καφενείο. Όταν και στη Λευκάδα έγινε η μεγάλη έφοδος (μπλόκο) πήγα, ύστερα από απλή προτροπή και χωρίς συνοδεία από στρατιώτες, στην περιοχή όπου γίνονταν ο έλεγχος ταυτοτήτων, έχοντας ήσυχη τη συνείδησή μου.» Γερμανικά Αρχεία, Κατάθεση Κατωπόδη, σ. 175.

Ο Κουτσαύτης στο ίδιο θέμα έμμεσα εκφράζει την «απορία» του γιατί ο Κατωπόδης δεν απέφυγε να παρουσιασθεί στους Γερμανούς που ακριβώς ζητούσαν να συλλάβουν, και στην καλύτερη περίπτωση, να ανακρίνουν – αποσπάσουν εκμαιεύσεις από στελέχη του ΕΑΜ: «Το ΕΑΜ ειδοποίησε μερικά στελέχη να πάρουν τα μέτρα τους. Ειδοποιήθηκε και ο Κώστας Κατωπόδης στρατιωτικός του ΕΛΑΣ να απομακρυνθεί, όπως με πληροφόρησε ο Χ. Κούρτης [ο Μιραμπώ που αναφέρει στην κατάθεσή του ο Κατωπόδης], *αλλά αυτός αγνόησε την προειδοποίηση του ΕΑΜ*». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 280. Υπογράμμιση δική μου. Όμως υπάρχει και μια άλλη μαρτυρία που έρχεται να στηρίξει την ομολογία του Κατωπόδη στους Γερμανούς ότι ήθελε να απαγγιστρωθεί από το ΕΑΜ εγκαταλείποντάς το. Ο Ξ. Γληγόρης αναφέρει ότι είχε, ως γραμματέας του ΕΑΜ Λευκάδας, πάρει διαταγή του στρατηγείου ΕΛΑΣ Στερεάς *«που διατάσσονταν ο Κώστας Κατωπόδης και ο Γιαννούλης να πάνε στο Ξηρόμερο. Ο Γιαννούλης αργότερα έφυγε ο Κατωπόδης έμεινε»*. Συνέντευξη Ξ. Γληγόρη στο Ζ. Κουτσαύτη, στη Λευκάδα 4 Σεπτέμβρη 1985, σ. 2. Υπογράμμιση δική μου. Για τον Μιραμπώ ο Κατωπόδης δήλωνε στον ανακριτή: «Von den Zuegen der 2 Kp. erinnere ich nur einen politischen Kommissar namens Christoforos Kurtis, Lehrer aus Englowi/Lefkas; sein Deckname war Mirabeau». Γερμανικά Αρχεία, Κατάθεση Κατωπόδη, σ. 164. [«Από τους υπεύθυνους του δεύτερου λόχου θυμάμαι μόνο ένα πολιτικό επίτροπο με το όνομα Χριστόφορος Κούρτης, δάσκαλος από την Εγκλουβή Λευκάδας το ψευδώνυμό του ήταν Μιραμπώ»].

wollte; Wrettos sagte mir zu, das Noetige einzuleiten udn mir auch die Reisegenehmigung zu versorgen. So sollte ich gerade die Reisegenehmigung becommen, als ich dann am 3. II. 44. derhaftet wurde. So ging ich freiwillig zur Ausweiskontrolle und wurde dann festgenommen und nach Wonitsa gebracht, von wo, ich dann vor vier Tagen nach Agrinion kam'.[117]

Από την κατάθεση αυτή αλλά και από άλλες πηγές[118] διαφαίνονται οι διασυνδέσεις του Βρεττού με τα τάγματα Ασφαλείας της κυβέρνησης Ράλλη [Ευζώνους] και κατ' επέκταση της «ευμενούς» θέσης του ΕΔΕΣ Λευκάδας απέναντι στους εγκληματικούς δοσίλογους αυτούς σχηματισμούς.

Οι κοσμογονικές αλλαγές που επιβάλλονται δεν μπορούσαν παρά να έχουν άμεσες και καταλυτικές επιπτώσεις στην τοπική ηγεσία του ΕΑΜ και βέβαια αυτής του ΚΚΕ Λευκάδας. Ο Σγουρός, που άμεσα εμπλέκεται στα *γεγονότα του Νυδριού*, και του οποίου η κύρια αρχική αποστολή του στη Λευκάδα, αποσκοπούσε στην αναγκαστική αναδιάρθρωση του ηγετι-

117. «Είχα ήδη, μάλιστα λάβει πρωτύτερα, με διάφορους τρόπους μέσω δικών μου αγγελιοφόρων, επιστολή από το φίλο μου το Βρεττό όπου με καλούσε να γυρίσω στη Λευκάδα και μου πρότεινε να πάω στους Ευζώνους στην Αθήνα... Συζητούσαμε τότε για το ότι ήθελα να πάω στους Ευζώνους στην Αθήνα και ο Βρεττός υποσχέθηκε να φροντίσει τα αναγκαία και να μου παράσχει την έγκριση του ταξιδιού. Βρισκόμουν λοιπόν σε αναμονή της έγκρισης του ταξιδιού όταν στις 3/2/44 μας συλλάβανε... Έτσι, πήγα εθελοντικά στον έλεγχο των ταυτοτήτων με συλλάβανε και με πήγανε στη Βόνιτσα απ' όπου ήρθα πριν από τέσσερις μέρες στο Αγρίνιο».

Από τα προαναφερθέντα Γερμανικά Αρχεία. Ανάκρισις Κ. Κατωπόδη, σ. 161. Ο Κουτσαύτης δεν διαφοροποιείται καθόλου σχεδόν από αυτά που κατάθεσε ο Κατωπόδης για τις δραστηριότητες του φίλου του Βρεττού και του ρόλου του: «Εμπιστεύτηκε [ο Κατωπόδης], το φίλο του Στάθη Βρεττό, στέλεχος του ΕΔΕΣ και γενικό γραμματέα του Επαρχείου Λευκάδας. Μαζί του πήγε στην παραλία και εκεί έγινε η σύλληψή του». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 280-281.

118. Ο Φίλιππας – Πανάγος στη γνωστή αναφορά του αναλύει τις διασυνδέσεις παραγόντων της πολιτικής στην Λευκάδα με την δοσίλογο κυβέρνηση της Αθήνας: «Η σχέσις του Τσαρλαμπά προς τα τάγματα ασφαλείας είναι πλέον η έκδηλος. Αλληλογραφία ολόκληρος διεξήχθη μεταξύ Τσαρλαμπά και ανώτερου γραφέως του επαρχείου, Ευσταθίου Βρεττού και του συλληφθέντος μετέπειτα υπό των Γερμανών και εκτελεσθέντος εν Αγρινίω υπό του εκεί τάγματος ασφαλείας ταγματάρχου του ΕΛΑΣ Κωστ. Κατωπόδη *έχουσα ως αντικείμενον* την υπό του Μάρκου Τσαρλαμπά ανάμιξιν του έργου όπως κατορθώση και εντάξη εις τα τάγματα ασφαλείας τον Κωστ. Κατωπόδην». Ο Φίλιππας – Πανάγος αποδίδει στον Βρεττό και Τσαρλαμπά τις προσπάθειες ένταξης του Κατωπόδη στα Τάγματα Ασφαλείας. Φίλιππας – Πανάγος, *Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας*, σ. 186.

κού μηχανισμού του ΕΑΜ, αμέσως μετά τις συγκρούσεις με Γερμανούς – Καλατζαίους, αναλαμβάνει, ουσιαστικά μόνος του, την ηγεσία και καθοδήγηση του Λευκαδίτικου ΕΑΜικού κινήματος.

Δικτατορικά καταργεί, οχυρωμένος πίσω από την εξουσιοδότηση της Περιφερειακής Επιτροπής Στερεάς – Λευκάδας, την ΕΑΜική ηγεσία και αποπέμπει το γραμματέα του ΕΑΜ Λευκάδας Ξ. Γληγόρη[119] με ένα μάλλον σκαιό τρόπο.

Την ίδια χρονική συγκυρία, ο Θ. Παπαφώτης, λιγότερο άτεγκτος από τον Σγουρό, το ίδιο όμως αποφασιστικός, θα προκαλέσει την παραίτηση του Κουτσαύτη από την καθοδήγηση του ΚΚΕ: «Μετά τη σύσκεψη στα Ρεκαστινάτα [24/2/44], και χωρίς να τεθεί κανένα τέτοιο ζήτημα,[120] ο Ζ. Κ.

119. Ο Σγουρός ήτανε αμείλικτα απόλυτος στην αμεσότητα των εκκαθαρίσεων που επέβαλλε: «Η ανυπαρξία της οργάνωσης στην περιπέτεια αυτή [Νυδρί] φάνηκε ξεκαθαρισμένα.... Στην Καρυά είχα αλλεπάλληλες συνεργασίες με τον γραμματέα της Επαρχιακής Ξενοφώντα Γληγόρη... Ο Γιατρός αντί να συζητήση για τα προβλήματά που απασχολούσαν το ΕΑΜ Λευκάδας, όπως του ζήτησα και να υποδείξει πρακτικές λύσεις αντιμετώπισής τους, *άρχισε μια άγονη κριτική* σε βάρος των προηγούμενων καθοδηγήσεων της Π.Ε. για να καλύψει την αδράνεια και ανικανότητά του. Ήταν χαρακτηριστικό δείγμα του ανθρώπου και του περιεχομένου του...».

Δυο μέρες αργότερα, 23/2/44, ο Σγουρός, στο ημερολόγιό του, χωρίς να αναφέρεται στον γραμματέα του ΕΑΜ ονομαστικά, αποκαλύπτει τον αυταρχισμό του, με τον τρόπο αποπομπής του τελευταίου: «Απεφάσισα και γω με τη σειρά μου να τους αγνοήσω και να ενεργήσω μόνος μου *σαν να μην υπήρχε τίποτα*». Και συμπληρώνει: «Το βράδυ παρέλαβα από τον γραμματέα της οργάνωσης την σφραγίδα του ΕΑΜ.»

Στο χειρόγραφο Κουτσαύτη οι εκκαθαρίσεις προβάλλονται με ιδιαίτερη πικρία: «Στο ΕΑΜ ανέλαβε ο Γ. Σγουρός με οργανωτικό Γραμματέα τον Παπαστάθη». Στην γνωστή συνέντευξή του στον Κουτσαύτη ο Γληγόρης, ανάγει σ' αυτήν την καθαίρεσή του, την αρχή της προσωπικής του δίωξης και της σπίλωσης από τις κομματικές ηγεσίες: «Μετά τα επεισόδια Νυδριού, έγινε η παραίτηση η δική μου [η αποπομπή του όπως σαφώς αναφέρει ο Σγουρός]... ο Σγουρός αντικατέστησε τον Ξενοφώντα». Σγουρός, *Σημειώσεις – Εντυπώσεις*, σσ. 9-10, Συνέντευξη Ξ. Γληγόρη στον Κουτσαύτη, στις 4 Σεπτέμβρη 1986, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 3.

120. Στην συνδιάσκεψη αυτή όπου ο Παπαφώτης ανέλυσε τις θέσεις και τους στόχους της Περιφερειακής Στερεάς υπήρξαν έντονες διαμαρτυρίες από συνέδρους, όπως προκύπτει από το χειρόγραφο Κουτσαύτη, του ίδιου συμπεριλαμβανομένου, για τον χειρισμό του ζητήματος Νυδριού και κύρια για την πλήρη αγνόηση των τοπικών οργανώσεων ή και την ελλείψει εμπιστοσύνης όσον αφορά την αποφασιστικότητά τους. *Ibid*, σ. 27.

Ο ίδιος ο Κουτσαύτης αφιερώνει αρκετό χώρο για να αναλύσει τις διαφορετικές θέσεις στην αποξήλωση των καθοδηγητικών οργάνων στην Λευκάδα: «Ο γραμματέας προέβηκε σ' αυτήν την ενέργεια [παραίτηση] από λόγους ηθικής ευθιξίας, παρ' ότι δεν αφο-

υπέβαλλε την παραίτησή του στην τριμελή Αντιπροσωπεία Ακαρνανίας...».

Έτσι όταν στα τέλη του Φλεβάρη 1944 καταφθάνει στην Λευκάδα «απεσταλμένος της Περιφερειακής Επιτροπής Ακαρνανίας» ο Χρήστος Αλεξόπουλος, σαν κομματικός καθοδηγητής, η ηγεσία του τοπικού κινήματος και κατ' επέκταση της Εθνικής Αντίστασης επίσημα πλέον περιέρχεται στους «επιτρόπους» Αλεξόπουλο – Σγουρό. Ο Κουτσαύτης, που πάντοτε υπήρξε ένθερμος και ανιδιοτελής στην ιδεολογική πίστη του, με μια ιδιαίτερα καυστική ειρωνεία υπογραμμίζει τη διατεταγμένη παραγνώριση των ντόπιων στελεχών: «Έμεινε σαν μέλος του Κομμ. Γραφείου [ο Κουτσαύτης] το οποίο σιγά-σιγά ουσιαστικά το διέλυσε ο Χρ. Αλεξόπουλος».[121]

Η δυαδική αρχή-εξουσία Σγουρού – Αλεξόπουλου, από το Φλεβάρη μέχρι και τον Ιούνιο του 1944, θα καθορίσει και θα διαμορφώσει, εν πολλοίς ερήμην, των τοπικών στελεχών και του ΕΑΜικού κόσμου, την πορεία-εξέλιξη της Εθνικής Αντίστασης στην Λευκάδα.

Η πράγματι οργιώδης αναγέννηση, που ακολουθεί και η οποία συναρπάζει τον Λευκαδίτικο λαό,[122] εμπνέει μια επιθετική αυτοπεποίθηση στις

ρούσαν αυτόν οι απόψεις του Σγουρού, αλλά και από αίσθημα δικαιοσύνης για την όλη δράση του ΕΑΜ στο νησί». Και επιγραμματικά συνεχίζει: «Η αλλαγή αυτής της κομματικής και ΕΑΜικής υπευθυνότητας... από ξένους δεν είχε ευνοϊκό αντίκτυπο στους αγωνιστές του νησιού. Αυτοί είχαν εμπιστοσύνη στην ντόπια ηγεσία και έβλεπαν με επιφύλαξη την είσοδο των ξένων στον τόπο τους». Και καταλήγει αποφθεγματικά: «Κανένας ξένος δεν μπορεί να ξέρει τις συνθήκες του κάθε τόπου». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 328-329.

121. Χειρόγραφο Κουτσαύτη, σ. 27. «Η αλλαγή αυτής της κομματικής και ΕΑΜικής υπευθυνότητας, ...από ξένους, δεν είχε ευνοϊκό αντίκτυπο στους αγωνιστές του νησιού. Αυτοί είχαν εμπιστοσύνη στην ντόπια ηγεσία και έβλεπαν με επιφύλαξη την είσοδο των ξένων στον τόπο τους. Κανένας ξένος δεν μπορεί να ξέρει τις συνθήκες του κάθε τόπου» και σημειώνει με απογοήτευση τις δικτατορικές μεθόδους που χρησιμοποίησαν για να περιβληθούν τις νέες απόλυτες εξουσίες: «Ο νέος καθοδηγητής έφερε την εντολή της ΚΟΑΛ, χωρίς να κάμει μνεία για ακτίφ και για εκλογή νέου κομματικού γραφείου. Αυτή η συμπεριφορά της ΚΟΑΛ έκαμε εντύπωση στο Ζώη Κουτσαύτη, αλλά θεώρησε καθήκον του να πειθαρχήσει στην εντολή της». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 329.

122. Ο Σγουρός αναφέρει ότι όταν γίνονταν οι εργώδεις προσπάθειες ανασύνταξης υπήρχε ένας πάνδημος λαϊκός ενθουσιασμός και μια πρωτοφανής λαϊκή συμμετοχή: «Πρέπει να γράψω για την πλατειά συμμετοχή του κόσμου στις παραπάνω συνελεύσεις που εγώ την έβλεπα από την ανάγκη να μάθη ο κόσμος λεπτομέρειες του περιεχομένου της οργάνωσης άγνωστες μέχρι σήμερα και με τις γνώσεις αυτές να ριχτή αποφασιστικότερα στον αγώνα όπως και έγινε». Και κύριος της κατάστασης που τώρα ο ίδιος διαμορφώνει

τοπικές οργανώσεις αλλά και κύρια προκαλεί έντονες ανησυχίες στους οπλαρχηγούς.[123] Η πάλαι ποτέ ενδοτικότητα, που χαρακτήριζε τις κινήσεις περιόδου 1943 αρχές του 1944, τώρα αντικαθίσταται από μια μεθοδευμένη επιθετικότητα, με φαινομενικά ειρηνικούς τρόπους, αρχικά, να απαλλάξει την Λευκάδα από την "Δαμόκλειο σπάθη" των Γερμανών – οπλαρχηγών. Ο στόχος αυτός καθίσταται ιδιαίτερα επιτακτικός μετά τα *γεγονότα του Νυδριού* όταν όλη η Νοτιοδυτική Λευκάδα ευρίσκετο υπό ένα ζυγό αναρχίας και πρωτοφανούς τρομοκρατίας:

> «Οι εκβιασμοί και οι επιθέσεις και γενικά η αναρχία ήταν η κατάσταση που επικρατούσε εδώ. Οι κάτοικοι της υπόλοιπης Λευκάδας που υποχρεωνόντουσαν να πάνε στη Νότιο Λευκάδα για να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους (κρασί – τσίπουρο κλπ.) με λάδι που είχαν απόλυτο ανάγκη και δεν ήταν εφοδιασμένοι με σημείωμα του ανύπαρκτου σ' ολόκληρη την υπόλοιπη Λευκάδα εκτός εντός της χώρας ΕΔΕΣ εκακοποιούντο και καταστρέφονταν τα προϊόντα που είχαν για ανταλλαγή. Η κατάσταση είχε φθάσει σε τέτοιο σημείο που οι οργανώσεις μας και ο κόσμος ζητούσε να δοθή ριζική λύση για να σταματήσει το κακό... οι κατσαπλιάδες κοιτάγανε να καλύψουν [το μίσος του κόσμου] με την αφάνταστη τρομοκρατία που ασκούσαν».[124]

Ο Αλέκος Φίλιππας συνοψίζει, σε μια πρόταση κλασσική στην εννοιολογική σημασία της, την απερχόμενη καταιγίδα στη Λευκάδα: «Έτσι η πολιτική οργάνωση του ΕΑΜ βρέθηκε μπροστά στο τρομερό δίλημμα ποιο δρόμο να ακολουθήσει».[125] Διότι όχι χωρίς την ιστορική διαλεκτική σκέ-

θριαμβολογεί: «Ύστερα από την μέχρι σήμερα δουλειά υποχρεώνεται το Γραφείο [Γληγόρης] να πάρη στα σοβαρά την κατάσταση, δεν με αποφεύγουν τώρα. Αλλά και δεν μπορούν όπως πρώτα να κατηγορούν την Καθοδήγηση». Σγουρός, *Σημειώσεις – Εντυπώσεις*, σσ. 18,19.

123. «Ο Ζώης Καπακέλος από την Βαυκερή καπετάνιος τάγματος στο Ξηρόμερο που βρισκότανε στο χωριό του με άδεια μου ανέφερε πως άρχισαν να παρατηρούνται συμπτώματα διαρροής στην πιο συμπαγή και επίφοβη ομάδα των Καλατζαίων με τάσεις για συμφιλίωση». *Ibid*, σ. 14.

124 *Ibid*, σ. 11. Ο Φίλιππας περιγράφει την ζοφερή κατάσταση που είχε καλύψει την Λευκάδα των οπλαρχηγών: «Έπειτα από τα συγκλονιστικά αυτά γεγονότα η κατάσταση στη Λευκάδα μέρα παρά μέρα σκοτείνιαζε περισσότερο. Στο Νυντρί δολοφονήθηκε ο Κώστας Κούρτης η Ζαβόγιαννος από την Εγκλουβή που έμενε στο Νυντρί». Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 8.

125. *Ibid.*

ψη, ο Φίλιππας πίστευε ότι οποιαδήποτε πορεία και να ακολουθούσε η ΕΑΜική ηγεσία ή «αντίδραση», όπως αποκαλεί τους συνασπισμένους οπλαρχηγούς και τις Ξερομερίτικες συμμορίες, καιροφυλακτούσε για μια «άστοχη ενέργεια», για να υλοποιήσει άμεσα τα σχέδιά της, την κατάκτηση όλης της Λευκάδας και εξαφάνιση της ΕΑΜικής παρουσίας.

Επανειλημμένες συσκέψεις στην Ακαρνανία του Σγουρού[126] και οι οδηγίες της Περιφερειακής Επιτροπής Ακαρνανίας στους Αλεξόπουλο – Σγουρό απέβλεπαν ναι μεν στη συνέχιση της πολιτικής της «υπομονής» αλλά σε αντιδιαστολή με το παρελθόν ετοίμαζαν την δυναμική αντιμετώπιση των οπλαρχηγών. Στα τέλη Μαρτίου 1944 μέσα στα πλαίσια της νέας αυτής πολιτικής δημιουργείται το αρχηγείο του ανεξάρτητου τάγματος Λευκάδας.[127]

Την πρώτη εβδομάδα του Απρίλη του 1944 η πολιτική δυναμική Αλεξόπουλου – Σγουρού, εντολοδόχων της Περιφερειακής Επιτροπής ΕΑΜ Ακαρνανίας,[128] αρχίζει να αποδίδει. Το ΕΑΜ Λευκάδας γίνεται τώρα αποδέκτης έμμεσων προτάσεων των οπλαρχηγών και του πολιτικού των Δ/τηρίου για συμφιλίωση. Ο Σγουρός και ο κομματικός μηχανισμός, που έχει δημιουργήσει, κινητοποιείται άμεσα.

Στις 11 Απρίλη 1944, Μεγάλη Τρίτη, μια μόλις ημέρα από την πρώτη

126. Ο Σγουρός επανειλημμένα είχε κληθεί στην Ακαρνανία μάλιστα σε μια από τις μεταβάσεις του στην έδρα της ΚΟΑΛ στην Κουνουπίνα, Ξηρομέρου μαζί με τον Ζαχ. Κατωπόδη αντιμετώπισε άμεσο κίνδυνο από Γερμανικά τμήματα. Ο Σγουρός επαίρεται για την αποστολή αυτή που έγινε υπό την ηγεσία του: «Η συμμετοχή μας με την τετραμελή αντιπροσωπεία έφερε σ' όλους τους αντιπροσώπους ενθουσιασμό γιατί ήταν η πρώτη φορά που έβγαιναν λευκαδίτες από το νησί τους και μάλιστα τρεις και γω τέσσαρες». Σγουρός, *Σημειώσεις – Αναμνήσεις*, σ. 12.

127. Ο Κουτσαύτης το αναφέρει αυτό μάλλον παρεμπιπτόντως για να υπογραμμίσει την απόλυτη εξουσία της δυαρχίας Αλεξόπουλου – Σγουρού. «Οφείλω επίσης να τονίσω ότι αυτός που ήταν υπεύθυνος του κόμματος [Αλεξόπουλος] και ο Γιώργος Σγουρός σαν καθοδηγητής του ΕΑΜ, συγκέντρωσαν στα χέρια τους την όλη οργανωτική κατάσταση και πολλές φορές *ενεργούσαν χωρίς τη συνεργασία με τους τοπικούς υπεύθυνους*». Και τονίζοντας το τελευταίο παρατηρεί: «Σκοπός τους, όπως φαίνεται, ήταν να είναι διεκπεραιωτές και εφαρμοστές των εντολών της περιφερειακής επιτροπής Ακαρνανίας και της ΚΟΑΛ. *Το Κομματικό γραφείο είχε ουσιαστικά διαλυθεί και η δράση του ήταν υποτονική*». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 352. Υπογράμμιση δική μου.

128. *Ibid.* «Όλες οι ενέργειες του Σγουρού υπαγορεύονταν από τις εντολές της περιφερειακής επιτροπής του ΕΑΜ Ακαρνανίας Λευκάδος». *Ibid*, σσ. 344-345.

ανεπίσημη επαφή ενδιάμεσων[129] με τη φάρα των Καλατζαίων, πραγματοποιείται συνάντηση Σγουρού με έναν από τους αδελφούς Καλατζή, με πρωτοβουλία μάλλον του δεύτερου.[130] Και αμέσως το ίδιο βράδυ της 11 Απρίλη 1944, μόλις επιστρέφει στην Αγία Μαύρα έχει μια *ad hoc* επαφή με το Β. Φραγκούλη.[131]

Οι άτυπες διερευνητικές επαφές με το Β. Φραγκούλη συνεχίστηκαν και την αμέσως επόμενη ημέρα 12 Απρίλη 1944, με την αμοιβαία υπόσχεση να επαναληφθούν στο Νυδρί το Μεγάλο Σάββατο 15 Απρίλη 1944.[132] Η κύρια έμφαση, την οποία με ιδιαίτερη επιτηδειότητα εμεθόδευσε ο πολιτικός Σγουρός, δόθηκε όμως στις συνομιλίες με την κύρια δύναμη κρούσης, τους Καλατζαίους. Εξουδετέρωση των τελευταίων και η απόσχισή τους από την Ελληνογερμανική συμμαχία θα οδηγούσε στην πλήρη κατάρρευση του προγεφυρώματος της Ν.Δ. Λευκάδας, την αδιαφιλονίκητη κυριαρχία του ΕΛΑΣ στο νησί, αποκλεισμό των Βεραίων, και την εν δυνάμει ομηρία της Γερμανικής φρουράς της χώρας Άγια Μαύρας.

Οι συνομιλίες με τους Καλατζαίους, τη Μεγάλη Παρασκευή 14 Απριλίου 1944, ήτανε πολύωρες, εξαντλητικές και διακρίνοντο από διπλωματική και ταυτόχρονα ωμή επιθετικότητα του Σγουρού. Ψυχρός και αταλάντευτος σε σημεία αρχής, επισείοντας την έμμεση απειλή της τιμωρίας που τους ανέμενε, για την συνεργασία τους με τους Γερμανούς στην μετακατοχική Ελλάδα, όπου άφηνε με πειστικότητα να εννοηθεί ότι το ΕΑΜ θα κυριαρχούσε, εμφύσησε σ' αυτούς το αίσθημα της ενοχής-προδοσίας[133]

129. Ο Κουτσαύτης υποστηρίζει ότι «η οργάνωση πόλης κατέβαλε προσπάθειες επαφής με το στέλεχος του ΕΔΕΣ ναυπηγό Βασίλη Φραγκούλη». Και ο Σγουρός πλέον αναλυτικός και το ίδιο κομπαστικός γράφει ότι: «Το βράδυ (11/4/44) έφθασα στη χώρα καλεσμένος από την οργάνωση για να συζητήσω *προτάσεις που έκανε το ΕΔΕΣ* και που αυτές κατηύθυνε ο Βασίλης Φραγκούλης από τους εμπνευστές του ΕΔΕΣ που εδώ παρουσιαζότανε στην προκειμένη περίπτωση σαν μεσολαβητής». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 344, Σγουρός, *Σημειώσεις – Αναμνήσεις*, σ. 14.

130. «Σε λίγο μου αναφέρει [Ζώης Καπακέλος], ξανά πως έγιναν κατευθείαν κρούσεις από έναν εκ των αδελφών Καλατζαίων του Ανδρέα για συνεννόηση...». *Ibid.*

131. *Ibid*, σ. 15.

132. *Ibid*, σ. 15.

133. Ο Σγουρός κομπαστικός και επηρμένος, στην επιστροφή του από τις συνομιλίες στην Καρυά έγραφε: «Τα μέλη ακόμα με βλέπουν σαν μυθικό ήρωα...», σκιαγραφεί τον αρχηγέτη της φάρας Χρήστο Καλατζή: «Από τις πρώτες συζητήσεις διαπίστωσα ότι είχα μπροστά μου ένα αμόρφωτο αλλά τίμιο αγρότη πολύ αφελή-κουτό και πολύ εγωιστή, ελαττώματα που εξεμεταλλεύθησαν οι αντιδραστικοί της Λευκάδας για να τον κάνουν όρ-

για όσα είχαν διαπράξει αλλά τους διαβεβαίωνε για άμεση εθνική εξιλέωση και εθνική αποκατάσταση αν συναινούσαν στην «εθνική συμφιλίωση». Δηλονότι, στη σταδιακή αλλά άμεση, χωρίς υποχωρήσεις από μέρους του ΕΑΜ Λευκάδας – Σγουρού, υποταγή των και ενσωμάτωσή των στον θριαμβευτή ΕΛΑΣ:

«1) Του επέβαλα (Χρηστο Καλατζή) να κρατήση τον οπλισμό του και να διατηρήση οπλισμένο το τμήμα του αλλά για κανένα λόγο δεν θα έπρεπε να δράση εκτός του χωριού του. Ότι ούτε και άνδρας του οπλισμένος θα έβγαινε από αυτό.

2) Παρ' όλες τις σχέσεις που είχε με τους Ράλληδες του Ξηρομέρου Βέρη – Καλό – και Γουρούνα, δεν θα τους παρείχε άσυλο και όταν εμείς τους χτυπούσαμε, γιατί θα τους χτυπούσαμε, αυτοί θα κάθονταν ουδέτεροι.

3) Όταν παρίστατο ανάγκη για γενικότερες επιχειρήσεις εναντίον των Γερμανών, αυτοί θα μας βοηθούσαν με το ένοπλο τμήμα τους.

4) Του ανετέθη η ευθύνη για την οργάνωση του χωριού με επί κεφαλής που θα του παρείχε εμπιστοσύνη.

5) Για οποιοδήποτε ζήτημα δημιουργούτανε η διαφορά θα λυνόταν με συννενοήσεις μεταξύ μας.

6) Για τους ανθρώπους που ακολουθούσαν την ομάδα του δίναμε άφεση αμαρτιών εφόσον έπαυαν κάθε εχθρική δράση. Αλλιώς θα τους χτυπούσαμε και είχε υποχρέωση να μας βοηθήσει.

7) Να βοηθήσουν να συγκεντρωθεί το παρακράτημα για την επιμελητεία του Αντάρτη.»

Έχοντας ικανοποιήσει διπλωματικότατα τη φιλαυτία τους για τοπική αναγνώριση στον άμεσο χώρο τους, πλην όμως έχοντας τους ασφυκτικά υποταγμένους, ο Σγουρός επιχειρεί και το *coup de grace*. Θέλει να τους απομονώσει από τις δυνάμεις εκείνες που διάχυτες στην υπόλοιπη Ν. Δ. Λευκάδα τρομοκρατούσαν την ύπαιθρο στον γενικότερο σχεδιασμό επι-

γανό τους. Η διαπίστωσή μου αυτή με βοήθησε να καθορίσω τον τρόπο που έπρεπε να χειριστώ το όλο ζήτημα. Άρχισα με επίθεση εναντίον της τιμιότητάς του και του εγωισμού του. Του είπα πως η μέχρι σήμερα τακτική του τον κατέτασσε στους προδότες και σαν τέτοιος θα αντιμετωπιζότανε ενώ εγώ ήμουνα βέβαιος ότι δεν ήταν προδότης αλλά καλός πατριώτης... και τίμιος αλλά τον παρέσυραν οι επιτήδειοι στον κακό δρόμο». *Ibid*, σ. 14.

κράτησης των Καλατζαίων και της επιτροπής που τους κατηύθυνε. Ο Σγουρός ήτανε σαφής, οι Καλατζαίοι δε θα μπορούσαν να ελπίζουν σε αντιπερισπασμό των ληστρικών συμμοριών που συντηρούσαν: «Δεν επρόκειτο να συγχωρήσουμε τους Ζωοκλέφτες Καραγιανναίους, Νικολαραίους και τον προδότη Βάλτρα».[134] Και για να μην ελπίζουν σε πιθανές παρεμβάσεις του ΕΔΕΣ που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη διαπραγματευτική τους θέση ο Σγουρός τους δηλώνει κατηγορηματικά: «δεν κάναμε τη συμφωνία μαζί τους *σαν ΕΔΕΣίτες* γιατί σαν τέτοιους δεν τους αναγνωρίσαμε αλλά σαν παρασυρμένα άτομα.»[135]

Ο ενθουσιασμός του Σγουρού για το *coup d'état*, την αναίμακτη συνθηκολόγηση του προπυργίου των οπλαρχηγών, δοκιμάστηκε άμεσα στη συνάντηση που είχε το επόμενο πρωινό 15 Απρίλη 1944, Μεγάλο Σάββατο, με τον Β. Φραγκούλη. Ο τελευταίος, σύμφωνα με τον Σγουρό, και σ' αυτό υπάρχει και η ομόφωνη γνώμη του Κουτσαύτη, θεωρητικός των οπλαρχηγών, επιχειρεί να υποσκάψει τη συμφωνία ανατρέποντας το περιεχόμενό της σώζοντας έτσι τους Καλατζαίους και την ισχύ των κύκλων που τους είχαν αναδείξει.

Ο Σγουρός με υπεκφυγές αρνείται κάθε συζήτηση στις λεπτομέρειες του *συμφώνου* και αναχωρεί για το εσωτερικό της Λευκάδας, Καρυά, όπου τυχαίνει υποδοχή ήρωα. «Ζητούν χίλιες δύο πληροφορίες και με κοίταζαν με κατάπληξη».[136] Ο Φραγκούλης είχε κάθε λόγο να είναι αναστατωμένος.[137] Γνώριζε για τη συνάντηση και ίσως γνώριζε και το περιε-

134. Ο Σγουρός δεν αναφέρει, ίσως από εσκεμμένη παράληψη, τους εγκληματίες *Αχείμαστο, Μπουρδάρα* και Κων/νο Μαραγκό ή Ακρίδα που είχαν διακριθεί ιδιαίτερα στις δηώσεις της Λευκαδίτικης υπαίθρου και στα ανομολόγητα εγκλήματα που θα ακολουθήσουν.

135. Ο Σγουρός επέβαλε μια πραγματικότητα, έριχνε την λεοντή ότι οι ποικιλώνυμες συμμορίες, ανήκαν στον ΕΔΕΣ. Σγουρός, *Σημειώσεις – Αναμνήσεις*, σ. 15. Και επεσήμανε ότι με την αποκατάσταση του ελεύθερου κράτους η Ελληνική Δικαιοσύνη θα επιλαμβανόταν των αδικημάτων συνεργασίας τους με τους κατακτητές.

136. *Ibid.* Βλέπε επίσης υποσημείωση 133.

137. Ο Κουτσαύτης δεν θα μπορούσε παρά να παρατηρήσει με την οξυδέρκεια του ιστορικού που τον διακρίνει ότι για τον Φραγκούλη ήτανε *sine qua non* να υπονομεύσει μια συμφωνία που θα περιθωριοποιούσε τον συντηρητικό κόσμο που τόσο είχε επενδύσει στους Καλατζαίους – οπλαρχηγούς: «Δεν γνωρίζουμε τι ρόλο έπαιξε [Φραγκούλης] ύστερα από τη δεύτερη συνάντηση Σγουρού – Φραγκούλη, ο τελευταίος. Φαίνεται όμως ότι ήταν αρνητική, η προσφορά του αν λάβουμε υπόψη ότι το αντιδραστικό περιβάλλον του Νυδριού ασκούσε μεγάλη επιρροή στους Καλατζαίους, τους καθοδηγούσε και τους παρέσερνε σε ορισμένες αντιφατικές ενέργειες». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 347.

χόμενό της, όσο και την πρόταση των Καλατζαίων να συμπεριληφθούν στο *υπό υπογραφή σύμφωνο* και οι Ζαμπέλης και Κατωπόδης οι στρατιωτικοί που ασκούσαν σημαντική επιρροή στους οπλαρχηγούς και κατά καιρούς συγκέντρωναν ίδια τμήματα. Το *σύμφωνο* αυτό θα παρέδιδε την Λευκάδα στο ΕΑΜ και θα απελευθέρωνε ολόκληρο το νησί σφυρηλατώντας μια πρωτοφανή για την περίοδο, εθνική ενότητα. Μόνο ένα απροσδόκητο γεγονός πλέον μπορούσε να ανατρέψει το κλίμα συμφιλίωσης ή καλλίτερα την αμοιβαία εμπιστοσύνη Καλατζαίων – Σγουρού που είχε σφυρηλατηθεί. Την ημέρα που είχε ορισθεί για την προσυπογραφή της τελικής συμφωνίας δολοφονείται ο γραμματέας της τομεακής Αγίου Πέτρου Σπ. Βλασσόπουλος, από τους αδελφούς Αχείμαστου και Κωνσταντίνο Μαραγκό – Ακρίδα.[138]

Ο Σγουρός, όπως και όλος ο ΕΑΜικός κόσμος, αποδίδει αμέσως την εκτέλεση του Βλασσόπουλου σε συνωμοσία του πολιτικού Διευθυντηρίου των οπλαρχηγών για να ματαιωθεί η υπογραφή του *Συμφώνου*, να διαιρέσουν την ΕΑΜική ηγεσία και να την αναγκάσουν σε μέτρα αυτοάμυνας. Μιας αυτοάμυνας που θα τους παρείχε την αφορμή για τις ριζικές εκκαθαρίσεις που προετοίμαζαν.

Η μετά τη δολοφονία περίοδος ενδυναμώνει και αναπτερώνει το φρόνημα των οπλαρχηγών. Παρά τις συζητήσεις που θα ακολουθήσουν η σύγκρουση είναι πλέον αναπόφευκτη. Ο Σγουρός,[139] αναβιώνοντας τη μέχρι

138. Η κ. Μαραγκού δίνει μια διαφορετική εκδοχή για την δολοφονία του Βλασσόπουλου, τα αίτια πολιτικά αλλά στα πλαίσια ανταγωνισμού δύο τοπικών οικογενειών: «Ήταν Δευτέρα του Πάσχα 1943 [1944]. Ως υπεύθυνος του ΕΑΜ Άγιου Πέτρου, ψυχωμένο γερό και ωραίο παιδί, με μεγάλα γαλανά μάτια, έφυγε κατά τις πρώτες απογευματινές ώρες, μόνος και με τα πόδια για τα Χορτάτα... Ο Διονύσης και Λευτέρης Αχείμαστος, καθώς και ο Κωνσταντίνος Μαραγκός - Ακρίδας από το Κομηλιό του έστησαν ενέδρα... Τον πρόλαβαν και τον εξετέλεσαν». Για τον χαρακτήρα της πλέον περιώνυμης και ειδεχθούς εγκληματικής προσωπικότητας της περιόδου, τον Αχείμαστο η κ. Μαραγκού γράφει: «Αξίζει να σταθεί κανείς στη φυσιογνωμία του Διονύση Αχείμαστου. Ο Σπύρος [εργοδότης του, φαρμακοποιός στην Αθήνα από την Βασιλική], περιέγραφε και τη φυσιογνωμία του Αχείμαστου σαν κάτι το ιδιόμορφο. Εκεί που ήταν ευγενής και μειλίχιος, εκεί γίνονταν ίδιο θηρίο που μπορούσε ν' αρπάξει τη γάτα από τα πόδια και να την ξεσχίσει». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 234.

139. «Την Τρίτη 18/4 έγινε η ολομέλεια συζητήθηκε η κατάσταση και πάρθηκαν οι παρακάτω αποφάσεις να προσπαθήσουμε να χωρίσουμε τους Καλατζαίους με υπογραφή συμφωνίας μαζί τους [χωριστής] και να εξετάσουμε τη δυνατότητα αφοπλισμού των υπόλοιπων με τις δυνάμεις που υπήρχαν στο νησί. Σγουρός, *Σημειώσεις – Αναμνήσεις*, σ. 15.

τότε τακτική του, προσπαθεί να προσεταιρισθεί τους Καλατζαίους, οι οποίοι αρχικά δεν αποκλείουν μια κάποια συμφωνία. Ταυτόχρονα ο ίδιος καταρτίζει επίσημα, για πρώτη φορά, σχέδια για πολεμικές επιχειρήσεις στο νησί για να αφοπλισθούν οι οπλαρχηγοί.[140] Σχέδια επιχειρήσεων καταστρώνονται, το ανεξάρτητο τάγμα του εφεδρικού ΕΛΑΣ στέλνει δύο τμήματά του ένα στην περιοχή των Χορτάτων με τον Χρ. Βλάχο και ένα στην Εγκλουβή με τον Γ. Θερμό, αλλά η διοίκησή του «δεν έδειχνε καμία δραστηριότητα».[141] Ιδρύεται φρουραρχείο του ΕΛΑΣ στην χώρα υπό τον Κ. Καλυβιώτη και τμήμα πολιτικοφυλακής (ΟΠΛΑ) υπό τον Ανδρέα Μαλακάση. Στις 22 Απρίλη 1944 ο Σγουρός διαπεραιώνεται στο Μεγανήσι, Σπαρτοχώρι, να οργανώσει στο νησί μια βάση διαφυγής και τον πρώτο πυρήνα του ΕΛΑΝ (Το Ναυτικό Σκέλος του ΕΑΜ) στην περιοχή.[142]

Αμέσως μετά επισκέπτεται την Εύγηρο, όπου εκεί εβρισκότανε πράγματι στρατωνισμένη, η αυτοάμυνα του χωριού η μοναδική άρτια εξοπλισμένη στρατιωτική δύναμη που διέθετε το ΕΑΜ στη Λευκάδα.[143] Οι δυο

140. Στο σχεδιασμό αυτό προβλεπόταν ότι οι επιχειρήσεις δεν έπρεπε να διαρκέσουν «πέρα του 8ώρου», για να αποφευχθεί η εμπλοκή των Γερμανικών και Ραλλικών (Βεραίοι) σχηματισμών από το Ξηρόμερο. Βέβαια αυτό προϋπόθετε την *εξουδετέρωση* των Καλατζαίων που κάθε άλλο παρά δεδομένο έπρεπε να θεωρείται. *Ibid.*

141. Χειρόγραφο Κουτσαύτη, σ. 29β.

142. Για να αποκρύψει τον πραγματικό λόγο της αποστολής του στο Μεγανήσι ο Σγουρός συνοδεύτηκε και από στελέχη του ΕΑΜ πόλης για να οργανώσουν τις τοπικές επιτροπές. Ο Πάνος Ματαφιάς γράφει με κάποια χρονολογική σύγχυση ότι εκτός από τον ίδιο είχαν συνοδεύσει τον Σγουρό η Φωφώ Μαλακάση για την ΕΠΟΝ και η Φωφώ Κονιδάρη (Πατσά) για τις γυναίκες. Και όπως και ο Σγουρός, που είναι πιο κοντά στην αλήθεια, αναφέρει ότι στη συγκέντρωση στο Κατωχώρι παρευρίσκοντο «και δυο ένοπλοι ράλληδες οι αδελφοί Αργύρου (Τεπέλα;)... Φυσικά το γεγονός μου προξένησε κατάπληξη να κυκλοφορούν έτσι οπλισμένοι ταγματασφαλίτες, σε χώρο σχεδόν ολοκληρωτικά δικό μας τη στιγμή μάλιστα που εκεί διαθέταμε έναν από τους καλύτερους λόχους εφεδρικού ΕΛΑΣ...». Π. Ματαφιά, *Μαρτυρία Πάνου Ματαφιά*, σ. 4. Ο Σγουρός αναφέρεται στο ίδιο γεγονός προσδιορίζοντας τους δυο ταγματασφαλίτες σαν τα αδέλφια Νικολάρα. Οι τελευταίοι είχαν αδελφό στο Μεγανήσι. Ο Ματαφιάς σημειώνει ότι στο Μεγανήσι υπήρχε μια «πλαδαρή» οργάνωση που συνυπήρχε με τις συντηρητικές οργανωμένες δυνάμεις: "Όταν τους είπα [στους συντηρητικούς] ότι σκοπός του ταξιδιού μου ήταν η επαφή της ΕΑΜικής οργάνωσης της Λευκάδας... επικαλεστήκανε τους όρους της συμφωνίας που είχαν κάμει με τους δικούς μας, [γ. του Κόμματος Καρατσολάκη] με βάση της οποίας έπρεπε να αποφύγω κάθε οργανωτική δραστηριότητα και να εγκαταλείψουμε το Μεγανήσι όσο γίνεται το συντομότερο». *Ibid.*

143. «Το μεσημέρι έφυγα για την Εύγειρο για να συντονήσω και εκεί τη δουλειά. Έφθασα στην Εύγειρο αργά το απόγευμα. Από τις συζητήσεις βγήκε: Η Εύγειρος διέθετε τρια-

διερευνητικές αυτές αποστολές άφησαν το Σγουρό μάλλον απογοητευμένο αλλά του έδωσαν την ευκαιρία να γίνει αποδεκτή ή καλλίτερα να επιβάλλει στην υποταγμένη τοπική ηγεσία[144] την θέση που εξέφραζε η ΚΟΑΛ να αποβιβασθεί στο νησί ένα μόνιμο τμήμα του ΕΛΑΣ,[145] με την ρητή εντολή να μη μετάσχει ο Γιαννούλης. Οι αποφάσεις αυτές τυπικά ανακοινώνονται σε δύο σημαίνοντα στελέχη στον Παπαστάθη και στο γιατρό Γληγόρη, και ευθύς αμέσως στέλνεται με την υπογραφή του Σγουρού «σημείωμα στο Ξηρόμερο για την αποστολή τμήματος εκτός του Γιαννούλη».[146]

Με τις τελευταίες αυτές καταλυτικές για την ανερχόμενη σύγκρουση πρωτοβουλίες λήγει η αποστολή του Σγουρού στη Λευκάδα. Την 1η Μάη φεύγει για την Αθήνα απ' όπου, όπως ο ίδιος ισχυρίζεται λόγω των Γερμανικών επιχειρήσεων στην Πελοπόννησο, δεν επιστρέφει πλέον στη Λευκάδα. Η Λευκάδα, η ΕΑΜική αντίσταση, οι αποφάσεις που προδικάζουν την πορεία των ιστορικών γεγονότων μετά την 1η Μαΐου 1944, αναλαμβάνονται *ipso facto* από τον κομματικό Χρήστο Αλεξόπουλο.

«Την υπευθυνότητα για κάθε ζήτημα συγκέντρωνε στα χέρια του ο Χρήστος Αλεξόπουλος... και με το αρχηγείο».[147] Μια πρωτοβουλία του Κουτσαύτη για σύγκληση μιας σύσκεψης αντιπροσωπευτικής των «ντόπιων παραγόντων», «υπευθύνων»[148] ως αντιπερισπασμός στο σφετερι-

κόσια τουφέκια, 4 οπλοπολυβόλα, δύο βαριά πολυβόλα 1 ατομικό όλμο και άφθονες σφαίρες. Απ' αυτά μπορούσαν να δράσουν έξω από την Εύγειρο 50 τουφέκια και τέσσαρα οπλοπολυβόλα και ένα βαρύ πολυβόλο και ένας όλμος με 50 βλήματα». Σγουρός, *Σημειώσεις – Αναμνήσεις*, σ. 16.

144. «Την υπευθυνότητα για κάθε ζήτημα συγκέντρωνε στα χέρια του ο Χρήστος Αλεξόπουλος σε συνεργασία με τον Γιώργο Σγουρό [όσο ήταν στη Λευκάδα ο Σγουρός] και με το αρχηγείο». Και συνεχίζει: «Είναι γεγονός ότι μια τέτοια συγκέντρωση εξουσίας στα χέρια ξένων ανθρώπων που δεν είχαν ιδέα από τις τοπικές συνθήκες... έθετε σε κίνδυνο την παραπέρα πορεία της οργάνωσης». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 352.

145. Η αρχική αυτή πρόταση του Σγουρού δεν προκάλεσε καμία αντίδραση ούτε από τον Παπαστάθη ή γιατρό Γληγόρη. Μόνο όταν πλέον έφευγε ο Σγουρός για την Αθήνα αρχίζουν οι αμφισβητήσεις όχι όμως από τους δυο προαναφερθέντες. *Ibid*, σ. 353.

146. Και οι υπεύθυνοι του εφεδρικού τάγματος του ΕΛΑΣ Λευκάδας όπως και οι υπόλοιποι συμφώνησαν για την αποστολή στο Ξηρόμερο επίσημου αιτήματος από την *ΕΑΜική καθοδήγηση και το ΚΚΕ* για στρατιωτική ενίσχυση.

147. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 352.

148. Στην «συνδιάσκεψη» μάλλον σεχταριστική συγκέντρωση στα Πλατύστομα δεν έλαβαν μέρος ούτε ο Παπαστάθης ή ο Γληγόρης ή ο Κ. Λιβιτσάνος και βέβαια όπως ο ίδιος

σμό της εξουσίας από τους «ξένους» δεν έχει άλλο αποτέλεσμα από το να διευρύνει το ρήγμα και να οξύνει τη σύγκρουση. Έτσι το ΕΑΜ και ο κομματικός οργανισμός την παραμονή των καταλυτικών εξελίξεων φαίνεται διηρημένο και πεδίο ανεξέλεγκτων αντιπαραθέσεων.

Η αμφισβήτηση των κομματικών αποφάσεων από τον Κουτσαύτη παίρνει διαστάσεις κομματικής «ανταρσίας» όταν ο σεμνός και πάντοτε απόλυτα πειθαρχημένος στις κομματικές εντολές της γραμματείας αναλαμβάνει, ιδία πρωτοβουλία, αποστολή στην Περιφερειακή Επιτροπή Ακαρνανίας για να ανατρέψει την ανειλημμένη απόφαση στρατιωτικής επιχείρησης στη Λευκάδα, μόνο για να αντιμετωπίσει μια μάλλον σαρκαστική αν όχι υβριστική απάντηση «ότι η οργάνωση Λευκάδας αποτελούνταν από 'καλοπερασάκηδες' που δεν ήθελαν να βγουν στο αντάρτικο».[149]

Την ίδια περίοδο που αναπτύσσονται οι εργώδεις προσπάθειες ανασύνταξης και εμφύσησης νέου επιθετικού πνεύματος στο ΕΑΜ από τους Σγουρό – Αλεξόπουλο, και είναι διάχυτος στη συντηρητική ομάδα που κατηύθυνε τους οπλαρχηγούς, η απειλή που αυτό εγκυμονούσε για την περαιτέρω ύπαρξή τους, δολοφονείται ο γιατρός Μελάς. Η δολοφονία-εκτέλεση γίνεται από Ηπειρώτες αντάρτες του ΕΛΑΣ λίγο έξω από την Πρέβεζα στο δρόμο προς Δερβίζαινα – Λάκα Σούλι όπου το στρατηγείο του Ζέρβα, όπου και ο τελικός προορισμός του Μελά.

Η εσπευσμένη αναχώρησή του από τη Λευκάδα[150] δεν μπορούσε παρά

ο Κουτσαύτης αναφέρει «Κλήθηκαν να παραστούν σ' αυτήν, ο Γιώργος Σγουρός και ο Χρήστος Αλεξόπουλος αλλά δεν ήρθαν λόγω άλλων ασχολιών όπως είπαν». *Ibid*, σ. 353.

149. Ήδη είχε επέλθει μια πρωτοφανής, για την εθνική ενότητα που χαρακτήριζε το ΕΑΜ, ρήξη και μια ογκούμενη αντιπάθεια μεταξύ των «ντόπιων» και των «σταλμένων» από την οργάνωση «ξένων». Σύμφωνα με τον Κουτσαύτη, ο Χρήστος Βλάχος Δ/τής ενός τμήματος του ανεξάρτητου τάγματος του ΕΛΑΣ που μετείχε στην συγκέντρωση εκείνη λέγεται ότι είπε: «Αυτός ο γυαλάκιας [δηλ. ο Χρήστος Αλεξόπουλος] δεν ξέρει τι του γίνεται και θα μας πάρει στο λαιμό του». *Ibid.* Επίσης σε άλλο σημείο ο Κουτσαύτης, πάντοτε μετριοπαθής δεν έκρυβε την πικρία όταν έγραφε ότι: «ήταν επόμενο να οξυνθούν οι σχέσεις μεταξύ του απεσταλμένου Ζ. Κουτσαύτη και των παραπάνω δύο υπεύθυνων». *Ibid*, σ. 356. Και σε δική του υποσημείωση στην ίδια σελίδα προσθέτει: «Ο απεσταλμένος ήρθε σε προσωπική ρήξη με τον Θ. Παπαφώτη και τον Γιώργη Καράπαπα [υπεύθυνο του ΕΑΜ Ακαρνανίας –Λευκάδας], που είχε το ψευδώνυμο Άγγελος». *Ibid*, υποσ. 37, σ. 356.

150. Ο Ξ. Μαλακάσης, γιατρός που τον έχουμε συναντήσει στην εξιστόρηση της απόπειρας δολοφονίας του Ξ. Γληγόρη από τον ίδιο τον Μελά (σελ.17, υποσ. 39) «επιστήθιος φίλος του γιατρού Μιχαήλ Μελά», σε μια αφήγησή του στον Κουτσαύτη υποστηρίζει ότι η μετάβαση του Μελά στην Ήπειρο ήτανε αιφνίδια και άκρως απόρρητη: «Μια βραδυά του

να αποσκοπούσε στην παροχή βοήθειας και *κυρια* πολιτικής κάλυψης από τον ΕΔΕΣ, τη *νομιμοποίηση* ως Εθνικών (ΕΔΕΣ) των ομάδων των οπλαρχηγών και ίσως των δοσίλογων συμμοριών των Βεραίων, εν όψει, της επικείμενης ολοκληρωτικής σύγκρουσης με τον ΕΛΑΣ. Ο Μελάς εντολοδόχος του πολιτικού Διευθυντηρίου των οπλαρχηγών, πράγματι δολοφονείται όχι τυχαία, ούτε βέβαια ευσταθεί η «επίσημη» εκδοχή που προβάλλεται ότι προσπάθησε να αποδράσει από τους δύο αντάρτες του ΕΛΑΣ που τον είχαν συλλάβει κι έτσι τον πυροβόλησαν.[151]

Απρίλη, αν θυμάμαι καλά, ήρθε με βρήκε και μου είπε με απόλυτη μυστικότητα: 'Αύριο το πρωί φεύγω για την Ήπειρο. Σε παρακαλώ να με αντικαταστήσεις στο νοσοκομείο σαν γιατρός όσο θα λείπω'. Ο Μαλακάσης δέχτηκε και όπως μου είπε 'ήμουνα ο μόνος που ήξερα για το ταξίδι του και βέβαια δεν είπα απολύτως τίποτα σε κανέναν σεβόμενος ακόμα τη φιλία μας'». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 366-368.

151. Ο Κουτσαύτης, αφιερώνει ένα δυσανάλογα μεγάλο σχετικά χώρο για να αποσείσει από την οργάνωση Λευκάδας κάθε ανάμειξη στην δολοφονία. Αποδείξεις τέτοιες δεν υπάρχουν ούτε θα μπορούσαν να υπάρξουν. Και το κυριότερο άτομα όπως ο Κουτσαύτης *ουδέποτε θα διανοούντο*, έστω και από ένθερμο επαναστατικό άδολο ζήλο, για τον οποίο διακρίνετο ο Κουτσαύτης, σύμβολο πράγματι της Λευκαδίτικης Εθνικής Αντίστασης, να επιχειρήσουν μια τέτοια δολοφονία, έστω και αν κατηγορείτο ο Μελάς για *συνεργασία με τους Γερμανούς* (βλέπε Υποσ. 40).

Ο Μιχάλης Ντούσιας, καπετάνιος Συντάγματος, 24ον Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, στη δύναμη του οποίου ανήκαν οι δύο αντάρτες που δολοφόνησαν το Μελά δίνει μια διαφορετική πλοκή στην «ιστορία» από αυτή του Κουτσαύτη: «Από το φυλάκιό του [Κιτσοπάνος] πέρασαν δύο Λευκαδίτες *συνεργάτες των Ράλληδων* [και ανακύπτει το ερώτημα πώς το εγνώριζαν αυτό ο Κιτσοπάνος και ο σύντροφός του] – όπως αποκαλούσαν τους συνεργάτες των κατακτητών στη Λευκάδα με προορισμό τη μετάβασή τους στον ΕΔΕΣ. Ο ένας ήταν ο γιατρός Μελάς, αν συγκρατώ σωστά το επώνυμό του. *Τους συνέλαβε και τους εκτέλεσε*.... Τον ανέκρινα ο ίδιος προσωπικά. Μου δικαιολογήθηκε ότι τους είχε κλείσει σε μια καλύβα, με την πρόθεση να τους στείλει με τα έγγραφα που είχαν μαζί τους, αλλά αυτοί αποπειράθηκαν να δραπετέψουν και καταδιώκοντάς τους αναγκάστηκε να τους πυροβολήσει και να τους σκοτώσει.... *Δεν με έπεισαν*, γιατί ο Κιτσοπάνος λίγες μέρες νωρίτερα σε ένα καβγά... με τον Εδεσίτη... τον εκτέλεσε...». Μιχάλης Ντούσιας, *ΕΑΜ Πρέβεζας ΕΛΑΣ Ζαλόγγου – Σουλίου*, Αθήνα, 1987, σ. 222. Υπογραμμίσεις δικές μου. Ο Γιώργος Μακρυγιώργος στα ανέκδοτα χειρόγραφά του εξιστορεί πως σαν καπετάνιος μιας μεγάλης εξοπλισμένης «βάρκας» μάλλον πάσσαρας του ΕΛΑΝ Αμβρακικού, μεταφέρει τον Κιτσοπάνο από το Δέλτα του Λούρου στο «Παλιαμπελιώτικο». Μετά από μια διαφωνία στρατηγικού ελιγμού ο Κιτσοπάνος προκάλεσε τον Μακρυγιώργο λέγοντάς του: «Έπρεπε να σε σκοτώσω όπως έκανα με τον Μελά». Μακρυγιώργος, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 4.

Στο αρχείο Γιαννουλάτου υπάρχει επιστολή με δυσανάγνωστη υπογραφή από τα Ιωάννινα, ανωτάτου στελέχους του ΕΔΕΣ όπως αποκαλύπτεται, για την υπόθεση Μελά. Ο συγγραφέας αποδίδει την δολοφονία σε ευρεία συνομωσία του ΕΑΜ: «Είμαι βέβαιος πως

Η εκτέλεση του Μελά αποτελεί την αρχή της επίσημης τρομοκρατίας από την παράταξη των «οπλαρχηγών», ενός ακήρυχτου πολέμου, οργανωμένων διώξεων, πογκρόμ, που χαρακτηρίζει την περίοδο Μάη – Ιουνίου 1944. Στο διάστημα αυτό, με αποκορύφωμα την επιχείρηση *Φουρτούνα – Κόρακα*, η ύπαιθρος της Ν. Δ. Λευκάδας ευρίσκεται κάτω από καθεστώς τρόμου. Οι ΕΑΜικές οργανώσεις στα χωριά της περιοχής είτε έχουν αδρανήσει είτε διαλυθεί. Οι περιουσίες των χωρικών λεηλατούνταν, οι ίδιοι κακοποιούνταν, άλλοι δολοφονούνται και η καθημερινή ζωή στα χωριά Αλέξανδρο, Βαυκερή, Πλατύστομα, Εγκλουβή «είχε καταστεί δραματική».[152]

Οι άτυπες επαφές «οπλαρχηγών» μέσω των Βεραίων και των «παραγόντων» της πόλης της Λευκάδας με τους Γερμανούς πληθαίνουν και γίνονται καθημερινό φαινόμενο. Το ΕΑΜ της πόλης της Λευκάδας που έχει δραστηριοποιηθεί από τους Σγουρό – Αλεξόπουλο, κινητοποιείται. Οι επιφυλάξεις της τέως τοπικής ηγεσίας παραμερίζονται και πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται όπως αυτή του Κουτσαύτη,[153] για την αποστολή ένοπλου

αν έπεφτε σε οργανωμένο τμήμα του ΕΑΜ θα τον είχε απολύσει σύμφωνα με τις συμφωνίες που κάμανε για την ανταλλαγή των αιχμαλώτων που εξετελέσθη ήδη. Γι' αυτό οι αποφασίσαντες την εκτέλεσή τους φρόντισαν να μην πέση σε οργανωμένο τμήμα, αλλά τον παρέδωσαν σε δύο εγκληματίες παληούς για εκτέλεση. Ο ένας απ' αυτούς ήτανε ισοβίτης γιατί στραγγάλισε τον πατέρα του». Και ο επιστολογράφος συνεχίζει την ανάπτυξη του ιστού της «συνωμοσίας» ενάντια στο Ε.Δ.Ε.Σ. [επιτροπή] Λευκάδας. Θεωρεί ότι η δολοφονία του Μελά ήτανε προσχεδιασμένη και το ό,τι επακολούθησε στη Λευκάδα αποτελούσε μέρος του σχεδίου αυτού: «Αλλά και η συνέχεια των εκτελέσεων: Εκτέλεση του Μο(υ)ρ(;) δουλή (;), δολοφονία του Βαγενά: δεν είναι παρά άμεση συνέχεια του φόνου του Μελά. – Είναι ένα σχέδιο που εκπονήθηκε από καιρό και το 'βαλαν τώρα σ' εφαρμογή».

Βέβαια, από την επιστολή αυτή διαφαίνεται, η σχέση Γιαννουλάτου – ΕΔΕΣ και η ιθύνουσα θέση του στο χώρο της Λευκάδας, αλλά το κυριότερο ότι ο Ζέρβας και το ΕΔΕΣ *γενικότερα δεν αναγνώριζαν την «ομάδα» Γιαννουλάτου σαν υπαρκτό τμήμα της οργάνωσης*. Αρχείο Γιαννουλάτου επιστολή [υπογραφή δυσανάγνωστη] από 28/5/44 από τα Ιωάννινα στον Δ. Γιαννουλάτο, σ. 24, από το αρχείο, σ. 2 της επιστολής. Το αρχείο αυτό δόθηκε από τους υιούς Γιαννουλάτου στην εκπονούσα διδακτορική διατριβή για την περίοδο 1942-44 στη Λευκάδα – Κεφαλονιά κ. Κουτρουμάνη υπό την επίβλεψή μου στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Ο Φίλιππας – Πανάγος αποδίδει κατ' ευθείαν την «εξαφάνιση» όπως αποκαλεί τη δολοφονία του Μελά στο ΕΑΜ Λευκάδας λόγω της «απροκάλυπτης συνεργασίας του ΕΔΕΣ Λευκάδας μετά των Γερμανών». Φίλιππας – Πανάγος, *Οι δοσίλογοι της Λευκάδας*, σ. 188.

152. Κουτσαύτης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 28.

153. *Ibid*, σ. 28β.

τμήματος του μόνιμου ΕΛΑΣ, στη Λευκάδα. Μόνο έτσι θα αποφευγόταν ίσως η εξολόθρευση ολόκληρης της Εθνικής Αντίστασης στην Λευκάδα και η κοινή κατοχή οπλαρχηγών – Γερμανών.

Η πρώτη, με απρόβλεπτες συνέπειες, ενέργεια του τοπικού ΕΑΜ υπήρξε η «τιμωρία»[154] του υπεύθυνου της οργάνωσης του ΕΔΕΣ Λευκάδας δικηγόρου Κ. Βαγενά που είχε αναλάβει την αρχηγία μετά τη δολοφονία του Μελά. Ο Φίλιππας – Πανάγος είναι σαφέστατα κατηγορηματικός για τη *συνεργασία* του ΕΔΕΣ Λευκάδας με τους Γερμανούς, και τα αίτια της τιμωρίας, όπως και τους υπεύθυνους αυτής:

> «Η απροκάλυπτος συνεργασία του ΕΔΕΣ Λευκάδας μετά των Γερμανών προκαλεί την κατ' αυτού δράσιν του ΕΑΜ... Την αρχηγεία τότε αναλαμβάνει ο δικηγόρος και έφεδρος υπολοχαγός Κων/νος Βαγενάς όστις εκτελείται εντός του εν τη πόλει Λευκάδας δικηγορικού γραφείου του... Η εκτέλεσις του Κων/νου Βαγενά έκαμε να διαλυθεί η επιτροπή του ΕΔΕΣ και τα ενεργότερα ταύτης μέλη υποβάλωσι δηλώσεις μετανοίας εις το ΕΑΜ».[155]

Ότι η δολοφονία αυτή παρά τις οποιεσδήποτε αιτιάσεις υπήρξε προϊόν δικαιολογημένης βέβαια απόγνωσης και οργής της τοπικής επιτροπής ΕΑΜ, διαφαίνεται με κρυστάλλινη απολυτότητα από το χειρόγραφο Κουτσαύτη:

> «Στο μεταξύ ορισμένα μέλη της επιτροπής του ΕΔΕΣ Λευκάδας έρχονταν σε επαφή με τους Γερμανούς... μα ακόμα και με τους Ράλληδες Ξηρομέρου. Η οργάνωση [ΕΑΜ] είχε πληροφορίες ότι ένα μέλος της οργάνωσης του ΕΔΕΣ παρέδωσε στους Γερμανούς κατάλογο των στελεχών του ΕΑΜ. Ανάμεσα σ' αυτά ήταν και το όνομα του γιατρού Χρ. Βρεττού. Αργότερα όμως πήγε και τον διέγραψε.
>
> Το ίδιο πρόσωπο έρχονταν σε επαφή με τους Ράλληδες Ξηρομέρου για ενέργειες ενάντια στο ΕΑΜ. Ακόμα και για την εγκατάσταση μόνιμου Ραλλικού τμήματος στην πόλη της Λευκάδας. Ύστερα από αυτά

154. Αυτή είναι η διορθωμένη λέξη στη θέση της διαγραμμένης «εκτέλεσης» που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του χειρόγραφου Κουτσαύτη, για να περιγράψει το συγκλονιστικό αυτό για την ιστορία της περιόδου γεγονός. Νομίζω ότι εννοιολογικά εκφράζει απόλυτα τα αισθήματα του λαού της Λευκάδας για τις πολυποίκιλες αυτές και χωρίς περίσκεψη σχέσεις Γερμανικών στρατιωτικών αρχών και στελεχών του τοπικού ΕΔΕΣ.

155. Σπύρος Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, σ. 188.

τα στοιχεία αποφασίστηκε η σύλληψή του. Στις 17 του Μάη του 1944, πήγαν να τον συλλάβουν στο γραφείο του δύο απεσταλμένοι της οργάνωσης. Αυτός προσπάθησε να βγάλει πιστόλι από το γραφείο του για να τους χτυπήσει. Βρεθήκανε στην κατάσταση άμυνας και τον χτύπησαν. Οι Γερμανοί θορυβήθηκαν από την τιμωρία του ανώτερου στελέχους του ΕΔΕΣ».[156]

Η στρατιωτική αντικατασκοπεία του XXII Γερμανικού Σώματος στρατού με έδρα τα Γιάννινα, πληροφορεί το σώμα άμεσα για τη δολοφονία του Κ. Βαγενά από τους «κομμουνιστές». Η Γερμανική στρατιωτική διοίκηση θεωρεί το γεγονός υψίστης σημασίας για την θέση των Γερμανών στη Λευκάδα, και μια απειλητική προειδοποίηση για τη νέα δυναμική πολιτική του ΕΑΜ, μέρος ενός γενικότερου σχεδίου για την αποδυνάμωση

156. Από το χειρόγραφο που αναφέρθηκε στο κείμενο όλες οι άλλες εκδοχές για τη δολοφονία του Βαγενά που αναφέρει ο Κουτσαύτης στην κύρια εργασία του, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, όπως και αυτές της κ. Μαραγκού, τις οποίες παρεμπιπτόντως θεωρεί αβάσιμες ο Κουτσαύτης, όχι χωρίς λόγο, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 280, μάλλον δεν ευσταθούν. Η κ. Μαραγκού αναφέρει κάποιον Αποστόλη Κορφιάτη «ο οποίος που παρ' όλο που αρνείτο την πράξη αυτή, καταδικάστηκε αργότερα από τα ελληνικά δικαστήρια σε είκοσι χρόνια φυλακή».

Επίσης ο Κουτσαύτης αναφέρει και ένα περίεργο έγγραφο που κατέθεσε, όπως τον πληροφόρησε ο τότε γραμματέας του Πρωτοδικείου Λευκάδας Αλεξ. Μελάς, ο Βαγενάς την ημέρα της δολοφονίας του στην γραμματεία Λευκάδας. Στο κείμενο αυτό σαν γενική του θέση υπήρχαν τα κάτωθι σιβυλλικά: «Εν ονόματι της Αγίας και Ομοουσίου Τριάδος οι υπογεγραμμένοι Κώστας Βαγενάς δικηγόρος, Θεοδοσόπουλος και Φρεμεντίτης, ορκιζόμαστε να αγωνιστούμε με όλες τις δυνάμεις μας εναντίον των εχθρών της πατρίδας». Αργότερα ο Φρεμεντίτης Νικόλαος θα κατηγορηθεί από τον Φίλιππα – Πανάγο για καταχρήσεις και δοσιλογισμό, αλλά ο Θεοδοσόπουλος υπέστη διώξεις, προπηλακισμούς και ωμή βία ακόμα και στέρηση μισθού από τον Βέρη, και τους οπλαρχηγούς. Η κ. Μαραγκού τον θεωρεί πρότυπο Έλληνα δικαστή:

«Ένα θύμα αυτής της περιόδου (της μετά Φουρτούνα) ήταν και ο προεδρεύων του Πρωτοδικείου Λευκάδας... Δημήτριος Θεοδοσόπουλος. ...Άνθρωπος δημοκρατικών αρχών με πλήρη ηθική και νομική συνείδηση κατά την εξάσκηση των καθηκόντων του, αντιτάχθηκε πολλές φορές και απήλλαξε πολλούς κατηγορούμενους κατά την Ιταλική περίοδο, έτσι που τον θεωρούσαν οπαδό του ΕΑΜ. Σε τούτον του επισύναψαν και τούτη τη συκοφαντία ότι εξέφρασε χαρά διά τον θάνατον εγκληματικού Ραλλικού στοιχείου. *Έγινε στόχος των δεξιών. Καταφεύγει στο Δεσπότη Δωρόθεο και ζητά την βοήθειά του. Του την αρνείται. Συλλαμβάνεται και προφυλακίζεται.* Του κόβουν το μισθό «Επαναστατικώ δικαιώματι», κατά τον νομομαθή Βέρρη». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 316. Υπογράμμιση δική μου.

της Γερμανικής κυριαρχίας στη Β. Δ. Ελλάδα. «22/5/1944: Nationalistenfuhrer auf L. [-efkas] erschosse».[157] Δραστήρια άλλα μέτρα λαμβάνονται από τις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής με την ενεργό συνεργασία των ελληνικών αρχών. Την τελευταία εβδομάδα του Απρίλη 1944 η Νομαρχία Πρέβεζας – Λευκάδας κοινοποιεί στο επαρχείο Λευκάδας, προς άμεσο συμμόρφωση εντολή του Γερμανικού Φρουραρχείου Πρέβεζας κατά την οποία οι κάτοικοι των περιοχών του Επαρχείου Λευκάδας έπρεπε να «αναρτήσουν» «εις εμφανές σημείον της εξώθυρας της οικίας των» κατάστασιν των μελών της οικογένειας στην Ελληνική και Γερμανική.

Την ίδια περίπου περίοδο, πάλι μέσω των ελληνικών αρχών, Νομαρχίας Πρέβεζας, Νομάρχης Ασπρογέρακας-Γρίβας, οι Γερμανικές στρατιωτικές αρχές προειδοποιούν ότι θα επιβληθούν αυστηρές τιμωρίες σε πολίτες που δεν θα είχαν «έγκυρα» δελτία ταυτότητας. «Πας δημότης, ανήρ ή γυνή, κυκλοφορών άνευ ισχύοντος δελτίου θα τιμωρηθή υπό των Γερμανικών Αρχών».[158] Μια άλλη αναφορά των Γερμανικών Στρατιωτικών αρχών προειδοποιούσε για την εγκαθίδρυση του «Κομουνιστικού» τρόμου στη Λευκάδα: «Verscharfung des komm. Terrors auf Ins el Levkas».[159]

Οι Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις στρατοπεδευμένες στο Ξηρόμερο, το 734 επίλεκτο σύνταγμα, διατάσσεται από το XXII Σώμα Στρατού να ευρίσκεται σε άμεση ετοιμότητα για επέμβαση στη Λευκάδα. *Και αυτό σχετικά* πολύ πριν, από την άφιξη των *Φουρτούνα – Κόρακα* στη Λευκάδα, που η συντηρητική ιστοριογραφία και ορισμένοι άλλοι στα απομνημονεύματά τους την προβάλλουν ως αφορμή για την *κοινή* Γερμανο-Ελληνική (οπλαρχηγών – Βεραίων – Ξερομεριτών), επιχείρηση που οδηγεί στο ολοκαύτωμα του νησιού.

Βενζινόπλοια και συμβατικά καΐκια επιτάσσονται από την Γερμανική στρατιωτική διοίκηση Λευκάδας, οπλισμός συγκεντρώνεται, στην πλα-

157. Σε άλλο έγγραφο – αναφορά οι Γερμανικές στρατιωτικές αρχές αναφέρουν: «Nationalistenfuhrer auf Ins el Levkas am 17.5 von Kommunisten erschossen». RH24 – 22/20 1281 22.5.44, General Kommando XXII (Geb) A. Ki.

158. Αρχείο Νομαρχίας Πρέβεζας, Διαταγή υπ' αριθ. Πρωτ. 1700 από 20 Απριλίου 1944 Νομαρχία Πρέβεζας προς τον έπαρχο Λευκάδας Σπύρο Φίλιππα. Η Διαταγή της Νομαρχίας Πρέβεζας υπογράφεται από τον Κων. Σερεπίσιο Δ/τή της Νομαρχίας και τότε Νομαρχεύοντα. Είναι αξιοσημείωτη η αρχική πρόταση της Νομαρχίας προς τις υφιστάμενες αρχές: «Κατόπιν ανακοινώσεως του Γερμανικού Φρουραρχείου Πρεβέζης άπαντες οι δημότες της περιφέρειάς σας...». *Ibid.*

159. RH24 – 22/20 1774 2.6.44, General Kommando XXII (Geb) A. Ki.

τεία Δικαστηρίων δημιουργείται ένας υπαίθριος όρχος μηχανοκίνητων μέσου και βαρέως οπλισμού, όλμων, πολυβόλων και πολεμοφοδίων. Η τελική αναμέτρηση των συμμάχων και του ΕΑΜ είναι ζήτημα χρόνου. Το σύνθημα δίδεται από την XIII Μεραρχία του ΕΛΑΣ. Η Μεραρχία στα τέλη Μάη 1944, εκδίδει την διαταγή για την «επιχείρηση Λευκάδας» την «εκκαθάριση της Λευκάδας[160] από τους αντιδραστικούς», στην υπ' αυτή ταξιαρχία. Η εκστρατεία αυτή και σύγκρουση γίνεται μέρος ενός γενικότερου σχεδιασμού που δεν επιτρέπει *καμία* παρέμβαση ή αναβλητικότητα των τοπικών παραγόντων.[161]

Οι διαβουλεύσεις και οξύτατες αντιδράσεις στην ντόπια τοπική ηγεσία του ΕΑΜ, για την σκοπιμότητα ή μη της έλευσης του τμήματος του ΕΛΑΣ Ακαρνανίας, Φουρτούνας, που ήδη είχε γίνει γνωστή, και η αλλαγή της πολιτικής του ενδοτισμού, που αυτό συνεπάγετο, προκαλεί αναστάτωση στην ηγεσία των οπλαρχηγών, κύρια Καλατζαίων. Η ιδέα, τώρα ενός συμβιβασμού, με έντιμους όρους, που θα διασφάλιζε την περιορισμένη *βέβαια* τοπική τους αυτονομία και εξουσία, μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο εντελώς ξένο, πολιτικά και ιδεολογικά, γίνεται σταδιακά αποδεκτή, με την υστερόβουλη σκέψη να αποφευχθεί με κάθε τρόπο η εξαφάνισή τους που η απόβαση του εκστρατευτικού σώματος του Φουρτούνα θα είχε ως αποτέλεσμα.

160. Ο Κουτσαύτης δίνει ιδιαίτερη έμφαση και απαριθμεί περιστατικά για να στηρίξει την θέση ότι «η επιχείρηση Φουρτούνα» είχε έναν καθαρά αμυντικό χαρακτήρα: «...η είσοδος του τμήματος Φουρτούνα στις 10/6/44 πιθανόν να είχε σχέση με τις εντολές του Γενικού Στρατηγείου το οποίο τελικά *είχε αμυντικό χαρακτήρα,* και ότι θα ήταν μια δύναμη κρούσης εναντίον των Γερμανών και των Συνεργατών σε περίπτωση απόβασης». Βέβαια σε άλλο σημείο αναφέρει ότι η Περιφερειακή Επιτροπή Ακαρνανίας «επέμενε στη δημιουργία μιας ισχυρής αντίπαλης κατάστασης Εαμικής στο νησί με την προοπτική της αναχώρησης σύντομα των Γερμανών από την Ελλάδα». Ο Φώτης Λογοθέτης αφού καταλογίζει ευθύνες σε «ένα Χρήστο καθοδηγητή Λευκάδας [Χρήστος Αλεξόπουλος], για το σύνθημα 'φωτιά και τσεκούρι', γράφει πως οι 400 ένοπλοι μαζί με τους 50 του Φουρτούνα (Κεφαλλονίτες] «είχαν αποστολή να ξεκαθαρίσουν τις φωλιές των αντιδραστικών δυνάμεων στη Λευκάδα». Κουτσαύτης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σσ. 32, 33β. Φώτης Λογοθέτης, *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, Επιμέλεια Βάσος Γεωργίου, 5 τόμοι, τόμος 3ος, Αθήνα 1979, σ. 1034.

161. «Συνεπώς η είσοδος του τμήματος Φουρτούνα – Κόρακα επιβάλλονταν πρωταρχικά από γενικότερους λόγους. Εκφραστής της αντίληψης αυτής ήταν στο νησί ο Χρ. Αλεξόπουλος. Η ντόπια ηγεσία έχει μιαν ευθύνην γιατί δεν μπόρεσε να πείσει την περιφερειακή και τον ΕΛΑΣ Ακαρνανίας ότι κάθε είσοδος ένοπλου τμήματος και παραπέρα κάθε επιθετική επιχείρηση θα ήταν απόλυτα επικίνδυνη και θα σήμαινε την διάλυση του ΕΑΜ του νησιού.». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 32β.

Ταυτόχρονα, η ντόπια ΕΑΜική ηγεσία, που ποτέ δεν είχε εγκαταλείψει την απόφασή της[162] να ματαιώσει την επιχείρηση *Φουρτούνα*, έρχεται σ' επαφή με τους Καλατζαίους για να «πεισθούν» οι τελευταίοι να ενσωματωθούν, αποκοπτόμενοι από τους άλλους, στον ευρύτερο σχεδιασμό του ΕΑΜ. Έτσι, ο Στάθης Σταύρακας, καπετάνιος του Λευκαδίτικου 2ου Τάγματος του ΕΛΑΣ, μαζί με τον πολιτικό του ίδιου τάγματος Κώστα Λιβιτσάνο και τους Σπύρο Κατσικογιάννη, στρατιωτικό και τον Χρήστο Αλεξόπουλο [ο Χρήστος ο Γυαλάκιας όπως τον αποκαλεί ο Σταύρακας στο ανέκδοτο χειρόγραφό του],[163] συναντάται με τους Καλατζαίους, κάτω από την Βαυκερή.

Εκεί σύμφωνα με τον Στάθη Σταύρακα, υπό το κράτος φόβου αλλά και πολιτικού οπορτουνισμού και υπολογισμού, οι Καλατζαίοι υπογράφουν μια συμφωνία, που στους γενικούς της όρους, εάν ετηρείτο, φαινομενικά θα ικανοποιούσε, έστω και μερικώς τις στρατηγικές και πολιτικές ανάγκες του ΕΑΜ γενικότερα. Η ΝΔ Λευκάδα θα έπαυε να αποτελεί βάση εξόρμησης των Γερμανο-Ξερομερίτικων ομάδων με την στήριξη των ντόπιων οπλαρχηγών κύρια Καλατζαίων.

Οι Καλατζαίοι θα αφοπλίζονταν σαν αυτόνομο τμήμα, και οι δυνάμεις τους, σύμφωνα με την ερμηνεία της συμφωνίας από τον Σταύρακα,[164] θα ενσωματώνονταν σε ένα νέο ενιαίο στρατιωτικό τμήμα με ένα μάλλον ερμαφρόδιτο καθεστώς. Στρατιωτικός του νέου αυτού σώματος ορίζετο ο Ζαμπέλης, στρατιωτικός σύμβουλος των οπλαρχηγών, και καπετάνιος ο Λιαροκάπης. Για τον δεύτερο δεν υπήρχε έγκριση ή απόφαση από το στρατηγείο του ΕΛΑΣ για τον διορισμό αυτό.

162. «Είναι γεγονός», αναφέρει στο χειρόγραφό του ο Κουτσαύτης, «ότι η είσοδος Φουρτούνα στο νησί αν δεν είχε εντολή από το Στρατηγείο του ΕΛΑΣ, έφερε σε δύσκολη θέση την πολιτική οργάνωση του νησιού και τον εφεδρικό ΕΛΑΣ. έγινε κατά παράβαση όλων των προϋποθέσεων που έθεσε η πολιτική οργάνωση και ο ΕΛΑΣ μετά τη σύσκεψη στα Πλατύστομα. Η παραπάνω οργάνωση Ακαρνανίας δεν έλαβε υπόψη της αυτές τις προϋποθέσεις». *Ibid*, σ. 33β. Η σύσκεψη στα Πλατύστομα έχει αναφερθεί σε άλλο σημείο, ποτέ δεν αναγνωρίζεται από το υπεύθυνο όργανο την ΚΟΑΛ και μάλλον ως μια ad hoc *άτυπη* συνάθροιση μπορεί να θεωρείται.

163. Σημειώσεις από το σεμινάριο – σύσκεψη αντιστασιακών Αθήνας. Σημειώσεις Στάθη Σταύρακα, σ. 3 (στο κείμενο αναφέρεται ως φύλλο 2). Η παρουσία του Αλεξόπουλου στη συνάντηση αυτή με τους Καλατζαίους δεν ήτανε ούτε μπορούσε να είναι δεσμευτική για το γενικότερο σχεδιασμό του ΕΑΜ ή το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ. Ούτε επίσης βέβαια *ανατρεπτική της τελεσίδικης* απόφασης για την «επιχείρηση Φουρτούνα».

164. *Ibid.*

Η συμφωνία περαιτέρω πρόβλεπε ότι το τοπικό ΕΑΜ, κατά τον Σταύρακα, διατηρούσε «το δικαίωμα δράσης», οτιδήποτε και αν αυτό σήμαινε, και σαν δείγμα αποδοχής του νέου *status quo* οι Καλατζαίοι θα παρέδιναν αμέσως στην ΕΤΑ 1000 οκάδες λάδι για τις ανάγκες του ΕΛΑΣ.

Ότι όμως η συμφωνία αυτή, *a priori*, ενείχε το σπέρμα ενός μεγαλύτερου κύκλου συγκρούσεων, με απρόβλεπτες συνέπειες, έγινε άμεσα καταφανής. Πριν ακόμα τεθεί σε εφαρμογή ή δοκιμασθεί στην πράξη, οι Καλατζαίοι θεώρησαν το νέο τμήμα όχι σαν *αναπόσπαστο* μέρος του ΕΛΑΣ, αλλά σαν μικτό *ανεξάρτητο* τμήμα με κοινή συνδιοίκηση, που οι δύο συμβαλλόμενοι θα ασκούσαν ισότιμη εξουσία και διοίκηση.

Ο Κώστας Λιβιτσάνος δήλωνε, στο σεμινάριο Κοντογιώργη ότι οι Καλατζαίοι, απαιτούσαν «να βάλουν στην σκούφια τους και ΑΑΕΕ και ΕΛΑΣ», αμφισβητώντας τη συμφωνία Βαυκερής και το κλίμα ευφορίας των ντόπιων στελεχών ότι είχαν αποδεχθεί *unquestionably* την ενσωμάτωσή τους στο ΕΑΜ.[165]

Την ίδια βραδυά της υπογραφής της συμφωνίας στις 6 Ιουνίου 1944, στο *ad hoc* αρχηγείο του τοπικού ΕΑΜ, όπου συσκέπτοντο τα συναθροισμένα στελέχη, καταφθάνει σύνδεσμος από την πόλη, ίσως από τον Κουτσαύτη, με την είδηση ότι οι Γερμανοί την επόμενη 7 Ιουνίου 1944, θα επιχειρούσαν επιδρομή στο κέντρο της ΕΑΜικής Λευκάδας την Εγκλουβή. Αμέσως μετά ο ίδιος σύνδεσμος συνοδευόμενος από στελέχη του ΕΑΜ, στέλνεται στους Καλατζαίους να τους βολιδοσκοπήσει για κοινή σύμπραξη ενάντια στους Γερμανούς αν αυτό εκρίνετο επιβεβλημένο. «Δεχτήκανε [οι Καλατζαίοι], σε περίπτωση που θα χτυπούσαμε τους Γερμανούς να είναι στο πλευρό μας».[166]

Η νέα πολιτική συμμαχία τοπικού ΕΑΜ – Καλατζαίων ενδυναμώνει τους τελευταίους σε βαθμό που πιστεύουν ότι μπορούν να θέτουν όρους στην γενικότερη επιχειρησιακή πολιτική του ΕΑΜ για την Λευκάδα.

Η αδυναμία της ντόπιας ηγεσίας, που έχει υπερβεί τις δικαιοδοσίες της, να πεισθεί η Περιφερειακή Στερεάς ή το στρατηγείο του ΕΛΑΣ να ματαιώσει τον επιθετικό σχεδιασμό για την Λευκάδα, επιτρέπει στους Καλατζαίους να απαιτήσουν την άμεση ανάκληση της διαταγής απόβασης των Φουρτούνα – Κόρακα στην Λευκάδα, επισείοντας τον «κίνδυνο» ματαίωσης της συμφωνίας.

165. Ο Λιβιτσάνος εκφράζει την βαθιά δυσπιστία του για το κατά πόσον η συμφωνία αυτή θα ήτανε βιώσιμη και αν οι Καλατζαίοι θα πειθαρχούσαν με την ιδέα να απορροφηθούν από το ΕΑΜ.

166. *Ibid.*

Υπό το βάρος της αυτόβουλης αυτής συμφωνίας και του εκβιασμού των Καλατζαίων, το τοπικό αρχηγείο αναγκάζεται να στείλει σύνδεσμο στο Θιάκι που ήδη είχε φθάσει το αρχηγείο του εκστρατευτικού σώματος[167] να μην «έλθουν στη Λευκάδα οι Φουρτούνας – Κόρακας». Ο κίνδυνος για μια κοινή εκστρατεία Γερμανών – οπλαρχηγών – Βεραίων, σε περίπτωση αποτυχίας της αποστολής αυτής βάρυνε καταθλιπτικά τους πρωταγωνιστές της πολιτικής αυτής.

Ο σύνδεσμος Β. Γεωργαλάκης «...πήγε με βάρκα στο Θειάκι κι με ειδοποίηση προς το τμήμα Φουρτούνα να μην έλθει στη Λευκάδα», γράφει ο Κουτσαύτης, «αλλά δυστυχώς δεν το πρόλαβε γιατί είχε στο μεταξύ αποβιβασθεί στο Κάβο της Νιράς».[168]

Το αντίθετο όμως συνέβηκε. Ο Γεωργαλάκης έφθασε στο Θιάκι συναντήθηκε με Φουρτούνα – Κόρακα και τον Λευκαδίτη διοικητή του εφεδρικού λόχου Εύγηρου Σπύρο Φατούρο. Οι Φουρτούνας – Κόρακας απέρριψαν ασυζητητί τις προτάσεις Λευκάδας για αναβολή και αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν κάθε είδος συμφωνίας ή συμφώνου με τους Καλατζαίους:

> «Ενώ είμαστε ακόμα στην Ιθάκη, έρχεται σύνδεσμος, ο Βαγγέλης Φατούρος και μας έφερε σημείωμα που μας γνώριζε ότι ο Κώστας Λι-

167. Το δρομολόγιο της επιχείρησης ήτανε σύμφωνα με όλες τις πηγές, [βλ. κύρια Κόρακα], ήτανε Κατοχή, Πεταλά (νησιά κοντά στον Αστακό) Ιθάκη, Κάβο Νυράς (Βασιλική). Η διαταγή της ταξιαρχίας που καθόριζε τις κινήσεις του στρατηγείου Φουρτούνα – Κόρακα υπήρξε μια σοφή από πλευράς στρατηγικής κίνηση. Διότι ενώ επιλέχτηκε ένα χρονοβόρο και κουραστικό θαλάσσιο εγχείρημα αποφεύχθηκε μια πιθανή σύγκρουση με τους Γερμανούς που είχαν αυξήσει, σε συνεργασία με τους Βερραίους, την επιτήρηση των διόδων μεταξύ των ακτών της Ακαρνανίας και Λευκάδας.

Από τις αρχές του 1944 οι θαλάσσιες περίπολοι με καΐκια επανδρωμένα από Έλληνες με Γερμανικά τμήματα ελέγχουν την περιοχή. Τα Γερμανικά αρχεία μας πληροφορούν ότι στα τέλη του Γενάρη 1944 συνήφθη μια «ναυμαχία» με ένα καΐκι τους ΕΛΑΝ ή ακριβέστερα με ένα καΐκι που μετέφερε αντάρτες.

Το κυκλικό ταξίδι των Φουρτούνα – Κόρακα βέβαια είχε και ένα άλλο σημαντικότερο ρόλο. Με την απόβασή τους στο νοτιότερο τμήμα του νησιού αποφεύγουν μια επίθεση ίσως αιχμαλωσία από τους οπλαρχηγούς Καλατζαίους, εφ' όσον αρχικά είχε έρθει μόνο του το στρατηγείο, από λιγότερο από 10 άτομα.

168. Στο καίριο αυτό σημείο ο Κουτσαύτης μάλλον είναι κακά πληροφορημένος διότι ακριβώς το αντίθετο συνέβη. Κουτσαύτης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 33β, Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ.386. «Όπως έχω ακριβείς πληροφορίες το παραπάνω γράμμα στάλθηκε στην Εύγηρο με έκτακτο απεσταλμένο. Εκεί παραδόθηκε στην τοπική οργάνωση με αυστηρή εντολή να φύγει αμέσως πλεούμενο για το Θιάκι, κι αν δεν βρει εκεί το Φουρτούνα να τον αναζητήσει στην Κεφαλονιά. ...Δυστυχώς ο Φουρτούνας την προηγούμενη μέρα είχε αναχωρήσει για τη Λευκάδα».

ΚΑΠΕΤΑΝ ΦΟΥΡΤΟΥΝΑΣ

Ο καπετάνιος της Αντίστασης στη Δυτική Ελλάδα και στα γειτονικά νησιά Ιθάκη, Λευκάδα, Κεφαλλονιά, κύριος αντίπαλος των Γερμανικών δυνάμεων κατοχής.

βιτσάνος ήρθε σ' επαφή [έτσι ονομάστηκε από τον απεσταλμένο ή έτσι ερμηνεύτηκε εκεί η «συμφωνία»] με τους Καλατζαίους που είναι διαλλακτικοί και δέχονται να γίνει συμφωνία *και τα τμήματα του ΕΛΑΣ δεν πρέπει να περάσουν στη Λευκάδα.* Ο Κόρακας κι ο Φουρτούνας *δεν αναγνώριζαν τέτοια συμφωνία και δήλωσαν ότι αυτοί θα ενεργήσουν σύμφωνα με τις διαταγές που έχουν».*[169]

Στο Θιάκι, το αρχηγείο της εκστρατευτικής δύναμης βρισκότανε στο Περαχώρι[170] και μετακινείτο και στα Βόρεια χωριά Σταυρό και στο παράλιο Κιόνι. Η Γερμανική Στρατιωτική Διοίκηση, Korpsgruppe Ioannina IC, γνώριζε και παρακολουθούσε την εγκαθίδρυση της διοίκησης Φουρτούνα στο Θιάκι από τον Απρίλη του 1944: "Zunahme Komm. Propaganda ata tigkeit auf Ins el Ithaka durch Komm. Gruppe unter Fuhrung von Fortunas".[171] Στο Σταυρό συναντήθηκε με το τμήμα του εφεδρικού ΕΛΑΣ Κεφαλονιάς από περίπου 50 νεαρούς απόλεμους αντάρτες[172] και μια διμοιρία του μόνιμου ΕΛΑΣ Ακαρνανίας με τον Έκτορα. Η δύναμη αυτή μαζί με τον λόχο Ευγήρου και μερικούς, ολιγάριθμους εθελοντές και στρατευ-

169. Ο Κόρακας σε αρκετά σύντομες πληροφορίες, για τα γεγονότα που αναφέρεται, δεν κάνει καμιά μνεία για το σύνδεσμο στο Θιάκι. Ο Φουρτούνας που είχε και την κύρια ευθύνη της επιχείρησης έπεσε μαχόμενος στον εμφύλιο 1947-1949 στην Πελοπόννησο, και δεν υπάρχουν μαρτυρίες του.

Ο Σπύρος Φατούρος ή Πάπιος Δ/τής του λόχου Ευγήρου, που λόγω της δραστηριότητάς του μερικοί τον θεωρούσαν και αρχηγό της επιχείρησης, υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας του διαλόγου Γεωργαλάκη – Φουρτούνα – Κόρακα.

Και ο Κώστας Λιβιτσάνος έμμεσα το ομολογεί ότι ο σύνδεσμος πράγματι συνάντησε τους δυο στο Θιάκι: «Πήραμε τότε την πρωτοβουλία και πήγαμε στους Καλατζαίους, τους συναντήσαμε κοντά στο Νιοχώρι. Μας είπαν κι αυτοί δεν θέλουνε να χτυπηθούμε». Έβαλαν, όμως, όρο να μην έρθει ο μόνιμος ΕΛΑΣ στη Λευκάδα. Τους απαντήσαμε ότι δεν είναι της δικαιοδοσίας μας, αλλά θα στείλουμε μήνυμα να μην έρθουν... Εμείς πραγματικά ειδοποιήσαμε στην Ιθάκη να μην έρθουν... Μα δεν μας ακούσανε και έγινε ότι έγινε». *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης, 1940-1945*, Επιμέλεια Βάσος Γεωργίου, 5 τόμοι, τόμος 3ος, σσ. 1039-1041, 1031-1034. Υπογράμμιση δική μου.

170. Ο συγγραφέας θυμάται τον Φουρτούνα στο Περαχώρι Ιθάκης και τη δυσπιστία με την οποία τον περιέβαλαν οι αστοί Θιακοί του Βαθιού, πρωτεύουσας του νησιού.

171. Γερμανικά Στρατιωτικά Αρχεία RH24 – 22/20, 3/183 Korpsgruppe Ioannina Ic 24.4.1944, Nr. 737/44, 0723.

172. Όλες όμως οι πηγές συμφωνούν σ' αυτό σε αντίθεση με τη διμοιρία του μόνιμου ΕΛΑΣ από το Ξηρόμερο. Ο Κουτσαύτης ίσως υπερβολικά αλλά αληθινά γράφει: «Κεφαλλονίτες από 40-50 περίπου άτομα όλα νέα παιδιά άπειρα από μάχη».

θέντες στο Θιάκι[173] και Λευκάδα[174] θα αποτελούσε το περίφημο εκστρατευτικό σώμα Φουρτούνα – Κόρακα.

173. Ο Γιώργος Κουτσουβέλης από το Κιόνι, Ιθάκης δίνει μια χαρακτηριστική εικόνα του impromptu τρόπου στρατολόγησης που επιχειρούσε ο Φουρτούνας για να δημιουργήσει ένα αξιόμαχο τμήμα: «Την 11 Ιουνίου [μάλλον 10 Ιουνίου] στο χωριό μας βρισκόταν ένας καπετάνιος του ΕΛΑΣ ονόματι Φουρτούνας. Συνεννοήθη με την τοπική οργάνωση του χωριού μας [Κιόνι] και το απόγευμα βρεθήκαμε εις τον Σταυρό 18-20 Κιονιώτες. ...Το σούρουπο ο Φουρτούνας βλέποντας ότι είχαμε μια φοβία και επειδή εις τον Σταυρό είχε έρθει και ο πατέρας του Πάνου, Αποστόλης, και παρακαλούσε για το παιδί του ανέβηκε στα σκαλοπάτια της εκκλησίας και είπε: 'Θιακοί, απόψε θα κάνουμε απόβαση εις την Λευκάδα. Εκεί δεν έχει μαντολίνα και κιθάρες, αλλά όπλα και σφαίρες και όποιος από εσάς φοβάται μπορεί να φύγει'. Είδα τους συγχωριανούς μου να αποχωρούν από το χώρο συγκεντρώσεως και εμείναμε μόνο τρεις...». Γιώργος Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, Αθήνα, 1992, σ. 17.

Ο Μουσούρης με γλαφυρότητα περιγράφει πώς η «χρυσή Νεολαία» της Λευκάδας ανταποκρίθηκε με πηγαίο πατριωτισμό στο πατριωτικό σάλπισμα για να αμυνθεί η Λευκάδα στην επιδρομή των βαρβάρων:

«Πάνο, του λέγει ο Π. Δαφαράνας από τις καλύτερες οικογένειες της Άγια Μαύρας, έχω εντολήν από την οργάνωση, να ειδοποιήσω τους συνδέσμους ν' είναι αύριο το πρωί ενωρίς στον Αη Δονάτο, το ίδιο όμως συμβαίνει και για τους επονίτες, όσους εύρης, λοιπόν έως το βράδυ, ειδοποίησέ τους...

Απόρησα τόσο πολύ που τον ερώτησα:

Τι εξηγεί, Αη Δονάτος, Πάνο;...

Κατά τις τέσσαρες το πρωί της επομένης, σιγά-σιγά έφυγα από το σπήτη προς τον απώτερο σκοπόν Αη Δονάτον. Ήτο νύχτα ακόμη έπρεπε να προσέχω πολύ από Γερμανικά περίπολα. Όταν εβγήκα από την πόλη εσυναντούσα καθ' οδόν κι άλλους συναγωνιστές, επονίτες και μη. Σχηματίζοντας λοιπόν ένα μεγάλο μπουλούκι εφθάσαμε στο χωριό Σφακιώτες όπου ήτο ως εκεί η μισή διαδρομή. Εκεί επερίμεναν και άλλοι συναγωνιστές – από κάθε χωριό λοιπόν όπου περνούσαμε, όλο και πληθαίναμε ωσότου εδημιουργήθη ολόκληρη... Στρατιά! Η απορία όμως ήτο μία: Τι πρόκειται να γίνει στον Άγιο Δονάτο; Φθάνοντας κάποτε εκεί, είδαμε μία μονάδα του μονίμου ΕΛΑΣ, με καπετάνιο τον Συν. Φουρτούνα και Υποδ/τή τον καπετάν Κόρακα.

Κάποτε έλαβε τον λόγον ο πρώτος των καπετανέων και αφού μας καλωσόρισε, επροχώρησε στο θέμα: Χαίρομαι αφάνταστα συναγωνιστές όπου ήλθατε εδώ τόσον πρόθυμα για να βοηθήσετε τον αγώνα! Σκοπός μας λοιπόν είναι ο εξής: Να προβούμε στον αφοπλισμό των δεξιών της Νότιας Λευκάδος, ούτως ώστε ν' έχωμε εξασφαλισμένα τα νώτα μας. Κατόπιν θα χτυπήσουμε τους Γερμανούς για ν' απελευθερωθούμε μία ώρα αρχήτερα.

Όσοι λοιπόν θέλουν να λάβουν μέρος σ' αυτή την επιχείρηση ας περάσουν προς το μέρος μας για να πάρουν όπλα, οι υπόλοιποι μπορούν να επιστρέψουν στα σπίτια τους.

Πριν ακόμη όμως γίνει αυτό, ορισμένα στελέχη της πολιτικής οργάνωσης, διεφώνησαν ως προς την επιχείρηση αυτή». Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1944*, σσ. 42-43.

174. Η ίδια μορφή στρατολόγησης εφαρμόστηκε και στην Λευκάδα ανάμεσα στους

Το στρατηγείο με τους Κεφαλλονίτες, τους λιγοστούς Θιακούς και τη διμοιρία του μόνιμου ΕΛΑΣ αποφασίζει να αποβιβασθεί στην Νοτιοδυτική άκρη της Λευκάδας, μια ακατοίκητη περιοχή, τον Κάβο της Νηράς. Η Διοίκηση της Γερμανικής 104 Μεραρχίας [104. Jg. Div.] γνώριζε επακριβώς τις κινήσεις αυτές των Φουρτούνα – Κόρακα: "Mittlere ELAS – Bande von Kephalonia nach Levkas ubergesetzt mit Angriffsabsicht gegen nationale Krafte im Sudwestteil der Ins el. (V – Meldung)".[175] Εκεί θα τους ανέμεναν[176] τμήματα ανταρτών από την Λευκάδα. Το εκστρατευτικό σώμα με δύο καΐκια το *Τσαρούχι* και τον *Αγ. Δημήτρη*, που γίνεται συνώνυμο του ολοκαυτώματος και θυσίας των γενναίων Κεφαλλονιτών, έφυγε από το Κιόνι στις 8:30 το βράδυ της 10 Ιούνη 1944:

> «Το πρωί και μετά από δύο ώρες πορεία σε άγρια μέρη, βρεθήκαμε στο Μοναστήρι Άγιος Νικόλας Νηράς, εκεί μας περιμένανε και άλλοι ντόπιοι αντάρτες με καπεταναίους Κόρακα – [ο συγγραφέας κάνει λάθος, ο Κόρακας πέρασε με όλους τους άλλους] Κατσιγιάννη – Κατσίμπα και κάποιο Φατούρο, [και ο Φατούρος ήτανε μαζί, ίσως με τον Κόρακα σε άλλο καΐκι] διοργανωτή της επιχειρήσεως Λευκάδας. Μας είχαν ψητές γίδες και αφού φάγαμε αναχωρήσαμε για το Αθάνι. Εμείναμε τρεις ώρες και μαζί μας ακολούθησαν μια δεκαπενταριά Αθανιώτες, μετά περάσαμε το Δράγανο και από εκεί καταλήξαμε εις την Εγκλουβή».[177]

Πράγματι όλες οι διαθέσιμες δυνάμεις συνέκλιναν στην Εγκλουβή,

Επονίτες που στελεχώνουν τον Εφεδρικό λόχο του Εφεδρικού τάγματος του ΕΛΑΣ Λευκάδας. Ο Στέφανος Γράψας νέος τότε Επονίτης εθελοντής στον εφεδρικό λόχο του εφεδρικού τάγματος Λευκάδας γράφει τα ακόλουθα: «Μας εμίλησε ο Φουρτούνας και Κόρακας και εξήτησαν όποιος θέλει να καταταγεί στον Μόνιμο ΕΛΑΣ να βγει εμπρός. Εβγήκαν Πάνος Στράτος, Πολυχρόνης Σγουρόπουλος, Στέφανος Γράψας, Ντίνος Μπουρσινός, Δημ. Λιώρης – Λεκατσάς. Κατατάχτηκα στο λόχο Σπύρου Κατσικογιάννη και ορίστηκα γραμματέας». Στέφανος Γράψας, *Γεγονότα Κατοχής*, σ. 4. Ανέκδοτο Χειρόγραφο. «Στις 3/10/89», γράφει ο Κουτσαύτης, «ο Άγγελος Μαλακάσης ή Λομπάρδος μου είπε ότι αυτός οδήγησε τους ΕΠΟΝίτες από την πόλι στον Άι Δονάτο, ύστερα από εντολή του Κ. Λιβιτσάνου, και ότι αναγκάστηκε να ξαναγυρίσει στην πόλη με πολλούς, γιατί δεν υπήρχε οπλισμός». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 407.

175. Γερμανικά Στρατιωτικά Αρχεία RH24 – 22/20 S353 Nr. 886/44 1530 27.5.44.

17. Αυτό βέβαια, σύμφωνα με την αφήγηση του Κουτσουβέλη, υποδηλώνει ότι υπήρχε συνεχής συνεννόηση με την Λευκάδα για τον τόπο άφιξης των Φουρτούνα – Κόρακα και είχαν γίνει όλες οι σχετικές προετοιμασίες για την υποδοχή τους.

177. Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 17.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΟΡΑΚΑΣ
Ο αρρενωπός καπετάνιος του ΕΛΑΣ, ένας σεμνός και αλύγιστος αλλά ανθρώπινος αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης στη Δ. Ελλάδα.

από την πόλη της Λευκάδας, ο λόχος του εφεδρικού ΕΛΑΣ[178] και αναμενότανε και η μοναδική αξιόμαχη μονάδα στην Λευκάδα ο λόχος του εφεδρικού Εύγηρου. Στον ΕΑΜικό κόσμο της Λευκάδας επικρατούσε πρωτοφανής ενθουσιασμός. Ο βραχνάς της απειλής των οπλαρχηγών και οι διωγμοί των κατοίκων της υπαίθρου προσωρινά διακόπτονται, το φρόνημά τους αναπτερώνεται και πολλοί συρρέουν στην Εγκλουβή στο οροπέδιο Αγίου Δονάτου, για να καταταγούν εθελοντές ή για να πανηγυρίσουν την λύτρωσή τους από τον εφιάλτη των συμμοριών που λυμαίνοντο την ύπαιθρο. Ο Κόρακας αντικρούοντας την αντίθεση των ντόπιων στελεχών γράφει: «...ο κόσμος ήταν πανηγυρικά κηρυγμένος υπέρ της επιχείρησης».[179]

Αυτή όμως η αντίληψη και ευφορία δεν επικρατούσε και στα τοπικά στελέχη. Αμέσως μετά την θριαμβευτική άφιξη των Κόρακα – Φουρτούνα στην Εγκλουβή και σε πλήρη αντίθεση με το λαϊκό συναίσθημα και την απαίτηση για την τελική απαλλαγή του νησιού από τον ζυγό των οπλαρχηγών, η ντόπια πολιτική ηγεσία του ΕΑΜ επαναστάτησε. Ο Κουτσαύτης στο χειρόγραφό του δεν αφήνει καμία αμφιβολία γι' αυτό:

178. Γράψας, *Γεγονότα Κατοχής*, σ. 4.

179. Ο Κουτσαύτης, αποδίδοντας στον καθοδηγητή Αλεξόπουλο κύρια, και στον Σγουρό δευτερευόντως την «ευθύνη» για την επιχείρηση αγνοώντας την γενικότερη θέση του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ για την Λευκάδα αποκαλύπτει το γενικότερο κλίμα που επικράτησε στη Λευκάδα μόλις μαθεύτηκε η άφιξη των Φουρτούνα – Κόρακα: «Δυστυχώς επηρεάστηκε [ο Αλεξόπουλος] πάρα πολύ από την αγανάκτηση της ΕΑΜικής μάζας των κοντινών χωριών ενάντια στους «οπλαρχηγούς» και υπέκυπτε πολλές φορές στις προτάσεις της... Έμεινε ο Χρήστος Αλεξόπουλος και πήρε στα χέρια του την όλη καθοδήγηση της κομματικής οργάνωσης». Βέβαια ο Αλεξόπουλος και ο Σγουρός δεν ανέλαβαν τυχαία αυτές τις θέσεις «παραγκωνίζοντας» την ντόπια ηγεσία. Οι υπεύθυνοι του ΕΑΜ – ΚΚΕ Στερεάς επέβαλαν αυτήν την αναδιάρθρωση και όσον αφορά την επιχείρηση Φουρτούνα – Κόρακα η αρμοδιότητα Αλεξόπουλου ήτανε περιορισμένη. Εκτελούσε και εφάρμοζε τις εντολές του γραφείου Στερεάς, την γενικότερη πολιτική του κινήματος. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σσ. 392-393.

Ένας άλλος από τους τότε πρωταγωνιστές των στρατιωτικών πραγματικών γεγονότων στην ευρύτερη περιοχή ο Φώτης Λογοθέτης αναφέρεται στο κλίμα του αυθόρμητου ενθουσιασμού στην Λευκάδα γενικότερα: «Έγινε εθελοντική επιστράτευση των κομματικών και Εαμικών μελών για την ενέργεια στα πίσω χωριά και μέσα σε 15 ώρες συγκεντρώθηκαν στο οροπέδιο πάνω από 400 ένοπλοι, οργανωμένοι στις ομάδες τους με τα στελέχη τους κτλ». *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος, Φώτης Λογοθέτης, σ. 1035, Παντελής Λιότσος, (Κόρακας) σ. 1038.

«Είναι γεγονός ότι η είσοδος Φουρτούνα στο νησί ...έφερε σε δύσκολη θέση την πολιτική οργάνωση του νησιού και τον εφεδρικό ΕΛΑΣ. Έγινε κατά παράβαση όλων των προϋποθέσεων που έθετε η πολιτική οργάνωση και ο ΕΛΑΣ μετά την σύσκεψη στα Πλατύστομα... Η είσοδος του τμήματος Φουρτούνα, όπως έγινε ξάφνιασε την κομματική και ΕΑΜική ηγεσία».[180]

Υπό την επήρεια του συνδρόμου αυτού, που και κατά τον Σπ. Φατούρο «το επέβαλε η οργάνωση της Λευκάδας που ήταν υποχωρητική κι ήθελε να αποφευχθούν συγκρούσεις»,[181] οι αρχηγοί του εκστρατευτικού σώματος δέχτηκαν να συνομιλήσουν με τους Καλατζαίους, μια άκρως ταπεινωτική διαδικασία γι' αυτούς τους ίδιους και τους επιτελείς τους.[182]

180. Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 34. Γραπτές μαρτυρίες στελεχών που μετείχαν τότε στις συνδυασμένες επιχειρήσεις, κατακρίνουν με ιδιαίτερη δριμύτητα την ανάληψη αυτής καθ' αυτής της επιχείρησης: «Ο Κ. Σταύρακας, Τζίτσικας ήλθε σε προσωπική σύγκρουση με τον Κόρακα. Ο Ζ. Κ. [Ζώης Κουτσαύτης] είπε τα εξής: 'Είμαι αντίθετος στην επιχείρηση αυτή που την θεωρώ καταστροφή και προτείνω την ματαίωσή της... Ομόφωνη [είπε ο Κουτσαύτης στον Αλεξόπουλο], είναι η γνώμη των Λευκαδίων ενάντια στην επιχείρηση... και σε παρακαλώ θερμά να στείλεις αμέσως απεσταλμένο στην Περιφερειακή και την Ταξιαρχία για την αναβολή της επιχείρησης, τη ματαίωσή της και την αναχώρηση από το νησί του τμήματος ή τουλάχιστον την οργάνωση ενός συστήματος αυτοάμυνας στο χώρο του ελέγχου μας από το ΕΑΜ». *Ibid.*

Ένας από τους *εθελοντές* που κατετάγησαν στο εκστρατευτικό σώμα Φουρτούνα στον Άγιο Δονάτο με ενθουσιασμό για τις επικείμενες επιχειρήσεις, κατόπιν μιας εμπνευσμένης προσλαλιάς του Φουρτούνα, [βλέπε υποσ. 171] σε κείμενό του το 1977 εκφράζει την «ιερή» αγανάκτησή του για την επιχείρηση και την τότε αντίθεσή του:

«Επίσης στη μάχη του Φουρτούνα είχε πάρει μέρος είχε αντιταχθεί στην επιχείρηση, είχε έρθει σε προσωπική ρήξη με τον Κόρακα και του είπε: 'πώς ήρθατε να κάνετε επιχείρηση με 5-10 λιανόπαιδα; Δεν καταλαβαίνετε ότι οι Γερμανοί θα επέμβουν και θα κάψουν την Λευκάδα;' Κι ο Κόρακας απαθέστατα απάντησε: 'Εκάικε το Ξηρόμερο γιατί να μην καεί και η Λευκάδα'. Αυτή ήταν η αντίληψη των Ακαρνανών. Ο Πολυχρόνης εξεμάνη και θέλησε να επιτεθεί του Κόρακα, αλλά μπήκε στη μέση ο Αλεξόπουλος...». Πολυχρόνης Σγουρόπουλος, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σσ. 7-8.

181. *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος. Σπύρος Φατούρος, σ. 1040. Ο Κουτσαύτης στο ανέκδοτο χειρόγραφο γράφει: «Ήρθε (Κουτσαύτης) σε άμεση επαφή με τον παραπάνω καθοδηγητή (Αλεξόπουλο) και του ζήτησε με επιμονή να μην προβεί σε καμία ενέργεια το τμήμα... να τεθεί θέμα σε σύσκεψη και να παρθεί τελική απόφαση για την ματαίωση ή όχι της επιχείρησης». Κουτσαύτης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 34.

182. «...συζητούσε με μια χούφτα κατσαπλιάδες που βαρύνονταν με εγκλήματα και σύμπραξη με τους Γερμανούς». *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, Σπύρος Φατούρος, σ. 1040.

Την ευθύνη τώρα των διαπραγματεύσεων την είχαν αποκλειστικά οι δυο συναρχηγοί και μόνο συμβουλευτικό και δευτερεύοντα ρόλο έπαιζε η ντόπια ηγεσία.[183] Η βάση των συνομιλιών διαμορφωνόταν από τους όρους της *Συμφωνίας της Πλάκας* της 29/2/1944 μεταξύ ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ. Σύμφωνα με αυτή η Λευκάδα υπαγόταν στη σφαίρα της αποκλειστικής δικαιοδοσίας του ΕΛΑΣ και αν υπήρχαν τμήματα του ΕΔΕΣ έπρεπε να αποχωρήσουν. Ο Φουρτούνας απαιτούσε τον *πλήρη αφοπλισμό* των οπλαρχηγών *μη αναγνωρίζοντας αυτούς σαν οργανικό τμήμα του ΕΔΕΣ αλλά σαν συνεργάτες των Γερμανών.*[184] Ο Γεράσιμος Δ. Σταματέλος ή Αργανιάς, έδωσε τις ουσιαστικές διαστάσεις του εγχειρήματος Φουρτούνα, χωρίς τις *ad infinitum* διελκυστίνδες για την μεταφυσική αυτού:

> «Το χειρότερο κατά τη γνώμη μου, είναι η επέμβαση του ΕΛΑΣ τον Ιούνη 1944 *για να* εξαφανίσει κάθε αντιΕΑΜική οργάνωση στο νησί...».[185]

Οι όροι του Φουρτούνα δεν γίνονται δεκτοί και οι οπλαρχηγοί ενισχυόμενοι με πολεμικό υλικό από τους αντίστοιχους οπλαρχηγούς της Κεφαλονιάς, ΠΟΚ, και τις δεδομένες υποσχέσεις των Γερμανών για βοήθεια πεπεισμένοι έτσι για την υπερίσχυσή τους εκστρατεύουν επιθετικά ενάντια στις θέσεις των συνασπισμένων ΕΑΜιτών, του λαϊκού στρατοπέδου του Αγίου Δονάτου.

Η Γερμανική παρέμβαση που αποτελεί και το πλέον αμφιλεγόμενο σημείο της σχετικά ογκώδους ιστοριογραφίας, το επίκεντρο της επιχείρησης Φουρτούνα, η δαιμονοποίηση των δύο κορυφαίων πρωταγωνιστών Κόρακα και Φουρτούνα, από όλους τους εμπλεκόμενους, όπως προκύπτει

183. Εκτός από μερικές συναθροίσεις που δεν μετείχε ο Αλεξόπουλος, όπως αυτή στο Πινακοχώρι, και αυτή στο Άι Δονάτο, στην τελευταία ο Κόρακας ήτανε παρόν, που δεν πάρθηκαν αποφάσεις εκτός από ρητορικές αψιμαχίες, η συνεισφορά της ντόπιας ηγεσίας ήτανε εντελώς ασήμαντη. Ο Κουτσαύτης σημειώνει: «Το θέμα [επιχείρηση] έμεινε εκκρεμές και όλη η ευθύνη περνούσε στα χέρια του καθοδηγητή και του αρχηγείου του ΕΛΑΣ που ήρθε». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 34β.

184. Βλέπε μεταξύ των άλλων και την αφήγηση του Κουτσουβέλη που ήτανε αυτόπτης μάρτυρας. Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 18. «Αυτό ζήτησαν ο Κόρακας και ο Φουρτούνας. Την παράδοση του οπλισμού, όπως και γενικότερα είχε αποφασισθεί στη Συμφωνία της Πλάκας». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 391.

185. Γεράσιμος Δ. Σταματέλος ή Αργανιάς, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 6.

από Αγγλικές Αρχειακές πηγές των Υπηρεσιών Αντικατασκοπίας και των Γερμανικών Στρατιωτικών Αρχείων της OKW, OKH και της FHN,[186] αποτελούσε μέρος ενός ευρύτερου Γερμανικού σχεδιασμού, για την προάσπιση της περιοχής από αναμενόμενη συμμαχική απόβαση.

Η ιδέα της απόβασης στην περιοχή της Α. Μεσογείου είχε καλλιεργηθεί από τις Αγγλικές Υπηρεσίες Αντικατασκοπίας από τις αρχές του 1944, έχοντας οι τελευταίες πάρει την έγκριση από τους τρεις συμμάχους στην συνδιάσκεψη της Τεχεράνης του 1943. Ο στρατηγικός στόχος του σχεδίου αυτού γνωστού με το όνομα *Zeppelin* απέβλεπε στην παραπλάνηση της OKW ότι επέκειτο συμμαχική απόβαση στις Δυτικές ακτές της Ελλάδας και στο Αιγαίο για προώθηση στο μαλακό του Άξονα στην Βαλκανική. Ταυτόχρονα ενισχύοντο οι Παρτιζάνοι του Τίτο. Όλες αυτές οι κινήσεις είχαν σαν απώτερο σκοπό να αποτρέψουν την μετακίνηση μεγάλων Γερμανικών μονάδων στη Δυτική Ευρώπη, Γαλλία, όπου προετοιμάζετο η επιχείρηση *Overlord.* Και επιπλέον να ενισχυθούν περαιτέρω οι Γερμανικές φρουρές της Βαλκανικής με μετακίνηση μεραρχιών από την Δυτική Ευρώπη.

Μια έκθεση της OKW στον στρατάρχη von Weichs, Ανώτατο Στρατιωτικό Διοικητή Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης από την 1 Ιανουαρίου, 1944, τον πληροφορούσε ότι τα Βαλκάνια θα ήτανε ο πιθανότερος στόχος για την επόμενη συμμαχική ενέργεια στην Ευρώπη. Η FHN στις 5 Ιανουαρίου 1944 υπογράμμιζε ότι έπρεπε να ενισχυθεί το Νότιο – Ανατολικό μέτωπο για το ενδεχόμενο συμμαχικής επίθεσης.[187]

186. Τα αρχικά αυτά υποδηλώνουν όχι μόνο τις ανώτατες στρατιωτικές ηγεσίες των Γερμανικών ένοπλων δυνάμεων αλλά και των υπηρεσιών στρατιωτικής αντικατασκοπίας που αυτές είχαν δημιουργήσει για τις ανάγκες του πολέμου.

Η *OKW* είναι τα αρχικά της Oberkommando der Wehrmach της Ανώτατης Διοίκησης των Γερμανικών Ένοπλων δυνάμεων υπό τον στρατάρχη Wilhelm Keitel. Η επιχειρησιακή διοίκηση η Wehmachtfuhrungsstab εξαρτάτο για πληροφορίες για τους Δυτικούς από Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση την *OKH.* Η τελική αρμόδια υπηρεσία για την εκτίμηση και αξιολόγηση των πληροφοριών (intelligence) ήτανε η *Fremde Heere West FHW. Michael Howard, British Intelligence in the Second World War,* Strategic Deception, vol. 5 in the *History of the Second World War.* London, Hmso, 1990, σ. 45.

187. *Ibid,* σ. 142. CAB 146/47 σ. 18-21. Το αρχηγείο των Αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής, τμήμα αντικατασκοπείας, σε έγγραφό του στους Joint Chiefs of Staff στην Washington από 11 Γενάρη 1944, έγραφε για τις μετακινήσεις Γερμανικών στρατιωτικών μονάδων στις Δυτικές ακτές της Ελλάδας Ήπειρο - Ακαρνανία: «It is now

Το ίδιο επαναλαμβανόταν, τη φορά αυτή για τις φρουρές των νησιών του Αιγαίου σε μια νέα εκτίμηση των συμμαχικών προθέσεων. Στις 27 Ιανουαρίου η Γερμανική στρατιωτική διοίκηση Ελλάδας, διέταξε άμεση «επαγρύπνηση» στις στρατιωτικές φρουρές ολοκλήρου της χώρας. Δυο μήνες αργότερα ο αντιστράτηγος Alfred Jodl, επιχειρησιακός υπεύθυνος της Wehrmachtfuhrungsstab, θεωρούσε:

> '...did not discount the possibility of an allied attack on Greece and considered the strategic problems which the Germans would face if the allies did succeed in establishing themselves *along a line from Corfu to Olympia*'.[188]

Νέες εκθέσεις της FHN στις 12 του Απρίλη και στις 27 του ίδιου μήνα, 1944, με βεβαιότητα αναφέρονταν ότι συμμαχικές επιχειρήσεις περιορισμένης κλίμακας στις ακτές της Αλβανίας και της Δυτικής Ελλάδας θεωρούντο αρκετά πιθανές. Στο ίδιο πνεύμα, αλλά με ιδιαίτερη πειστικότητα, ο στρατηγός Warlimont της Wehrmachtfuhrungsstab στις 5 Μαΐου 1944, παρατηρούσε ότι λόγω του αυξανόμενου Σοβιετικού ενδιαφέροντος για την Βαλκανική, οι ραγδαίες Σοβιετικές προελάσεις, οι σύμμαχοι Αγγλο-Αμερικάνοι, θα περιόριζαν το εύρος των αποβάσεών τους στην περιοχή και θα εγκαθιστούσαν προγεφυρώματα στα νοτιότερα σημεία της χερσονήσου.

Ο Στρατηγός Warlimont και η υπηρεσία του προσδιόριζαν τώρα και τις επίμαχες περιοχές υψίστου κινδύνου στην Βαλκανική πρόσφορες για συμμαχικές αποβάσεις. Η Ελλάδα, δυτικές ακτές, η Αλβανία γενικότερα και ονομαστικά τα *Ιόνια νησιά* θεωρούνταν σαν οι πιθανότεροι τόποι για τις αναμενόμενες συμμαχικές επιχειρήσεις.[189]

possible to get a clearer idea of the regrouping of forces on the West coast of Greece after the departure of the Mountain Division. HQ 104 Jaeger Division has moved from Agrinion to Ioannina. The allotment of divisions to corps, however, and the corps areas *on the west coast are not clear*».

Report by ME GHQ Middle East to the Joint Chiefs of Staff of January 11, 1944. NND 740112, OPD 350.05 Balkans. National Archives of the United States, Records of the War Department, General and Special Staffs.

188. *Ibid*, CAB 146/55 σ. 1, 29.

189. Imperial War Museum, AL 1828/2, Appreciation of Allied Landing Operations against the Balkans, 5 May 1944.

Σύμφωνα με τις ίδιες Γερμανικές υπηρεσίες και τον στρατηγό Warlimont επιπλέον οι σύμμαχοι για να περιορίσουν τις απώλειές τους θα «ενεθάρρυναν» και θα ενίσχυαν περισσότερο τους αντάρτες. Στόχος τους η αξιοποίηση των τελευταίων για την εξασθένιση των Γερμανικών φρουρών και την προετοιμασία πιθανών τόπων συμμαχικών καταδρομών – αποβιβάσεων.[190]

Ο ίδιος ο Fuhrer σε ειδική σύσκεψη με τους αρχηγούς των ναυτικών επιτελείων μεταξύ 4 και 6 Μαΐου 1944,[191] υπό το κράτος των έντεχνα διοχετευόμενων πληροφοριών της Βρετανικής αντικατασκοπείας, για την ύπαρξη μεγάλου αριθμού Βρετανικών μεραρχιών με πλήρη μάχιμη σύνθεση , στην Αίγυπτο και Λιβύη, έκρινε ότι η συγκέντρωση του στρατού αυτού ήτανε προοίμιο Αγγλικής επίθεσης στη Ρόδο, Κρήτη και Πελοπόννησο. Αυτό όμως δεν προκαλούσε ιδιαίτερες ανησυχίες στην Ανώτατη Γερμανική στρατιωτική Διοίκηση. Ο στρατηγός Warlimont σε έκθεσή του εξέφραζε την άποψη ότι οι υπάρχουσες δυνάμεις στη διάθεση του στρατάρχη von Weichs με 2½ ακόμα Μεραρχίες που θα μπορούσε να τον ενισχύσει η OKW θα απέτρεπαν οποιαδήποτε συμμαχική ενέργεια.

Κάτω από τα δεδομένα αυτά, ο Warlimont, συμπερασματικά κατέληγε ότι οι σύμμαχοι το καλλίτερο που θα μπορούσαν να πετύχουνε, και αυτό ίσως επιχειρούσανε, θα ήτανε η κατάληψη μεμονωμένων νησιών στο *Ιόνιο*.[192] Και αυτό σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες δραστηριότητες των Παρτιζάνων του Τίτο, και του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, στα πλαίσια αυτής της Γερμανικής στρατηγικής. Οι δύο αυτές κυρίαρχες αντιστασιακές δυνάμεις στην Βαλκανική απασχολούσαν, είχαν καθηλωμένες, πλέον των 12 Γερμανικών μεραρχιών στον ευρύτερο νοτιοανατολικό χώρο της Ευρώπης. Συγκεκριμένα για τη Λευκάδα στο πνεύμα αυτών των αμυντικών μέτρων η Ανώτατη Γερμανική Διοίκηση Ελλάδας προέβλεπε τη θωράκιση του νησιού με ναρκοπέδια για την αποφυγή συμμαχικών αποβάσεων.

190. Ο Στρατάρχης von Weichs, Ανώτατος Διοικητής των Γερμανικών δυνάμεων στην Νότιο Ανατολική Ευρώπη έδινε την κύρια έμφαση στις δραστηριότητες των αντάρτικων ομάδων στην Βαλκανική: «His main concern thus remained the activities of the Partisans in Yugoslavia…». *British Intelligence in the Second World War*, vol.5, σ. 154.

191. *Ibid*, σ. 148, CAB 146/51 σ. 11.

192. *Ibid*, σ. 147.

"Chef des Generalstabes
Heeresgruppe E

Saloniki

Auf Befehl des Herrn Oberbefehl'shaber von 29.5.44 ist auch die Verminung der Ins el Lefkas zu verstarken. Ich melde dazu folgendes:

Die Ins el Lefkas wird im Falle eines Angriffs vollig von deutschen Truppen geraumt. Gen. Kdo. Beabsichtigte daher bei Besserung der Minanlage:

a) Verstartung und Erweiterung der bereits bestehenden Minenfelder im Raume Lefkas – Stadt.
b) Sprengungen der Kustenstrasse Ost und West an wei(;)ren Stellen.
c) Vermirung der Lefkas gegemuberlie genden Festland – Westkuste.

Von einer Vermirung der Ins el an anderen Stellen verspricht seich Gen. Kdo. nichts, da."[193]

Η συμμαχία Γερμανών – οπλαρχηγών και η κοινή στρατιωτική σύμπραξη που αυτή συνεπαγόταν, από Γερμανικής *πλευράς δεν οφειλόταν*, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα δεδομένα, στον έκδηλο αντικομουνισμό του στρατού κατοχής ή στην δεδηλωμένη εύνοια-ανοχή στους αποκαλούμενους εθνικιστές. Οι κοινές εκστρατείες των Γερμανικών φρουρών Ζαβέρδας – Βόνιτσας και των οπλαρχηγών Νυδριού ενάντια στο ΕΑΜ Λευκάδας, απέβλεπαν στην *ματαίωση* εγκατάστασης στην Λευκάδα ενός προγεφυρώματος ισχυρών ανταρτικών δυνάμεων που θα προλείανε το έδαφος για μια συμμαχική επιχείρηση.

Έτσι, οι οπλαρχηγοί και οι Ξερομερίτικες συμμορίες των Βεραίων και του Γιάννη Γουρούνα [Μπουρδάρα], γίνονται το προπύργιο των Γερμανικών στρατηγικών προοπτικών στη Λευκάδα, ενάντια στα συμμαχικά και Ελληνικά εθνικά συμφέροντα.

Εύπιστοι και αφελείς, έχοντας πιστέψει ότι προασπίζονται, «τα εθνικά ιδεώδη και τα ελληνικά ιδανικά», γίνονται κατευθυνόμενα όργανα της κατάλληλα διοχετευμένης Γερμανικής προπαγάνδας, ότι μάχονται μαζί με τους Γερμανούς, με την έγκριση των Άγγλων, όπως τους άφηναν να πι-

193. Γερμανικά Αρχεία RH24 – 22/11 Anl. 1008 1 Anl. 1024. Gen. Kdo. XXII (Geb.) A. K. Ia. 18.6.44, 1430.

στεύουν, που αυτοί με την υστερόβουλη κουτοπόνηρη χωριάτικη σκέψη τους το αποδέχοντο, ενάντια στο διεθνή κομμουνισμό. Αυτό ενισχύεται και από μια έκθεση του ΓραφείουΣτρατηγικών Υπηρεσιών (OSS) των ΗΠΑ που από τον Νοέμβρη 1943 έγραψε: «In order to mix up the allies and lead them on false trails, the Naris are signing up Greek and Yugoslavian politicians to operate in the Balkans. One result of this scheme is that, in September, Greek Guerilla forces, which were under the domination of the Reich (όπως ο Βέρης) received supplies from theBritish».

Με την άρνησή τους να παραδώσουν τον οπλισμό τους, όπως το στρατηγείο του Άγιου Δονάτου, *sine qua non*, αμείλικτα πλέον απαιτούσε, το οποίο τώρα ενεργούσε και υπό το κράτος ενός πρωτοφανούς σε δυναμισμό και έκταση λαϊκού αναβρασμού που εκμηδένιζε κάθε άλλη επιλογή εκτός από την τελική απόκρυψη του άγους της τρομοκρατίας, οι Κόρακας – Φουρτούνας, την 17 Ιουνίου 1944, εκδίδουν τη διαταγή για επίθεση, ενάντια στους στρατοπεδευμένους οπλαρχηγούς, τις αποκαλούμενες ομάδες των «κατσαπλιάδων» που αποτελούσαν τη δύναμή τους.

Οι παντοειδείς σχηματισμοί του εκστρατευτικού σώματος των νέων ντόπιων εθελοντών από τη Λευκαδίτικη ύπαιθρο, των έφεδρων του ΕΛΑΣ από την πόλη της Άγιας Μαύρας, των νέων ριζοσπαστών Επονιτών της Κεφαλονιάς, των λιγοστών Ιθακήσιων από την ελεύθερη Βόρεια Ιθάκη, συνεπικουρούμενοι από τη διμοιρία του μόνιμου ΕΛΑΣ Ακαρνανίας, όπως οι λαϊκές στρατιές της Γαλλικής επανάστασης με επαναστατικό ζήλο και αυτοθυσία ξεχύνονται στην κακοτράχαλη ορεινή περιοχή της Εγκλουβής. Η περιγραφή που ακολουθεί, νομίζω, είναι ενδεικτική του ενθουσιασμού και της πίστης στον αγώνα τους της «νεαράς» αυτής στρατιάς:

> «Συγκεντρωθήκαμε στα αλώνια της Εγκλουβής και αφού χωριστήκαμε σε 14-15 διμοιρίες των 32[194] ανδρών, ο Φουρτούνας μας έβγαλε ένα πύρινο λόγο, 'αύριο και μετά τη μάχη θέλω να σφίξω σε έναν έναν το χέρι από εσάς'. ... Η διμοιρία μου αποτελούντο από 32 άνδρες και

194. Οι αριθμοί που παραθέτει ο Θιακός επαναστάτης αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές στον αριθμό της στρατιάς Φουρτούνα – Κόρακα. Τετρακόσιοι εθελοντές και οι περίπου 40-50 Κεφαλλονίτες και οι λίγοι Θιακοί. Γιώργος Κουτσαβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 19. Ο Φώτης Λογοθέτης δίνει τον αριθμό 400 συν τους 50 Κεφαλλονίτες. *Ιστορία της Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος Λευκάδα, Μαρτυρίες, Φώτης Λογοθέτης, σ. 1035.

μαζί μας ήταν η *Τζαβέλαινα.*[195] Την νύχτα αναχωρήσαμε με κατεύθυνση προς Άγιο Ηλία, μέρη άγνωστα σ' εμάς, βράχια που αλλού πάταγες και αλλού βρισκόσουν, εμέ μου είχαν δώσει ένα οπλοπολυβόλο...

Η επίθεσης είχε αρχίσει με 'αέρα'. Τρέχαμε χωρίς να μας φοβίζει τίποτα σε έναν κατηφορικό κάμπο. *Είδα και τον Φουρτούνα στο άλογό του και σε άλλο άλογο τον σαλπιγκτή, ο οποίος σάλπιζε 'προχωρείτε προχωρείτε' από τις σπάνιες στιγμές της ζωής μου. Η επίθεσης κράτησε έως το χωριό Αη Λιός το οποίο καταλάβαμε».*[196]

Οι οπλαρχηγοί και εγκληματικές «παρέες» είχαν κατατροπωθεί: «...τώρα κάμανε την επίθεση [έλεγε ο Αλεξόπουλος στον Κουτσαύτη που τον είχε *εκτάκτως* επισκεφθεί], και τους *πήρανε ξελάκου».*[197]

Σύμφωνα με τον Κουτσαύτη την ίδια ώρα έφθασε ένα σημείωμα από τον Φουρτούνα «που έγραφε επί λέξει» «Αυτήν την στιγμή εισέρχομαι εις τον Άγιο Ηλίαν – *Πυρπολώ».*[198] Η έκφραση αυτή, μάλλον απηχούσε την αγέρωχη επαναστατική ορμή του Φουρτούνα, γαλβανισμένη από την νίκη και το αποθηκευμένο μίσος για τα «πάθη» της Λευκαδίτικης υπαίθρου από τους εγκληματίες της περιοχής, παρά τις πραγματικές του διαθέσεις ή και αυτές των συνειδητών νεαρών επαναστατών της στρατιάς του.

Αυτόπτες μάρτυρες πιστοποιούν ότι πράγματι, και αυτό ήτανε και φυσικό και δικαιολογημένο, κάτω από τις συνθήκες, «έκαψαν» σπίτια[199] αλ-

195. Μια ηρωική μορφή της εποχής που αναδεικνύεται μέσα από τις τάξεις της εθνικοαπελευθερωτικής αντίστασης όπως και ο Πάνος Γιαννούλης, που τότε είχε αποκτήσει φήμη ανάλογη με τις γυναίκες του Σουλίου το 1821.

196. Πράγματι αναδίνει η περιγραφή αυτή, τον ενθουσιασμό και την πίστη στο όραμα ενός νέου κόσμου, και εξηγεί την κτηνώδη συμπεριφορά των εγκληματιών της περιοχής αμέσως μετά στα νέα αυτά παιδιά.

197. Μια ακριβέστατη ως προς την ουσία της και συνάμα θαυμάσια Λευκαδίτικη έκφραση του ντόπιου αγρότη. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κουτσαύτης είχε φθάσει στο αρχηγείο στον Άγιο Δονάτο, «για συνάντηση με τον καθοδηγητή και το Αρχηγείο *να θέσει πιο ριζικά το θέμα της ματαίωσης της επιχείρησης».* Μια προσπάθεια που τώρα φαίνεται το λιγότερο άκαιρη αν όχι επικίνδυνη και στην άγνοιά της των πραγματικών δεδομένων. Και ο Κουτσαύτης με τον πυρετό της αγωνίας για την επιχείρηση που δεν πίστευε δεν εδίστασε να εγκαλέσει, και την στιγμή εκείνη, τον Αλεξόπουλο με εικόνες Αρμαγεδώνα: «Εσκέφτηκες τι έκαμες; Θα είναι καταστροφή, όπως σου είπα και άλλες φορές». Κουτσαύτης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 35. Υπογράμμιση δική μου.

198. *Ibid.*

199. Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα,* σ. 10.

λά όμως σαν μεμονωμένα περιστατικά. Ο Στέφανος Γράψας αναφέρεται σε μια περίπτωση χαρακτηριστική της περιόδου και του κλίματος, στον Άγιο Πέτρο για διαταγή-εντολή στο Θωμά Ζάνια Διμοιρίτη του λόχου Κατσικογιάννη από τον τελευταίο: «...θα κατεβήται από Αγ. Πέτρο και θα κάψετε δυο-τρία σπίτια».[200]

> «Στο άκουσμα της εντολής αυτής παραξενεύτηκα και αντέδρασα. Είπα ότι δεν είναι σωστά αυτά ούτε ο αγώνας εξυπηρετήται από κάψιμο σπιτιών φτωχών ανθρώπων και θα είναι μεγάλες οι συνέπειες γιατί στην Λευκάδα δεν ξανάγιναν τέτοιες ενέργειες. Ο Κατσικογιάννης προβληματίστηκε αλλά είπε ότι είναι απόφαση και διαταγή της *Διοικήσεως* (;) και δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά».[201]

Στο στρατόπεδο του Άγιου Δονάτου πριν την εξόρμηση εκτελέστηκαν δύο άτομα από Βαυκερή και Αλέξανδρο με συνοπτικές διαδικασίες και απόφαση του συντεταγμένου στρατηγείου. Με την είσοδο του τμήματος στον Άγιο Ηλία παρά την μαξιμαλιστική διακήρυξη του Φουρτούνα λιγό-

200. Γράψας, *Γεγονότα Κατοχής*, σ. 5. Ο Κουτσαύτης που χρησιμοποιεί τις γραπτές μαρτυρίες του Γράψα, γράφει ότι η απόφαση ήταν του Κατσικογιάννη και όχι της Διοίκησης όπως αναφέρει ο Γράψας. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 407. Ο ίδιος γράφει ότι καήκανε *δύο* σπίτια: «άλλα ήταν σπίτια σεσημασμένων συνεργατών του κατακτητή και ανθρώπων που είχαν οργιάσει σε βάρος των αγωνιστών και που είχαν βάλει και δολοφονήσει τον Σπύρο Βλασσόπουλο τη Δευτέρα του Πάσχα». *Ibid.*

Η κ. Μαραγκού από τον Άγιο Πέτρο με τη γνωστή ιστορική αντικειμενικότητά της επιβεβαιώνει τις ως άνω πληροφορίες και επεξηγεί: «Το τμήμα Ζάνια ακολούθησε το δρόμο από Εγκλουβή, Χορτάτα, Κομηλιό, Δράγανο, Αθάνι και κατέβηκε στον Άγιο Πέτρο. Εκεί έβαλαν φωτιά στο σπίτι του Χαράλαμπου Κατηφόρη, που όταν αυτός βγήκε στην αυλή να τους αντικρύσει τον εσκότωσαν. [Ο Κατηφόρης αυτός κατά την ίδια συγγραφέα ήτανε υπαίτιος για τη δολοφονία του Βλασσόπουλου: «Κατά τον Δρακονταειδή, προηγήθηκε κάποια έντονη πολιτική συζήτηση του Βλασσόπουλου με τον εμπαθή Χαράλαμπο Κατηφόρη – Θοδωρέλο στο καφενείο Λογοθέτη. Αναπτύχθηκε μίσος μεταξύ των δύο οικογενειών. Έτσι, οργάνωσαν οι δεξιοί τη δολοφονία του Σπύρου]. Επροχώρησαν διά της αγοράς πυροβολώντας προς εκφοβισμόν των εκεί Εδεσιτών. Ενός ξέφυγε η σφαίρα, εξοστρακίστηκε στο κεντρικό σκαλί του σπιτιού Σπύρου Μαραγκού – Κούρου... κι εφόνευσε το παιδί του που είχε βγει στο μπαλκόνι για να δει τι γίνεται. Απ' εκεί, πέρασαν από το σπίτι Δημήτρη Ρομποτή Νομήτρου, έβαλαν φωτιά και έκαψαν και τη γυναίκα του που είχε μπει εν τω μεταξύ μέσα για να σωθεί από σφαίρα». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 234, 294.

201. Γράψας, *Γεγονότα Κατοχής*, σ. 10.

τερα μόνο από 4 σπίτια καήκανε.[202] Έγινε μια εκτέλεση και δυο άλλες αποτρόπαιες και ζωώδεις δολοφονίες για προσωπικούς λόγους από «ανοργάνωτους» όπως και ο Νίκος Θερμός και ο Κακαβούλης γράφουν:

> «Στον ΑηΛιό έγιναν τα [Θερμός] εξής: Τα περιστατικά έγιναν με πρωτοβουλία ορισμένων απείθαρχων εφεδρικών οπλοφόρων... Τα σπίτια που καήκανε δεν είτανε 9. Είναι ψέμμα ότι ζωντανή πέταξαν στην πυρκαϊά τη γυναίκα του Γ. Σολδάτου. Η αλήθεια είναι ότι σκοτώθηκε μέσα στο σπίτι από ανεύθυνο πρόσωπο και ύστερα άλλος έβαλε φωτιά που δεν ήξερε ότι ήταν σκοτωμένη μέσα η γυναίκα».[203]

Και οι δυο προαναφερθέντες, με συναίσθηση των γεγονότων και της ιστορικής ευθύνης δεν διστάζουν να αναφερθούν με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, στις κτηνωδίες που αμαύρωσαν, έστω και περιορισμένες, και από συντοπίτες των Αη Λιότες, την θριαμβευτική απελευθέρωση του χωριού από τον βραχνά των κατσαπλιάδων.

Αναφέρεται ο Θερμός στην δολοφονία ενός μικρού κοριτσιού, του οποίου ο πατέρας και ο αδελφός «που ήταν Ιταλοντυμένος» και οι οποίοι είχαν δολοφονηθεί από άγνωστους, βλέπε υποσ. 15, από άτομο που το «γνώρισε».

Το ειδεχθέστατο πράγματι αυτό έγκλημα, καταδικάστηκε από όλους, κύρια το αρχηγείο Φουρτούνα – Κόρακα και από τους εθελοντές των τμημάτων.[204] Τα δε δύο άλλα εγκλήματα, της ανάπηρης κόρης του Αγ. Σολδάτου ή Φλώρου της Κονδύλως και του Χρ. Σολδάτου διαπράχθηκαν από συγχωριανούς τους που ούτε στο εκστρατευτικό σώμα ανήκαν ούτε στο ΕΑΜ ήτανε εντεταγμένοι.

Τα σπίτια που καήκανε, τα κάψανε επιλεκτικά και ήτανε αυτά της φάρας των Καραγιανναίων και μόνο.[205] Όπως επανειλημμένα έχει αναφερ-

202. Αυτό συμπεραίνεται από όλες τις υπάρχουσες πηγές.

203. Νίκος Θερμός Ζούρας, *Για Μάχη Φουρτούνα Αη Λια*, σ. 1.

204. «Το έγκλημα αυτό, γράφει ο Νίκος Θερμός, καταδικάστηκε από όλους, όπως και τα άλλα τα κατακρίνουμε». *Ibid.*

205. «Εκεί, οι Ελασίτες έκαψαν το σπίτι των Καραγιάννηδων και εφόνευσαν και τους μαστόρους που επισκεύαζαν τη σκεπή του σπιτιού. Αυτά έγιναν καθ' υπόδειξη του Γεράσιμου Θερμού προς Φουρτούνα. Ο Θερμός ήταν δάσκαλος από την Εγκλουβή...» Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 294. Ο Κουτσαύτης, με βάση τη διήγηση του παπά Γεράσιμου Αρβανίτη γράφει: «Στον Άγιο Ηλία κάψανε τα σπίτια

θεί[206] οι Καραγιανναίοι είχαν διαδραματίσει ένα ιδιαίτερο μισητό ρόλο κατατρομοκράτησης της περιοχής μαζί με τους υπόλοιπους Αχειμαστέους και Μπουρδαραίους.

Μετά τη θριαμβευτική είσοδο στον Αη Λιο και την πανηγυρική ατμόσφαιρα λύτρωσις, αλλά και λυτρωτικής αγωνίας που διαχέεται σ' όλη την περιοχή αλλά και στην πόλη,[207] οι Κόρακας και Φουρτούνας ανακόπτουν, προσωρινά, ως την επόμενη 18 Απριλίου 1944, την τελική επίθεση στις μοναδικές εναπομένουσες θέσεις των οπλαρχηγών στο στρατηγικό ύψωμα Λαϊνάκι. Η καθυστέρηση αυτή παρέχει τη χρονική άνεση στους οπλαρχηγούς να επισπεύσουν την εμπλοκή των Βεραίων και Γερμανών. Βέβαια οι Γερμανικές αρχές όπως έχει ήδη επισημανθεί είχαν προχωρήσει σε σύντονες προετοιμασίες για την προετοιμασία της εκστρατείας της στην Ν. Δ. Λευκάδα ανεξάρτητα από τις πρεσβείες των οπλαρχηγών. Στις 16/6/1944 οι τελευταίοι σημείωναν: «Zusammenstosste Komm.u.nat. Gruppen auf L.»[208]

Στις 18/6/44 η Γερμανική στρατιωτική διοίκηση του XXII Σώματος σημείωνε: "Korpsbereich: auf Lefkas bei Wurnikas starke Komm. Bande durch 11/704 mit Nationalen nach Es geworfen".[209] Η συμμαχία και κοινή δράση Γερμανών – Nationalen ομολογείται και επίσημα επισφραγίζεται.

Οι απεσταλμένοι των συνασπισμένων οπλαρχηγών – κατσαπλιάδων είχαν κινητοποιηθεί πριν την έναρξη των επιχειρήσεων και όταν ακόμα διεξάγοντο προκαταρκτικές διευρυντικές επαφές με τους Καλατζαίους:

των Καραγιανναίων και φόνευσαν έναν πολίτη που αυτή τη στιγμή βρισκόταν στη σκεπή του σπιτιού του, πως κάνει επισκευή. Άκουσα ένα άτακτο ντόπιο που έλεγε του καπετάν Φουρτούνα 'σκότωσέ τον καπετάνιε'. Του έριξαν δυο πυροβολισμούς και τον εφόνευσαν». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 419. Ο Κόρακας δεν αποδέχεται την έκταση των επεισοδίων στον Αη Λιο. Γράφει: «Έκαψαν ένα σπίτι και στις συγκρούσεις χτυπήθηκε και μια γυναίκα. Ό,τι έγινε εκεί ήταν πολεμικά επεισόδια και τίποτ' άλλο». Ως προς το τελευταίο μάλλον ως ευφημισμός μπορεί να εκληφθεί. Το δικαιότερο πρέπει ίσως να θεωρείται αποτέλεσμα της εκδικητικής μανίας των ντόπιων που δεν μπορούσαν να ελεγχθούν. *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος Κόρακας, σ. 1038.

206. Βλέπε σσ. 21, 22, σ. 23, υποσ. 49.

207. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 305. «Κατά τα άλλα, στη πόλη μέσα επικρατούσε σχετική ησυχία αλλά και φόβος και τρόμος κατείχε τους ανθρώπους». *Ibid.*

208. Bundesarchiv – Militararchiv – Freiburg [BA – MA] RH 24-22/11 Anl.r.KTB Ia Nr.2Bd 4 20.5 – 30.6.

209. Γερμανικά Στρατιωτικά Αρχεία, RH24 – 22/20 S353 Nr. 886/44 Gen Kdo. XXII (Geb.) A. K. Ia 18.6.1944.

«Έμαθα, γράφει ο Θεοφάνης Βλασσόπουλος, από τα ενεργητικότερα στελέχη του κινήματος στην περιοχή, πριν από την Επιχείρηση Φουρτούνα επήγαν στους Γερμανούς στη Ζαβέρδα ή Βόνιτσα οι αδελφοί Χαρίτου ή Κουτσούμπα Χαράλαμπος και Σπυρίδων και ο στρατιωτικός αρχηγός του Δήμου Απολλώνιων έφεδρος υπολοχαγός Γεράσιμος Καγγελάρης ή Λάντος».[210]

Η κ. Μαραγκού αποδέχεται τις πληροφορίες του Βλασσόπουλου προσθέτοντας ότι ο Καγγελάρης είχε αποσταλή στη Ζαβέρδα για να επισπεύσει τον ερχομό των Βεραίων, μάλλον παρά των Γερμανών.[211]

Οι Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις που είχαν συγκεντρωθεί στην πόλη της Λευκάδας, φθάνουν στο Βλυχό της 16 Ιουνίου 1944, διά θαλάσσης με βενζινόπλοια.[212] Ταυτόχρονα αποβιβάζονται και οι δυνάμεις των Βεραίων και Μπουρδούβαλη από την Ζαβέρδα με ικανό Γερμανικό εξοπλισμό. Το ηθικό των συμμάχων αναπτερώνεται. Επιβάλλουν γενική υποχρεωτική επιστράτευση στα χωριά[213] που ελέγχουν ισχυροποιούμενοι από τους πάνοπλους και ξεκούραστους Ξηρομερίτες που γαυριούσαν για το αναμενόμενο «πλιάτσικο».

Τα τμήματα Φουρτούνα – Κόρακα με εμπροσθοφυλακή τους ενθουσιώδεις νεαρούς Κεφαλλονίτες, τους λίγους Θιακούς που είχαν ενταχθεί στο λόχο τους και δοκιμασμένους έμπειρους αντάρτες όπως η ηρωική

210. Θεοφάνης Βλασσόπουλος, *Αναμνηστικά*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο.

211. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 295.

212. «Οι Γερμανοί από την πόλη φτάσανε με καΐκια στο Νυτρί και ανενόχλητοι ανεβήκανε από τα Χαραδιάτικα προς τον Αη Ηλία χτυπήσανε αποφασιστικά τα τμήματά μας...». Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 10. Ο παπά Αρβανίτης τον οποίο παραθέτει ο Κουτσαύτης γράφει: «Κατά το πέσιμο του ήλιου προς το εσπέρας βγαίνανε δύο μεγάλα βενζινοκάικα από τη Λευκάδα ανοιχτά προς Ζαβέρδα. Τους είπα: [στους Κόρακα – Φουρτούνα] 'βλέπετε αυτά τα καΐκια;' 'Ναι' μου είπαν. 'Μέσα βρίσκονται Γερμανοί και στρατός και με το σκοτάδι της νύχτας θα αποβιβασθούν...'». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 420. Αφήγηση παπά Αρβανίτη. Ο Κουτσαύτης επιβεβαιώνοντας αυτές τις πληροφορίες γράφει: «Στις 16 Ιουνίου του 1944, κατεβαίνοντας στη Λευκάδα και μάλιστα στη θέση 'Ράχη του Βαλαωρίτη', αντίκρισα δυο βενζίνες γεμάτες Γερμανούς, που μετέβαιναν στο Βλυχό». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 430.

213. *Ibid.* «Οι οπλαρχηγοί... στρατολόγησαν μέσα από τα χωριά τους όλους όσους ηδύνατο να κρατήσουν τουφέκι και ολονυχτίς έφθασαν στη γραμμή μπροστά από τα φυλάκια τα δικά μας χωρίς να γίνουν αντιληπτοί».

Τζαβέλαινα, εφορμούν τα ξημερώματα της 17 Ιουνίου 1944, για την τελική αναμέτρηση.[214] Οι ντόπιοι κατσαπλιάδες και οι Ξερομερίτες συνεργάτες τους που πατροπαράδοτα διακρίνοντο για την πρωτόγονη αγριότητά τους και βαρβαρισμό τους[215] με ένα στρατηγικό σχεδιασμό, όχι ίσως χωρίς την συμβουλή των Γερμανών, που ήδη είχαν αναπτυχθεί στα μετόπισθεν, είχαν διεισδύσει στα πρανή του υψώματος Λαϊνάκι. Εκεί ανατεταγμένοι σε ενέδρα πίσω από τις λιθιές των αμπελιών και την πυκνή άγρια βλάστηση[216] αιφνιδίασαν τους επιτιθέμενους[217] και σε μια συμπλοκή εκ του συστάδην, σε μέρη σ' αυτούς γνωστά, κατάσφαξαν, με το όπλο της περιοχής, αμφίστομα μαχαίρια, κάμες, στην τοπική διάλεκτο, πλήθος από νεαρούς Κεφαλλονίτες και μερικούς από τους ολιγάριθμους Θιακούς:

214. Η Τζαβέλαινα υπήρξε από τις πρώτες απώλειες στη μάχη του Λαϊνακίου. Ο Κουτσουβέλης που συμπολεμούσε μαζί της στην ίδια διμοιρία γράφει: «... η Τζαβέλαινα είχε φάει μια χειροβομβίδα ιταλική στο πρόσωπο και καταματωμένη μου έλεγε να της πάρω το όπλο και να την αποτελειώσω». Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 19. Και ο Θ. Γουρζής που τον αναφέρει ο Κουτσαύτης προσθέτει ότι στην υποχώρησή του «βγήκε τραυματισμένη τη Τζαβέλαινα. Ένας αντάρτης τη βοήθησε να ξεφύγει από τον κλοιό των Γερμανών και των ΕΔΕΣιτών». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 423, υποσ. 54. Αφήγηση στον Κουτσαύτη του Θ. Γουρζή.

215. «Αξίζει εδώ να σημειωθεί, γράφει η κ. Μαραγκού, ποιοι ήσαν και ποιοι αποτελούσαν την ομάδα του εθνικόφρονος Πάνου Βέρη, που ήρχοντο πλέον τακτικά από την Ακαρνανία και εσκόρπιζαν τον τρόμο και την απάνθρωπο καταπίεση [στην πόλη της Λευκάδας] με τη φανερή υποστήριξη των Γερμανών. Ήσαν όλοι τους κατάδικοι των Ελληνικών δικαστηρίων, άλλοι βαρυποινίτες και άλλοι ισοβίτες, που βγήκαν και αυτοί από τις φυλακές μετά την κατάρρευση των Ιταλών, όπως συνέβηκε και στις φυλακές Λευκάδας. Πρόσωπα που έδειχναν το ψυχικό τους περιεχόμενο και με μια έκφραση εγκληματική τέτοια που η οποιαδήποτε περιγραφή ωχριά. Οπλισμένοι σαν αστακοί, φυσικλίκια στη μέση, χειροβομβίδες κρεμασμένες στο πλάι, γκράδες στην πίσω πλευρά, το μεγάλο όπλο στον ώμο, έβγαιναν από τους βενζίνες που έρχονταν από τη Ζαβέρδα και ακάθεκτοι γέμιζαν τους δρόμους και τα στενά δρομάκια της πόλης, δημιουργώντας ατμόσφαιρα φόβου και τρόμου». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 268.

216. *Ibid.*, σ. 296.

217. Ο Κουτσουβέλης αναφέρει για την ενέδρα, τους έστησαν «καρτέρι» κατά τον παπά Αρβανίτη, και περαιτέρω ο ίδιος ο Κουτσουβέλης υπογραμμίζει ότι είχε την αίσθηση ότι τους περικύκλωσαν στο «βουναλάκι που το έλεγαν Λαϊνάκι», το βράδυ. Και ότι το πρωί τους χτύπησαν πριν αυτοί αναπτυχθούν για την επίθεση. «Πριν καλά καλά ξημερώσει μας έβαλαν κυκλικά, είμαστε περικυκλωμένοι. Φωνάζοντας μας έριχναν χειροβομβίδες...». Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 19.

«Σε κάποια στιγμή και ενώ τα Γερμανικά μυδράλια χτυπούσαν προς το τάγμα, 4-5 αντίθετοι Λευκάδιοι με τα μαχαίρια στα χέρια τους έσφαξαν σαν αρνιά».[218]

Ένας άλλος αυτόπτης μάρτυρας τον οποίο χρησιμοποιούν εκτεταμένα και η κ. Μαραγκού και ο Κουτσαύτης, αποκαλεί τη σφαγή αυτή των Κεφαλλονιτών «μακελειό».[219]

Η ανατολή της καινούργιας μέρας, Κυριακής 18 Απρίλη 1944, φάνηκε ότι θα μετέβαλε έστω και πρόσκαιρα, την ευνοϊκή μέχρι τότε για τους οπλαρχηγούς εξέλιξη της σύγκρουσης. Το δεύτερο κύμα των επιτιθέμενων από δοκιμασμένους αντάρτες του μόνιμου ΕΛΑΣ και Λευκαδίτες, ανατρέπει τα προωθημένα τμήματα των οπλαρχηγών που τώρα συμπτύσσονται στο χωριό Άλατρο. Η μάχη όμως σ' όλη της την έκταση είχε ήδη κριθεί. Η Γερμανική διλοχία από τα Χαραδιάτικα που είχε προωθηθεί με τον βαρύ οπλισμό της, καθηλώνει τους επιτιθέμενους με καταιγιστικά πυρά, ανακόπτει την προέλασή τους και τους εξαναγκάζουν σε άτακτη οπισθοχώρηση.

218. *Ibid.* «Σκοτώθηκε ο αξιωματικός Αλεξανδράτος και *εσφάγησαν με μαχαίρι* πολλοί Κεφαλλονίτες...». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 296. Υπογράμμιση δική μου. Ο Αντισυνταγματάρχης Μαραγκός, Δ/τής του 25ου, κατ' ευφημισμό Συντάγματος του ΕΔΕΣ, που μετά την οικειοθελή αποχώρηση των Γερμανών από τη Λευκάδα την 12 Σεπτέμβρη 1944, ανέλαβε *ipso facto* την στρατιωτική Δ/ση της νήσου σε έκθεσή του στον Ζέρβα, αφού θεωρεί ότι οι οπλαρχηγοί ανήκαν στις εθνικές δυνάμεις των «ημετέρων» αναφέρεται στην «γενναιότητα» των «ημετέρων ανταρτών» ήτοι των δοσίλογων συμμοριών έναντι των «αναρχικών».

Και σε τέτοια μεγέθη αναπτύχθη η πατριωτική αυτή έξαρση γενναιότητας: «των ημετέρων ανταρτών, οίτινες έφθασαν μέχρι σημείου και δι' έλλειψιν πυρομαχικών και λόγω εκδικήσεως να επιπέσωσιν ως Λεόντες διά *μαχαίρων* εναντίον των αναρχικών πολλούς εκ των οποίων *κατέσφαξαν*...».

Και ο Μαραγκός διά να καλύψη μετέπειτα εξελίξεις, αποκαλύπτει ότι τότε ο υπολοχαγός Ζαμπέλης είχε διαταχθεί [από το Γενικό Αρχηγείο του Ζέρβα, εξ ονόματος του οποίου ενεργεί ο Μαραγκός ;] να αναγνωριστεί το έργο αυτό της δοσίλογης σφαγής: «διατάχθη, ο Ζαμπέλης, να υποβάλλει προτάσεις απονομής ηθικών αμοιβών διά τους διακριθέντας».

Και επίσης ο Μαραγκός κακοποιώντας, βάναυσα μάλιστα, την ιστορική αλήθεια σε εκτάκτως πρόσφατα και συγκλονιστικά γεγονότα δεν διστάζει να αναφέρει ότι «πολέμησε» και εξεδίωξε τους Γερμανούς από τη Λευκάδα. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ γ 4 (1/4) Έκθεσις επί των γενομένων συζητήσεων επί του ζητήματος Λευκάδος, 6 Νοεμβρίου 1944.

219. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 420. Αφήγηση παπά Αρβανίτη.

Το αρχηγείο της Γερμανικής εκστρατευτικής δύναμης σε δύο απόρρητα έγγραφά του έδινε απώλειες των «ανταρτών» γύρω στους 90: "Bei Fortsetzung Unternehmen Lefkas weitere Ersfolge 19 und 29.6.40 Tote, 8 Gef".[220] Σε άλλη αναφορά από 19.6.44 από την ίδια πηγή έγγραφαν: "Korpsbereich: auf Lefkas bei Wurnikas starke Komm. ... 48 gezahlte Tote, 1 Gef. ... Eigene Verluste: 1 Toter, 4 Verw. (Nat.)".[221] Η εγκατάλειψη των θέσεων από τα ΕΛΑΣίτικα τμήματα, μετατρέπεται σε άτακτη φυγή, οι εθελοντές αποδεκατίζονται από τους οπλαρχηγούς και τα Ξερομερίτικα μπουλούκια του Βέρη και Μπουρδούβαλη[222] και τα Γερμανικά στρατεύματα εξαπλώνονται σε όλη την κεντρική Λευκάδα.

Το στρατηγείο αποχωρεί και οι εναπομείναντες εθελοντές, Λευκαδίτες στην πλειοψηφία τους, διασκορπισμένοι, «τήδε κακείσε» εγκαταλείπονται στο έλεος των μεθυσμένων από εκδικητικό πάθος και αίμα κατσαπλιάδων.[223]

220. Γερμανικά Αρχεία RH24 – 22/11 Anl. 1008 (1) Aul 1024 Geheim Anlage Nr. 1022, 21.6.44, Gen. Kdo XXII (Geb) A. K. Ia.

221. *Ibid*, Gen. Kdo. XXII (Geb.) A. K. Ia από 19.6.1944.

222. Ο Κόρακας γράφει για «κάμψη ηθικού» που οδήγησε στην εγκατάλειψη των θέσεων των τμημάτων στο Λαϊνάκι. Οι άλλοι μάρτυρες των γεγονότων δίνουν μια ζοφερή εικόνα πανικόβλητων ανθρώπων χωρίς διοίκηση ή στόχο που προσπαθούν να διαφύγουν στα κακοτράχαλα βουνά της ορεινής Λευκάδας μέσα σε ένα εχθρικό περιβάλλον. «... τότε μόνον (μετά τη σφαγή μερικών νεαρών της διμοιρίας) ο Ανθυπολοχαγός διέταξε να υποχωρήσουμε. *Το τι έγινε δεν μπορεί νους ανθρώπου να το σκεφθεί. Υποχώρησις άτακτος...».* Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 19. Υπογράμμιση δική μου. Η κ. Μαραγκού χρησιμοποιώντας πρωτογενείς πηγές περιγράφει την διάλυση και φυγή, την κατατρόπωση των εθελοντών: «Αλλά τίποτα πλέον δεν συνεκράτησε την άτακτη και απ' αυτό το σημείο φυγή των Ελασιτών, που ο καθένας προσπαθούσε να επιλύσει και να καταφύγει όπου μπορούσε». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 296.

223. Ο Κόρακας χωρίς να αναφερθεί σε λεπτομέρειες αναφέρει ότι το αρχηγείο «με 5-6 ανθρώπους», όσοι ακριβώς είχαν έρθει αρχικά, «... την τέταρτη μέρα κατέβηκε στη Νικιάνα», την ανατολική Λευκάδα που δεν είχε καταληφθεί ακόμα από τους Γερμανούς – οπλαρχηγούς, «... και διαπεραιώθηκε στο Παληόχαλια προς το μέρος της Ζαβέρδας». *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος, Κόρακας, σ. 1039. Ο Κώστας Λιβιτσάνος ανέφερε στον Κουτσαύτη ότι το στρατηγείο ή να κυριολεκτήσω, σύμφωνα με τον Κουτσαύτη, «οι καπεταναίοι του ΕΛΑΣ ο καθοδηγητής Χρήστος Αλεξόπουλος και άλλοι εγκατέλειψαν αυθημερόν το οροπέδιο της Εγκλουβής, κατευθύνθηκαν στη Νικιάνα και από εκεί πέρασαν στην Ακαρνανία». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 445.

Η αποχώρηση των Φουρτούνα – Κόρακα και η «...εγκατάλειψη των λαϊκών δυνάμεων στο νησί άφησε μεγάλη πικρία στον κόσμο»,[224] με αποκορύφωμα την αδιάφορο καταδίκη των Κεφαλλονιτών σε σφαγιασμό, που μένουν ακέφαλοι, ιδιαίτερα μετά την απώλεια του Αλεσανδράτου, χωρίς κατεύθυνση ή φυγάδευσή τους σε ασφαλή περιοχή όπως το στρατηγείο, «χωρίς να ξέρουν τη μορφολογία του τόπου έπεφταν σε ενέδρες των αντιπάλων και αποδεκατίζονταν».[225] Ο Φουρτούνας που ένας από τους διασωθέντες Θιακούς[226] τον συνάντησε στον Άγιο Δονάτο[227] τον παρότρυνε να «βρει» όσους Κεφαλλονίτες μπορούσε και να τους πάρει «...στη Νή-

224. *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, τόμος 3ος, Φώτης Λογοθέτης, σ. 1036. Η κ. Μαραγκού αναφέρει μια, μέσα στην κόλαση των σφαγών και καταστροφών που ενέσκηψε στην περιοχή, του αρχηγείου: «Το τμήμα του καπετάν Φουρτούνα έφυγε προς Σουλάκι, Άγιο Δονάτο, όπου βρήκαν την επιμελητεία, μοίρασαν μισό καρβέλι ψωμί στον καθένα καθώς κι ένα μεγάλο κομμάτι τυρί και έφαγαν». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 298.

225. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 445.

226. Η περιπετειώδης και απάνθρωπη φυγή του Κουτσουβέλη σκιαγραφεί τη μαρτυρική δοκιμασία της θυσίας των εθελοντών Κεφαλλονιτών: «Έχουν περάσει 37 χρόνια και δεν μπορώ όσο και να σκέπτομαι να καταλάβω τι έγινε. Λιποθύμησα ή αποκοιμήθηκα; ... Επήρα την απόφαση να παραδοθώ άλλη λύση δεν υπήρχε. Ακολούθησα ένα μονοπάτι του βουνού, και εκατέβαινα όταν σε ένα μύλο δεξιά του Αη Λια είδα να έχουν δέσει δυο Κεφαλλονίτες για εκτέλεση. Αυτό ήταν! Έπρεπε με κάθε τρόπο να φύγω να γλυτώσω. Φορούσα ένα κόκκινο πουλόβερ. Το βγάζω. ...βγάζω και τα άρβυλα και το παντελόνι μου και μένω μ' ένα μαγιό μαύρο ... μετά σιγά-σιγά και συρόμενος μες στις μάζες κατόρθωσα μετά από δυόμισι ώρες να φθάσω στην κορυφή του βουνού, κατόπιν με όση δύναμη μου είχε απομείνει παίρνω δρόμο. Οι πατούσες μου σχιζότανε απάνω στα σκληρά βράχια αλλά εγώ έτρεχα, και μετά από αρκετή ώρα βρήκα το επιτελείο Φουρτούνα – Κόρακα». Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 20.

227. Μάλλον απολογητικά και με την αίσθηση της ευθύνης και απογοήτευσης πρέπει να ερμηνευθεί η δήλωση του Φουρτούνα στον Κουτσουβέλη ότι θα 'πρεπε να γυρίσουν (οι Κεφαλλονίτες) σπίτι τους: «Μου είπε ο Φουρτούνας ότι αρκετό αίμα χύθηκε και βγάζοντας την τσάντα του μου σφράγισε ένα χαρτί για τον Άγιο Δημήτρη το καΐκι που κάναμε την απόβαση. Μου είπε όσους βρω Κεφαλλονίτες και Θιακούς να τους πάω στη Νήρα που θα μας *περίμενε το καΐκι*». *Ibid.*, σ. 21. Από αυτήν την τελευταία πρόταση του Κουτσουβέλη φαίνεται μια περαιτέρω ενοχή ή στην καλλίτερη περίπτωση η αφελής αισιοδοξία του Φουρτούνα που *οδηγεί σε σφαγή* τους εξουθενωμένους, ασύντακτους και με χαμηλό ηθικό Κεφαλλονίτες.

ρα που θα μας περίμενε το καΐκι».[228] Και μάλιστα του έδωσε και ενσφράγιστη διάταξη για το καΐκι *Άγιος Δημήτρης*[229] για να τους μεταφέρει στην Κεφαλονιά.

Από τους περίπου 50 Κεφαλλονίτες είχαν διασωθεί στα αλώνια της Εγκλουβής 28 Κεφαλλονίτες και μερικοί Θιακοί. Φθάνοντας από πλάγιους δρόμους και μονοπάτια, στη Νήρα βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στα βράχια της Νηράς χωρίς δρόμο διαφυγής. Ο *Άγιος Δημήτριος* δεν επρόκειτο να έρθει, ο κάμπος της Βασιλικής είχε καταληφθεί από Γερμανούς και στη Νήρα είχε αρχίσει η αποβίβαση, από καΐκι που είχαν επιτάξει οι Γερμανοί στη Βασιλική, και υπό την προστασία των τελευταίων, μπουλουκιών άτακτων εγκληματικών ομάδων του ΠΟΚ Κεφαλλονιάς, των Βεραίων του νησιού αυτού, υπό τον διαβόητο Γάκια.

Έτσι, αρχίζει η χωρίς οίκτο ανελέητη και προμελετημένη[230] ομαδική σφαγή των άοπλων πλέον, νεαρών εθελοντών, του άνθους αυτού της Κεφαλλονίτικης νεολαίας από τα ανθρωποειδή του Γάκια. Συλλαμβάνοντάς τους αφού είχαν ήδη παραδοθεί, άλλους μεν έσφαξε, και άλλους αποκεφάλισε αυτός ο ίδιος ο Γάκιας, και οι μαζί με αυτόν. Άλλους εκτέλεσαν με βολές οπλοπολυβόλου πετώντας τους ημιθανείς από το βράχο της Σαπφούς ύψους 150 μέτρων στο Ιόνιο πέλαγος. Στον κάμπο της Βασιλικής[231] είχαν ήδη κατασφαγεί άλλοι Κεφαλλονίτες από τους Βεραίους και ντόπιους οπλαρχηγούς.

228. *Ibid.*

229. Το καΐκι είχε σταλεί σε αποστολή μεταφοράς από τις Φρίκες στις 19 Ιουλίου 1944, του Αρχηγείου Κεφαλονιάς στο Λεσίνι και εκεί βυθίστηκε από τους Γερμανούς χωρίς να το γνωρίζουν στη Λευκάδα ούτε ο Φουρτούνας ούτε και είχε ειδοποιηθεί η κομματική οργάνωση. Αναστάσιος Γαλάτης, *Αναμνήσεις, Ιστορική Μελέτη της Εθνικής Αντίστασης*, τεύχος 56, σ. 49. Βλέπε επίσης απομνημονεύματα Κουτσουβέλη - Κονδυλάτου.

230. Ο ίδιος συγγραφέας μας πληροφορεί για τα τεχνάσματα του Γάκια να «πείσει» τους εξαντλημένους νεαρούς να «εμφανισθούν» από τις σπηλιές που εκρήβοντο: «... και καλώντας κάποιον από το χωριό του ο Γάκιας που ήξερε ότι είναι πάνω στη Νήρα ανάγκασε και τους άλλους να βγουν από τις σπηλιές που ήταν κρυμμένοι». Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 20.

231. Βλέπε Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 297. Ο Κακαβούλης γράφει ότι οι Γερμανοί σκότωσαν τους Κεφαλλονίτες με τους όλμους, όπως λεπτομερέστατα αναφέρει ο Κουτσουβέλης στην πρώτη φάση της σύγκρουσης, «και συνέχισαν οι εκτελέσεις στον κάμπο (Βασιλικής) και στη Νύρα». Πρέπει να σημειώσει ο αναγνώστης ή ο ερευνητής της περιόδου, ότι όλες οι μαρτυρίες αναφέρουν *εκτελέσεις* των Κε-

Η σφαγή των αθώων αυτών σηματοδοτεί και δίνει αμέσως το έναυσμα για μια ανεξέλεγκτη σε ένταση και πάθος κατακρεούργηση Λευκαδιτών χωρικών από την άμεση περιοχή των συγκρούσεων. Από το Κομηλιό και Δράγανο μέχρι τον Άγιο Πέτρο και Εύγηρο, δεκάδες σφάζονται, εκτελούνται ή και θάβονται ζωντανοί από τους αφηνιασμένους οπλαρχηγούς. Ο Αχείμαστος, ο Διονύσιος λέγεται ότι προσωπικά, ο ίδιος δολοφόνησε, με διάφορους τρόπους, με διαστροφικό σαδισμό, 30 περίπου Λευκαδίτες αγρότες[232] από την Ν.Δ. Λευκάδα.

Τα μαρτύρια, οι εξευτελισμοί και η καταρράκωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και οι ψυχωτικοί μέθοδοι αφαίρεσης ζωής που εφάρμοσε στους περήφανους Λευκαδίτες ξωμάχους και δουλευτάδες της άγονης ορεινής Λευκάδας, ουδέποτε συναντάται στην ελληνική εγκληματική βιβλιογραφία. Ο Αχείμαστος και οι μαζί με αυτόν κατσαπλιάδες «έθυσαν και απώλεσαν» υπερβάλλοντας και αυτούς τους Βαζιβουζούκους [bashi – bazouks] τα βάρβαρα άτακτα στίφη την περίοδο της παρακμής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας του 19ου αιώνα που δήωναν, ερήμωναν και κατέκαιαν την Βαλκανική ύπαιθρο. Ο πρωτόγονος εγκληματισμός του περι-

φαλλονιτών σε όλες τις τοποθεσίες είτε στο οροπέδιο του Λαϊνακίου είτε στον κάμπο της Βασιλικής επιστέγασμα την ομαδική κατακρεούργηση των 30 περίπου άοπλων αιχμάλωτων στους βράχους της Νήρας. Ο Κουτσουβέλης διηγείται πως στη φυγή του συνάντησε δυο Κεφαλλονίτες που τους είχαν δέσει για «εκτέλεση». Καβαβούλης, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 4, Κουτσουβέλης, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, σ. 20. Και ο Ματαφιάς Πάνος συμπληρώνει: «Πολλά στελέχη και ένοπλοι του ΕΛΑΣ και κυρίως Κεφαλλονίτες είχαν ξεκοπεί και γύριζαν κρυβόμενοι από δω κ' από κει στο νησί προσπαθώντας να αποφύγουν τη σύλληψη και τη σίγουρη *σφαγή*». Πάνος Ματαφιάς, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 10. Ο Θεοφάνης Βλασσόπουλος, που έχει αναφερθεί και σε άλλες πτυχές της επιχείρησης Φουρτούνα, (Βλέπε υποσ. 203) δεν μπορούσε να μην εκφράσει τον αποτριασμό του για το φρικιαστικό έγκλημα που κηλίδωνε την περιοχή ολόκληρη εσαεί: «Εκτέλεση Κεφαλλονιτών στη Νήρα γάκιας Κεφαλλονίτης, Μπουρδάρας Λευκαδίτης, Γουρούνας Ζαβερδινός τους εκτέλεσαν με μαχαίρια – και τους πέταξαν στη θάλασσα». Βλασσόπουλος, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 5.

Ο Κουτσαύτης, όχι αυτόπτης μάρτυρας, αλλά γνώστης των όσων συνέβησαν, ιστορεί στο έργο του: «Πιο τραγική και πιο θηριώδης ήταν η σφαγή των νέων Κεφαλλονιτών στον Κάβο της Νήρας. Κυριολεκτικά τους έσφαζαν σαν αρνιά με το μαχαίρι και ύστερα τους πετούσαν, γελώντας στη θάλασσα. Λέγεται μάλιστα ότι συναγωνίζονταν, οι «οπλαρχηγοί» ποιος θα βασανίσει και ποιος θα σφάξει πιο πολλούς». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 457-458.

232. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 300.

γράφεται από την κ. Μαραγκού σε ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο «Λευκαδίτικου Τρόμου».

> «Μετά από μερικές ημέρες ο Αχείμαστος με το μπουλούκι του έφθασε στο Κομηλιό... Αφού δεν βρήκαν τη Βασιλική, [κόρη του δασκάλου Ευσταθίου Κονιδάρη που ήταν επικεφαλής της τοπικής οργάνωσης γυναικών], έβαλε φωτιά στο σπίτι του δασκάλου, τον οποίο πήρε μαζί του με μια άλλη κοπέλα... τραβώντας τον κεντρικό δρόμο προς Άγιο Πέτρο, σ' ένα σημείο που οδηγεί προς Ρουπάκια, λέει στο δάσκαλο, τι προτιμάει να τον σκοτώση ή να του δώση την κόρη του, ενώ του υπέδειξε να κοιτάξη να δει το σπίτι που καιόταν. Ο δάσκαλος ανίκανος για κάθε τι, αλλά και δεν πρόφτασε να αντιδράσει, βλέπει να ατιμάζεται η κοπέλα του εμπρός στα μάτια του, εξευτελίζοντας τον κατά τον πιο αποτροπιαστικό τρόπο και αφού ετελείωσε την μυσαρή πράξη του, εκτελεί τον δάσκαλο εμπρός στα μάτια της ατιμασμένης κοπέλας του. Ποια φαντασία ανθρώπινη μπορούσε να συλλάβει τέτοια κτηνώδη και εγκληματική σκηνοθεσία;»[233]

Η καταστροφική ήττα του Φουρτούνα και φυγή του συνδέθηκε από μια αποσυνθετική αποδιοργάνωση του ΕΑΜικού κινήματος και όχι δυσεξήγητες εσωτερικές ανακατατάξεις και εξελίξεις. Το εφεδρικό τάγμα του ΕΛΑΣ Λευκάδας διαλύεται. Η διοίκησή του είτε εξαφανίζεται είτε προσχωρεί στους οπλαρχηγούς, Βέρη, και ο διοικητής του ο Μάρκος Καμβύσης, πρόδρομος των μετέπειτα δηλώσεων μετάνοιας «πεπλανημένων» εκφωνεί εθνικό λόγο υπό το βλέμμα του Βέρη και των Γερμανών στην κε-

233. Η λαϊκή παράδοση της περιόδου που διασώζεται ακόμα σήμερα, μέρος της *oral history*, θέλει τον Αχείμαστο, να «κουβαλάει» πάντα μαζί του ένα χέρι από αυτούς που είχε εκτελέσει. Δύο όμως άλλοι αγωνιστές – θύματα η Μαρίνα Λογοθέτη – Γαζή και ο Νίκος Θερμός ή Ζούρας αναφέρουν 'ότι ο Μπουρδάρας, από το ίδιο χωριό με τον Αχείμαστο, «έσερνε» το χέρι στο «ντρουβά» του: «...κόψανε το χέρι του Αιμίλιου Γαζή ή Περτσιόζου ... και τον ρίξανε στο πηγάδι του Αι Δονάτου. Το χέρι του Αιμίλιου το βρήκανε μέσα σε ένα σακίδιο που άφησε ο «οπλαρχηγός» Μπουρδάρας σε ένα καρσανικό σπίτι που γάμπριζε με τη βία». Μαρίνα Λογοθέτη – Γαζή, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 3. Ο Νίκος Θερμός ή Ζουράς αναφέρει για το χέρι του Αιμίλιου Γαζή που επιβεβαίωνε και η Λογοθέτη: «Του πρώτου [Αιμίλιου Γαζή] έκοψαν το χέρι και το έριξαν σ' ένα πηγάδι στον Αι Δονάτο». Νίκος Θερμός, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 2. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 302-303.

ντρική πλατεία.[234] Τα τοπικά στελέχη της πόλης, εξουθενωμένα, «παγωμένα» κατά τον Κουτσαύτη[235] διασπαρθήκανε στις παρυφές της λίμνης στους βάλτους – τενάγη των «Μύλων» στην περιοχή του Άγιου Ιωάννη Αντζούση, για να αποφύγουν τη σφαγή. Ήδη οι Βεραίοι και οπλαρχηγοί, στον τομέα αυτό συνδιοικούσαν με τους Γερμανούς και εφαρμόζουν ίδιο νόμο σ' ολόκληρο το νησί της Λευκάδας, εκδίδοντας ανακοινώσεις – αναγκαστικούς νόμους, φορολογώντας τους κατοίκους, περιορίζοντας το εμπόριο, φυλακίζοντας, διώκοντας και βασανίζοντας κάθε ένα που τον θεωρούσαν οπαδό του ΕΑΜ.

Εκεί στα τενάγη των Μύλων και στους λόγγους και σπηλιές του Άγιου Ιωάννη Αντζούση στη Β. Δ. άκρα του νησιού, μέσα σε ατμόσφαιρα δίωξης και φόβου γίνεται μια *impromptu* συνάντηση των Αγιομαυριτών στελεχών που είχαν διασωθεί από την λαίλαπα που κάλυψε τη Λευκάδα. Μετείχαν όχι περισσότερο από 5 στελέχη,[236] οι Κουτσαύτης, Ματαφιάς, ο Κώστας Σάντας, ο Νίκος Καρελής και η υπεύθυνη της ΕΠΟΝ πόλης Λευκάδος Φωφώ Μαλακάση και «αποφασίζουν» να φυγαδευτεί ο Κουτσαύτης στην Ακαρνανία για να διασωθεί, από βέβαια εκτέλεση – βασανισμό, και να διερευνήσει την περίπτωση βοήθειας για την αυτοάμυνα της περιοχής της Β. Δ. Λευκάδας. Ο Κουτσαύτης με ένα μονόξυλο του Θωμά Θεμελή ή Τζομά διεκπεραιώνεται στην απέναντι ακτή της Σάλτενης, στη λιμνοθάλασσα των αδελφών Μαλακάση ή Κάκαρου.[237]

234. Αυτό αναφέρει ο Κουτσαύτης. Αλλά αυτό επιβεβαιώνεται και από μια άλλη πηγή η οποία αναφέρει ότι το *alter face* του Καμβύση έγινε η αιτία για να φυλακισθεί από τον Βέρη διότι αρνήθηκε να τον μιμηθεί. Ο τότε καθηγητής Θεολογίας στο Γυμνάσιο Λευκάδας Πέτρος Γρηγόρης, ένας μετριοπαθής πατριώτης και εξαίρετος παιδαγωγός, στην εξιστόρηση της προσωπικής του δίωξης, δίνει το μέγεθος της ολόψυχης συναδέλφωσης Γερμανών – Βέρη – Καλατζαίων στην μεταΦουρτουνική Λευκάδα: «Εγώ ήμουν στη φυλακή απ' τον Πάνο Βέρη, που είχε έλθει με τους κατσαπλιάδες του, μετά την ήττα του Φουρτούνα, γιατί δεν δέχθηκα να μιλήσω εναντίον του ΕΑΜ, όπως απαιτούσε ο Βέρης και όπως έκαμε ο μακαρίτης Μάρκος Καμβύσης». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 446. Πέτρος Γρηγόρης, *Αναμνήσεις*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 3.

235. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 447.

236. Ματαφιάς, *Μαρτυρία Πάνου Ματαφιά*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 11. Ο Κουτσαύτης αναφέρει επιπλέον των ατόμων που περιλαμβάνει στον κατάλογό του ο Κουτσαύτης και τους Τάκη Γαζή και Ζαχαρή Κατωπόδη. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 447.

237. Ο Ματαφιάς αναφέρει ότι η σύσκεψη υπήρξε αποτέλεσμα συνολικής απόφασης ο δε Κουτσαύτης: «Ύστερα από αυτό ο Ζώης Κουτσαύτης συγκάλεσε παρά την παραίτησή του από την αχτιδική επιτροπή στον 'Αη Γιάννη τον Αντζούση' έξω από την πόλη. *Ibid.*

Στην ίδια ευρύτερη περιοχή εκρυβότανε με τη γυναίκα του που είχε μεταμφιεσθεί με την τοπική ενδυμασία της υπαίθρου για να φαίνεται «χωριάτισσα», ο «Μπάρμπα» Γιάννης Γαζής, συνταξιούχος Γυμνασιάρχης, θεολόγος, από τις εξέχουσες μορφές του ΕΑΜικού κινήματος και φωτεινός δάσκαλος[238] που κόσμησε τον εκπαιδευτικό κόσμο της Λευκάδας, από την μνησίκακο μήνι των ορδών Βέρη – Καλατζή. Κινούμενοι συνεχώς μεταξύ των λόγγων και σπηλιών του Άγιου Ιωάννη Αντζούση και των αμμόλοφων των Μύλων, κατορθώνουν με τη βοήθεια των εκεί κρυπτόμενων «τρωγλοδυτών» φυγάδων ιδιαίτερα του Κώστα Σάντα, να περάσουν με μονόξυλο στη Σαλτένη, στις όχθες της ίδιας λιμνοθάλασσας όπου είχε βγει καταφύγιο ο Κουτσαύτης.[239]

Το σύνδρομο της παρακμιακής αυτοδιάλυσης στην μετά – Φουρτούνα Λευκάδα, είχε μακροπρόθεσμες σεισμικές επιπτώσεις στον ιδεολογικό ιστό και συνοχή του ΕΑΜ και ΚΚΕ στα χρόνια που ακολουθούν. Ο Κό-

238. Ο Γιάννης Γαζής, έγινε το αντικείμενο έντονης καταδίωξης από τους Βεραίους – Καλατζαίους που επιζητούσαν την σύλληψή του, την διαπόμπευσή του και την παραδειγματική εκτέλεσή του όπως θα κάνει λίγους μήνες αργότερα ο Γαλάνης στην Πρέβεζα με τον εκεί Γυμνασιάρχη Κοντό. Δεν είναι περίεργο ότι όλος ο συντηρητικός κόσμος επιζήτησε την «τιμωρία», του κατ' αυτούς «αλλαξοπιστίσαντος», ταξικά, λαμπρού Γυμνασιάρχη που αποτελούσε το καύχημα της μικρής αστικής κοινωνίας Λευκάδας – Νυδριού. Έγραφε μια δοσίλογη εφημερίδα των Βέρη – οπλαρχηγών στις 6 Αυγούστου 1944:

«Για τον καθηγητή κ. Ι. Γαζή

Ήταν ωραίος καιρός όταν ο λιπόσαρκος θρησκευτικός ρήτωρ ανέβαινε στην έδρα του Γυμνασίου και παρέδιδε θρησκευτικά. Κι ήρθε ένας άσχημος καιρός κι ελησμόνησε τη θρησκεία, ενώ είναι συνταξιούχος κι εδίδαξε στη γλώσσα του ΕΑΜ. Δεν αισθάνεται άραγε άλγος στη φυγοδικία του για τόσα θύματα που 'χυσαν το αίμα των άδικα και για τις άλλες καταστροφές της πατρίδος του; αλλά θα θυμάται 'πάλιν Ηρωδίας μαίνεται πάλιν ταράττεται...' Πάλιν ο κ. Γιάννης ζητεί την κεφαλήν των συμπατριωτών του επί πινάκι. Γιατί χρυσόστομε του Γυμνασίου Λευκάδος, άλλαξες βιολί και κάνεις καθέναν να αισθάνετε ότι χάθηκε εντός του ο ρυθμός του κόσμου».

Σπύρος Κατωπόδης, εφημ. *Ελληνισμός*, φυλ.1, Αύγουστος 6, 1944, σ. 2.

239. Εδώ ο Κουτσαύτης κάνει μια παρατήρηση με ιδιαίτερη σπουδαιότητα, πέρα από ότι η απλή πληροφόρηση του θέματος επέβαλε. Υπογραμμίζει ότι μόλις έφθασε στην Σάλτενη, ακριβολογώντας μόλις «πάτησε» το πόδι του στη Σαλτένη, συνάντησε τον Γιώργο Καλαφάτη και Ξενοφώντα Κούρτη: «Τους πρότεινα να ξαναγυρίσουμε στη Λευκάδα και να αναδιοργανώσουμε το ΕΑΜ. Μου αρνήθηκαν με τη *δικαιολογία*, 'ότι τώρα δεν είναι πρόσφορο το έδαφος'. Τότε τους πρότεινα να φύγουμε όλοι μαζί και να πάμε στην περιφερειακή επιτροπή... και πάλι αρνήθηκαν». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 449. Υπογράμμιση δική μου.

ρακας, στο σύντομο χρονικό του για την επιχείρηση Φουρτούνα, κάνει μια μνεία ότι η Ταξιαρχία είχε κοινοποιήσει τη διαταγή επιχείρησης στη διοίκηση του τάγματος και τον συνταγματάρχη Αρέθα Δ/τή του 2/39 Συντάγματος για ενίσχυση της επιχείρησης και δημιουργία επιχειρήσεων αντιπερισπασμού ενάντια στις Γερμανικές δυνάμεις Δ. Ακαρνανίας. Ο Κόρακας αποδίδει ευθύνη στον Αρέθα ότι αγνόησε τη διαταγή «γιατί υποτιμούσε τις αντίπαλες δυνάμεις».[240]

Την ίδια θέση, εκδοχή καλλίτερα, προβάλλει και ο Αλέκος Φίλιππας, που όμως προχωρεί σε μια καινοφανή υπόθεση μάλλον, παρά σε ένα βεβαιωμένο ιστορικό γεγονός, ότι το στρατηγείο ειδοποίησε το αρχηγείο Κόρακα *να ανασταλούνε οι επιχειρήσεις στη Λευκάδα.*[241] Και συνεχίζει ο Φίλιππας ότι λόγω του ότι οι διαβιβάσεις του αποσπάσματος που είχε αποβιβασθεί ήτανε ανεπαρκείς προώθησε τη διαταγή αυτή το στρατηγείο με *σύνδεσμο.* Εδώ ο Φίλιππας κάνει μια κεφαλαιώδη, στις επιπτώσεις της και σημασία της, αποκάλυψη όσον αφορά το όνομα του συνδέσμου.[242]

Υποδηλώνει ο Φίλιππας, και με επιτηδειότητα προσπαθεί να πείσει, χωρίς περιθώρια ουσιαστικής αντιπαράθεσης, ότι ο σύνδεσμος, που ποτέ δεν έφτασε στη Λευκάδα, και κατά συνέπεια ήτανε άμεσα υπεύθυνος της *καταστροφής,* ταυτιζότανε με το πρόσωπο του Καλαφάτη [Γιώργος Καλαφάτης], του ίδιου, που κατά τον Κουτσαύτη (Βλέπε υποσ. 230), 'εποιούσε εν ειρήνη τις διατριβές του στη Σαλτένη', όταν η Λευκάδα εφλέγετο.[243]

240. Ο Κόρακας, που είναι ο μόνος μαζί με τον Φίλιππα που κάνει αυτή τη λεπτομερή μνεία για «προθέσεις» της ταξιαρχίας να ενισχύσει το εκστρατευτικό σώμα Λευκάδας, δεν αναφέρει για σύνδεσμο που στάλθηκε να αναβληθούν οι επιχειρήσεις. *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945,* τόμος 3ος, Κόρακας, σ. 1038.

241. Αλέκος Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα,* σ. 9.

242 Ο Φίλιππας γράφει στο χειρόγραφό του: «Λέγεται ότι το αρχηγείο Στερεάς Ελλάδας έστειλε σύνδεσμο τον Καλαφάτη». Το διάστημα που αφήνεται από τον συγγραφέα και ακολουθείται από το όνομα του Καλαφάτη είναι το λιγότερο περίεργο και όχι απόλυτα ξεκάθαρο. Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα,* σ. 9.

243. Βλέπε υποσ. 230. Αλλά ο Κουτσαύτης κάνει και μια άλλη παρατήρηση ότι δεν γνώριζε αν πέρασαν στην *Ακαρνανία.* Βέβαια όταν τους συνάντησε βρισκότανε στην *Ακαρνανία!* Εκτός και αν εννοούσε αν είχε, ο Καλαφάτης, «προωθηθεί» στην έδρα της Ταξιαρχίας και στον *υπεύθυνο της ΟΠΛΑ τον Ροβεσπιέρο,* με τις γνωστές συνέπειες.

Μια άλλη μάλλον ίσως ενδιαφέρουσα ένδειξη του κλίματος, αν αυτό ευσταθεί, που επικρατούσε στη Λευκάδα, στα κλιμάκια εξουσίας του ΕΑΜ, ακριβώς όταν η Λευκάδα

Τελεσίδικα δε αποφαίνεται, όπως και πράγματι συνέβαινε ότι ουδέποτε οι Κόρακας – Φουρτούνας κλήθηκαν να επιστρέψουν και να ματαιώσουν την επιχείρηση «... το σήμα δεν έφθασε και οι επιχειρήσεις αρχίσανε».[244] Και τα συμπεράσματα που καταλήγει είναι συγκλονιστικά για τον Καλαφάτη, την ΕΑΜική ψυχή, τον ΕΑΜικό μύθο και τον θρυλικό αγώνα του Λευκαδίτικου λαού. Αποδίδοντας στον Καλαφάτη, ο οποίος εκτελέστηκε σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις από το ΚΚΕ, καταχθόνιο, ραδιούργο, μηχανορράφο πρόθεση, ότι βυσσοδομούσε για την υπονόμευση της επιχείρησης, την καταστροφή του νησιού γράφει:

> «Για τον Καλαφάτη υπάρχουνε δύο εκδοχές: α) ήτανε *προδότης* και σκόπιμα καθυστέρησε το σήμα της αναστολής των επιχειρήσεων».[245]

Και το δεύτερο σκέλος της συλλογιστικής του καταλήγει με την μάλλον αφελή αν όχι εξοργιστική σκέψη ότι: «ένεκα των συνθηκών που δημι-

πράγματι δοκιμάζετο, στον Άγιο Δονάτο και σ' ολόκληρη την ύπαιθρο χώρα στα νότια του νησιού, είναι η πληροφορία ότι στις 15 και 16 και ίσως στις 17 Ιουνίου 1944, ο Καλαφάτης μαζί με άλλα μέλη ήσσονος σπουδαιότητας στον ΕΑΜικό μηχανισμό, είχαν αναλάβει: «το συντονισμό της βοήθειας προς τους διωκόμενους Εβραίους» [Εβραίοι της Κέρκυρας που οι Γερμανοί τους είχαν προσωρινά μεταφέρει και στρατοπεδεύσει στη μεγάλη παραλιακή πλατεία της Λευκάδας]. Και το βασανιστικό ερώτημα είναι πώς ο Καλαφάτης εκινείτο τόσο ελεύθερα και προκλητικά όταν η Γερμανική υστερία ενάντια στους «αναρχικούς» είχε προσλάβει με την εκστρατεία του Φουρτούνα εφιαλτικές διαστάσεις διωγμού.

Ένα άλλο μάλλον δυσεξήγητο ερμηνευτικά γεγονός των συμβάντων την περίοδο αυτή, είναι πώς ο συγγραφέας του δοκιμίου αυτού αποκαλεί το σύνδρομο των σφαγών και δηώσεων από τους ταγματασφαλίτες ενάντια στο Λευκαδίτικο λαό «αδελφοκτόνο εμφύλιο πόλεμο». Θανάσης Καλαφάτης, *Οι Εβραίοι της Κέρκυρας και το Πέρασμά τους από τη Λευκάδα στο Δρόμο προς το Άουσβιτς, Ιούνιος 1944*, Αθήνα, 2001, σ. 29. Στο δοκίμιο υπάρχουν μερικές περίεργες ανακρίβειες όπως ότι στην επιχείρηση για τη συγκέντρωση των Εβραίων της Κέρκυρας «συμμετείχε το Γερμανικό Ναυαρχείο Αιγαίου» γνωστού όντως ότι η Γερμανική Ναυτική Διοίκηση Ελλάδος είχε αυτήν την επωνυμία. Και το άλλο ότι συμμετείχε στην αυτή επιχείρηση «η XXII ορεινή γερμανική πυροβολαρχία» ενώ πρόκειται για το XXII Σώμα στρατού με έδρα τα Ιωάννινα που είχε υπό τον έλεγχο την πυροβολαρχία στην Κέρκυρα.

244. Φίλιππας, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 9. Ο συγγραφέας είναι απόλυτος για την απόφαση της Μεραρχίας να αναστείλει τις επιχειρήσεις. Και αποκλείοντας κάθε άλλο μέσο ο σύνδεσμος μένει ο μόνος τρόπος. Έτσι, σ' αυτόν επιρρίπτονται όλες οι ευθύνες για την καταστροφή της Λευκάδας.

245. *Ibid.*

ουργηθήκανε δεν ήτανε εύκολο το πέρασμα στη Λευκάδα».[246] Όμως ο Κουτσαύτης έμμεσα θεωρεί αξιόπιστη την θέα του Φίλιππα ότι πράγματι στάλθηκε ο Καλαφάτης σαν σύνδεσμος από το στρατηγείο για να αποφευχθεί η επιχείρηση Φουρτούνα.[247]

Ένας άλλος συγγραφέας κριτικών απομνημονευμάτων,[248] της περιόδου 1941-1945, ο κ. Ποσειδώνας Λογοθέτης, αμέτοχα απόμακρος από τη δημιουργική εξέλιξη[249] των ενδοεαμικών παροξυσμών του Μάη – Ιούνη 1944, χωρίς τεκμηριωμένα στοιχεία, γραπτές πρωταρχικές πηγές, *original sources*, ή προφορικές μαρτυρίες, αποδίδει στο Ζώη Κουτσαύτη, την ηθική ευθύνη της εκτέλεσης του Καλαφάτη. Την οποία εκτέλεση με απόλυτη κατηγορηματικότητα, χρεώνει στο ΚΚΕ, όχι λόγω συγκεκριμένης κατηγορίας[250] αλλά για την Αρχειομαρξιστική ιδεολογική «παρέκκλιση» του Καλαφάτη και τις κατά τον ίδιο, όπως διετείνετο το ΚΚΕ, συνεχιζόμενης

246. Ήδη όμως όπως καταγράφει ο Κουτσαύτης στον οποίο έδωσε το χειρόγραφό του ο Φίλιππας πριν ο Κουτσαύτης συνθέσει την εργασία του *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, ο Καλαφάτης βρισκότανε στη Σαλτένη ακριβώς απέναντι από τη Λευκάδα γύρω στα 5 μίλια με *ανεμπόδιστη* πρόσβαση με πλωτό μέσο, μονόξυλο.

247. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι αν υπήρχε αυτός *ο άγνωστος* σύνδεσμος όπως γράφει ο Κουτσαύτης παραθέτοντας τον Φίλιππα, ο οποίος *δεν αναφέρει όνομα συνδέσμου* αλλά το σημείο αυτό *το αφήνει κενό και συνεχίζει αναφέροντας το όνομα Καλαφάτης*. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*. σ. 400. Υπογράμμιση δική μου.

248. Νομίζω ότι το έργο του κ. Ποσειδώνα Λογοθέτη, *Το Χρέος. Μνήμες και Μαρτυρίες. Λευκάδα 1940-1945*, σε όλη του την έκταση, διακρίνεται από μια αδιάλλακτη απολυτότητα, ενοχών, σκευωριών, κομματικής και πομπώδους προσωπικής εμπαθούς κακεντρέχειας. Ο συγγραφέας είναι αμείλικτα αρνητικός απέναντι στα γεγονότα όπως διαμορφώνονται την περίοδο Μάη – Ιούνη 1944 και ιδιαίτερα ενάντια σε κυρίαρχες προσωπικότητες του Λευκαδίτικου ΕΑΜικού κόσμου που σφραγίζουν την εποχή όπως οι Κ. Λιβιτσάνος και Ζ. Κουτσαύτης. Προσωπικότητες, που παρά τις οποιεσδήποτε αδυναμίες τους, ήτανε καθοριστικές και ανιδιοτελείς στην προσφορά τους στην εθνική αντίσταση και με θρησκευτική ευλάβεια προσηλωμένοι στους στόχους τους. Για τις θέσεις του συγγραφέα που στοιχειοθετούν το *corpus* των παραπάνω υποκειμενικών κρίσεων βλέπε σελίδες 61, 66, 68, 76, 97 και μάλιστα την σελίδα 113 που δεν θα άρμοζε να τυπωθεί.

249. Ο ίδιος ο κ. Π. Λογοθέτης διευκρινίζει ότι απείχε από το ΕΑΜικό γίγνεσθαι στη Λευκάδα την αμφιλεγόμενη αυτή περίοδο: «... δεν συμμετέχω στις δραστηριότητες της δυναμικής επικράτησης στο νησί». Ο επιθετικός προσδιορισμός «δυναμική επικράτηση» υποδηλώνει την ουσιαστική αντίθεση του συγγραφέα στους ευρύτερους σχεδιασμούς του ΕΑΜ την περίοδο αυτή όχι μόνο βέβαια στη Λευκάδα.

250. Κατά τον ίδιο πάντα στην «Κομμουνιστική Επιθεώρηση» του 1947 [δεν διευκρινίζεται αν είναι η γνωστή επιθεώρηση ή αυτόνομη έκδοση] υπάρχει η παρακάτω δήλωση του Λευτέρη Αποστόλου, εκπροσώπου του ΚΚΕ στον Ποντίκη εκπρόσωπο των Αρχειο-

Αρχειομαρξιστικής του δράσης, που εσκεμμένα υπονόμευσε τους στόχους του ΕΑΜικού κινήματος στη Λευκάδα.

Και αν για τον Καλαφάτη, οι ιδεολογικές ίσως, παρεκκλίσεις του που όπως και στον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, δημιουργούν μια νέα πολιτική δράση του ΚΚΕ, μια προσωπικότητα με το αδιαφιλονίκητο κύρος της επισκίαζε το Λευκαδίτικο πολιτικό γίγνεσθαι, ο Ξενοφώντας Γληγόρης, έμμεσα επιλέγεται σαν ένας από τους υπεύθυνους της αποτυχίας Φουρτούνα και του γοήτρου του ΕΛΑΣ την περίοδο Ιούνη 1944.

Ήδη έχει αναφερθεί (Βλέπε σ.45 υποσ.119), ότι ο Γληγόρης είχε αποπεμφθεί από γραμματέας ΕΑΜ Λευκάδας, μετά τις διαφωνίες του για την επιχείρηση του Νυδριού, από τον Σγουρό «για οργανωτική αντικομματική ανικανότητα. Στο σκεπτικό της εκδίωξης ο Σγουρός που ασκούσε μια σχεδόν εκτελεστική εξουσία στον ΕΑΜικό χώρο γράφει: «Αντί να υποδείξει [ο Γληγόρης] πρακτικές λύσεις αντιμετώπισής τους [προβλήματα που απασχολούσαν το ΕΑΜ Λευκάδας], όπως του ζητούσα, άρχισε μια

μαρξιστών:

«Σας γνωρίζω την περίπτωση του Αρχειομαρξιστή Καλαφάτη. Ο Καλαφάτης αποκαταστάθηκε στο κόμμα [ΚΚΕ] κατά λάθος με αίτηση του το Γενάρη 1944. Από τότε δεν παρέλειψε καμία ευκαιρία ενεργώντας μέσα από τις γραμμές του ΚΚ και για όφελος του αρχειομαρξισμού να χτυπάει το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα. (1) Με την κακή ή εσκεμμένη τακτική του (ζητούσε δηλώσεις), δημιούργησε τον αρχιτρομοκράτη της Λευκάδας Χρήστο Καλατζή, που έγινε ο πυρήνας της ένοπλης αντίδρασης της Λευκάδας. (2) Καθοδηγώντας το συνδικαλιστικό κίνημα χώρας Λευκάδας το επρόδωσε κατ' επανάληψη συνεργαζόμενος με τους Τσουκνίδα, Γιαννουλάτο, και άλλους μεγαλεμπόρους αντιδραστικούς της Λευκάδας. Ετορπίλισε τον εργατικό συνεταιρισμό λαδιού. (3) Στα εαμικά μέλη της Επαρχιακής Επιτροπής σερβίριζε κατάλληλα ότι τα πάντα καθοδηγούνται από το ΚΚ, ενώ ήξερε πως αυτό δεν ήταν σωστό, με σκοπό να σπάσει την ενότητα. (4) Στις 25 Μαρτίου 1944, όταν η ΕΠΟΝ αποφάσισε να γράψει συνθήματα , φώναζε χαφιέδικα στους επονίτες ότι θα τους παραδώσει στους Γερμανούς αν κάνουν τέτοιες δουλειές. (5) Ενώ ήταν γνωστό στους Γερμανούς στη Λευκάδα ότι ήταν κομμουνιστής, δεν τον έθιξαν ποτέ, αν και βρισκόταν διαρκώς στην πόλη επικεφαλής της συνδικαλιστικής κίνησης. (6) Με την προβοκατόρικη τακτική του *δημιούργησε τη σύγκρουση στις 20/6/44* που είχε σαν αποτέλεσμα να χτυπηθεί θανάσιμα το κίνημα Λευκάδας». *Ibid.* σ. 115. Υπογράμμιση δική μου. Στο σημείο (2) της προαναφερθείσης «κατηγορίας» βλέπε κι ένα έγγραφο του Επαρχείου Λευκάδας από 31 Μαΐου 1944 που διορίζει τον Γεώργιο Καλαφάτη, Βιοτέχνη, μέλος της επιτροπής Κοινωνικής Πρόνοιας μαζί με διακεκριμένα μέλη της αστικής κοινωνίας της Λευκάδας και με τις με τους Γερμανούς συνεργαζόμενες «αρχές». Αρχείο Επαρχείου Λευκάδος, αριθ. πρωτοκ. 1001, 30/5/1944.

άγονη κριτική σε βάρος των προηγούμενων καθοδηγητών της Π.Ε. για να καλύψει την αδράνεια και ανικανότητά του».[251]

Ο ίδιος ο Γληγόρης φέρεται να δηλώνει στον Κουτσαύτη το 1986, σε πολύωρες, κατά τον Κουτσαύτη, συνομιλίες που είχαν,[252] ότι αμέσως μετά όταν τον είχαν διαγράψει σαν οπορτουνιστή[253] ενδεικτικό ίσως, αν ευσταθεί, της υφιστάμενης φιλοσοφίας πολιτικής έκφρασης στο τότε ανδρούμενον ΚΚΕ. Η επιχείρηση όμως Φουρτούνα, υπήρξε καταλυτική για την περαιτέρω πολιτική θέση του Γληγόρη στην Εθνική αντίσταση Λευκάδας.

Ο Κόρακας στη γνωστή αφήγησή του θέλει τον Γληγόρη να είναι ο *μόνος* από τα στελέχη του ΕΑΜ βέβαια, που είχε διισταμένη θέση για την αίσια έκβαση της επιχείρησης Φουρτούνα: «Μόνο ο γιατρός ο Γληγόρης μου εξέφρασε αντίθετη γνώμη».[254] Ο Κουτσαύτης όμως κύρια αλλά και ένας σημαντικός αριθμός άλλων *ντόπιων*, στελεχών, είχαν προβάλλει ουσιαστικές ενστάσεις για την πραγμάτωσή της, της κατά τον Κουτσαύτη «μετωπικής σύγκρουσις». Τις ίδιες απόψεις και μάλιστα με εμπαθή οξύτητα είχε καταθέσει και ο Χρ. Βλάχος: «Αυτός ο γυαλάκιας [δηλ. Χρήστος Αλεξόπουλος], δεν ξέρει τι του γίνεται και θα μας πάρει στο λαιμό του».[255]

251. Σγουρός, *Σημειώσεις – Εντυπώσεις*, σ. 9. Και ο Σγουρός με απολυταρχική εξουσία συνεχίζει: «Τα μέτρα για την αναδιοργάνωση του ΕΑΜ έπρεπε να αρχίσουν πρώτα από τον γραμματέα – πρώτη ενέργεια ήταν να καλέσω το γραφείο της Επαρχιακής για την επόμενη μέρα. Αποφάσισα και γω με τη σειρά μου να τους αγνοήσω και να ενεργήσω μόνος μου σαν να μην υπήρχε τίποτα... Το βράδυ παράλαβα από τον γραμματέα της οργάνωσης τη σφραγίδα του ΕΑΜ». *Ibid*, σ. 10.

252. Στο χειρόγραφο αυτό γράφονται σαν επικεφαλίδα τα παρακάτω: «Εδώ γράφονται οι συζητήσεις που έκαμα με τον Ξενοφώντα Γληγόρη, γιατρό στις 27 Αυγούστου 1986, στο σπίτι του στη Λευκάδα, μέσα στο ιατρείο του, και στις 4 Σεπτέμβρη 1986. Η πρώτη κουβέντα διήρκησε πέντε ώρες, ως τις 12:20 τα μεσάνυχτα και η δεύτερη από τις 7:10 ως τις 10:20 μ.μ.». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, Συνομιλία με Ξ. Γληγόρη, σ. 8, σ. 1.

253. Δεν διευκρινίζει πότε και σε ποια εφημερίδα δημοσιεύτηκε η αποκήρυξη αυτή. Ο Κουτσαύτης του δήλωσε ότι δεν το εγνώριζε. *Ibid*, σ. 3.

254. *Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, Κόρακας, Τόμος 3ος, σ. 1038. Ο Κώστας Λιβιτσάνος στην ίδια εργασία του Γεωργίου αποδίδει ευθύνες για την επιχείρηση Φουρτούνα στην κομματική οργάνωση Ξηρομέρου εκφράζοντας έτσι την τότε αντίθεσή του για την ενέργεια αυτή. *Ibid*, σ. 1032.

255. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 353. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γληγόρης, σύμφωνα με τον κατάλογο που αναφέρει ο Κουτσαύτης, δεν μετείχε στην *ad hoc* αυτή συνάντηση.

Η ομολογούμενη απέχθεια του Κουτσαύτη στη σύγκρουση, εφ' όσον οι θυελλώδεις παραστάσεις του στη Λευκάδα αγνοούνται, τον φέρνει στην Ακαρνανία, όπου και εκεί οι αντιρρήσεις του παραμερίζονται και επιστρέφει, χωρίς να συγκρουσθεί με την ηγεσία της Περιφερειακής Ακαρνανίας.[256] Στη Λευκάδα την ίδια ο Κουτσαύτης μένει μάλλον αδρανής και αμέτοχος στη ραγδαία διαμορφούμενη σύγκρουση.

Ο Γληγόρης όμως στην καθοριστική σύσκεψη στον Άγιο Δονάτο, παραμονές της επίθεσης, επίσημα 'διαφώνησε' με την επιχείρηση εν εξελίξει, που τότε βέβαια, ήτανε αδύνατο να αποφευχθεί. Η οξύτητα των απόψεων, προκάλεσε μια χωρίς προηγούμενο στα χρονικά του ΕΑΜ, χυδαία επίθεση στον Γληγόρη από τον Αλεξόπουλο. Αποκαλώντας τον «ξένο» ζήτησε από τη σύσκεψη δηλ. Φουρτούνα – Κόρακα, να τον αποπέμψουν. Η επίκλιση «ξένος» από τον Αλεξόπουλο βέβαια δεν αναφέρεται στη γεωγραφική προέλευση του Γληγόρη αλλά στην «ιδεολογική του καθαρότητα», και την κομματική πειθαρχία, αντίθετα από τον «επαναστάτη» Κουτσαύτη.[257]

Απομονωμένος, δεν μετέχει ούτε στις διαβουλεύσεις που ακολουθούν,[258] ούτε στις μάχες και καταδιώξεις που απαρτίζουν το χρονικό της

256. Ο Κουτσαύτης γράφει συμπερασματικά: «Ήταν επόμενο να οξυνθούν οι σχέσεις μεταξύ των απεσταλμένων Ζ. Κουτσαύτη [ο Κουτσαύτης ταξίδεψε στην Ακαρνανία όχι σαν απεσταλμένος κάποιου καθοδηγητικού οργάνου, αλλά με δική του πρωτοβουλία] και την παραπάνω δυο υπευθύνων». *Ibid*, σ. 356.

257. Ο Κουτσαύτης ομολογεί ότι για λόγους «κομματικής πειθαρχίας» δεν «απαίτησε» να λάβει μέρος στη σύσκεψη του Άγιου Δονάτου. Και προσθέτει ότι τους επίμαχους μήνες Μάη – Ιούνη «είχε χαλαρώσει η επαφή μεταξύ της καθοδήγησης του ΕΑΜ και του κόμματος», αλλά αυτό δεν «οφείλονταν σε καμιά διάσταση απόψεων ανάμεσα στον Ξενοφώντα Γληγόρη και του (ντόπιου) κομματικού μηχανισμού αλλά: «Οφείλονταν κυρίως στην τακτική που ακολουθούσαν οι ξένοι καθοδηγητές και ειδικά ο Χρήστος Αλεξόπουλος». *Ibid*, σ. 393. Σε άλλο σημείο αναφερόμενος στην διαφωνία του αλλά όχι στην «ρήξη» δικαιολογούσε τη θέση του για λόγους κομματικής πειθαρχίας: «Οι συνθήκες τότε δεν μου επέτρεπαν να διαχωρίσω τη θέση μου διότι έπρεπε να παρουσιάζεται ενωμένη η καθοδήγηση». *Ibid*, σ. 395. Αλλού αναφέρεται ότι όταν άρχισε απομακρύνεται τον Μάρτη του 1944 από την κομματική καθοδήγηση από την Περιφερειακή Στερεάς, ο Κουτσαύτης αγανακτεί μεν αλλά πειθαρχεί: «Αυτή η συμπεριφορά της ΚΟΑΛ έκαμε εντύπωση στον Ζώη Κουτσαύτη, αλλά εθεώρησε καθήκον του να *πειθαρχήσει στην εντολή της*». *Ibid*, σ. 329.

258. «Έμεινε, λέγει ο ίδιος, απομονωμένος, μα τους επέστησε πάλι την προσοχή ότι θα έχουμε μεγάλη καταστροφή». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, Συνομιλία του Ξ. Γληγόρη, σ. 3.

Μετά μια ενθουσιώδη προσλαλιά του Φουρτούνα, στους νέους Επονίτες της πόλης

«Επιχείρησης Φουρτούνα». Μετά τον «αφορισμό του» από την πολιτική ηγεσία στον Άγιο Δονάτο, όταν η Στρατιωτική ιεραρχία είχε προτροπάδην εγκαταλείψει τη Λευκάδα, συναντήθηκε με τον Κώστα Λιβιτσάνο,[259] για να οργανώσουν μια κάποια άμυνα στη Βόρεια Λευκάδα, να προστατευθεί ο πληθυσμός από τις έρπουσες συμμορίες των οπλαρχηγών. Η προσπάθεια δεν προχώρησε πέρα του θεωρητικού πλαισίου της συζήτησης. Φεύγοντας για να διασώσει εαυτόν και την οικογένειά του στην απέναντι ακτή της Ακαρνανίας, όπως και πολλοί άλλοι, καταφεύγει, μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα, με ίδια βούληση, στην Περιφερειακή Στερεάς, για να ταχθεί στην υπηρεσία του ΕΛΑΣ.

Στο σημείο αυτό, οι γραπτές ιστορικές πηγές, διαφέρουν ριζικά είτε στην ερμηνεία ή στην έκταση των *«Υπόθεσης Γληγόρη»*. Στην Ακαρνανία, ο Γληγόρης στην προσπάθεια του να φθάσει στην έδρα του 24ου συντάγματος του ΕΛΑΣ, συναντάται με τον Διοικητή του Συντάγματος, Συνταγματάρχη Αρέθα. Ο τελευταίος κατά μερικές πηγές[260] τον εφοδιάζει με ένα

της Λευκάδας, που είχαν κατακλύσει τον Άγιο Δονάτο, υπακούοντας στην πρόσκληση της τοπικής οργάνωσης πόλης Λευκάδας που τους καλούσε σε συστράτευση ενάντια στους οπλαρχηγούς, υπήρξε μια άμεση διαφωνία και *άκαιρη απαίτηση*, από την παραβρισκόμενη τοπική πολιτική επιτροπή για ματαίωση της επιχείρησης: «Πριν ακόμη όμως γίνει αυτό [χορήγηση οπλισμού στους εθελοντές η αποχώρησή τους], ορισμένα στελέχη της πολιτικής οργάνωσης, *διαφώνησαν* ως προς την επιχείρηση αυτή…». Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, Χειρόγραφα, σ. 43. Υπογράμμιση δική μου.

259. Ο ίδιος ο Ξ. Γληγόρης *φέρεται* να διαφωνεί στο Ξ. Κουτσαύτη ότι «συναντήθηκε με τον Κ. Λιβιτσάνο. Προσπάθησε ο ίδιος να οργανώσει μια άμυνα αλλά δεν μπόρεσε να πετύχει τίποτα σοβαρό». *Ibid*, σ. 4. Στην εργασία του όμως *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 449, ο Κουτσαύτης, που βέβαια γνώριζε τα προηγούμενα πριν τη συγγραφή της εργασίας του, παραθέτει ένα διάλογο μεταξύ του Κώστα Λιβιτσάνου και Γληγόρη σύμφωνα με τον οποίο ο Γληγόρης, ηττοπαθής, συμβούλευσε τον Κώστα Λιβιτσάνο «να σώσει εαυτόν». «Τώρα έτσι που έγιναν τα πράγματα Κώστα, κοίταξε να σώσεις τον εαυτόν σου». *Ibid.*

260. Ο Γληγόρης διηγείται τα ακόλουθα στον Κουτσαύτη: «Ο Αραχναίος τον εφοδίασε μ' ένα γράμμα για να το παρουσιάσει στον καθοδηγητή τον πολιτικό, του 24ου συντάγματος, που ήτανε στο Βουστρί». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, Συνομιλία με τον Ξ. Γληγόρη, σ. 4. Ο Κουτσαύτης επικαλούμενος τον Μπάμπη Κοντογιώργη επιβεβαιώνει το γεγονός με τη διαφορά ότι ο Αραχναίος του έδωσε ένα γράμμα *κλειστό* που ίσως υπονοεί ότι ήταν διαταγή με επιβαρυντικό περιεχόμενο γι' αυτόν. Διότι δεν μπορούσε να εννοηθεί, στον τέως γραμματέα του ΕΑΜ Λευκάδας, να δίνεται επιστολή από τον στρατιωτικό ηγέτη του συντάγματος για τον πολιτικό αν δεν ήταν ενοχοποιητική γι' αυτόν. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 515. Σε άλλο σημείο ο ίδιος συγγραφέας, χωρίς καμιά μνεία για την διαδικασία αυτή γράφει: «Έμεινε σε μια στάνη με την οικογένεια του πε-

«γράμμα», μάλλον έγγραφο διαταγή, να παρουσιασθεί με αυτή στο πολιτικό του Συντάγματος.

Σύμφωνα πάντα με τον Κουτσαύτη, ευθύς ως, ανοίχτηκε το γράμμα – διαταγή, από τον πολιτικό του συντάγματος, ο Γληγόρης συνελήφθηκε, αφοπλίστηκε και τέθηκε υπό κράτηση. Η κατηγορία που τον βάρυνε, όπως του ανακοινώθηκε, ήτανε αυτή της προδοσίας, ανατριχιαστική στις διαστάσεις της και εφιαλτική στις επιπτώσεις της.[261] Με τη Δαμόκλειο σπάθη της φοβερής κατηγορίας της προδοσίας, ο Γληγόρης κρατήθηκε στην έδρα της Ταξιαρχίας, πάντα υπό κράτηση, με τη συνοδεία ένοπλων φρουρών. Εκεί φυλακίζεται, αποδοκιμαζόμενος από τους επίλεκτους αντάρτες του στρατηγείου της Ταξιαρχίας, σαν προδότης.[262]

Οι «κεκαλυμμένες», αόριστες, αλλά θανάσιμες αυτές συνωμοτικές ενέργειες, ένα συνονθύλευμα κατηγοριών για προδοσία, χωρίς συγκεκριμένη πηγή προέλευσης ή της ειδεχθούς μορφής αυτής, αποσαφηνίζεται και διαλευκαίνεται από έναν από «μηχανής θεό», τον πολιτικό και ταυτόχρονα καπετάνιο του 24ου Συντάγματος Μιχάλη Ντούσια. Ο Ντούσιας ανατρέπει, καθ' ολοκληρία, την «υπόθεση» Κουτσαύτη ή και του περιεχομένου της συνέντευξης Γληγόρη, ισχυροποιώντας ταυτόχρονα, ένα επίμαχα καίριο *σημείο* της προαναφερθείσης «υπόθεσις».

Αποδεχόμενος έμμεσα, την αρχή της «υπόθεσις», και μάλιστα ισχυροποιώντας αυτή, ο Ντούσιας απερίφραστα καταθέτει ότι τον Γληγόρη του «τον επήγαν» στο γραφείο του στην έδρα του Συντάγματος και του παρέδωσαν δυο αντάρτες του λόχου Λευκαδιτών του Συντάγματος.[263]

ρίπου ένα μήνα και από εκεί μόνος του μαζί με τον Μπάμπη Κοντογιώργη και με οδηγούς ... επήγε στο Μοναστηράκι, στον Αι Βασίλη και τελικά σαν γιατρός κατατάχτηκε στον ΕΛΑΣ». *Ibid*, σ. 449. Όμως ο Κουτσαύτης αντικρούει «εαυτόν» όταν στη σελίδα 515 επικαλείται τον ίδιο μάρτυρα, τον Κοντογιώργη, που του αναφέρει για συνάντηση με Αραχναίο, «κλειστό γράμμα» και αποστολή του στον πολιτικό του Συντάγματος. *Ibid*, σ. 515.

261. Αυτό περιέχεται στη συνέντευξη με τον Κουτσαύτη: «Όταν άνοιξε το γράμμα που δεν ήξερε το περιεχόμενό του, του είπε ο Τσουκνίδας ή Τσικνιάς ότι αυτό είναι προδοσία και τον θεωρούσαν σαν κρατούμενο». Κουτσαύτης, Συνομιλία με τον Ξ. Γληγόρη, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 4.

262. «Εκεί τον κράτησαν ένα μικρό χρονικό διάστημα, μερικοί αντάρτες τον απεκάλεσαν προδότη». *Ibid.*

263. Ντούσιας, *ΕΑΜ Πρέβεζας – ΕΛΑΣ Σουλίου – Ζαλόγγου*, σ. 329. Ο Ντούσιας, ίσως για να μην αφήσει περιθώρια αμφισβήτησης των φοβερών κατηγοριών και των εξ ίσου απεχθέστερων υποψιών, αναφέρει ότι το 24ο Σύνταγμα είχε: «αποκαταστήσει επαφή και με τις πολιτικές οργανώσεις του νησιού». Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετά κομ-

Οι δυο συνοδοί – ένοπλοι φρουροί, εγχειρίζουν ταυτόχρονα στον Ντούσια την έγγραφη διαταγή, το «γράμμα» κατά τον Κουτσαύτη. Πλην όμως το έγγραφο αυτό δεν είχε την αρχή του στον Αραχναίο, όπως *με επιμονή αφηνότανε να εννοηθεί από τις προαναφερθείσες πηγές*, και ιδιαίτερα η προσπάθεια να πεισθεί γι' αυτό και ο μελετητής της περιόδου αυτής της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα.

Αλλά ότι το επίμαχο αυτό σημείο – καίριο για την κατανόηση των διαδραματιζομένων στο χώρο του ΕΑΜ – ΚΚΕ, πήγαζε από τον ίδιο τον κομματικό μηχανισμό:

> «... μου τον παραδίνουν με ένα εμπιστευτικό έγγραφο της *Κομματικής Οργάνωσης Λευκάδας, με το οποίο παρουσίαζαν το γιατρό σαν αντιδραστικό στοιχείο, σαν συνεργάτη των Ράλληδων (ταγματασφαλιτών Λευκάδας και με διάφορες άλλες κατηγορίες)*».[264]

Το εμπιστευτικό αυτό έγγραφο από την κομματική οργάνωση Λευκάδας, επιπρόσθετα όμως υποδείκνυε αν όχι δεν απαιτούσε και τη μορφή της τιμωρίας, στην οποία έπρεπε να υποβληθεί ο κρατούμενος υπόδικος. Σύμφωνα με αυτό, ο κρατούμενος έπρεπε να παραδοθεί στην ΟΠΛΑ ή ΕΠ της περιοχής δικαιοδοσίας του συντάγματος.

Στην ΟΠΛΑ Ξηρομέρου προΐστατο, ο άτεγκτος ηθικά και φανατικά αμείλικτος στη Σταλινική ιδεολογική πρακτική του, ο Ιαβέρης του ΕΛΑΣ, με φωτοστέφανο αδιάφθορου τιμωρού,[265] ταξικών εχθρών ή ιδεολογικών

ματικά στελέχη που είχαν από πριν *εξαναγκασθεί* σε παραίτηση από τον Σγουρό, όπως ο Ζώης Κουτσαύτης, βρισκότανε ήδη εκτός Λευκάδας στο Ξηρόμερο.

264. Έτσι ο Ντούσιας στοιχειοθετεί μια κατ' ευθείαν *κατηγορία* κατά άγνωστων στελεχών της Κομματικής Οργάνωσης Λευκάδας, χωρίς να ονομάζει αυτά, ή να κάνει μνεία της θέσης κομματικής ή ΕΑΜικής που κατείχαν στην ιεραρχία αυτή, ότι οδηγούσαν τον Γληγόρη σε ατιμωτικό θάνατο και ιστορική ατίμωση.

265. Ο Ροβεσπιέρος θεωρείται από πολλές πηγές, όρα Ντούσιας, σαν ο πλέον αυθεντικός «αριστεριστής» δηλ. ότι «διακατήχετο από ένα ταξικό μίσος» ότι «όποιος δεν ήταν δικός μας ήταν εχθρός μας».

Η συμβολή του Ροβεσπιέρου στην εδραίωση του ΕΑΜικού κινήματος στην Ακαρνανία όμως ήτανε καταλυτική. Χάρις στην δική του επαγρύπνηση διασώζεται η Ακαρνανία από κατάληψη από Ταγματασφαλίτες, Γερμανούς και τον ΕΔΕΣ. «Αυτή η επιτυχία του Ροβεσπιέρου τον ηρωποίησε... ο άνθρωπος αυτός... μεταβλήθηκε σε "Κράτος εν Κράτει"». *Ibid*, σ. 328.

266. «Πήγε στην Ταξιαρχία και ανέλαβα τη διεύθυνση του νοσοκομείου. Σε λίγο χρο-

υπονομευτών με απεριόριστες δικαιοδοσίες του «δεσμείν και λύειν» ο Ροβεσπιέρος.

Η απάντηση της κομματικής οργάνωσης Λευκάδας, να παραδοθεί ο Γληγόρης στο Ροβεσπιέρο, δεν ήτανε παρά η θανατική καταδίκη του, μια απόφαση στην οποία είχε φθάσει η συγκεκριμένη ομάδα, καλύπτοντας έτσι με το θάνατό του, τις οποιεσδήποτε αδυναμίες τις και αυτές τις στρατιωτικής ηγεσίας της εντός Λευκάδας, που συνοδήγησαν στο ολοκαύτωμα της «Επιχείρησης Φουρτούνα».

Η τύχη του Γληγόρη τη στιγμή της υπέρτατης αυτής δοκιμασίας του, βάρυνε την κρίση ενός πράγματι ξένου στα θέματα Λευκάδας ή των Λευκαδίτικων κομματικών διαβουλεύσεων. Ο Ντούσιας, αμφιβάλλοντας για την εμπαθή κατηγορία και την ασυνήθιστη σφοδρότητά της, παρενέβηκε στην Ταξιαρχία με την παράκληση να επανεξετασθούν οι κατηγορίες. Μετά από δυο μέρες, ο Γληγόρης επέστρεψε ελεύθερος και μέχρι την απελευθέρωση προσέφερε τις υπηρεσίες του σαν γιατρός στο νοσοκομείο της Ταξιαρχίας και μετά στο 30 Σύνταγμα,[266] όχι όμως χωρίς αμφιβολίες για το πρόσωπό του από την ηγεσία της Περιφερειακής.[267]

νικό διάστημα ανέλαβε τη διεύθυνση ο γιατρός Πανόπουλος κι αυτός πήγε στο 30ό Σύνταγμα» Κατάθεση Γληγόρη στον Κουτσαύτη, Κουτσαύτης, Συνομιλία με τον Ξ. Γληγόρη, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 5.

267. «Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, κατέβηκε στο Αγρίνιο, ότι βρήκε εκεί τον Παπαγιάννη που ήταν γραμματέας της περιφερειακής εκεί πέρα, μάλλον του γραφείου Στερεάς. Του είπε ότι είναι ανίκανος, του έκανε επίθεση, του είπε ότι δεν έχει υπ' όψιν του ορισμένα πράγματα, και ότι τον διέγραψαν. Ζήτησε να επανεξεταστεί το ζήτημά του...». *Ibid.*

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΠΛΑΡΧΗΓΩΝ - ΒΕΡΗ. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

Η Λευκάδα, από τα τέλη Ιουνίου 1944, ολόκληρη ευρίσκεται κάτω από το απεχθέστερο καθεστώς βίας, τρόμου και εγκλήματος, που γνώρισε ποτέ στην ιστορία της. Το αίμα ρέει, κακουργήματα καθημερινά εκτελούνται με τον πιο φρικιαστικότερο μένος, και τα βασανιστήρια του Δημοκρατικού λαού της Λευκάδας μια καθημερινή επαναλαμβανόμενη σαδιστική τελετουργία από τους πολυπληθείς οπλαρχηγούς αποτελούν το χαρακτηριστικότερο χρονικό της περιόδου. Ο Μουσούρης, αυτόπτης μάρτυρας γράφει:

> «Από την άλλη κιόλας ημέρα, ντόπιοι και ξένοι κατσαπλιάδες, κατέκλυσαν το νησί της Λευκάδας, παράλληλα δε άρχισαν οι λεηλασίες, βιασμοί, ξυλοκοπήματα και αλλά πολλά ακόμη... Δεν έλειψαν όμως, όπως έχει ήδη αναφερθεί, και μερικοί ανθρωποφάγοι –μπορεί να πει κανείς– λες κι' ήλθαν από την ζούγκλα, οι οποίοι έκαναν ανθρωποθυσίες με τον δικό τους τρόπο βέβαια».[268]

Η *process* αυτή δεν θα μπορούσε να εξελιχθεί παρά υπό την αιγίδα των Γερμανών επικυρίαρχων. Η κ. Μαραγκού, κρατούμενη τότε στο Γερμανικό Φρουραρχείο, έχοντας παραδοθεί σ' αυτούς[269] από τους Έλληνες συμμάχους των, δίκην παραπεμπτικού βουλεύματος καταδίκης δοσίλογων, περιγράφει την συνεργασία των Γερμανικών στρατιωτικών αρχών και των οπλαρχηγών αλλά και των μεγαλοαστών εμπόρων της Λευκάδας για τον αρτιότερο καταβασανισμό των συμπολιτών των:

> «Στο πλαϊνό δωμάτιο - γραφείο του φρουραρχείου, άρχισε κατά τις εννέα πολλή δουλειά. Κόσμος και κοσμάκης πήγαινε κι ερχόταν. Συζητήσεις έντονες, φωνές, κακό, οπλισμένοι αντάρτες του ΕΔΕΣ υποδείκνυαν ή έπαιρναν εντολές. Ο Βέρης με τ' ασκέρι του, *Λευκαδίτες μεγαλέμποροι και μεγαλοαστοί*, όπως τους αναφέρει ο δημοσιογράφος Φίλιππας – Πανάγος, στο γνωστό δημοσίευμά του *Δοσίλογοι της Λευκάδας, ήταν σε πλήρη συνεργασία με τους Γερμανούς* και έπαιρναν

268. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, σ. 45.

269. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*. Η κ. Μαραγκού αναφέρει έμμεσα ότι ήτανε θύμα υποδείξεων στους Γερμανούς από συντοπίτες της μάλλον την οικογένεια Γαβαλά. *Ibid*, σ. 305.

από κοινού αποφάσεις όσον αφορά για άτομα που συνελάμβαναν και μετέφεραν στο φρουραρχείο μέσα από τον πόλη πλέον».[270]

Η συνεργασία επιτρέπει ένα ανεξέλεγκτο χορό πρωτόγονων βασανιστηρίων, εκτελέσεων, βιασμών κανιβαλιστικών και ζοφερής τρομοκρατίας. Οι Καλατζαίοι πρωτοστάτησαν, σύμφωνα με αδιάψευστες μαρτυρίες, στο όργιο της βίας. Εκτέλεσαν, βασάνισαν με πρωτοφανές μίσος, έναν αριθμό Λευκαδιτών[271] τους οποίους έριχναν ζωντανούς στην περιβόητη «τρύπα», μια βαθιά σκοτεινή σπηλιά στην πλαγιά του βουνού, όπου εκεί τσακισμένοι από την πτώσιν αργοπέθαιναν. Η Μαρίνα Λογοθέτη-Γαζή από το Νυδρί σκιαγραφεί το ραφιναρισμένο σαδιστικό βασανισμό που υποβάλλοντο οι συλλαμβανόμενοι από τους Καλατζαίους:

«Μας πιάσανε οι Καλατζαίοι συνεργάτες των Γερμανών εμένα και τον πατέρα μου Περικλή και 17 άλλους χωριανούς... Στις 17 Ιουλίου πήρανε τους Νίκο Παπλαγιάννη, Περικλή Γαζή, πατέρα μου, τον Σταυράκη Γαζή, Στάθη Παπλαγιάννη-Γαζή (Κώστα Γαζή), Γολέμη – Βρεττό Βασίλη... και τους ρίξανε στην Τρύπα...

Μας βασανίσανε, μας κακοποιήσανε, μερικές τις συκοφαντήσανε

270. *Ibid*, σ. 309. Υπογράμμιση δική μου.

271. Διάφοροι συγγραφείς της περιόδου υπολογίζουν τα θύματα της «Τρύπας» σε περίπου *πενήντα*. Για τον τόπο αυτό «ένα πρωτοφανές μνημείο της αγριότητας και κανιβαλισμού των οπλαρχηγών», ο παπά Αρβανίτης από την περιοχή αυτή γράφει: «Στο 'Πολεμικό' βρίσκεται η 'Τρύπα'... Αυτό το βουνό είναι ωειδές με μεγάλο ύψος και δασωμένο. Εκεί βρίσκεται η αφορισμένη τρύπα που έτυχε να ιδώ ο ίδιος την 1η Ιανουαρίου 1962 που λειτουργούσα στο Άλατρο... Ένας τσοπάνος μας είπε που είναι και πήγαμε και την βρήκαμε. Αυτή η 'Τρύπα' είναι σε ένα σκαλί ισόγεια με θάμνους και ο άνθρωπος ή ζώο πίπτει μέσα, χωρίς να καταλάβει τίποτα. Είναι γύρω-γύρω βράχος σαν πελεκητός, από επάνω φαίνεται ένα βάθος περίπου δώδεκα μέτρα είναι κάτω σαν αλώνι και από εκεί συνεχίζει άλλη υπόνομος, που κανείς δεν γνωρίζει που φθάνει αμέτρητο, χάος ολόκληρο...». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 477.

«Είχανε εκτελεστικό, γράφει ο Τριαντάφυλλος Κοντογιώργης, και πρώτα τους τουφεκίζανε και τους ρίχνανε στη 'Τρύπα'. Πρώτος έπεσε ο Στάθης Παπλαγιάνης πληγωμένος και δεν πήγε στον πάτο. Ύστερα βγήκε μόνος του. Συνέχεια τους άλλους. Ακούσανε τα τουφέκια από μακριά και ο Μέρμηγκας (Κατωπόδης) πήγε μαζί με την κοπέλλα την Σταμάτα και ακούσανε τα βογκητά από μέσα από την 'Τρύπα'. Έφεραν τριχιές και ρίξανε το σκοινί μέσα και μπόρεσε και βγήκε μόνο ο Σταυράκης. Οι άλλοι ήτανε τραυματισμένοι και δεν μπορέσανε, λόγω της κακής κατάστασης που ήτανε από τα τραύματα, να πιαστούνε από το σκοινί. Η 'Τρύπα' είχε βάθος 15-20 μέτρα και ήταν πλατιά. Ο Στάθης σταμάτησε στα λιθάρια που είναι στο χείλος. Οι άλλοι πέσανε, βαθιά... Τους άλλους τρεις Απ. Φραγκούλη, Κώστα Σάντα και Γιάν. Αθανίτη τους έριξαν σε μια άλλη τρύπα, στις 'Αγκούσες'». Τριαντάφυλλος Κοντογιώργης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 1.

[βιάσανε] μάλιστα δε τη Διαμάντω, πολλές, τις πηγαίνανε στο Καρνάγιο και τις βιάζανε. Ακόμα δε τις δένανε στο κατάρτι και τις απολάγανε στη θάλασσα πολλές φορές όλη νύχτα».[272]

Ο Ηλίας Θερμός Ζουράς αναφέρει, επιπρόσθετα, ονόματα από τη γύρω περιοχή και προσθέτει: «Κατέβηκε ο Θωμάς [Μπέρμπιγκας] μέσα στην τρύπα όταν μπήκε (;) ο ΕΛΑΣ αλλά δεν μπόρεσε να φθάσει από την μπόχα απ' τα πτώματα».[273]

Μέσα στην ίδια την Γερμανοκρατούμενη πόλη της Λευκάδας, οι οπλαρχηγοί «πιάσανε» δυο πολίτες τον Κώστα Βανδώρο στην παραλία της Λευκάδας που περίμενε φάρμακα από την Πρέβεζα, και τον νεώτατο Α. Λεκατσά ή Λιόρη τους οποίους κατακρεούργησαν και τον τελευταίο τον εβίασαν ομαδικά:

«Τους πήγανε στη Ράχη Βαλαωρίτη και τους κατακρεουργήσανε κ.τ.λ.».[274]

Αυτό το «τελευταίο» ήτανε ο βιασμός,[275] και η κατακρεούργηση του Λιόρη. Το *auto da fè*, η κατασπάραξις των Βανδώρου και Λιόρη προκάλεσε τον αποτροπιασμό αυτών των ίδιων των Γερμανών, που συλλαμβάνουν τον έναν από τους σαδιστές δολοφόνους και τον εκτελούν.

Στην πόλη της Λευκάδας οι Καλατζαίοι συλλαμβάνουν τους Κώστα

272. Μαρίνα Λογοθέτη – Γαζή, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 1.

Η ίδια συνεχίζει: «Ήταν η ημέρα που κόψανε το χέρι του Αιμίλιου Γαζή ή Περτσιόζου... και τον ρίξανε στο πηγάδι του Αι-Δονάτου παραμονές Χριστουγέννων 1944».

273. «Στην Τρύπα ρίξανε τους Περικλή Κατσάνο, γραμματέα Κοινότητας Βαυκερής, Βαγγέλη Θωμά Κοττύλιο, Βασίλειο Βρεττό...». Νίκος Θερμός Ζούρας, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 3.

274. *Ibid*, σ. 3.

275. «Επίσης φρικιαστικά βασανιστήρια έκαμαν οι Ράλληδες στον Κ. Βανδώρο από την Εγκλουβή που τον έπιασαν στην ψιλή στράτα που γύριζε στο σπίτι του με λίγα ψώνια του έκαμαν τόσο φρικτούς ακρωτηριασμούς (μύτη – μάτια – δάχτυλα κ.τ.λ.) τον ατίμασαν τόσο φρικτά που και οι ίδιοι οι Γερμανοί έφριξαν και έπιασαν τους βασανιστές και τους εκτέλεσαν (;)». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 412. Ο Κουτσαύτης στην εργασία του γράφει για τον νεαρό Επονίτη Λιόρη: «Σημειώνω ακόμα ότι ο νεαρός Λευκαδίτης Δημήτριος Λιόρης ήταν γιος του Λεκατσά ή Λιόρη ιχθυεμπόρου από τη Λευκάδα. Τον κατακρεούργησαν, αφού πρώτα τον *βίασαν* όπως είπα πιο πάνω κατά τον ποιο ελεεινό τρόπο». Και συμπληρώνει: «Αυτά είναι τα έργα τα ηθικά και πατριωτικά των 'οπλαρχηγών' της Δεξιάς και των συνεργατών του κατακτητή». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 480. Υπογράμμιση δική μου.

Σάντα γνωστό για την προσφορά του στην Εθνική Αντίσταση, τον Αποστόλη Φραγκούλη πράο και φιλήσυχο κουρέα στην κεντρική αγορά της πόλης,[276] και τον Γιαν. Αθανίτη τους οποίους μετά από βασανιστήρια έριξαν στην Τρύπα.[277]

Στον Άγιο Πέτρο ο Αχείμαστος προσωπικά, επικουρούμενος και από έναν ντόπιο τον Γεώργιο Πατρίκιο «έκαμαν τρομερά βασανιστήρια» στον αιχμάλωτο τραυματία της μάχης του Λαϊνακίου δημοδιδάσκαλο Θεοφύλακτο Σταματέλο:

> «Οι γοερές κραυγές του από το σκληρό χτύπημα με το βούρδουλα, οι κλωτσιές που του 'διναν και οι δυο μαζί και τα τόσα άλλα με διάφορα μέσα που του καταβασάνιζαν το τραυματισμένο κορμί του είναι κάτι το απερίγραπτο…
>
> Μετά από δύο μέρες, τον σήκωσαν εξουθενωμένο και τον μετέφε-

276. Ο συγγραφέας γνώριζε προσωπικά τον ευχάριστο στην ομιλία και πράο Αποστόλη Φραγκούλη που ήτανε από τους ευγενέστερους πολίτες της Άγιας Μαύρας.

277. «Ύστερα από την είσοδο του ΕΑΑΣ στις 31 Δεκέμβρη 1944 στη Λευκάδα η οργάνωση του ΕΑΜ συγκρότησε συνεργασία για να βγάλουν από εκεί μέσα νεκρούς και τα οστά τους. Πολλά πτώματα δεν είχαν λιώσει. Η μπόχα ήταν φριχτή. Εκείνος που κατέβηκε κάτω λιποθύμησε από τη βρώμα που ανέδιναν τα σάπια πτώματα του Κώστα Σάντα, του Γιάννη Αθανίτη, του Αποστόλη Φραγκούλη… και τα μετέφεραν τα δύο πρώτα στη Λευκάδα, όπου έγινε η κηδεία τους». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 478.

Η κ. Μαραγκού παρουσιάζει την ψυχολογία αυτών που αποκαλεί δεξιούς της περιοχής Νυδριού – Βλυχού – Χαραδιάτικων και κύρια των Καλατζαίων: «Μα πώς συμπεριφέρθησαν οι δεξιοί της περιοχής Νυδριού – Βλυχού – Χαραδιάτικων και όλης της άλλης περιοχής μέχρι Βασιλικής; Ο Δρακονταΐδης γράφει: «Είχον διαταγή όπως μερικούς που είχαν συλλάβει στη Νότιο Λευκάδα, να τους μεταφέρουν στην πόλη.

Περνώντας όμως από το Νυδρί παρέδωσαν μερικούς στον *ομαδάρχη Καλατζή, ο οποίος τους έριχνε στην περιώνυμη «Πηγάδα», όπου έριξαν και πολλούς άλλους τόσο από τα εμπρός χωριά όσο και τη πόλη.* …μεταξύ των συλληφθέντων ήταν και ο Σπύρος Γερασ. Χρυσικός που εξετέλεσαν καθ' οδόν. Από το Μαραντοχώρι πήραν τον παπά – Γιώργο Πεταλά με το παιδί του και στη θέση «Αλεχτώρι» άρχισαν την εκτέλεση. Επενέβη ο παπάς να σώσει το παιδί του, σκοτώνουν κι αυτόν και πετούν τα πτώματα στη θάλασσα». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 303. Ο Κουτσαύτης στο ανέκδοτο χειρόγραφό του έρχεται να υπογραμμίσει αυτήν την προηγούμενη διαπίστωση της κ. Μαραγκού ότι το «στρατηγείο» είχε μεταβληθεί σε «αρχηγείο» του εγκλήματος: «Ο Μποτρανέλος από το Νυδρί πιάστηκε και με Βενζίνα οι Ράλληδες τον μετέφεραν στη Ν. Λευκάδα. Μετά τα όργια… τον έρριξαν στην προπέλα (;) της Βενζίνας». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 41β. Ίσως δεν έφθασαν ποτέ στην πόλη της Λευκάδας οι κρατούμενοι για τον φόβο μήπως οι Γερμανοί δεν επέτρεπαν τους βασανισμούς και τις εκτελέσεις.

ραν στον κρεμνό πίσω από τη θέση «Καλή Πύλη» που λέγεται «Μπόντζος» και τον πέταξαν κάτω στο βάραθρο. Εκεί βρέθηκε από τους γονείς του, κατασπαραγμένο το κορμί του από τα όρνια, όταν ειδοποιήθηκαν και ήλθαν να πάρουν το απομεινάρι του βασανισμένου κορμιού του».[278]

Αλλά και αλλόφωτοι, ήσσονες διάττοντες αστέρες του στερεώματος των κατσαπλιάδων – οπλαρχηγών, ζηλώσαντες τη δυσώνυμο δόξα των φυλάρχων Καλατζαίων – Αχείμαστου, και τη φήμη του εγκλήματος – βιασμών, με φανατικό προσηλυτισμό, αναλώθηκαν σε ισάξιους άθλους, υπερβάλλοντας μάλιστα τα πρότυπά τους.

Οι περιθωριακά έρποντες, σε όλη την περίοδο της κατοχής στις παρυφές της πόλης πολυπληθείς *clan* των Κοντογιωργέων, «εκστρατεύουν» στο Ξηρόμερο, έξω από τη Βόνιτσα, στον Άγιο Πέτρο στο Μυρτάρι, για να «απαγάγουν», προς ίδια απόλαυση, τη νεαρά δασκάλα Φωφώ Κονιδάρη, που μετά την «Καταστροφή Φουρτούνα», είχε αναζητήσει εκεί καταφύγιο σε γνωστό της αγρόκτημα.

Η επιδρομή της συμμορίας στέφεται από επιτυχία. Η δασκάλα Φωφώ Κονιδάρη, ανυπεράσπιστη σέρνεται στη Βόνιτσα, όπου μετά από ένα «εύλογο» διάστημα, όσο αρκούσε για να ικανοποιηθούν οι «στόχοι» της συμμορίας, η σπείρα με το «λάφυρο» αναχωρεί για τη Λευκάδα.

Η ατιμωτικά αποτρόπαια, ακόμα και για την μετά-Φουρτούνα περίοδο αναρχίας αυτουργία των Κοντογιωργέων, προκάλεσε οργή και θλίψη στη μικρή κοινωνία της κωμόπολης. Κινητοποιείται το τοπικό ΕΑΜ, ειδοποιείται το 24ο Σύνταγμα το οποίο άμεσα αναθέτει σε μια διμοιρία του υπό τον Κιτσοπάνο,[279] να αναχαιτίσει[280] τη συμμορία και να απελευθερώ-

278. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Λίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 298-299. Ο Κουτσαύτης για τον Σταματέλο που ήτανε συμμαθητής του στο Γυμνάσιο Λευκάδας γράφει: «Πρέπει να τονίσω τη θηριωδία των 'οπλαρχηγών' όσον αφορά τη συμπεριφορά τους απέναντι σε βαριά τραυματίες ΕΛΑΣίτες ... Επίσης στον Άγιο Πέτρο στο υπόγειο της κοινότητας βασάνισαν, κατά τον πιο απάνθρωπο τρόπο των ΕΛΑΣίτη Θεοφύλακτο Σταματέλο, δάσκαλο από τους Τσουκαλάδες. Ήταν ένα αγνό και τίμιο παλικάρι που ανάλωσε τη ζωή του για το καλό του λαού. Ήταν συμμαθητής μου και γνώριζα πολύ καλά το σκληρό αγώνα του για επιβίωση και σπουδές». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 480.

279. Ο Κιτσοπάνος που ηγείτο της διμοιρίας του ΕΛΑΣ είναι ο ίδιος που εκτέλεσε τον Μελά στο δρόμο προς τη Λάκκα Σούλι. Βλέπε υποσ. 151.

280. «Αργότερα την ξανάφερναν στο κτήμα του Μήτσου Φίλιππα αλλά εκεί είχε στήσει καρτέρι ο Κιτσοπάνος και τους χτύπησε». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 487.

σει την Κονιδάρη. Η ενέδρα έξω από τη Βόνιτσα, αιφνιδιάζει τη σπείρα, απελευθερώνει τη νεαρά δασκάλα και στη βραχεία συμπλοκή που ακολουθεί σκοτώνεται ο επικεφαλής των Κοντογιωργέων.

Ντροπιασμένη η μέχρι τότε αλαλάζουσα συμμορία επιστρέφει στη Λευκάδα έχοντας φορτώσει το πτώμα του Κοντογιώργη σ' ένα φορτηγό-πλατφόρμα. Διασχίζοντας την κεντρική αγορά της πόλης και πυροβολώντας με πυκνά συνεχή πυρά μικρών όπλων και αυτόματων, σ' όλη τη διαδρομή, μπροστά στους πάνοπλους αλλά αδιάφορους Γερμανούς στρατιώτες, κατατρομοκρατούν τους ντόπιους, που τρέχουν να βρουν καταφύγιο στα διάφορα μικρομάγαζα που κλείνουν αμέσως τις πόρτες τους.[281]

Στη διαδρομή κακοποιούν πολίτες και δολοφονούν τον νεαρό Βαγγέλη Κτενά, που τυχαία βρέθηκε στο δρόμο τους και χωρίς να έχει συγκεκριμένη πολιτική ιδεολογία.[282]

Αλλά οι νέοι δυνάστες της Λευκαδίτικης υπαίθρου δεν αρκέστηκαν στους εξαπονδρισμούς και στις ομαδικές ή στους κατά «προαίρεση» βασανισμούς – δολοφονίες.

Επιλεκτικά αλλά μεθοδευμένα και συστηματικά, πυρπολούν και ανασκάπτουν ιστορικούς οικισμούς στην Κεντρική και Νότια Λευκάδα. Η Εύγηρος, το πλούσιο χωριό της Ν. Α. Λευκάδας παραδίδεται στην πυρά από Καλατζαίους – Βέρη, μετά από συστηματική «με συνέπεια» λεηλασία και «διακεκριμένες» δολοφονίες.[283]

281. «Από τον πόντε [γέφυρα συνδέουσα την πόλη με τον αμαξιτό δρόμο του Φρουρίου και κατ' επέκταση με την επαρχιακή οδό Λευκάδας – Βόνιτσας] μέχρι επάνω [εννοεί Απόλπαινα], πυροβολούσαν ανενόχλητοι, *ενώ ήσαν οι Γερμανοί στην πόλη της Λευκάδας*». Τάκης Βλάχος ή Μουτσούκος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σσ. 1-2.

Ο συγγραφέας, θυμάται την κανιβαλιστική πομπή στο «παζάρι» όπως τότε αποκαλείτο η κεντρική αγορά, βρισκόμενος σε ένα κατάστημα πλησίον της εκκλησίας Αγίου Νικολάου, όπου μέσα από ένα ορυμαγδό κραυγών, αλαλαγμών, πυροβολισμών, μιας κακόφωνης βοής προαναγγέλετο στους «σαστισμένους» Λευκαδίτες η λιτανεία της εποχούμενης βίας και τρομοκρατίας.

282. «...οι Κοντογιωργαίοι σκότωσαν και τον νεαρό Βαγγέλη Κτενά. Και κυνήγησαν και πολλούς άλλους». Τάκης Βλάχος ή Μουτσούκος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 2. Ο Κουτσαύτης γράφει ακριβώς τις ίδιες πληροφορίες προσθέτοντας ότι τον Κτενά «... τον εκτέλεσαν χωρίς κανένα λόγο». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 487.

283. Ο Κουτσαύτης με σαφήνεια και επιγραμματικότητα δίνει την προετοιμασία της επιχείρησης ενάντια στην άοπλη και καταπτοημένη Εύγηρο: «Ακολουθώντας ένα καλά οργανωμένο σχέδιο εκκαθάρισης, με το μαχαίρι και με τη φωτιά, της Ν. Α. Λευκάδας, έβαλαν σε πρώτο στόχο την καταστροφή της Ευγήρου. Αυτό το χωριό ήταν «Κάρφος εν τοις οφθαλμοίς αυτών». Ήταν το προπύργιο του ΕΑΜισμού στη Ν.Α. Λευκάδα που δεν μπό-

Η Εγκλουβή ολόκληρη καίγεται. Περίπου 90-97 σπίτια γίνονται παρανάλωμα φωτιάς και εδώ μετά από ένα «ολοκληρωτικό» πλιάτσικο των Εγκλουβισάνων κύρια από τους κατοίκους του γειτονικού χωριού Άγιος Ηλίας.

Οι μαινόμενοι οπλαρχηγοί, αποχαλινωμένοι από κάθε ηθικό φραγμό, ασύδοτοι από κάθε τιμωρία, με *εκτελεστικό νουν* τον νέον ηγεμονίσκο Καλατζή, αποφασίζουν να επαναλάβουν το ολοκαύτωμα της Εγκλουβής αφανίζοντας το κεφαλοχώρι της Καρυάς, τον μεγαλύτερο οικισμό του νησιού μετά την πόλη της Άγιας Μαύρας. Ήδη ο Καλατζής με τους αφηνιασμένους κατσαπλιάδες, είχε «καταλάβει» το χωριό και είχε αρχίσει να προβαίνει σε αθρόες συλλήψεις «υπόπτων». Η λεηλασία που ακολουθεί η οποία μετά τον κορεσμό από το πλιάτσικο της Νοτίου Λευκάδας ήτανε μάλλον «ποιοτική» τουλάχιστον από τους Καλατζαίους.[284]

Στην Καρυά, που πάντα διατηρούσε ιδιαίτερες οικονομικές και οικογενειακές διασυνδέσεις με την αστική τάξη της Λευκάδας, η επανάληψη της καταστροφής της Εγκλουβής από τους άξεστους κατσαπλιάδες, ξέφευγε από τις δυνατότητές τους. Οι Καρσάνοι ενεργοποιούνται, προσφεύγουν σε ισχυρούς παράγοντες της συντηρητικής παράταξης στην πό-

ρεσαν, ως τότε, να πατήσουν τα στίφη των γενίτσαρων. Όλα αυτά τα στίφη συνέκλιναν προς την Εύγηρο με το πιο φρικτό μίσος. Ο Βέρης με τους Γερμανούς και οι Καλατζαίοι χτένισαν κυριολεκτικά την περιοχή. Έφραξαν όλα τα στενά και στράφηκαν τελικά κατά της Ευγήρου». *Ibid*, σ. 458.

Οι εκκαθαρίσεις στις οποίες αναφέρεται ο Κουτσαύτης περιγράφονται από το νεαρό εθελοντή στις επιχειρήσεις Φουρτούνα Στέφανο Γράψα: «Μετά Γερμανοί – Ταγματασφαλίτες Ξηρομέρου… Μας εκυνήγησαν προς τον κάμπο Βασιλικής – Μαραντοχωρίου, άλλαξα πορεία προς την Εύγηρο που ήταν χωριό δικό μας. Μετά το Βουνί Ευγήρου όταν βρήκα και τον Κατσικογιάννη. Εκεί εκρυφτήκαμε στις μάζες. Μαζί με Κατσικογιάννη … από Εγκλουβή και Ευγεριώτες. Ο Αλέκος Φατούρος Τζόρας μας έφερε ψωμί. Μείναμε εκεί κρυμένοι την μέρα και τη νύχτα πηγαίναμε για νερό. Πολλές μέρες νηστικοί. Εγλύτωσα γιατί άντεξε ο οργανισμός μου και είχα άρβυλα γερά Ιταλικά». Μετά εξιστορεί πώς κατόρθωσε να βρει μια βάρκα με κάτι σπασμένα κουπιά: «Με τι βάρκα σε πολλές ώρες στο Αρκούδι [νησάκι μεταξύ Λευκάδας – Ιθάκης το Ομηρικό Αστερίς] όπου φθάσαμε πρωί… Εκεί είχαν έλθει ο δάσκαλος Γαζής ή Βάλτρας (Βλέπε υποσ. 98 και σ. 41) με ένα καΐκι γεμάτο αντίθετους για να μας πιάσουν δεν μας βρήκαν, ο Πάνος Δελλαπόρτας επήρε ανδρική στάση και αρνήθηκε να τους βοηθήσει να μας πιάσουν (;)». Γράψας, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σσ. 6-7.

284. Ο Καλατζής, σύμφωνα με τον Κουτσαύτη, αφού έπιασε ομήρους δεν *«πήρε τίποτα άλλο παρά μόνο ένα ραδιόφωνο»*. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 463. Υπογράμμιση δική μου.

λη της Λευκάδας και πείθεται ο Δεσπότης Δωρόθεος να έλθει αυτοπροσώπως στο χωριό να «πείσει» τους Καλατζαίους να μην καταστρέψουν το χωριό.[285]

Αλλά οι Καρσάνοι γνωρίζοντας την παλιμβουλία των ασύντακτων μπουλουκιών και τον «ζήλο» τους για λεηλασία καταφεύγουν για προστασία στους Γερμανούς. Οι τελευταίοι που ήθελαν να περιορίσουν το αδέσποτο και αλαζονικό των συμμάχων τους, που απειλούσε με μια γενική εξέγερση το νησί, στέλνουν μια διμοιρία στρατού στην Καρυά υποχρεώνοντας τους «συμμάχους» να αποχωρήσουν. Η Καρυά σώζεται όπως και το άλλο χωριό οι Τσουκαλάδες στις παρυφές σχεδόν της πόλης, που κι αυτό αντιμετωπίζει την ίδια τύχη με την Εγκλουβή από τις αγέλες των καραδοκούντων κατσαπλιάδων.[286] Οι Γερμανοί εγκαθιστούν φυλάκιο για την προστασία του χωριού.

Η αχαλίνωτη σαδιστική αιμοβορία των που απειλεί με εξόντωση και ομαδικό εξαπονδρισμό, το πιο αναπτυγμένο πνευματικά και παραγωγικά τμήμα του Λευκαδίτικου αγροτικού και αστικού πληθυσμού, πείθει τους Γερμανούς να εκδώσουν άμεσα δύο διαταγές που περιόριζαν τους άτακτους από το να εισέρχονται σε ζώνες «ασφαλείας», που δημιουργούνται στον περίγυρο της πόλης.[287]

Η πρώτη απαγορευτική διάταξη επεξέτεινε τα όρια της πόλης στα οποία απαγορεύοντο να εισέλθουν, εκ του εμφανούς ένοπλοι, σε έναν περίγυρο δύο ή ένα χιλιόμετρα ανάλογα με την περιοχή. Πρέπει να υπομνησθεί, ότι η Άγια Μαύρα, περιβάλλεται από τρεις πλευρές, από θάλασσα, λίμνες και τενάγη.

Όμως η διείσδυση μεμονωμένων ενόπλων, λόγω της ιδιομορφίας του εδάφους, λίμνες, αλυκές, και της απουσίας Γερμανικών φυλακίων ήτανε αρκετά προσιτή. Είναι γνωστές οι παγάνες των ενόπλων Βεραίων – Καλατζαίων στις παρυφές της πόλης, Άγιο Ιωάννη, (Βλέπε σσ. 78-79 υποσ. 229), για την ζώγριση των «καταχωνιασμένων» στους αμμόλοφους της

285. «Αποπειραθήκανε να κάψουν την Καρυά και άλλα χωριά αλλά επενέβησαν οι Γερμανοί με τον Δεσπότη (;) και διασωθήκανε. Πάντως έκαψαν μεμονωμένα σπίτια αγωνιστών σ' όλα τα χωριά». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 40β. Στην εργασία του ο ίδιος είναι περισσότερο λεπτομερειακός: «Όπως μου είπε ο Πέτρος Γληγόρης επήγε στην Καρυά ο δεσπότης, αυτός και μερικοί άλλοι να τους συμβουλεύσουν να μην προβούν σε μια τέτοια ενέργεια. Αποφασιστικό ρόλο έπαιξε η παρουσία των *Γερμανών*». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 463. Υπογράμμιση δική μου.

286. *Ibid.*

287. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 462.

Γύρας και στις μάζες των γύρω λόφων, διωκόμενων πολιτών. Για το λόγο αυτό εκδίδεται η δεύτερη διαταγή που περιορίζει τη ζώνη ασφαλείας της πόλης στα 500 μέτρα από τις ακραίες συνοικίες.

Όλα όμως τα μέτρα αποδεικνύονται ανίσχυρα να χαλιναγωγήσουν την πλημμυρίδα. Η ανενόχλητη επικράτησή τους σ' όλο το υπόλοιπο νησί, οι επιχειρήσεις τους στην Ακαρνανία και η αγαστή συνεργασία τους, μοίρασμα λαφύρων – κατάδοση υπόπτων ΕΑΜιτών «πείθουν» το Γερμανικό φρουραρχείο να άρει τις επιφυλάξεις του.

Ο Βέρης επίσημα πλέον εγκαθιδρύει Φρουραρχείο στην πόλη της Λευκάδας όπου έχει εγκαταστήσει και το Αρχηγείο του.[288] Το τελευταίο ασκεί, πέρα των στρατιωτικών δραστηριοτήτων του, και την πολιτική και δικαστική εξουσία, σ' όλο το νησί, παράλληλα και σε συνεργασία με τη Γερμανική Διοίκηση. Το αρχηγείο του περαιτέρω χρησιμεύει σαν η επίσημη διοικητική στρατιωτική ομπρέλα όλων των άτακτων μπουλουκιών – οπλαρχηγών, στα τελευταία όχι με ιδιαίτερη επιτυχία.

Ο Βέρης εκδίδει διαταγές που καθόριζαν τον καθημερινό βίο των πολιτών όλου του νησιού, εγκρίνει την αναχώρηση και ελέγχει την άφιξη των ταξιδιωτών στη Λευκάδα. Επιβάλλει δασμούς, καθορίζει διόδια στη διώρυγα Λευκάδας[289] εισπράττει εξαγωγικούς δασμούς και ελέγχει και αποφασίζει για την ποσότητα των προϊόντων όπως το αλάτι που εξάγονται.

288. *Ibid.* Το «Αρχηγείο» ο Βέρης το ονόμασε «Εθνικός Αντικομμουνιστικός Αγών Ξηρομέρου – Λευκάδας», το οποίο εκδίδει και ανακοινώσεις που εκβιάζουν και εκφοβίζουν φιλήσυχους πολίτες που δεν τάσσονται με το μέρος των. Εφημερίδα *Ελληνισμός*, Αύγουστος 13, 1944, σ. 2.

289. *Ibid.* Αύγουστος 6, 1944, σ. 2. «Παν πλωτόν διερχόμενον από του φυλακίου Λυγιά προς Λευκάδα δέον να σταματήση προς καταβολήν των διοδίων. Προς ευκολίαν ο πλοίαρχος να πληρώνει και εις το τελωνείο Λευκάδος όταν αποπλέει ότε και επιδεικνύει το διπλότυπον». Σε άλλο σημείο οι διαταγές προσδιορίζουν το έργο, φορολογικών διαδικασιών, των φυλακίων: «Τα Σύβοτα τακτοποιούνται τελωνειακώς εν Βασιλική, ο Άγιος Νικήτας εις Λευκάδα, η Νικιάνα εις Λευκάδα ή Νυδρί αναλόγως διευθύνσεως του πλοίου. Προς τούτο τα φυλάκια θέλουσι εφοδιάζει με σημείωμα των τον πλοίαρχον περί του είδους και ποσού του φορτίου διά να το παρουσιάση εις την τελωνειακή αρχή».

Μόλις τακτοποιείται στην πόλη σε συνεργασία με το Νομάρχη Πρέβεζας Γρίβα – Ασπρογέρακα και τον Δ/τήν της Νομαρχίας Κωνσταντίνο Σερεπίσιον δημοσιεύει καινούργιο κατάλογο διοδίων της διώρυγας Λευκάδας. Η Νομαρχία [Λιμενικό Ταμείο] και ο «Αντικομμουνιστικός Αγώνας» *μοιράζονται* τις εισπράξεις: «Αι εισπράξεις μετ' αφαίρεσιν των δικαιωμάτων Λιμενικής Επιτροπής Λευκάδος, αποδίδονται υπέρ του *αντικομμουνιστικού αγώνος*». Επίσης η Νομαρχία Πρέβεζας, «Δι' ετέρας ταυτοχρόνου και διά τον αυτόν σκοπόν επεβλήθη φορολογία 2% δύο τοις εκατόν επί της αξίας του εισαγώμενων ή εξαγώμενων ή διαμετακομιζομένων εμπορευμάτων...». *Ibid.* Υπογράμμιση δική μου.

Στέλνει περιπολίες στις περιοχές της άμεσης γειτνίασης της πόλης. Ελέγχει τους εισερχόμενους διά θαλάσσης στη Λευκάδα και «φρουρεί τις ακτές έναντι της Ακαρνανίας».[290] Οι υπ' αυτόν οπλαρχηγοί επιτάζουν κτίρια που χρησιμοποιούν σαν ιδιωτικές φυλακές κρατούμενων πριν τους εκτελέσουν. Ένοπλοι κατσαπλιάδες διακινούνται με βενζίνες (καΐκια) από τις προβλήτες της ανατολικής παραλίας ελέγχοντας και τρομοκρατώντας τους λιγοστούς επιβάτες που διακινδυνεύουν ένα ταξίδι.[291]

Συνεργάζεται με την «Ελληνική», κατ' ευφημισμό, Χωροφυλακή σε κοινές επιχειρήσεις – επιδρομές σε γειτονικές περιοχές λεηλατώντας και λειτουργώντας σαν πειρατής ενάντια σε άοπλα εμπορικά πλοία.[292]

Ακόμα η Χωροφυλακή Λευκάδας βρίσκεται σε πλήρη σύμπραξη και με την σκιώδη αρχή του ΕΔΕΣ πόλης Λευκάδας, που τώρα, χωρίς καμία επαφή με την Ήπειρο, αρχηγείο Ζέρβα, αναγεννάται υπό την αιγίδα Βέρη – οπλαρχηγών και των αρχαιότερων ευμενών επικυρίαρχων της περιοχής των Γερμανών.

Ο Στάθης Βρεττός, που επανειλημμένα αναφέρεται στη κατάθεση Κατωπόδη στους Γερμανούς, σαν εκπρόσωπος των ταγμάτων Ασφαλείας Αθήνας, (Βλέπε σ.44, υποσ.117, σ.45), δημιουργεί και αυτός παρωδία Φρουραρχείου στην πόλη. Οι οπλαρχηγοί και διάφοροι ένοπλοι άτακτοι, όπως οι Κοντογιωργαίοι τους σωρηδόν συλλαμβανόμενους, άλλους φυλακίζουν οι ίδιοι,[293] άλλους οδηγούν στους Γερμανούς, άλλους παραπέ-

290. «Τα μέλη του αντικομμουνιστικού αγώνος *επιθεωρούντα* τας ακτάς της Νήσου πρέπει να απαγορεύουν πάσαν φόρτωσιν και εκφόρτωσιν εις μέρη όπου δεν υπάρχει τελωνειακή αρχή. Η *παράβασις επιφέρει κατάσχεσιν πλοίου και φορτίου* και οδηγείται στο πλησιέστερο τελωνείο». Υπογράμμιση δική μου.

291. «Την ίδια μέρα μεσημέρι… εφύγαμε με καΐκι για Νυδρί… Ένα ταξίδι δύο ωρών έγινε ατελείωτο, μέσα στην αγωνία και το φόβο που εξούσαμε, έχοντας γύρω μας τις άγριες φυσιογνωμίες των ανταρτών που με τις χειροβομβίδες και τα φυσεκλίκια ζωσμένα γύρω γύρω στη μέση τους ήταν έτοιμη για κάθε τι, αρκεί να τους ερχόταν η όρεξη, και που η σκληρότητά τους δεν είχε φραγμούς». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 327.

292. «Την 6ην τρέχοντος στο Καστό [νησίδα παρά τον Κάλαμο] απεκαλύφθη αποθήκη τροφίμων της ΕΑΜ παρά των συμπραξάντων αστυνομικών υπό την ηγεσίαν Ν. Κονιδάρη υπ/ματάρχου ήτις κατεσχέθη παρά του αρχηγού αντικομ. αγώνος κ. Π. Βέρη, ως και το ΕΑΜικόν πειρατικόν Διάνα». *Ibid*, σ. 1.

293. «Ο Γεράσιμος Αρβανίτης – Μπούλος, … λέγει ότι στις 9/8/1944 κατέβασαν πολλούς στην πόλη δεμένους και τους κρατούσαν αιχμαλώτους [φυλακισμένους] σ' ένα σπίτι τύπου ξενοδοχείου [μάλλον της κ. Μεσσήνη-Βύρωνα Καρφάκη] στον ανατολικό μώλο. Άγνωστο τι θα τους έκαναν». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 303.

μπουν στο Βέρη, και άλλοι, ίσως πιο τυχεροί σύρονται στο νέο Φρουραρχείο αυτό του Βρεττού.[294]

Ο Βέρης, και η «Ελληνική» Χωροφυλακή, που φαίνεται να είναι θελη-ματικά, αλλά και ουσιαστικά υποταγμένη στη νέα κατάσταση, στο πνεύμα της συναδέλφωσης με τις Γερμανικές στρατιωτικές αρχές, εκφωνεί λόγους «πατριωτικούς» καλώντας σε συστράτευση ενάντια στο ΕΑΜ. Καταφέρεται δριμύτατα κύρια ενάντια στους «αδρανείς», ενάντια στους διανοούμενους, ενάντια στους εμπόρους που δεν «εξηρούντο», κατά τον Βέρη, στο ύψος των εθνικών περιστάσεων, δηλαδή δεν εταυτίζοντο, εθελοντικά, με τους κατοχικούς στρατούς και τις δοσίλογες συμμορίες. Και αυτό στον Αστακό, μια περιοχή με συγγενείς παραδόσεις και ήθη – νοοτροπία, όπως αυτή του πλέον πολιτιστικά καθυστερημένου ίσως, Μύτικα, απ' όπου προήρχετο ο ίδιος.

Και δεν παραλείπει ο ίδιος ο Βέρης να παραθέτει επίσημα δείπνα προς τιμή των Γερμανικών στρατιωτικών αρχών με συνδαιτυμόνες «εθνικιστές» Λευκαδίτες[295] και στελέχη της Χωροφυλακής Λευκάδας:

> «Το εσπέρας παρετέθη δείπνον εις το οποίον παρεκάθησε ο Γερμανός Φρούραρχος. Ο ευγενής ταγματάρχης εκ των όσων είδε κατεγοητεύθη και εξεδηλώθη εις ενθουσιώδεις προπόσεις και εγκαρδίους ευχάς».[296]

Οι «εθνικιστές» όμως Λευκαδίτες, όπως και πολύ περισσότερο, οι συντοπίτες του Βέρη «*είχαν καταστή πρόξενοι τρόμου διά τους ναυτιλομένους*... δίδουν [οντες] τον χαρακτήρα καταστάσεως χαώδους και αμφιβόλου ασφαλείας»,[297] τόσο που εξαναγκάζουν τον ίδιο τον Αρχηγό όπως ο Βέρης αυτοαποκαλείτο, να τους προειδοποιήσει, χωρίς όμως και να επισείσει τις κυρώσεις που θα τους επιβάλλοντο από τέτοιου είδους συμπεριφορά και τακτική άσκηση εξουσίας. Και όχι τυχαία. Ο Βέρης και οι

294. «Ο Γεράσιμος [Περδικάρης] πιάστηκε στο σπίτι του [πόλι Λευκάδας] από έναν ενομοτάρχη Κονιδάρη [ο γνωστός συνεργάτης του Βέρη, που κατά την εφημερίδα *Ελληνισμός*, τον συνόδευσε στις ληστρικές επιδρομές του, αποσπώντας τον έπαινο του εντύπου], ο οποίος τον απείλησε βάζοντάς του το όπλο στο αυτί. Και πολλοί άλλοι πιάστηκαν και οδηγήθηκαν στο φρουραρχείο του ΕΔΕΣ όπου τα πάντα διεύθυνε ο Στάθης Βρεττός. Αυτός ετοίμαζε και τις δικογραφίες για να τους αποστείλει στο στρατοδικείο». Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, σ. 486.

295. *Ελληνισμός*, Φύλλο 1, σ. 2, «Ο κ. Βέρης εις Αστακόν».

296. *Ibid.*

297. *Ibid. Εγκύκλιος Διάταξη – Προς Άπαντα τα Φυλάκια.* Υπογράμμιση δική μου.

οπλαρχηγοί *αδυνατούσαν* να επιβληθούν στα φιλοτάραχα στίφη που τα συγκρατούσαν με το δέλεαρ του πλιάτσικου,[298] του φόβου της μελλοντικής τιμωρίας των για τα βδελυρά ανοσιουργήματά τους, αν επικρατούσαν οι «αντίθετοι», και υποσχέσεις θέσεων στο μεταπολεμικό κράτος.[299]

298. «Τα Γερμανικά καμιόνια, γράφει η κ. Μαραγκού, έφθαναν το ένα πίσω από το άλλο, σταματούσαν εμπρός στην είσοδο του φρουραρχείου όπου ξεφόρτωναν τα λάφυρα που κατέβαζαν από Εγκλουβή, Εύγυρο και άλλα χωριά. Ωραίες μαντανείες, με πολύχρωμους συνδυασμούς, οι καλοδουλεμένες γνωστές καρπέτες με τα μονόχρωμα και πολύμορφα σχέδια, πραγματικά έργα τέχνης της Λευκαδίτισσας αγρότισσας, τα διάφορα άλλα υφαντά από λινάρι, τα ωραία κεντήματα σε ασπρόρουχα, μαξιλάρια, πετσέτες, τραπεζομάντιλα, έγιναν τα πολυτιμότερα λάφυρά τους, ενώ ξεφορτώνονταν κάθε είδους δοχεία γεμάτα λάδι, κρασί, τυριά, όσπρια, στάρι ο μόχθος και ο ιδρώτας του μεροκαματιάρη φτωχού γεωργού». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 308.

299. «Αν είναι δυνατόν να προκύψει κάτι το ελαφρυντικόν για τους εκτελεστές των στυγερών αυτών εγκλημάτων είναι τούτο. Οι εκ του αφανούς διευθύνοντες την οργάνωση του *Ε.Δ.Ε.Σ.* είχαν εμπνεύσει στους οπλαρχηγούς τους ότι αναλαμβάνοντες τη διοίκηση των ομάδων διεξάγουν αγώνα ιερόν και ότι *εκτός των υλικών αγαθών ως αμοιβή (λάφυρα κτλ)* θα μονιμοποιούντο με βαθμό αξιωματικών εις το στρατόν... Περισσότερο από όλους τα είχε χωνέψει ο Διονύσιος Αχείμαστος... στο χωριό έπεσε στα χέρια σκοτεινών ανθρώπων που τον εμύησαν τόσο πολύ στα σκοτεινά τους σχέδια και του δημιούργησαν τέτοιο φανατισμό παραδέχθηκε την ιερότητα του αγώνα, εδόθηκε ολόψυχα στην υπηρεσία του *και βάλθηκε να σκοτώση όσους μπορούσε περισσότερους πάνω από τριάντα.* Τούτο του το έκανε για να του αναγνωρίσουν την ανδρεία του και τη συμμετοχή του και να του δοθούν όσα υποσχέθηκαν, δηλ. να του επιτρέψουν τη λεηλασία και την αναγνώρισή του ως ήρωα». *Ibid*, σσ. 300-301. Υπογράμμιση δική μου.

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ. ΤΟ ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΔΟΣΙΛΟΓΩΝ ΟΠΛΑΡΧΗΓΩΝ ΚΑΙ ΒΕΡΗ.

Το μεταπολεμικό αυτό κράτος που οραματίζοντο οι θεωρητικοί εμπνευστές των οπλαρχηγών μορφοποιείται σταδιακά και γίνεται ορατό στις πρώτες ημέρες του Σεπτέμβρη 1944. Οι Γερμανικές φρουρές είχαν αρχίσει να αποχωρούν από τις απομακρυσμένες ευάλωτες περιοχές της Ελλάδας, και «οι δοσίλογοι καταλαμβάνοντο υπό πυριγενούς πατριωτικού ενθουσιασμού».[300]

Έναντι της Λευκάδας, στις παράλιες περιοχές της Ακαρνανίας είχαν αναπτυχθεί ισχυρές ΕΑΜικές στρατιωτικές μονάδες που είχαν δημιουργήσει ασφυκτικό κλοιό στη Γερμανική Φρουρά Λευκάδας και στους Έλληνες συμμάχους της. Ήδη οι Γερμανικές μονάδες στον Άγιο Νικόλαο, Ζαβέρδα, Βόνιτσα είχαν εκκενώσει την περιοχή όπως και οι μονάδες της φρουράς Αγρινίου.

Ο Ζέρβας και οι σύμβουλοί του, αναγνωρίζοντας τη ραγδαία αυτή εξέλιξη στην περιοχή και τη βέβαιη πιθανότητα η Λευκάδα να περιέλθει στο ΕΑΜ, όπως και η συμφωνία της Πλάκας και της Καζέρτας πρόβλεπε, δραστηριοποιούνται. Με επείγον έγγραφό του απευθύνεται στις 8 Σεπτεμβρίου 1944, στην «Επιτροπή Εθνικού Αγώνος» στη Λευκάδα[301] και όχι με έλλειψη χιούμορ ή απέραντου θράσους την εντέλει: «...όπως συνεχίσετε τον αγώνα εναντίον των κατακτητών αφοπλίζοντας τμήματά των και κρατούντες αυτούς αιχμαλώτους».[302]

300. Ευλόγιου Κουρίλα, *Δεκεμβριανή Τραγωδία των Ομήρων*, Αθήνα, 1951, σ. 228, υποσ. 1 (συνέχεια από σελίδα 227).

301 Και βέβαια ο Ζέρβας υποχρεώνεται να απευθύνει το έγγραφο αυτό στην αυτοαποκαλούμενη Επιτροπή Εθνικού Αγώνος Λευκάδας, διότι δεν υπήρχε εκεί ΕΔΕΣ. Μια αναγνώριση που εξέφραζε την πικρή πραγματικότητα ότι οι σύμμαχοί του εκεί δεν ήτανε παρά το συνονθύλευμα των οπλαρχηγών και ασύντακτων κατσαπλιάδων. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 3. Έγγραφο του Γενικού Αρχηγού Ν. Ζέρβα προς την Επιτροπή Εθνικού Αγώνα Λευκάδας, αριθ. πρωτ. 13. 6372 από 8/9/44, σ. 1.

302. Βέβαια μόνο απύθμενο θράσος ή πλήρη έλλειψη πληροφοριών για τα όσα είχαν μεσολαβήσει και συνέχιζαν να διαμορφώνουν την ιδιόμορφη συγκυβέρνηση της Λευκάδας από οπλαρχηγούς – Βέρη – συμπαθούντες του ΕΔΕΣ – Γερμανούς, δικαιολογούσε αυτήν την πρόστυχη διαταγή. Να συλλάβουν οι οπλαρχηγοί τους Γερμανούς από τους οποίους εξαρτώντο και στους οποίους όφειλαν την ίδια τους την υπόσταση και ύπαρξη.

Ο Ζέρβας, ήτανε πληρέστατα ενήμερος για την απουσία συντεταγμένων μονάδων του ΕΔΕΣ στη Λευκάδα. Έτσι προχωρεί στο δεύτερο ατόπημα η καλλίτερα στην εθνικά αήθη πρόκληση, να επιχειρεί να δημιουργήσει φιλικά του ένοπλα τμήματα στη Λευκάδα από τους δοσίλογους και τους υπόλογους στην Εθνική συνείδηση άτακτους του Βέρη. Για να εξαλειφθούν δε τα εγκλήματα και οι ασύλληπτες βαρβαρότητες ενάντια στον άμαχο πληθυσμό της Λευκάδας, οι βιασμοί, η σαδιστική τρομοκρατία, οι μεθοδευμένες λεηλασίες, και κύρια η συμμαχία με τους Γερμανούς και οι κοινές επιχειρήσεις τους, ο Ζέρβας απαιτούσε μόνο μια δήλωση *αποκήρυξης:*

> «Ο Βέρρης, έγραφε ο Ζέρβας, δύναται να συμπεριληφθή εις τα τμήματα του Ε.Ο.Ε.Α. κατόπιν υπογραφής δηλώσεως υπεύθυνου περί *αποκηρύξεως των Ταγμάτων* (Ασφαλείας) και αναλήψεως ενέργειας εναντίον των Γερμανών επί σκοπώ αφοπλισμού των».[303]

Αποκήρυξη, όχι των εγκλημάτων ή του δεδηλωμένου δοσιλογισμού των, αλλά την *αφηρημένη,* για αυτούς έννοια των Ταγμάτων Ασφαλείας, στα οποία ούτε μετείχαν και ούτε στο όνομα των οποίων ενεργούσαν. Ο Ζέρβας παραχωρεί μια *αμνήστευση συλλήβδην,* χωρίς να μνημονεύει ούτε κατά το ελάχιστο τις αντεθνικά βδελυρές πράξεις που απαρτίζουν το χρονικό της Βερικής περιόδου, στην απελπισία του να εγκλωβίσει τη Λευκάδα στη ζώνη επιρροής του και κινούμενος από την πολεμική του ενάντια στο ΕΑΜ. Τα δε φληναφήματα για επίθεση του Βέρη ενάντια στη Γερμανική φρουρά της Λευκάδας για να «ανανήψει» εθνικά, επέπρωτο, μετά από τέσσερις μόνο ημέρες, την 12/9/1944, να εξευτελίσουν την ίδια την αξιοπρέπεια του και την αξιοπιστία του.

Δεν περιορίζεται όμως ο Ζέρβας στην εξιλέωση του Βέρη και στην εθνική του αποκατάσταση. Παραγγέλλει στην Επιτροπή αυτή «εντέλει» πάλι αυτή,[304] όπως συμπεριλάβει στις Εθνικές δυνάμεις που θα δημιουργούντο και τα τμήματα του Ζαμπέλη αλλά και του Χρήστου Καλατζή: «καθώς και τα τμήματα των λοιπών οπλαρχηγών».[305] Και είναι γνωστοί οι «λοιποί οπλαρχηγοί», οι Αχείμαστος, Γούντρουμας, Γουρούνας και ο οφιοειδής Κοντογιώργης που συναπάρτιζαν το πάνθεον του εγκλήματος

303. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 3. Έγγραφο Ζέρβα προς την Επιτροπή Εθνικού Αγώνος Λευκάδος, αριθ. πρωτ. 13. 6372 από 8/9/44, σ. 1. Υπογράμμιση δική μου.

304. *Ibid.*

305. *Ibid.*

και της βαρβαρότητας, με τους δυο στυλοβάτες της Γερμανικής κυριαρχίας στο νησί, τις αναγεννημένες εθνικές δυνάμεις του ΕΔΕΣ.

Νομιμοποιώντας, *a priori*, τις νέες αυτές δυνάμεις, ο Ζέρβας παραγγέλλει να εξαγγελθεί στο ΕΑΜ ότι «όλα τα τμήματα των Εθνικιστών Λευκάδος και περιοχής της [εννοεί τα υπόλοιπα των Ξερομερήτικων συμμοριών που βρίσκοντο στην Ζαβέρδα], υπάγονται υπό τας διαταγάς του Γενικού Αρχηγού Ν. ΖΕΡΒΑ». Έτσι συγκροτείται το ΕΔΕΣ Λευκάδας με όλες τις επιπτώσεις που η απόφαση αυτή έμελλε να έχει στην αποκατάσταση της ασφάλειας και ειρήνης στο νησί.

Οι Γερμανοί αποχωρούν το απόγευμα της 12 Σεπτέμβρη 1944, με βενζινόπλοια κατευθυνόμενοι προς την Πάτρα:

> «Ο Πάνος Βέρης [που κατά τον Ζέρβα έπρεπε «ανανύπτων» να αφοπλίση του Γερμανούς], και η τοπική επιτροπή του ΕΔΕΣ έκλεισαν τον πληθυσμό της πόλης στα σπίτια, για να μην παρατηρηθεί αταξία κατά την αναχώρηση των Γερμανών. Οι ίδιοι κατευόδωσαν τους Γερμανούς στην παραλία, τους αποχαιρέτησαν τιμητικά, ρίχνοντας και μερικές τουφεκιές στον αέρα».[306]

Ο Μαραγκός, σε απόρρητη έκθεσή του από 15 Σεπτέμβρη 1944, προς τον Ζέρβα, αναφέρει ότι σύμφωνα με διαταγή του ίδιου (αριθ. διαταγής 13611 / 8/9/44) συναντήθηκε με τους οπλαρχηγούς και τον Ζαμπέλη και συγκρότησε το 25ον Σύνταγμα, εν αναμονή βέβαια της αναχώρησης των Γερμανών. Σε καμία δε περίπτωση δεν υπήρξε πρόθεση να επιχειρήσουν

306. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 332. Ο Κουτσαύτης υπογραμμίζοντας την ιστορική αφήγηση της κ. Μαραγκού προσθέτει: «Το αίσχος των εθνοπροδότων έφθασε μέχρι του σημείου να κατευοδώσουν τους Γερμανούς στην παραλία της Λευκάδας, να ρίξουν αποχαιρετιστήριες τουφεκιές και να είναι κατασυγκινημένοι. Γυρίζοντας από την παραλία στην Κεντρική πλατεία της πόλης σήκωσαν την ελληνική σημαία...». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 42 β.

Οι Γερμανικές δυνάμεις, στυλοβάτες του Βέρη, στην Ζαβέρδα και Μύτικα, μετά από την προέλαση των δυνάμεων του ΕΛΑΣ, εφεδρικός ΕΛΑΣ Ξηρομέρου, και του λόχου Λευκαδιτών, εγκατέλειψαν την περιοχή και *διά θαλάσσης* «κατέφυγαν» στην Πρέβεζα. Στις 9 του Σεπτέμβρη οι Γερμανοί του Άγιου Νικόλα Ξηρομέρου, μοίρα βαρέως πυροβολικού, χωρίς μάχη, αποσύρεται μέσω Ακτίου στην Πρέβεζα. Έχοντας έτσι απολέσει την προστατευτική τους ασπίδα οι Βεραίοι αποσύρονται στη Λευκάδα συνοδευόμενοι από τους οπαδούς τους περίπου 2.500, οικογένειες και αμάχους γυναικόπαιδα. Τα μεσάνυχτα της 13 του Σεπτέμβρη οι Γερμανοί αποχωρούν από την Πρέβεζα. Ντούσιας, *ΕΑΜ Πρέβεζας – ΕΛΑΣ Σουλίου - Ζαλόγγου*, σσ. 333-336.

ενάντια στη Γερμανική φρουρά. Μάλιστα κάνει και μια, σημαντικότατη για την ιστορία του νησιού, παρατήρηση ότι:

> «*ομοίως μετά των Γερμανών συνενήργη* και δύναμις ανταρτών υπό του δικηγόρου Βέρρη ανερχόμενη εις 50-60 άνδρας».[307]

Οι αδελφοί Βέρη ενώ συναγελάζοντο με την Γερμανική φρουρά συναποτελώντες κατά τον Μαραγκό αναπόσπαστο τμήμα της:

> «Την αυτήν ημέραν αυθορμήτως παρουσιασθέντες οι οπλαρχηγοί Βέρρη εδήλωσαν υποταγήν εις τας Εθνικάς ομάδας πλην όμως οι άνδρες του ευρίσκονται εγκατεστημένοι εις διαφόρους θέσεις εντός και εκτός της πόλεως...».[308]

Αλλά και ο ίδιος ο Μαραγκός με αφοπλιστική αφέλεια διερωτάτο για την «νομιμοφροσύνη» των Βεραίων, κατά πόσον «αν διατασσόμενος [ο Βέρης] δι' αιφνιδιασμόν της Γερμανικής Φρουράς *θα υπήκοον* και θα εξώπλουν (;) ή θα ενεργούν αντιθέτως».[309]

Οι Γερμανοί έχοντες, όπως αναφέρθηκε, με πανηγυρικές τελετές από τους Βεραίους εγκαταλείψει τη Λευκάδα την παρέδωσαν στους συμμάχους των. Ο Μαραγκός εισήλθε στην πόλη, όχι χωρίς τη συγκατάθεση του Βέρη και των αποχωρησάντων Γερμανών, με Ρωμαϊκούς θριάμβους,[310]

307. «Εκ πληροφοριών ας συνέλεξα λάθρα εισέλθον τη πόλει της Λευκάδας κατά την εσπέραν της 11 τρέχοντος, η Γερμανική Φρουρά ανήρχετο εξ 120-150 άνδρας αρτίως εξοπλισμένους και με ανάλογον βαρύν οπλισμόν, ομοίως μετά των Γερμανών συνήργη και δύναμις ανταρτών υπό του δικηγόρου Βέρρη ανερχόμενη τις 50-60 άνδρας». Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ α 12. *Έκθεσις της εν Λευκάδι καταστάσεως* από 15 Σεπτέμβρη 1944, σ. 2.

308. *Ibid.*

309. Βέβαια οι φόβοι του Μαραγκού, εδράζοντο και στο γεγονός όχι μόνο των διαχυτικών εκδηλώσεων των Βεραίων στην αποχαιρετιστήρια τελετή κατευόδωσης των Γερμανών, αλλά επίσης στο ότι αυτοί αποτελούσαν το πλέον αξιόμαχο ένοπλο τμήμα στη Λευκάδα που μπορούσε να στραφεί εναντίον του.

310. Στο σημείο αυτό υπάρχουν συγκρουόμενες πληροφορίες για την ακριβή ημερομηνία και τρόπο εισόδου του Μαραγκού στη Λευκάδα. Η κ. Μαραγκού αναφέρει ότι ο Μαραγκός έφθασε στη Λευκάδα αμέσως μετά την αναχώρηση των Γερμανών με καΐκι που είχε στείλει ο Βέρης στην Πρέβεζα. Όταν το καΐκι έφθασε στην Πρέβεζα επιβιβάστηκαν σ' αυτό κλιμάκιο αξιωματικών και μερικών ανταρτών του ΕΔΕΣ. Αυτό έγινε *υπό την προστατευτική αιγίδα της Γερμανικής φρουράς* που αστυνόμευε, ιδιαίτερα αυστηρά, την παραλιακή ζώνη και τις προβλήτες της Πρέβεζας, και δεν επέτρεπε την επιβίβαση – αποβίβαση και αναχώρηση βενζινόπλοιων χωρίς ειδική άδεια. Διαφαίνεται έτσι η ηγετική θέση που

από τον Άγιο Νικήτα όπου είχε αποβιβασθεί ένας πυρήνας αξιωματικών και υπαξιωματικών ενώνεται με τους οπλαρχηγούς και γίνεται δεκτός και προσφωνείται από τον Βέρη.[311]

Ο Μαραγκός κηρύσσει άμεσα την Λευκάδα ολόκληρη *σε κατάσταση πολιορκίας,* και σχηματίζει ειδικά αποσπάσματα, αναγκαστικά από τους μισητούς οπλαρχηγούς, «διά τον αφοπλισμό» του πληθυσμού ο οποίος είχε ήδη υποστεί τις βάρβαρες διώξεις της προηγούμενης περιόδου. Και εδώ ο Μαραγκός κάνει μια διαπίστωση που «δικαιολογεί» τα παραπάνω μέτρα και το γεγονός ότι συμπεριφέρεται σαν σε κατακτημένη περιοχή:

> «*Δεν θεωρώ άσκοπο ν' αναφέρω ότι ιδίως εις Βόρειον Λευκάδα* [όλη η Λευκάδα εκτός της λεγόμενης «Πίσω Λευκάδας»], *το ΕΑΜικόν στοιχείον ανερχόμενον εις 85%*».[312]

κατείχε ο Βέρης, που αναδεικνύεται σε κυρίαρχο παράγοντα διαμόρφωσης των γεγονότων, στην αμέσως μετακατοχική Λευκάδα.

Η θέση του Μαραγκού ότι προπαρασκεύασε «εν κρυπτω» την επιχείρηση απόβασης και κατάληψης καταρρίπτεται. Ο Μαραγκός δεν διευκρινίζει ποιες δυνάμεις χρησιμοποίησε, ενώ αναφέρει λεπτομερώς ότι ήρθε σε επαφή με τον Ζαμπέλη και τους οπλαρχηγούς και κατ' επέκταση στηρίχτηκε σ' αυτούς ουσιαστικά και όχι σε ίδιες δυνάμεις , χωρίς να ομολογεί την καθοριστική συμβολή του Βέρη και την ανοχή των Γερμανών στην όλη επιχείρηση. Όσον αφορά την είσοδο του Μαραγκού στην πόλη όλες οι πηγές συμφωνούν ότι έγινε το απόγευμα της 12 Σεπτεμβρίου 1944. Η πληροφορία του Κουτσαύτη ότι το τμήμα Μαραγκού αποβιβάστηκε στον Άγιο Ιωάννη στις 14 Σεπτέμβρη 1944 είναι ανακριβής. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου,* σ. 332. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα,* σ. 482.

311. Σε ένα «Δελτίο Ειδήσεων», όπως επιγράφεται, που εξέδιδε ο τοπικός δημοσιογράφος Πάνος Κουνιάκης, από 19 Σεπτέμβρη 1944, περιγράφεται η άφιξη του Μαραγκού: «Από του απογεύματος της παρελθούσης Τρίτης 12 Σ/βρίου 1944 εκκενωθείσης της πόλεως υπό των Γερμανών κατά την 7ην μμ ώραν κατέφθασεν τμήμα ένοπλων ανδρών του κ. Μαραγκού αποβιβασθέντος... και *τον [προσφωνεί;] διά μακρού ο οπλαρχηγός κ. Βέρης*». Και την επομένη «πρωίαν», συνεχίζει ο Κουνιάκης, εγένετο επίσημος Δοξολογία εις τον Μητροπολιτικόν ναόν τελετουργήσαντος του Σ/του Μητροπολίτου μας κ. Δωροθέου... Εις την δοξολογίαν παρέστησαν οι αρχηγοί των ενόπλων τμημάτων με τας σημαίας των... Μετά την δοξολογίαν από του εξώστου του Αρχηγείου ομίλησε ενταλθείς προς τούτο ο συμπολίτης δικηγόρος Φλογαΐτης και *μετά τούτον διακοπτόμενον υπό ζητωκραυγών ο κ. Βέρρης καταλλήλως*». Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ α 1 «Δελτίο Ειδήσεων», σ. 1. Στην αναφορά του στην ΙΧ Μεραρχία από 21 Σεπτέμβρη 1944, ο Μαραγκός παραπονιέται ότι αποβιβάστηκε στη Λευκάδα με «ένα ολιγάριθμο τμήμα». *Ibid,* Γ ΙΙ α 21 (2/2) από 21 Σεπτέμβρη 1944.

312. *Ibid,* Γ ΙΙ α 12 (3/4) Εκθεσις Μαραγκού προς το Γενικό Στρατηγείο και ΙΧ Μεραρχία από 15 Σεπτέμβρη 1944.

Η τρομοκρατία, που ανθούσε την προηγούμενη περίοδο, Ιούνιος – Σεπτέμβριος 1944, τώρα αποκτά μια πιο επιλεκτικά μεθοδευμένη μορφή. Γνωστά, για την κοινωνική τους δραστηριότητα πρόσωπα της Λευκαδίτικης κοινωνίας συλλαμβάνονται,[313] ανακρίνονται, εκφοβίζονται και φυλακίζονται. Το ΕΑΜ διαμαρτύρεται μάλλον όμως μάταια:

> «Πληροφορίες μας λέγουν ότι τελευταία η τρομοκρατία έχει εντατεί στο νησί της Λευκάδας. Συλλήψεις συνεχίζονται και το εγκληματικότερο διατάξατε την αναγκαστική επιστράτευσιν του πληθυσμού παρά παν δικαίωμα».[314]

Η τρομοκρατία αυτή εκφράζεται κύρια, κατά τον ίδιο τον Μαραγκό, από τους οπλαρχηγούς, που κατά την ομολογία του, δεν τους ελέγχει, και οι οποίοι δεν απέχουν από τις καθιερωμένες ενασχολήσεις των που τους χαρακτηρίζουν «αρπαγάς και λεηλασίας».[315]

Η γνωστή από την «εκστρατεία» της Βόνιτσας φάρα των Κοντογιωργαίων αναθαρρυμένη από την αναγνώρισή της ως εθνικού τμήματος προβαίνει σε αυθαίρετες συλλήψεις, κατοίκων της Απόλπαινας αλλά και Αγιομαυριτών. Αλληλογραφεί με ανορθόγραφα «σημειώματα» με τον Μαραγκό, υποβάλλει καταλόγους προγραφέντων Λευκαδιτών και απαιτεί την τιμωρία τους. Χρησιμοποιώντας απαξιωτικούς και αγοραίους όρους «ρουφιάνοι, ρουφιάνες, πουτάνες» για ευυπόληπτους πολίτες ζητεί τον κολασμό τους χωρίς να απαριθμεί τα τυχόν εγκλήματά τους:

> «Θα μας [κατατρέχουν (;)] αν τις αφήσουμε ελεύθερες τις πουτάνες (;) τις ρουφιάνες... Όλες αυτές πρέπει να τιμωρηθούν Ελένη Κατωπόδη, Βα[σει]λο Κατωπόδη, Σοφία Γλένη, Μαρία Κατωπόδη, Ζωή Τζεφρώνη, Μα[ριέ]τα Γιωργαλή, Βρετού Νίκη, Ιουλία Κοκορδή, Αθανασία Κουτσούργια, Λεφτερία Κουτσούργια, Ελένη Ρεκατσίνα, Ελένη Βασιλικιά, Βικτωρία Βασιλικιά, Καλή Μεσσήνη, Πόπη Μεσσήνη, Πόπη Καλαφάτη, Αγαθή Βρεττού, Ρούλα Γιωργαλή».[316]

313. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σσ. 33-334.

314. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 94 (1/2) Έγγραφον του Δ/τού του ΙΙ τάγματος του 2/39 Συντάγματος του ΕΛΑΣ αριθ. πρωτ. 172 από 16 Σεπτέμβρη 1944.

315. *Ibid*, Γ ΙΙ α21 (2/2) Αναφορά του Μαραγκού στην ΙΧ Μεραρχία Γραφείο ΙΙΙ από 21 Σεπτέμβρη 1944.

316. *Ibid*, Γ ΙΙ α 8 (2/2). Αναφορά Κοντογιώργη προς Μαραγκό, χωρίς ημερομηνία, σσ. 1-3. Οι Κοντογιωργαίοι μάλλον, μερικώς, εισακούστηκαν στο γενικότερο σύνδρομο του

Και αν για τις γυναίκες αυτές «επιβάλλετο» να τιμωρηθούν ένας άλλος κατάλογος Αγιομαυριτών που έχρηζαν την εσχάτη των ποινών κοινοποιείται στον Μαραγκό. Αποκαλώντας τους πάλι ρουφιάνους εγκαλούσε τον Μαραγκό:

> *«πρέπει να εκτελεσθούν όλοι»*
> Νίκος Γεωργαλής, Νίκος Κούλας, Γεράσιμος Κοθρίς, Ζώης Κοθρίς, Τάκης Κόγκας, Ά[λ;]κης Κόγκας, Αντρίκος Θερμός, Σ[ωκράτης] Ροντογιάννης, Ν[τι]νος Μεσσήνης, Βαγγέλης Σταματέλος, Τέλης [Σοφοκλής], Γεράσιμος Περδικάρης, Γιώργος Λ[ου]πέτις, Γληγόρις Μπουρσινός, Νίκος Σάντας, ... Σάντας, Ζώης Σάντας, Μαρίνος Μεσσήνης, Τάκης Κορφιάτης».[317]

Για τους χωριανούς του «Νεαρή της Απόλπενας» [νεαροί] επιγράφεται ο κατάλογος με τη συνηθισμένη επωδό ρουφιάνοι, ζητεί από τον Μαραγκό να: «τους εκδυκιθείτε αφστηρά, Κύριε Μαραγκέ τους άτιμους, το είδος της 'ατίμωσης' δεν το προσδιορίζει, Θοδορίς Χαλικιάς, Ηλίας Κορφιάτης, Αντρέας Χαλικιάς, Άρι[;] Χαλικιάς, Χρίστος Χαλικιάς, Γιώργος Χαλικιάς, Παντελής Χαλικιάς, Νιόνιος Χαλικιάς, Πάνος [Β;]ικελάτος». Και προσθέτει και λίγους ακόμα ντόπιους που είχε παραλείψει από τον προηγούμενο κατάλογο: «Κιαφτί ολίγοι είναι Λεφκαδίτες Πάνος Κατοπόδης Σπύρος Γιόργος Κατοπόδης Τάσος Κατοπόδης Γιάννης Κατοπόδης Φώτης Κατοπόδης Ζαχαρίας Κατοπόδης» και μερικά άλλα ονόματα δυσδιάκριτα.

Αλλά η άναρχη αυτή τρομοκρατία ενισχύεται ηθικά και οδηγείται σε μια οργανωμένη θεσμικά εκστρατεία από τον ίδιο τον εκπρόσωπο του ΕΔΕΣ Μαραγκό. Ο Αντισυνταγματάρχης Μαραγκός διατάσσεται, από τον διοικητή της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΔΕΣ στην οποία οργανικά υπαγότανε, να κηρύξει τον στρατιωτικό νόμο στη Λευκάδα, και να προχωρήσει σε *συλλήψεις* «αναρχικών» της περιφέρειάς του. Και για να μην αφήσει καμία αμφιβολία στον Μαραγκό για την νέα αυτή πολιτική του ΕΔΕΣ[318] η Μεραρχία τον παροτρύνει όχι μόνο να «συλλάβη» τους αναρχικούς αλλά:

κατατρεγμού. Όπως «ενδεικτικά» αναφέρει ο Κουτσαύτης στο ανέκδοτο χειρόγραφό του «φόνο του Πέτρου Καρφάκη», οι δολοφονίες συνεχίστηκαν. Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 43 β.

317. *Ibid*, σ. 3.

318. *Ibid*, Γ ΙΙ α 22 (2/2) Από 22 Σεπτέμβρη 1944.

«Η Μεραρχία εγκρίνει τας ενέργειάς σας εν γένει και συνιστά να λάβητε δραστικότερα μέτρα κατά των αναρχικών για την σύλληψιν *και εξόντωσιν τούτων*, δεν πρέπει μείνη (;) ουδεμία αιτία δράσης τούτων εις την νήσον».[319]

Την ίδια ακριβώς ημερομηνία[320] που η στρατιωτική διοίκηση του ΕΔΕΣ επιβάλλει το Μαραγκό ως τον ανώτατο στρατιωτικό Διοικητή – δικτάτορα της Λευκάδας, για να επανέλθει η κακόφημη περίοδος των σφαγών και βιοπραξιών ενάντια στα 85% του αυτόχθονους πληθυσμού, ο πολιτικός εκπρόσωπος του ΕΔΕΣ Κ. Πυρομάγλου, με ιδιόχειρη επιστολή, που υπογραμμίζει ότι έχει την έγκριση του ίδιου του Ζέρβα, συνιστά στο Μαραγκό «χρηστή και καλή διοίκηση».[321]

Και για να μην αφήσει καμία αμφιβολία ο Πυρομάγλου ότι οι αυθαιρεσίες των οπλαρχηγών είχαν αρχίσει να δημιουργούν ζητήματα για το ΕΔΕΣ με την ελληνική κοινή γνώμη και στην κυβέρνηση Παπανδρέου, έγραφε:

«Το Γενικόν Αρχηγείον εν τη προσπάθειά του να στηρίξη και ενισχύση την υπόθεση Λευκάδος[322] απαιτεί από σένα σύναιση, αποφασιστικότητα και προσοχή σε κάθε σου ενέργεια και πράξη. *Δεν σου κρύβω πως από πολλές μεριές έρχονται διάφορα παράπονα και διαμαρτυρίαι που αφορούν ενέργειες της στρατιωτικής διοικήσεως Λευκάδος*».[323]

319. *Ibid.* Όμως στη Λευκάδα δεν υπήρχαν ένοπλα τμήματα ή εθελοντικοί σχηματισμοί του ΕΛΑΣ. Ως εκ τούτου η διαταγή αυτή ήτανε μάλλον εκ του πονηρού διά να καλύψει άλλες διώξεις. Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ α 12. *Έκθεσις της εν Λευκάδι Καταστάσεως* από 15 Σεπτέμβρη 1944, σ. 2. Υπογράμμιση δική μου. Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 43.

320. Είχαν προηγηθεί οι συγκρούσεις του ΕΔΕΣ και του ΕΛΑΣ στην Πρέβεζα και οι περιβόητες ομαδικές σφαγές άοπλων πολιτών της πόλης από τον οπλαρχηγόν του ΕΔΕΣ δοσίλογο Γαλάνη στην Παργινόσκαλα, με υπόδειξη της τοπικής πολιτικής επιτροπής του ΕΔΕΣ Πρέβεζας. Στις σφαγές αυτές πρωτοστατούσε ένας τοπικός ιερέας που έμεινε περιβόητος στην τοπική ιστορία για τις βαρβαρότητες που διέπραξε.

321. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 23. Γραφείο Υπαρχηγού, Υπόμνημα Κ. Πυρομάγλου προς τον Κ. Μαραγκό, αριθ. πρωτ. 14550 από 22/9/44.

322. Αυτό είναι μάλλον μια έμμεση ομολογία ότι η κατοχή της Λευκάδας από το ΕΔΕΣ νομικά και βάση των συμφωνιών ήτανε αμφισβητήσιμη.

323. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α23. Γραφείο Υπαρχηγού, Υπόμνημα Κ. Πυρομάγλου προς τον Κ. Μαραγκό, αριθ. πρωτ. 14550 από 22/9/44. Υπογράμμιση δική μου.

Αλλά η εξώφθαλμη πρόκληση, το σκάνδαλο που αποτελούσε η συνεχιζόμενη ηγετική θέση του Βέρη, συγκλόνιζε τον φιλελεύθερο Πυρομάγλου. Διερωτάτο «πώς ο Βέρης ηγείται στρατιωτικού τμήματος, πώς συμβαίνει αυτό», χωρίς να απαιτεί όμως την άμεση ριζική αποπομπή του ή την διακοπή της συνεργασίας.[324]

Η μη τόσο κεκαλυμμένη έκφραση δυσαρέσκειας και αποδοκιμασίας της μέχρι τότε πολιτικής πορείας του Μαραγκού στη Λευκάδα, εξαναγκάζει τον τελευταίον, να απαντήσει με την υπ' αριθ. 36/26/10 1944 διαταγή του στον Βέρη όπως: «εντός 24/ώρου από της λήψεως να εγκαταλείψει τη Λευκάδα». Η άρνηση του Βέρη να συμμορφωθεί ή να υπακούσει στον Μαραγκό αφ' ενός εξέφραζε την περιφρόνησή του και αφ' ετέρου την αλαζονεία του στη σκιώδη εξουσία του Μαραγκού που στηριζότανε σ' αυτόν τον ίδιο και στους δορυφόρους του:

> «Η απομάκρυνσις αυτή, απαντούσε ο Βέρης, θα είχε ήδη συντελεσθή αν μη η Στρατιωτική Διοίκησις έκρινεν απαραίτητον την ματαίωσιν ταύτης *ίνα χρησιμοποιήση* την δύναμιν των εξοριστέων *προς άμυναν και σωτηρίαν της Νήσου από της απειλής των Ελασιτών* της παρελθούσης νυν διατάσσεται και αύθις η εσπευσμένη απομάκρυνσις, *παρά την δήλωσίν σας* ότι κατόπιν της εκδηλωθείσης εχθρικής ενέργειας των Ελασιτών *η περί συλλήψεως διαταγή είναι ανεκτέλεστος* και εξ δηλώσεώς σας ελύθημεν και της διά λόγου τιμής υποχρεώσεώς μας να μεταβώμεν εις Κέρκυραν».[325]

Και αμφισβητώντας την ίδια θέση του Μαραγκού σαν απόλυτου στρατιωτικού δικτάτορα – αντιβασιλέα στη Λευκάδα, απερίφραστα διαμηνύει στον Μαραγκό: «Συνεπώς η διαταγή σας εν των σημείω τούτω του τασσόμενου χρόνου προς αποχώρησιν δεν δύναται να εκτελεσθή».[326]

Η έπαρση του Βέρη για την αλλαγή της πολιτικής του Μαραγκού πράγματι οφείλετο στην επιδεινούμενη κατάσταση στη γειτονική Πρέβεζα. Εκεί είχαν αρχίσει οι συγκρούσεις με μονάδες του ΕΔΕΣ για την κατοχή

324. *Ibid.*

325. *Ibid*, Γ ΙΙ α 5 (1/2), Αναφορά του Πάνου Βέρη προς τον «Στρατιωτικόν Διοικητήν της Νήσου Λευκάδος Αντισυνταγματάρχην κ. κ. Μαραγκόν», χωρίς ημερομηνία, σ. 1. Υπογράμμιση δική μου.

326. *Ibid.*

της πόλης[327] και η Λευκάδα η ίδια βρισκότανε σε κλοιό από τις αναπτυγμένες δυνάμεις του ΕΛΑΣ στις γειτονικές ακτές της Ακαρνανίας.

Ο κομπασμός του Βέρη ότι: «...εις τον οποίον [Βέρη] αποκλειστικώς και μόνον οφείλεται τόσον η σωτηρία της Νήσου...»[328] δεν απείχε πολύ της πραγματικότητας. Η πρώτη, επαμφοτερίζουσα πολιτική «εξυγίανσις» του απερίγραπτου πολιτικού κυκεώνα του εγκλήματος, δοσιλογισμού και αναρχίας που χαρακτήριζε το κοινωνικό γίγνεσθαι της Λευκάδας, αναλαμβάνεται δειλά και προσεκτικά από τον Μαραγκό.

Τη δεύτερη μέρα από την άφιξή του, δηλ. την 13 Σεπτέμβρη όπου γίνεται και η τελετή υποδοχής του στην πόλη της Λευκάδας και εκφωνούνται και οι πανηγυρικοί από τον ίδιο τον Βέρη, σε κοινό μπαλκόνι με τους «ελευθερωτάς», ο Μαραγκός διαχέει φήμες για τη σύλληψή του, ανάκρισή του:

«Επληροφορήθημεν, γράφει ο Βέρης, ότι διετάχθη υπό της Σ. Διοικήσεως ανάκρισις εναντίον ημών επί τω λόγω ότι δεν επετέθημεν εναντίον των υποχωρούντων Γερμανών».[329] Για να εισπράξει την περιφρονητικά προσβλητική δήλωση του Βέρη ότι είναι, ο Μαραγκός, εξαρτώμενος από την καλή θέλησή του.[330]

327. Βλέπε την αναφορά – έγγραφο της Επιτροπής ΕΑΜ Ξηρομέρου – Λευκάδας από 17 Σεπτέμβρη 1944 που εκφράζει την αγανάκτησή της για τη συνεχιζόμενη συνεργασία Μαραγκού – Βέρη: «...πώς ο εγκληματίας Π. Βέρης κυκλοφορεί ανενόχλητα στα γραφεία του 25ου Σ/τος σας».

Το αυτό ομολογεί και ο Μαραγκός, και μάλιστα προσθέτει ότι οι απειλές που εκτοξεύονταν από το ΕΑΜ οφείλονταν στη συνεργασία Μαραγκού – Βέρη: «Κατά θετικάς πληροφορίας οι Εαμίται της έναντι ακτής συγκεντρώνονται εις Ζαβέρδαν, Μύτικα, Αστακόν και Άγιον Νικόλαον διαδίδουν δε ότι προσεχώς θα επιτεθούν εναντίον της Νήσου και τούτο διότι η υπ' εμέ Στρατιωτική Διοίκησης ενέταξε κατόπιν δηλώσεών των βεβαίως μέχρι χθες συνεργαζόμενους με Κυβέρνησιν Ράλλη χωροφυλακήν και τμήματα Βέρη». Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 12 (3/4) Αναφορά Μαραγκού προς το Αρχηγείο Ζέρβα «Της εν Λευκάδι Καταστάσεως» από 15 Σεπτέμβρη 1944, σ. 3.

328. *Ibid*, Γ ΙΙ α 6 Αναφορά Βέρη στον Μαραγκό από 14 Σεπτέμβρη 1944.

329. *Ibid.*

330. *Ibid.* Ο Σπύρος Φίλιππας Πανάγος δίνει ανάγλυφα και με ανατριχιαστική ειλικρίνεια τις σχέσεις Γερμανών – Βέρη και των εθνικιστών του ΕΔΕΣ:

«Η Γερμανική Δ/ση ενέταξε πάσαν ένοπλον εθνικιστικήν δύναμιν [στη μεταΦουρτούνα περίοδο] υπό των οπλαρχηγόν Πάνον Βέρην. Η επιτροπή του ΕΔΕΣ συνεργάζετο μετά του Βέρη εις όλα τα ζητήματα, εξήτησε μάλιστα και την άδειαν του Βέρη όπως προβή εις την ενέργειαν συλλήψεων εις ευρείαν κλίμακα... Ο Δημήτριος Γιαννουλάτος και οι λοιποί επίλεκτοι επίστευον περισσότερον εις τας ικανότητας του Πάνου Βέρη και ομολογούν χάριτας και ευγνωμοσύνην προς αυτόν...

Ολίγον προ της κινητοποιήσεως Ζαμπέλη [αντίθεσις Ζαμπέλη – Βέρη για επιβολή στη

Εν τω μεταξύ οι διώξεις και προγραφές «αναρχικών» συστηματοποιούνται. Οι φυλακές της Λευκάδας είχαν κατακλυσθεί από «πολλούς Εαμίτες» όπως και σε ειδικά στρατόπεδα στην Νότιο Λευκάδα που είχαν ιδρυθεί για το σκοπό αυτό. Κατάλογοι σχηματίζονται ανταρτών ή πιθανολογούμενων ανταρτών του ΕΛΑΣ που θεωρούνται ότι βρίσκονται στη Λευκάδα, ατόμων όμως που όπως ο Μουσούρης Παναγιώτης ή ο Ανδρέας Μαλακάσης οι οποίοι την περίοδο αυτή ήτανε στις απέναντι ακτές της Ακαρνανίας στο 2/39 Σύνταγμα του ΕΛΑΣ,[331] ή και για άλλους όπως ο Ζώης Κουτσαύτης που και αυτός είχε φυγαδευτεί στην Ακαρνανία. Για τον Κουτσαύτη, ο κατάλογος αυτός περιείχε χαρακτηρισμούς ενδεικτικούς του πνεύματος ρεβαντισμού που διακατείχε την πολιτική επιτροπή του ΕΔΕΣ Λευκάδας:

«Κουτσαύτης Ζώης – Αντάρτης (*sic*) Εκ των Αρχηγών Οργανώσεων Λευκάδος Κουμονιστής φοβερός λίαν επικίνδυνος».[332]

Λευκάδα, μια κωμική υπεροπτική έπαρση του Ζαμπέλη που ήθελε να επιδείξει αντιδοσίλογο θέση όταν όφειλε την ίδια του την ύπαρξη και ζωή στον Βέρη] ανεχώρησε εκ Λευκάδος επιτροπή διά το Αρχηγείον του Ζέρβα, διά πλοίου *τεθέντος εις την διάθεσιν αυτών υπό του Πάνου Βέρη*. Μετά της εν λόγω επιτροπής επιστρεφούσης από το αρχηγείο του Ζέρβα αφίχθη και απεβιβάσθη εις τον ελεύθερον λιμένα του άγιου Νικήτα Λευκάδος, ο αντισυνταγματάρχης του Ζέρβα Κων/νος Μαραγκός, Λευκάδιος, συνοδευόμενος υπό ολίγων *αξ/κων και οπλιτών, μη υπερβαινόντων τους τεσσαράκοντα*... Ευθύς μετά ταύτα [μετά την αναχώρηση των Γερμανών, οι ίδιοι [επιτροπή ΕΔΕΣ και Βέρη] κατευόδωσαν τους Γερμανούς στην παραλία εν εγκαρδιότητι, έρριψαν δε και πυροβολισμούς αποχαιρετιστήριους μετά ταύτα ειδοποιήθη ο Μαραγκός και εισήλθεν εις την πόλιν μετά των ολίγων ανδρών αυτού και παρέλαβε την στρατιωτικήν Δ/σιν της νήσου. *Πάντες οι ανωτέρω ένοπλοι εθνικισταί εντάχθησαν* εις τον στρατόν του Ζέρβα και ούτω ο αντισυν/χης – του – Ζέρβα – Κων/νος Μαραγκός κατασκεύασε το 25ο Συν/μα». Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», Εθνική Αντίσταση, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σσ. 190-191. Υπογράμμιση δική μου.

331. Βλέπε απομνημονεύματα Μουσούρου, Π. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945, Μέρος Α*. σ. 76, Ανέκδοτο Χειρόγραφο.

332. *Ibid*, Γ ΙΙ α 7 (3/3) «Κατάστασις των ευρισκόμενων εν Λευκάδι Ανταρτών του ΕΛΑΣ». Χωρίς ημερομηνία, σ. 2.

Για τον Ζήση Ροντογιάννη φιλήσυχο κάτοικο της πόλης από τις Τσουκαλάδες, ο κατάλογος σημείωνε: «οργανωτής ομάδων πόλεως εισπράκτωρ εκβιαστικών εράνων παλαιός Κομμουνιστής». Για τον Βουτσινά [Μπελεμές] Λεωνίδα είναι αρκετά περιγραφικός. Τον θεωρεί «αρχηγό *τρομοκρατών* πόλεως» ένας νέος όρος μετά τους μηδενιστές, διεθνιστές, αναρχικούς. Για έναν άλλο δε Τσουκαλαδιότη οι συγγραφείς του καταλόγου προφητεύουν την συνθηματολογία της μετά Βάρκιζας περιόδου: «Βεργίνης Δημήτριος Μόνιμος

Στρατοκρατούμενο το νησί της Λευκάδας, ουσιαστικά στην κατοχή του Βέρη και οπλαρχηγών, όπως και της μάστιγας των πολυποίκιλων φυγάδων του Βέρη από την Ακαρνανία, στις 18 του Σεπτέμβρη 1944, ο πληθυσμός της Λευκάδας διατάσσεται από τον Ζέρβα, που οικειοποιείται εξουσίες της Εθνικής κυβέρνησης Παπανδρέου, να καταταγεί αναγκαστικά στις τάξεις των «Εθνικών Ομάδων» στο 25ο σύνταγμα Μαραγκού.[333] Η τελεσιγραφική αυτή διαταγή του Ζέρβα εκτός της παρανομίας που διέχεε, απέβλεπε αφ' ενός μεν να επιβάλλει στους «εθνικιστές» της «Πίσω Λευκάδας» που είχαν αρχίσει να διαρρέουν απογυμνώνοντας τους οπλαρχηγούς, την υποχρέωση να στελεχώσουν τις δυνάμεις του ΕΔΕΣ πλέον στη Λευκάδα, και αφ' ετέρου να θέσει υπό παρακολούθηση όσους χαρακτηρίζοντο ως μη «Εθνικιστές».

Αυτό ήτανε και το πνεύμα που προσπαθεί να υλοποιήσει ο Μαραγκός. Σε «απόρρητη – προσωπική επί αποδείξει» διαταγή του ο Μαραγκός προοιωνίζεται το σύνδρομο της Μακρονήσου και του διαχωρισμού των πολιτών σε «επικίνδυνους» ή «εθνικιστές»:

> «Τους κατατασσόμενους οπλίτας, διατάσσει ο Μαραγκός, θα κατανέμητε εις δύο κατηγορίας:
>
> 1) Εθνικισταί οι αποδεδειγμένως εθνικισταί κατόπιν αποδείξεων κτλ. Αυτοί θα εντάσσονται αμέσως, θα τροφοδοτούνται και θα εξωπλισθώσιν ευθύς ως ληφθή οπλισμός.
>
> 2) Κομμουνιστές – *Διεθνιστές* – *μηδενιστές* – Εαμίτες – αμφίβολοι. Εις τούτους θα χορηγείται σημείωμα ότι κατετάγησαν και ότι *υποχρεούνται εις πρώτην πρόσκλησιν,* να παρουσιασθώσιν, θεωρούμενοι επιστρατευμένοι εντός 12 ωρών.

αντάρτης. Εν Περατία εξεφώνει λόγους υπέρ των Βουλγάρων και κατά της Πατρίδος». Στο ίδιο αρχείο υπάρχουν άλλοι δύο κατάλογοι ένας των μελών του ΚΚΕ, κατά τους συγγραφείς, των χωριών Βασιλικής, Φτερνού, Πόρου, Βλυχού, Κατοχωρίου από 36 ονόματα. Και μια κατάσταση «εμφαίνουσα τους καταμετρηθείσας Κουμονιστικάς ομάδας εν Λευκάδι» που περιέχει γνωστά ονόματα αστών της Λευκάδας. Υπογράμμιση δική μου.

333. *Ibid*, Γ ΙΙ α 16. Γενικόν Αρχηγείον, Γραφείον ΙΙΙ, Ι αριθ. 15501, από 18/9/44. «Άπαντες ούτοι δέον να παρουσιασθώσι προς κατάταξιν εις το 25ον Σύνταγμα των Εθνικών Ομάδων, εδρεύον εις Λευκάδαν εντός δύο ημερών από της κοινοποίησης της παρούσης». Και υπογράφεται από τον ίδιο τον Ζέρβα. Το ΕΑΜ διαμαρτυρήθηκε σε έγγραφο του 2/39 Συντάγματος από 6 Σεπτέμβρη [Οκτώβρη] 1944: «Συλλήψεις συνεχίζονται και το εγκληματικότερο διατάξατε την αναγκαστικήν επιστράτευσιν του πληθυσμού παρά παν δικαίωμα». *Ibid*, Γ ΙΙ α 14 (1/2) Έγγραφο του ΙΙ Τάγματος του 2/39 Συντάγματος του ΕΛΑΣ αριθ. πρωτ.172 στο Μαραγκό, σ. 1.

3) Εις τους υποβληθησομένους πίνακας να υπογραμμίσητε τους *μεν κομμουνιστάς δι ερυθράς μολύβδου τους δε Εαμίτας με μαύρην τοιαύτην.* Οι Εθνικισταί δεν θα υπογραμμισθώσιν».[334]

Υπεύθυνο των «νεοσύλλεκτων» των οποίων ο αριθμός παρέμεινε σ' όλην την περίοδο ασήμαντος, όρισε ο Μαραγκός τον Άγγελο Συκιώτη, πρώην λοχία του μόνιμου στρατού[335], το δε επιτελείο του Μαραγκού συγκροτήθηκε από τους Τάσο Πολίτη, Φωτόπουλο και Ζαμπέλη, και φρούραρχο αρχικά τον ταγματάρχη Μεσσήνη.[336] Φυλάκια εγκαταστάθηκαν όπως και επί Βέρη, σε περιοχές που δεν είχαν θεωρηθεί αναγκαίες από την προηγούμενη διοίκηση, Οπλαρχηγοί – Γερμανοί – Βέρης.

Στους Μύλους – Άγιο Ιωάννη εγκαταστάθηκε φυλάκιο υπό τον Δ. Κοντογιώργη γνωστό από τα γεγονότα της Βόνιτσας, με ένα αξιοσημείωτο αριθμό οπαδών από το χωριό του, που ασφαλώς ενθαρρύνοντο από τα οικονομικά ανταλλάγματα.[337]

334. *Ibid*, Γ ΙΙ α 17. Με αυτή την ευκαιρία ο Μαραγκός με άλλο έγγραφό του ζητούσε: «...να μου αποσταλή οικονομική ενίσχυσης ίνα καταστή δυνατή η εξόφληση των δικαιούχων...» *Ibid*, Γ ΙΙ α 21 (2/2) Έγγραφο του Μαραγκού από 21 Σεπτεμβρίου 1944 στην ΙΧ Μεραρχία του ΕΔΕΣ.

335. Ο Κουτσαύτης στο ανέκδοτο χειρόγραφό του αναφέρει τον τρόπο επιτυχούς στρατολόγησης που είχε αναλάβει ο Συκιώτης: «Στην πόλη και στα περίχωρα έγινε επιστράτευση από τον ΕΔΕΣ. Ο Άγγελος Συκιώτης ανέλαβε την οργάνωση των επίστρατων. Αυτός πήγαινε στην Περιοχή Ηπείρου, έρχονταν σε επαφή με τον ΕΔΕΣ και έφερνε τσουβαλάκια λίρες στη Λευκάδα. για την διανομή αυτών των λιρών υπήρχαν πληροφορίες που δείχνουν ότι επηκράτησε ένα πνεύμα κατάχρησης». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 43.

336. «...συμπληρώνοντας απορούμε πώς στη Στρατιωτική Διοίκηση ΕΟΕΑ έχετε Φρούραρχο Λευκάδας τον Ταγ/χη Μεσσήνη γνωστό σαν ηγέτη ραλλικών ομάδων προ της στο Νησί απόβασίς σας...». Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α15 (1/2) Έγγραφο της Επιτροπής ΕΑΜ Ξηρομέρου – Λευκάδας, αριθ. πρωτ. 35 από 17 Σεπτέμβρη 1944.

337. Δικαιολογώντας την ίδρυση φυλακίων στα παράλια της Λευκάδας ο Μαραγκός δεν την αποδίδει στον κίνδυνο εισβολής από την Ακαρνανία, αλλά στο γεγονός ότι το 85% του πληθυσμού της Βόρειας Λευκάδας ήτανε φιλοεαμικό. Με την τρομοκρατία που είχε εξαπλωθεί σε όλη την περιοχή πάρα πολλοί προσπαθούσαν να απομακρυνθούν: «...εκτός δε της περιπτώσεως εισβολής αναφέρω εις βόρειον ιδίως Λευκάδας ανέρχεται εις 85%. Συνεπώς καταβάλλεται αγών και μέγιστη προσπάθεια διά την διατήρησιν της τάξεως...». Και το επιστέγασμα που δικαιολογούσε και την φυγή του άμαχου πληθυσμού και τον «ενθουσιασμό» *εθνικιστών* να καταταγούν ως αντάρτες: «...δεδομένου ότι *μέγα μέρος ανταρτών δεν έχουσι αντιληφθή τον σκοπόν της εξόδου των αλλά ασχολούνται με αρπαγάς και λεηλασίας πράγμα όπερ η Διοίκησις* προσπαθεί διά διαφόρων μέτρων να μετριά-

Η πολιτική διοίκηση, διοίκηση τύποις, χωρίς εξουσία ή εκτελεστικές αρμοδιότητες, είχε ανατεθεί «εις τον Δικηγόρον Γεώργιον Βαγενάν πατέρα του δολοφονηθέντος μέλους της Επιτροπής Εθνικού Αγώνος Λευκάδος, Δικηγόρου Βαγενά Κων/νου, με γενικόν γραμματέα τον δικηγόρον Ιωάννην Φλογαΐτην καταργηθέντος του Έπαρχου Σπύρου Φίλιππα.[338] Όπως έχει προαναφερθεί η επονομαζόμενη πολιτική διοίκηση αποτελούσε μια συγκεκαλυμμένη προέκταση της στρατιωτικής δικτατορίας του Μαραγκού.

Κυρίαρχος και ζωοποιός κορμός αυτής της στρατιωτικής δικτατορίας αναδεικνύεται ο Βέρης, τον οποίο παρά τις αρχικές ταλαντεύσεις του Μαραγκού[339] και του ιδεολογικού εκφραστού του ΕΔΕΣ Πυρομά-

ση εν τω μέτρω το δυνατόν». *Ibid*, Γ ΙΙ α 21 (2/2) Αναφορά του Μαραγκού στην ΙΧ Μεραρχία «Περί της καταστάσεως των ενεργειών του 25ου Πεζικού Συν/τος» από 21 Σεπτεμβρίου 1944. Υπογράμμιση δική μου. Και στο ίδιο θέμα τα χρηματικά «βοηθήματα» που αναφέρονται για τον Συκιώτη βέβαια ήτανε ενισχυτικά του ζήλου της ομάδας Κοντογιώργη.

338. Ο Κουτσαύτης κρίνει ευνοϊκά την «διοίκησιν» αυτή, ακριβώς επειδή αυτή εστερείτο εξουσίας: «Στην Λευκάδα έγινε μια προσωρινή διοίκηση με πρόεδρο το δικηγόρο Γιώργη Βαγενά και Γραμματέα τον Γιάννη Φλογαΐτη. Είναι γεγονός ότι η διοίκηση αυτή δεν κακομεταχειρίστηκε τους Εαμίτες». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 43. Ο Πυρομάγλου σε επιστολή του στο Μαραγκό από 22 Σεπτέμβρη 1944, τον εγκαλεί για σφετερισμό εξουσιών που ανήκαν στο Νομάρχη Πρέβεζας στον οποίον υπήγετο η Λευκάδα. Ο Μαραγκός είχε συνειδητά συνεργήσει στην απομάκρυνση του Έπάρχου Σπύρου Φίλιππα από τους εξτρεμιστές της δοσίλογης δεξιάς λόγω της αντιπάθειας του Γιαννουλάτου προς το πρόσωπο του τελευταίου.

Αλλά ο Πυρομάγλου είχε και αντιρρήσεις ως προς τις ικανότητες του Βαγενά να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του: «Ως προς τον Βαγενάν που διόρισες πολιτικό Διοικητή νομίζομεν πως αφ' ενός δεν θα μπορέση να ανταποκριθή, αφ' ετέρου δε ο διορισμός τους έπρεπε να γίνη διά της πολιτικής Διοικήσεως Πρεβέζης εις την οποίαν και υπάγεται η Λευκάδα». Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ α 23. Επιστολή Πυρομάγλου στον Μαραγκό από 22/9/44 αριθ. πρωτ. 14550, σ. 1.

Ο νεοδιορισθείς Γενικός Γραμματέας Ιωα. Φλογαΐτης την επομένην της εισόδου του Μαραγκού στη Λευκάδα μετά την Δοξολογία στη Μητρόπολη «... από του εξώστου του αρχηγείου ωμίλησεν ενταλθείς προς τούτο ο συμπολίτης δικηγόρος Φλογαΐτης διεξοδικώς και λίαν εμπνευσμένος *και μετά τούτον διακοπτόμενον υπό ζητωκραυγών ο κ. Βέρης* καταλλήλως». *Δελτίον Ειδήσεων*, έκδοσις Η. Θ. Κουνιάκη, Λευκάδα 19/9/44, σ. 1.

339. Βλέπε την αυθάδη επιστολή, ενδεικτική της αλαζονικής νοοτροπίας του Βέρη, του ίδιου προς τον Μαραγκό, που πιεζόμενος είχε διαρρεύσει πληροφορίες, κατόπιν επιμονής του Ζαμπέλη, για ανακρίσεις σε βάρος του για την άρνησή του να συγκρουσθεί με τους Γερμανούς. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ α 6 Επιστολή Βέρη από 14/9/44 στο Μαραγκό, σ. 1. Για το τελευταίο βλέπε το υπόμνημα Φίλιππα – Πανάγου που αναφέρεται με λεπτομέρειες

γλου,[340] ο Μαραγκός τον είχε εντάξει στις «Εθνικάς Ομάδας».[341] Ο Ζέρβας, αδυνατώντας, όχι μόνο να ενισχύσει με ίδιες τακτικές δυνάμεις από την Ήπειρο τον Μαραγκό, αλλά ακόμα και με άτακτους από την περιοχή της Πρέβεζας, επισημαίνει σε αναφορά του από Οκτώβρη 7η 1944, στο 25ο Σύνταγμα, την αξία της ένταξης στις «Εθνικάς Ομάδας» του τμήματος Βέρη:

> «Τμήμα Βέρρη εκ Ξηρομέρου. Περί του Τμήματος Βέρρη και του κ. Βέρρη σας μεταδώσαμεν τας απόψεις μας.[342] Εκείνο *το οποίο προέχει είναι και το Τμήμα τούτο να ενταχθή εις τα Εθνικάς Ομάδας,* εφόσον θα πειθαρχήσουν και [θα θέλουν;] υπό τας διαταγάς του Γενικού Αρχηγείου και των διοικητών εν γένει και εις την επιταγήν του Έθνους. Τον τρόπον της χρησιμοποιήσεως του κ. Βέρρη θα τον κρίνετε σεις».[343]

Για τον Ζέρβα, αρκούσε μια *τυπική* δήλωση του Βέρη ότι εντάσσεται στον ΕΔΕΣ, για να απαλειφθεί το άμεσα πρόσφατο δοσίλογο παρελθόν του και τα εγκλήματά του και να επέλθει η εθνική εξιλέωσή του, ενδεικτικά της οικτρής αδυναμίας του Ζέρβα να γίνει αποδεκτός από την πλειοψηφία του Ελληνικού λαού και της μη απήχησης του ΕΔΕΣ, ακόμα και στα συντηρητικά στρώματα του Ελληνικού λαού. Ένα γεγονός κεφαλαιώδες για την κατανόηση του πολέμου που θα εξαπολυθεί τον Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου και που θα αξιοποιήσει αναγκαστικά όλα τα περιθωριακά, εθνικώς, αυτά πρόσωπα.

Επίσημα πλέον ο Βέρης, αποτελεί, μετά και από τις διαβουλεύσεις Μαραγκού – Γιαννουλάτου,[344] που εκμαίευσαν σχετική δήλωσή του, ότι είναι *νομιμόφρων*, αναπόσπαστο μέρος του ΕΔΕΣ.

στις επαφές – συνεργασία Βέρη – Γερμανών και Γερμανών – Γιαννουλάτου – επιτροπής ΕΔΕΣ. Από την ανάγνωση αυτών των επαφών εξηγείται η αδυναμία του Μαραγκού να επιβληθεί αν είχε την πρόθεση αυτή, στον Βέρη. Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σσ. 188-189.

340. *Ibid*, Γ ΙΙ α 23. Επιστολή Πυρομάγλου στον Μαραγκό από 22/9/44.

341. *Ibid*, Γ ΙΙ α 12 (3/4). Αναφορά Μαραγκού στην IV Μεραρχία από 15/9/44.

342. *Ibid*, Γ ΙΙ β 4 (2/2). Διαταγή Ζέρβα προς το 25ο Σύνταγμα Πεζικού της Λευκάδας από 7/10/44.

343. *Ibid*. Υπογράμμιση δική μου.

344. «Ο Δημήτριος Γιαννουλάτος και οι λοιποί επίλεκτοι [επιτροπή ΕΔΕΣ Λευκάδας] επίστευον περισσότερον εις τας ικανότητας του Πάνου Βέρη και ομολογούν χάριτας και ευγνωμοσύνην προς αυτόν… η επαφή και η συνεργασία [Βέρη – Επιτροπής ΕΔΕΣ] διετηρήθη διά του Δημητρίου Γιαννουλάτου, εκπροσωπούντος την εν λόγω επιτροπή». Φίλιπ-

«Ο κ. Βέρης, έγραφε ο Ζέρβας, κατόπιν της δηλώσεώς του, πρέπει να χρησιμοποιηθεί και σεις θα κρίνετε περί αυτού».[345]

Το πρώτο ρήγμα στην αγαστή αυτή συνεργασία, την *de facto* αυτή απόφαση που καίρια προσέβαλε την δεδηλωμένη απόφαση της εθνικής κυβέρνησης Παπανδρέου, για την παραδειγματική τιμωρία των δοσίλογων σχηματισμών, άρχισε να διαφαίνεται στις αρχές Οκτωβρίου 1944.

Στις 10 του ίδιου μήνα φθάνει στη Λευκάδα ο Άγγλος λοχαγός Φίλιπ, εκπρόσωπος της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα[346] για να «συζητήση» διερευνητικά το θέμα Λευκάδας, κατά πόσον η Λευκάδα θα παρέμενε στη σφαίρα επιρροής του ΕΔΕΣ ή θα ετείθετο υπό την κηδεμονία του ΕΑΜ όπως πρόβλεπε η Συμφωνία της Καζέρτας, 26 Σεπτέμβρη 1944. Το αυτό απόγευμα, για τον ίδιο ακριβώς σκοπό έρχεται στη Λευκάδα ως προσωπικός αντιπρόσωπος του Ζέρβα ο ταγματάρχης του αρχηγείου του Θ. Σαράντης,[347] σύνδεσμος Ζέρβα – Γερμανών στις επαφές

πας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σσ. 190-191.

345. Έγγραφο του Ζέρβα, αριθ. πρωτ. 15. 037 15033 από 7 Οκτωβρίου 1944 στον Μαραγκό. Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ β 4 (1/2). Η επιτροπή του ΕΑΜ Λευκάδας, που ευρισκότανε στην Περατιά, χωριό της Ακαρνανίας ακριβώς απέναντι της πόλης της Λευκάδας, σε προκήρυξή της την ίδια περίπου ημερομηνία, αποδοκίμαζε την πολιτική Μαραγκού συνεργασίας με τους οπλαρχηγούς – Βέρη:

«Λοχαγέ Μαραγκέ, γιατί πήρες υπό την προστασία σου τους εγκληματίες Βέρηδες; Γιατί θέλεις να καταντήσης το Νησί πεδίον συγκρούσεων; Γιατί έβαλες τον ΑρχιΡάλλη Μεσσήνη, Φρουραρχείο; Γιατί ανέχεσαι να κρατάς κοντά σου το δολοφόνο Βέρη;» *Ibid*, Γ ΙΙ β 6. Προκήρυξη που επισυνάπτεται σε Διαταγή του 25ου Συντάγματος από 8/10/44. Υπογράμμιση δική μου.

346. Έτσι ο ίδιος επιγράφεται σε προκήρυξή του στο Λαό της Λευκάδας. Ουσιαστικά βέβαια ήτανε εκπρόσωπος της Αγγλικής Στρατιωτικής Διοίκησης, στην Ελλάδα. *Ibid*, Γ ΙΙ γ 9 26/11Ι44. Η υπηρεσία του OSS, σε εμπιστευτική αναφορά στην Washington από 11 Νοεμβρίου 1944, σχολίαζε το γεγονός: «A British officer left for Lefkas where a meeting between Gov. Makkas, an ELAS, and a Zervus representative has been planned in an effort to solve the local problem». *National Archives of the United States*, Office of Strategic Services, confidential no. 103496.

347. Για τις επαφές Σαράντη, μετά από εντολή Ζέρβα, Γερμανών βλέπε Bundesarchiv – Militararchiv, 59644/3: Έκθεση του XXII Σώματος Στρατού Νο 19/44 από Φεβρουαρίου 2, 1944. Ο Αθανάσιος Φλιτούρης στην Διδακτορική Διατριβή του που έγινε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων υπό την επίβλεψη του καθηγητή Ι. Θ. Μαλακάση *Το Αντάρτικο του ΕΔΕΣ στην Ήπειρο. Στόχοι, Δράση και Αποτελέσματα*, γράφει: «...την 1η Φεβρουαρίου 1944, ο στενός συνεργάτης του Ζέρβα, λοχαγός Σαράντης, απευθύνθηκε προς το XXII Γερμανικό Σώμα Στρατού για βοήθεια και κοινό αγώνα κατά του ΕΛΑΣ. Για να καλύψει ενδεχόμενη

του τελευταίου με τις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις Ηπείρου δοσίλογος Νομάρχης Τρικάλων και συνεργάτης των Γερμανών.

Ο Φίλιπ, έχοντας *a priori* προαποφασίσει διά το δίκαιον του ΕΔΕΣ, αγνόησε και τη λαϊκή βούληση του τόπου και τους εκπροσώπους του ΕΑΜ. Επαναπαύθηκε, όπως με ικανοποίηση αναφέρει ο Μαραγκός, σ' αυτούς που ο τελευταίος του υπέδειξε:

«Μετά το παρατεθέν υπό της Στρ. Δ/σεως γεύμα, κάλεσε τόσον τον υποφαινόμενον [Μαραγκό], όπως και ετέρους ους *υπέδειξα* δι' εξέτασιν σχετικώς με την ... ζητήματος Λευκάδος.[348] Ταυτόχρονα είχε καταφθάση και ο ταγματάρχης Σαράντης με τα σχετικά έγγραφα διά την υπόθεσιν Λευκάδος».[349]

Την επομένην όμως, 11 Οκτώβρη 1944, η ειδυλλιακή αυτή εικόνα που είχε οικοδομηθεί από τις 12 του Σεπτέμβρη 1944, αιφνίδια αμφισβητείται. Στις 11 το πρωί αποβιβάζεται στην παραλία της πόλης ο εκπρόσωπος της κυβέρνησης Παπανδρέου στα Ιόνια Νησιά Λέων Μακκάς, συνοδευόμενος

διαρροή των συναντήσεων ΕΔΕΣ – Γερμανών, ο Ζέρβας μέσω του απεσταλμένου του, εφρόντισε να κάνουν οι Γερμανικές δυνάμεις μια εικονική επίθεση εναντίον του στις 3 Φεβρουαριου... Ο Θεόδωρος Σαράντης άνθρωπος μηχανορράφος και πολύ έμπιστος του Ζέρβα είχε διορισθεί από τις δοσίλογες κυβερνήσεις... Τσολάκογλου, Λογοθετόπουλου και Ιωάννη Ράλλη, νομάρχης Τρικάλων, από 25/6/1942 μέχρι 4/11/43...», και διερωτάται ο κ. Φλιτούρης, «ο Ζέρβας, πώς εμπιστεύτηκε έναν τέτοιο άνθρωπο όπως τον Σαράντη... τι κοινό τους συνέδεε τη στιγμή που ο Σαράντης ήταν συνεργάτης των Γερμανών από την εποχή που ήταν νομάρχης Τρικάλων; ... Ο Σαράντης διατηρούσε στενές σχέσεις με τους Γερμανούς και ανέλαβε πρωτοβουλία, να φέρη σε επαφή τον Ζέρβα μαζί τους». Αθανάσιος Φλιτούρης, *Το Αντάρτικο του ΕΔΕΣ στην Ήπειρο. Στόχοι, Δράση και Αποτελέσματα*, Ιούλιος 1942 – Δεκέμβρης 1944, Διδακτορική Διατριβή, Ιωάννινα 1998, σσ. 181-182. Αρχείο Μελισσινού, *Ιστορία Πολέμου. ΙΙΙ Κυβερνητικαί Μεταβολαί, Καταστάσεις των διατελεσάντων Νομαρχών κατά το από Απρίλιο 1941 μέχρι 30 Οκτωβρίου 1941*, σ. 1.

348. Μια πρώτη, σε μικρογραφία βέβαια, άμεση επέμβαση της Αγγλικής Διοίκησης με τις δικαιοδοσίες που είχαν παραχωρηθεί στον Σκόμπυ στην συνδιάσκεψη της Καζέρτας, στη Λευκάδα όπως και με τις Σοβιετικο-Αγγλικές συμφωνίες του Μάη και Οκτώβρη 1944 που προέβλεπαν πλήρη ελευθερία δράσης της Μ. Βρετανίας στην Ελλάδα. 'According to the British ambassador by the Greek government in exile Mr. Leeper this arrangement would provide... for Russian support of British initiative in Greece'. Records of the United States Joint Chiefs of Staff, Leahy File 139. Telegram by Mr. MacVeagh to the Secretary of State of June 26, 1944 στο άρθρο του J. Malakasses, *London's Diplomacy on Greece in 1944. The Three Allied Power's Position on the British Right to Intervene in Greece*, Ioannina, 1985, σ. 129.

349. «Ορίζω υμάς ως αντιπροσώπους μου, έγραφε ο Ζέρβας, διά τας συζητήσεις σχετικώς με το ζήτημα της μεταβιβάσεως του στρατιωτικού ελέγχου της Νήσου Λευκάδος». Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ β 8 Διαταγή Ζέρβα αριθ. πρωτ. 15.573 από 10/10/44.

από εκπροσώπους του ΕΑΜ.[350] Ο Μακκάς περικυκλώνεται άμεσα και ασφυκτικά «από σημαίνοντα πρόσωπα της νήσου: Μητροπολίτου, εισαγγελέως,[351] δημάρχου, πλήστων επιτροπών Εθν. Αγώνα».[352]

Μετά την πανηγυρική αυτή παρέλαση των σημαινόντων προσωπικοτήτων και εθνικών επιτροπών, μάλλον εκπρόσωπων των οπλαρχηγών αν όχι αυτών τούτων των οπλαρχηγών, ο Μακκάς «...επείσθη απολύτως ότι η νήσος Λευκάς δέον να ελέγχηται στρατιωτικώς από Εθνικάς ομάδας της οργανώσεώς μας».[353] Ο Μακκάς «βοηθήθηκε» σ' αυτή του την απόφαση και από την *συμβουλευτική γνώμη* του συμμαχικού «παράγοντα»:

> «Εις τούτο [είχε] συντελέσι και η αναφανδόν εκδειλωθήσα γνώμη του άγγλου λοχαγού κ. Φίλιπ διαπιστώσαντος απολύτως ότι το δίκαιον υπάρχει με το μέρος της Εθνικής Οργανώσεώς μας και ότι η Λευκάς δεν πρέπει να θυσιασθεί».[354]

Αλλά ο Μαραγκός, ευρισκόμενος προ του πιθανού φάσματος της αλλαγής του *status* της Λευκάδας, εκφράζει τους ουσιαστικούς λόγους της απόλυτης αντίθεσής του στην εφαρμογή της Συμφωνίας της Καζέρτας. Έχοντας ταυτιστεί με τους δοσίλογους οπλαρχηγούς και έχοντας διαβε-

350. Οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ που συνόδευαν τον Μακκά ήτανε ο Κεφαλλονίτης Αντ/χης Καββαδίας και μια πολιτική επιτροπή από Ν. Μάλφα, Παπαστάθη και Γλένη, άτομα που δεν μπορούσαν μέχρι τότε να έρθουν στη Λευκάδα του Μαραγκού.

351. Ο εισαγγελέας Λάζαρης εκ των μελών της επιτροπής ΕΔΕΣ Λευκάδας, και εκ των *ultra* της «Εθνικιστικής» πτέρυγας του ΕΔΕΣ, προσπάθησε να αμβλύνει μια πρόσκαιρη διαμάχη Ζαμπέλη – Βέρη, εκφωνώντας μια ομιλία στην κεντρική πλατεία της πόλης των τρίτη ημέρα μετά την κάθοδο του Μαραγκού και τους πανηγυρισμούς Βέρη – Μαραγκού: «Η κάθοδος του Ζαμπέλη εις την πόλιν πραγματοποιείται ολίγον μετά τα εκτεθέντα ανωτέρω, υπήρξε θεατρικώς πανηγυρική. Ο Ζαμπέλης εξεφώνησε λόγον εις τον οποίον επετίθετο κατά των Βέρηδων. Τούτο προεκάλεσε δυσφορίαν όχι μόνον μεταξύ των αμέσως θιγόμενων εξ αυτού κύκλων, αλλά και εις την Υψηλήν ατμόσφαιραν του ΕΔΕΣ ήτις εξεφράζετο ως εκ του λόγου τούτου, δυσμενέστατα κατά του Ζαμπέλη, του μη αναγνωρίζοντος την προσήκουσαν προς τον Βέρην ευγνωμοσύνην. Διά τον λόγον αυτόν ο εισαγγελεύς Λευκάδος Χριστόφορος Λάζαρης εξεφώνησε λόγον, *εις τον οποίον προσεπάθησε δια μακρών ν' αποδειξη και να εξάρει την πατριωτικήν πρόσφατον δράσιν του Πάνου Βέρη*». Φίλιππας – Πανάγος, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σ. 191. Υπογράμμιση δική μου.

352. Αναφορά Μαραγκού στον Ζέρβα από 12 Οκτωβρίου 1944. Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ β 10 (1/2), σ. 1.

353. *Ibid*, σ. 1.

354. *Ibid*, σ. 2.

βαιώσει αυτούς ότι αποτελούσαν πλέον μέρος των «Εθνικών Δυνάμεων», ο Μαραγκός, ήτανε έρμαιο των απειλητικών εκβιασμών των εν όψει της επικείμενης καταδίκης των όπως είχε εξαγγελθεί από την κυβέρνηση Παπανδρέου και του φόβου των για αντίποινα από τον προελαύνοντα ΕΛΑΣ, που δεν άφηνε καμία αμφιβολία για το τελευταίο:

> «Δεν θεωρώ άσκοπον να αναφέρω, έγραψε στο Ζέρβα, ότι οπωσδήποτε και αν εξελιχθούν τα πράγματα τόσον ο υποφαινόμενος όσον και άπαντες αξ/κοι (;) οπλαρχηγοί και άνδρες της νήσου *επ' ουδενί*, λόγω θα εγκαταλείψουν την νήσον και τούτο επί τη προβλέψει ότι εις περίπτωσιν εισβολής των Εαμιτών της Λευκάδος, ο πληθυσμός θα υποστεί σκληρές πιέσεις και αντίποινα».[355]

Ο Μακκάς, γνώστης της πολιτικής Παπανδρέου και της θέσης της Αγγλικής διπλωματίας για τον κατακερματισμό της ισχύος του ΕΑΜ, άτυπα προσυπογράφει το *status quo* της κατ' επίφαση Ζερβικής κατοχής, στην ουσία από τους δοσίλογους και οπλαρχηγούς, της Λευκάδας:

> «Η νήσος, ανέφερε ο Μαραγκός, στον Ζέρβα, ως δήλωση του Μακκά, κατόπιν εγκρίσεως της Κυβερνήσεως παραμένει εις χείρας του ΕΔΕΣ...».[356]

Ταυτόχρονα, όμως ο Μακκάς, επιβάλλει την αποψίλωση του στρατοκρατικού – τρομοκρατικού καθεστώτος Μαραγκού – Βέρη. Με άμεση διαταγή του, την ίδια ημέρα της άφιξής του στη Λευκάδα, ο Μακκάς εντέλει την άμεση απόλυση από τις φυλακές Λευκάδας «απάντων» των κρατουμένων ΕΑΜιτών που είχαν συλληφθεί και κλεισθεί εκεί κατόπιν υποδείξεως της επιτροπής ΕΔΕΣ Λευκάδας.[357]

Χωρίς να κλονισθεί από τους μάλλον καταπτοημένους και εμβρόντητους αλλά ικετεύοντες πλέον ηγέτες της επιτροπής του ΕΔΕΣ, κηρύσσει την επιστράτευση – νομιμοποίηση των τρομοκρατών και την γκετοποίη-

355. *Ibid.*

356. *Ibid.* Αναφορά Μαραγκού στο Ζέρβα από 12 Οκτωβρίου 1944.

357. «Ο Βέρης αρχηγός των Ράλληδων Ξηρομέρου επήγε μια μέρα [δεν προσδιορίζεται χρονικά αλλά μετά την αποχώρηση των Γερμανών], στις φυλακές, συγκέντρωσε τους κρατούμενους στο μεγάλο προαύλιο και έστησε γύρω-γύρω πολυβόλα. Σε απολογητικό ύφος τους είπε ότι δεν έχει τίποτε το προσωπικό με τους Λευκαδίτες κρατούμενους, ότι τον ανάγκασαν ορισμένες συνθήκες να συνεργασθεί με τους Γερμανούς *και ότι αυτός δεν τους κρατάει στις φυλακές αλλά* οι συμπατριώτες των Λευκαδίτες». Κουτσαύτης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 43 β.

ση του υπόλοιπου πληθυσμού, που είχε διαταχθή από τον ίδιο τον Ζέρβα, *παράνομη*, και διατάσσει την άμεσο απόλυση των ήδη κληθέντων 14 κλάσεων.[358]

Αλλά το πλέον απρόσμενο και καίριο πλήγμα στο ηθικό βάθρο του οικοδομήματος του ΕΔΕΣ, και στην συμμαχία οπλαρχηγών – Βέρη, στην στρατοκρατία της βίας της μεταΦουρτουνικής Λευκάδας, καταφέρεται με αμείλικτη σφοδρότητα, και ταυτόχρονα αποκαθηλώνεται η εθνοκαπηλία τους, όταν ο Μακκάς διατάσσει την άμεση σύλληψη των στυλοβατών του ΕΔΕΣ, των περιβόητων 20 οπλαρχηγών τους που ηγεμόνευαν στο νησί, ως συνεργατών των Γερμανών, και την μεταφορά τους στην Κεφαλονιά έδρα της διοίκησής του:[359]

«Κυβερνητική Αντιπροσωπεία Ιονίων Νήσων

Εμπιστευτική

Στρατιωτικήν Διοίκησιν
Λευκάδας
Ενταύθα

»Ανακοινώ υμίν συνημμένως κατάλογον είκοσι προσώπων των οποίων εντός εβδομάδος από σήμερον δέον να διενεργηθή παρ' ημών η σύλληψις. Η σύλληψις αυτή είναι προληπτική και δεν προδικάζει ποσώς άλλο τι πλην της εν καιρώ παραπομπής των εις την δικαιοδοσίαν ην θα ορίση η Εθνική Κυβέρνηση διά την προανάκρισιν, ανάκρισιν και εις δίκην παραπομπήν των συλληφθησομένων ως συνεργασθέντων μετά των Γερμανών.

»Λαμβάνεται συγχρόνως υπ όψιν ότι διά την φρούρησιν και επόπτευσιν της μεταφοράς των ως άνω είκοσι συλληφθησομένων αφήνω ενταύθα υπό τας διαταγάς σας ένα ανθυπασπιστήν και δύο άνδρας του τακτικού Ελληνικού Στρατού. Ούτοι θα τους μεταφέρουν εις Κεφαλληνίαν, ένθα θα εγκλειστούν εν οικία επί τούτω επιτασσομένη και ήτοις θα φρουρείται υπό μέρους της προσωπικής μου εκ τακτικού στρατού φρουράς. Ούτω πάντα τα μέτρα θα τηρηθούν για την ασφαλή των φρούρησιν, την εξασφάλισή των και την καλήν των ενδιαίτηση. Τα

358. Αναφορά του Μαραγκού προς τον Ζέρβα από 12 Οκτωβρίου 1944, όπου αναφέρονται όλα τα μέτρα Μακκά. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ β 11 β, σ. 1.

359. *Ibid*, Γ ΙΙ β 12. Εμπιστευτική Διαταγή του Κυβερνητικού Αντιπροσώπου Λέοντα Μακκά στη Στρατιωτική Διοίκηση Λευκάδας από 12 Οκτώβρη 1944.

τελευταία ταύτα ανακοινώσατε ενδεχομένως και εις τους συλληφθησομένους.

Εν Λευκάδι τη 12η Οκτωβρίου 1944
Ο Κυβερνητικός Εκπρόσωπος Ιονίων Νήσων
Λέων Μακκάς»

Κατάλογος συλληφθησομένων

1) Πάνος Βέρης
2) Βέρης αδελφός του προηγούμενου
3) Μπουρδούβαλης [οπλαρχηγός διακριθείς για τη βαρβαρότητά του και το άξεστον του χαρακτήρα του από τη Ζαβέρδα]
4) Καλατζής Χρήστος [Κονιδάρης]
5) Καλατζής Ανδρέας [Κονιδάρης]
6) Καλατζής Ιωάννης [Κονιδάρης]
7) Αχείμαστος [Διονύσιος ή Λευτέρης της γνωστής περιώνυμης οικογένειας που ταυτίστηκε με τα φρικιαστικότερα εγκλήματα στη Λευκάδα]
8) Μπουρδάρας
9) Αρίδας ; [Ακρίδας, Κωνσταντίνος Μαραγκός – Ακρίδας, γνωστός συνεργάτης στις δολοφονίες των αδελφών Αχείμαστου Διονύση και Λευτέρη]
10) Γούντρουμας
11) Μεσσήνης Νικόλαος
12) Καραγιάννης
13) Νικολάρας Γεράσιμος [Σολδάτος]
14) Καγγελάρης [Γεράσιμος Λάντος Έφεδρος Αξιωματικός Στρατιωτικός Διοικητής του ΕΔΕΣ στον Άγιο Πέτρο]
15) Βέρης Χρήστος
16) Φωκ. Αλυσσανδράτος [ο περιβόητος σφαγέας των Κεφαλλονιτών στη Νηρά, ο και Γάκιας επονομαζόμενος]
17) Τζινιέρης
18) Ραφτόπουλος Γεράσιμος
19) Κοντογιώργης Μήτσος [Αδελφός και συνεργάτης άμεσος του γνωστού Κοντογιώργη της επιδρομής Βόνιτσας και αρχηγός του Φυλακίου Άγιου Ιωάννη διορισθείς από τον Μαραγκό – συγγραφέας των περίφημων μπουφονικών προγραφών που αναφέρονται στη σελίδα 106]

20) Γαβαλάς [δικηγόρος έμπιστος του Ζέρβα για τη Λευκάδα, μέλος της επιτροπής ΕΔΕΣ Λευκάδας και πολιτικά υπεύθυνος των γεγονότων στη Νότιο Λευκάδα με την επιχείρηση Φουρτούνα]

Λευκάς 12 Οκτωβρίου 1944
Ο
Κυβερνητικός Εκπρόσωπος Ιονίων Νήσων
Λέων Μακκάς»

Ο ιδιόχειρος αυτός κατάλογος από τον Μακκά των «συλληφθησομένων» που συνόδευε την *ιστορική* αυτή απόφαση, ορόσημο *στην Ιστορία της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης*, και για την Λευκάδα μια έμπρακτη αποδοκιμασία αυτής της ίδιας της οργάνωσης του ΕΔΕΣ, που προϊστατο ο Μαραγκός, συγκλονίζει και *ταράσσει* τον εθνικόφρονα κόσμο, όπως ο ίδιος αποκαλείτο, απ' άκρου εις άκρον του νησιού.

Η πρωτοφανής, για τα δρώμενα της περιόδου τομή αυτή του Μακκά, αποκάλυπτε το εύρος της προβαλλόμενης εθνικής κατάπτωσης του τοπικού ΕΔΕΣ, τα ανύπαρκτα ιδεολογικά τους υπόβαθρα αλλά και την ηθική σήψη των αυτοονομαζόμενων προμάχων των ηθικών ιδεωδών και εθνικών συμφερόντων, στο όνομα των οποίων διεπράχθησαν οι ομαδικές σφαγές, οι βασανισμοί, οι δηώσεις της Λευκαδίτικης υπαίθρου και τα φαινόμενα βασιβουκισμού των Αχείμαστου, Κοντογιώργη.

Ο Μαραγκός, για λόγους που διεξοδικά θα αναλυθούν, αγνόησε περιφρονητικά την εκτελεστική εξουσία του Μακκά και την ίδια τη θέση του εκπροσώπου της κυβέρνησης και αρνήθηκε να υπακούσει στις εντολές του.[360] Πραξικοπηματικά, αμφισβήτησε την εθνική κυβέρνηση που είχε ορκισθεί να υπηρετεί, όπως οι κινηματίες της δεκαετίας του 1920, και *απευθύνθηκε* με ειδικό αγγελιοφόρο αξιωματικό, στον Ζέρβα σαν την υπέρτατη αρχή της χώρας. Μάλιστα όταν ο Ζέρβας είχε αυτόβουλα τεθεί υπό τας διαταγάς αυτής της κυβέρνησης λειτουργώντας σαν τμήμα του Ελληνικού εθνικού Στρατού.

360. «Προς τον Κυβρ. Αντιπρόσωπον Ιονίων Νήσων όπου [ευρίσκετο στη Λευκάδα] 'Περί γενομένων ενεργειών επί υπό... ημ (;) 12/10 Δ/γης υμών'. Λαμβάνω την τιμήν εις εκτέλεσιν της υπό ημερομηνίαν 12/10/44 Δ/γ υμών, να αναφέρω ότι *αναφέρθημεν* εις Γεν. Αρχηγείον, εις ο και υπεβλήθησαν εν αντιγράφω τόσον η Δ/γη όσον και η ονομαστική κατάστασις των κατηγορηθέντων διά συνεργασίαν μετά των γερμανών αναμένοντες διά του ίδιου αξ/μου συνδέσμου Δ/γας». *Ibid.* Υπογράμμιση δική μου.

Αλλά στην αναφορά του στο Ζέρβα, ο Μαραγκός αυτοαποκαλύπτεται ως συνένοχος των ανοσιουργημάτων που διέπραξαν οι 20 επικηρυγμένοι.[361] Αποκαλώντας τους οπλαρχηγούς – Βέρηδες, μέλη «της ημετέρας οργανώσεως» ανέφερε στον Ζέρβα, ότι είχε πράξει με τον τρόπο αυτό σύμφωνα, με την πολιτική φιλοσοφία του ΕΔΕΣ και τις διαταγές της οργάνωσης:

> «Αποβιβασθείς στην Λευκάδα και προ της αναχωρήσεως των Γερμανών (sic) *άπασαι αι εθνικαί ομάδες* ως και οι κατηγορηθείσαι τοιαύται διά συνεργασίαν μετά των Γερμανών *διά την δίωξην των αναρχικών στοιχείων*, έσπευσαν και ενετάχθησαν εις την οργάνωσιν του ΕΔΕΣ ους και *υπεδέχθην* συμφώνως προς τας διαταγάς ας εκ μέρους της οργανώσεως είχον».[362]

Και για Βεραίους που ξεπροβόδησαν τους συμμάχους των Γερμανούς ο Μαραγκός κάνει ειδική μνεία, ότι τους είχε δώσει «τον λόγον της τιμής του» ότι το ΕΔΕΣ θα κατέτασσε αυτούς μεταξύ των «καλώς αθλησάντων» αγωνιστών των εθνικών ιδεωδών:

> «Επί του τμήματος του συνεργασθέντος με τους Γερμανούς, έδωσα τον λόγον της τιμής μου ότι η οργάνωσις θα περιφρουρήση και *θα τάξη* τούτους μεταξύ των παλαιών ανταρτών του».[363]

Και προχωρώντας, έτι περαιτέρω, στην κατάφορη και βάναυση, αν όχι χυδαία πλαστογράφηση της ζώσης ιστορίας, ο Μαραγκός, αποδίδει στην τοπική επιτροπή του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, την απόφαση του Μακκά και όχι στην εκφρασμένη πολιτική της εθνικής Κυβέρνησης.[364]

Το σύνδρομο της εσκεμμένης παραποιημένης αναδημιουργίας της

361. Στο προοίμιο της αγωνιώδους πράγματι αναφοράς του, ο Μαραγκός αποκαλύπτει τους λόγους του πανικού του, αλλά και της πραγματικής μορφής του ΕΔΕΣ στη Λευκάδα. Αποκαλώντας τους «... 20 άτομα της ημετέρας οργανώσεως» τους απονέμει σχεδόν το φωτοστέφανο του ηρωισμού διότι έσωσαν τον τόπο από τα «αναρχικά στοιχεία». *Ibid*, Γ ΙΙ β 16 (1/3). Αναφορά του Μαραγκού στον Ζέρβα από 13 Οκτωβρίου 1944, σ. 1.

362. *Ibid*, Γ ΙΙ β 16 (1/3). Αναφορά Μαραγκού στο Ζέρβα από 13 Οκτωβρίου 1944, σ. 1. Υπογράμμιση δική μου.

363. *Ibid*. Υπογράμμιση δική μου.

364. *Ibid*, σ. 2. «Οι αντιπρόσωποι του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ κατόπιν της αποφάσεως της κυβέρνησης περί παραμονής της νήσου υπό τον έλεγχον των Εθνικών μας ομάδων, εζήτησαν παρά του κ. Αντιπροσώπου ως ανταλλαγάς την σύλληψιν των εν τη συνημμένη καταστάσει αναγραφόμενων οπλαρχηγών και [...] προσώπων της νήσου...».

πρόσφατης ιστορίας, που αναλαμβάνεται από τον αγωνιούντα Μαραγκό, για το εθνικό ατόπημα, να συμπεριλάβει δεδηλωμένους δοσίλογους, στο νέο στρατιωτικό σχήμα του ΕΔΕΣ στη Λευκάδα, φθάνει στα όρια υστερισμού. Οι «ευυπόληπτοι» πολίτες[365] και οι οπλαρχηγοί που περιλαμβάνοντο στον αρχικό κατάλογο, ως δοσίλογοι ή συνεργάτες, ποτέ δεν υπήρξαν, κατά τον Μαραγκό συνεργάτες. Τους θεωρούσε θύματα συνωμοσίας και τους αποκαλούσε «ως δήθεν συνεργασθέντες».[366] Και δεν παραλείπει, όχι για πρώτη φορά, αλλά μάλλον για πολλοστή, να υπογραμμίσει μια αλήθεια:

> «Το ΕΑΜ – ΕΛΑΣ έπραξε τούτο προβλέπων εις το ότι διά της συλλήψεως των αναφερομένων προσώπων επιτυγχάνη την εύσχημον διάλυσιν των Εθνικών ομάδων Λευκάδος».[367]

Αλλά αναγκάζεται να υπογραμμίσει, στην απόγνωσή του, και μια άλλη αλήθεια, ότι το να επιχειρηθεί η σύλληψή τους χωρίς τη συγκατάθεσή τους: «όχι μόνον δεν θα επετύγχανεν τοιούτον τι, αλλά επί πλέον θα εξήγειρα ολόκληρον τον λαόν της Λευκάδος [βλέπε όμως το 85% του πληθυσμού, που κατά το Μαραγκό πρόσκειτο στο ΕΑΜ] *εναντίον του, καθ' όσον άπασα η ένοπλος δύναμις ανήκει εις τούτους, μετά των οποίων συνεπολέμισε, συνυσέφερε και διέσωσε την νήσον από την αναρχίαν*».[368]

Και υπογραμμίζει το τελευταίο, ότι όχι μόνο δεν θα υπάκουαν οι οπλαρχηγοί σε διαταγή συλλήψεών τους αλλά και θα αιματοκυλούσαν το νησί:

> «Δεν θεωρώ άσκοπον να αναφέρω ότι εις περίπτωσιν γενομένης αποπείρας συλλήψεως των αναφερομένων προσώπων η Λευκάς θα μεταβάλλετο εις πεδίον επιχειρήσεων και εκ νέου θα αιματοκυλείτο».[369]

365 «Είναι αληθές ότι εις την αρχικήν κατάστασιν υπήρχον και πρόσωπα οίτινα ουδεμίαν απολύτως σχέσιν ή ανάμειξιν με τας γερμανικάς αρχάς ο πρόεδρος Ε. Ε. Αγώνος ΕΔΕΣ Άγγελος Συκιώτης, ιατρός Κοψιδάς Χρήστος και ο στο Γραφείο του κ. Υπαρχηγού υπηρετών δικηγόρος Γαβαλάς Γεώργιος αναγραφόμενος εις την υποβαλλομένην κατάστασιν». *Ibid*, Γ ΙΙ β 16 (1/3), σσ. 2-3. Ο Γαβαλάς είναι ο γνωστός, όπως είχε αναφερθεί, οργανωτής των οπλαρχηγών στη νότια Λευκάδα.

366. Αν δεν ήτανε τραγικό μόνο σαν αφελή δήλωση θα μπορούσε να εκληφθεί. *Ibid*, σ. 2.

367. *Ibid.*

368. Με αυτή τη δήλωση διαφαίνεται καθαρότατα το χάσμα στην πολιτική φιλοσοφία που χώριζε τον Μαραγκό από τη μέγιστη πλειοψηφία του Λευκαδίτικου και κατ' επέκταση του Ελληνικού λαού. *Ibid*, σ. 2. Υπογράμμιση δική μου.

369. *Ibid*, Γ ΙΙ β 16 (1/3). Έγγραφο του Μαραγκού προς το Ζέρβα από 13 Οκτωβρίου 1944.

Και ο φόβος του για προσωπική εκδίκηση – δολοφονία του από τους εξαγριωμένους – προδομένους φυλάρχους, των «πειθαρχημένων», όπως εκαυχάτο ο Μαραγκός, τμημάτων του 25ου συντάγματός του, επιβάλει να παρακαλέσει τον ίδιο το Ζέρβα, σε περίπτωση υλοποίησης της διαταγής Μακκά, να τον απαλλάξει από τα καθήκοντά του και να εγκρίνει την αναχώρησή του από τη Λευκάδα:

«Αναφέρω το αδύνατον εκτελέσεως μιας τοιαύτης διαταγής και εν συνεχεία με τας γενομένας ενώπιον σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Λευκάδος προφορικάς διαμαρτυρίας μου, προς τον κ. κυβερνητικόν αντιπρόσωπον, παρακαλώ όπως *εις περίπτωσιν καθ' ην το Γενικόν Αρχηγείον διατάσσετο την εκτέλεσιν της διαταγής ταύτης, να διατάξη ταυτοχρόνως την αντικατάστασιν του υποφαινομένου καθ' όσον εάν και εις ακόμη εκ των προσώπων τούτων συνελαμβάνετο, ουδεμίαν* θα έχω εγώ θέσιν εν Λευκάδι».[370]

Μετά από ένα μικρό χρονικό διάστημα 5 ημερών, στην απόγνωσή του για το αδιέξοδο στο ποίο είχε εγκλωβισθεί, ο Μαραγκός με «κατεπείγουσα Απόρρητο – Προσωπική» αναφορά του στο Ζέρβα, αφού δικαιολογεί τους οπλαρχηγούς για τη συνεργασία τους με τους Γερμανούς, «λόγω αδίκου και όλως αδικαιολογήτου επιθέσεως εκ μέρους των αναρχικών», τον καθιστά υπεύθυνον ότι η διαταγή Μακκά ήτανε ο προάγγελος της διάλυσης τους ΕΔΕΣ στη Λευκάδα. Δεν υπήρχε λόγος για περαιτέρω ενέργειες για την παραμονή της Λευκάδας στη σφαίρα επιρροής των, διότι σύλληψη των οπλαρχηγών αυτόματα θα επέφερε την απαλλαγή του νησιού από την κατοχή που είχε επιβληθεί με τη συνεργασία των Γερμανών.[371]

Δεχόμενος ο Μαραγκός την σύλληψίν των πλέον ως *a fait accompli*, όπως επίσης ως δεδομένο συνεπακόλουθο, την αυτοδιάλυση των άτακτων που τους περιστοίχιζαν, πρότεινε στο Ζέρβα, όχι χωρίς ένα πικρό αυτοσαρκασμό, την: «...άμεσον αντικατάστασιν του 25ου Συν/τος, δι' ετέρου Συν/τος ή και Ταγ/τος ακόμη, ίνα ομού μετά των εφέδρων Λευκάδος διατηρήσωσι την Νήσον».[372]

370. *Ibid.* Από την παράγραφο αυτή διαφαίνεται η από τα παρασκήνια συνωμοτική δράση του Μητροπολίτου Δωροθέου γνωστού για την αντιΕΑΜική και αντιδημοκρατική πολιτική του. Υπογράμμιση δική μου.

37. *Ibid*, Γ ΙΙ β 25. Αναφορά Μαραγκού στο Ζέρβα επιγραφόμενη Απόρρητος – Προσωπική – Κατεπείγουσα από 18 Οκτωβρίου 1944, σ. 1.

372. *Ibid.*

Αλλά οι δεσμοί, ιδεολογικοί και κοινωνικοί κατατρέχουν το Μαραγκό. Δεν παραλείπει να απαιτεί από τον Ζέρβα, ανακηρύσσοντας αυτόν την υπέρτατην αρχή στην περιοχή, αγνοώντας την Κυβέρνηση Παπανδρέου, να διατάξει αυτός για την τελική τύχη των οπλαρχηγών.[373]

Και αυτό ο Ζέρβας επιχειρεί, με δικολαβικά επιχειρήματα, να εκβιάσει από το Μακκά. Με επείγον σήμα του και κατόπιν με τηλεφωνική επικοινωνία, ερμηνεύοντας αυθαίρετα την πρόθεση της Κυβέρνησης Παπανδρέου, προειδοποιεί τον Μακκά ότι δεν πρόκειται να τους *συλλάβει* διότι: «βάσει διαταγών άτομα ταύτα δέον *επιτηρούνται* και όχι *συλληφθούν...*».[374] Και αποδίδει την πρωτοβουλία του Μακκά σε υποκειμενική του προδιάθεση, υπό την επιρροή του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, μάλλον παρά σε συντεταγμένη πολιτική της κυβέρνησης Παπανδρέου. Χωρίς να παραλείπει να αφήνει αιχμές και για τον ίδιο τον Παπανδρέου για παρόμοιες με τους οπλαρχηγούς νοοτροπίες, που τους απέδιδαν οι ΕΑΜίτες,[375] καταλήγει με την καταλυτική δήλωση ότι δεν επρόκειτο κάτω από τις συνθήκες αυτές να υπακούσει και να «διαπράξωμεν τόσον άδικον πράξιν».[376]

Την ίδια ακριβώς ώρα ο Ζέρβας με μια επιστολή στον «αγαπητό Κώστα» στη Λευκάδα τον διαβεβαιώνει ότι κάτω από οιονδήποτε συνθήκες δεν επρόκειτο να συλλάβουν τους «είκοσι»: «Εάν τελικώς δεν δεχθή αποψίν μου, τότε του είπα πως δεν θα διαπράξωμεν υμείς τοιαύτην *κακοήθειαν* παραδίδοντας εις ΕΛΑΣ θύματα».[377] Και προσθέτει εις τον «αγαπητόν Κώστα», ότι έθεσε τον Μακκά προ των ευθυνών του, εφόσον ρητά του εδήλωνε, αφού τον επιτιμούσε, ότι «κακώς διέταξε τούτο», «Ότι εν ουδεμίαν περιπτώσει θα συλλάβωμεν και αποστείλωμεν αυτούς εις Κεφαλλη-

373. *Ibid.*

374. «Διά της από 12-10-44 αποφάσεως υμών [Μακκά] διατάξατε κατόπιν αξιώσεως του ΕΛΑΣ την σύλληψιν είκοσιν ατόμων εις ΛΕΥΚΑΔΑ και μεταγωγήν των εις ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΝ». Πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο Ζέρβας αποφεύγει να χαρακτηρίσει τους «είκοσι» ή να ονομάσει τις κατηγορίες που τους είχαν αποδοθεί. *Ibid*, Γ ΙΙ β 19. Τηλεγραφική Αναφορά Ζέρβα στον Μακκά εις Παραμυθιά όπου ευρίσκετο από 16 Οκτωβρίου 1944. Υπογράμμιση δική μου.

375. «Εν τοιαύτη περιπτώση δέον να συλληφθώμεν άπαντες διότι και σήμερον όλους μας χαρακτηρίζει το ΕΑΜ ως προδότες μηδέ Παπανδρέου εξαιρουμένου». *Ibid.*

376. *Ibid.*

377. *Ibid*, Γ ΙΙ β 20 (1/2). Προσωπική επιστολή Ζέρβα στον Μαραγκό από 16-10-44 ώρα 11η, σ. 1. «Όσον αφορά τους 20 είπα χθες τηλεφωνικώς στον Μακκά που είχε φθάσει εις Παραμυθιάν ότι κακώς διέταξε τούτο *υποκύψας* εις αξίωσιν του ΕΑΜ». Υπογράμμιση δική μου.

νίαν».[378] Το μόνο, που συμβούλευε τον Μαραγκό, θα ήτανε διατεθειμένος να πράξει θα ήτανε απλώς να τους «επιβλέπει» ούτε να τους συλλάβει ή κάποια παρόμοια δεσμευτική για την ελευθεροεπικοινωνία τους ενέργεια: «Εις την δ/γήν μου μιλάω περί *περιορισμού*. Πρέπει να ξέρεις, ότι με την λέξιν αυτήν δεν εννοώ φυλάκισην ή *έγκλεισιν σε ένα σπίτι ή στο σπίτι τους*, αλλά απλώς *επιτήρησίν* των».[379]

Διαβεβαιώνοντας τον Μαραγκό για την τελεσίδικη αυτή απόφασή του ο Ζέρβας έδινε και το μέτρο της πολιτικής του σκέψης και σκληροτράχηλης μισαλλοδοξίας του: «Εν ουδεμία περιπτώσει θα παραδοθούν άνδρες *εθνικιστές* από εμάς εις το ΕΛΑΣ αυτό είναι όρκος πίστεώς μας και πρέπει [να] τον τηρήσωμεν με θρησκευτικήν ευλάβειαν».[380]

Με άλλη επίσημο διαταγή του της ίδιας ημερομηνίας, 16 Οκτωβρίου 1944, στον Μαραγκό, ο Ζέρβας του γνωρίζει ότι το χειρότερο που θα μπορούσε να συμβεί στους «είκοσι» θα ήτανε ένα ταξίδι στην Κέρκυρα, χρήσιμο και για λόγους όχι μόνο αναψυχής αλλά και απάλυνσης της μνήμης της πρόσφατης δραστηριότητάς των στη Λευκάδα:

> «Επί τούτοις σας γνωρίζω υμίν ότι αν ζητηθή οπωσδήποτε περιορισμός τούτων θα απαιτήσω όπως μεταφερθούν εις ΚΕΡΚΥΡΑΝ και φυλαχθώσιν μερίμνη των εκεί τμημάτων μας».[381]

Διατηρούσε όμως, στην προσπάθειά του να διασώσει όσο το δυνατό περισσότερους, από την επικείμενη, όπως θεωρείτο τιμωρία, ο Ζέρβας, αμφιβολίες για το ένοχο παρελθόν τους, που πλήρως γνώριζε, μερικούς από τους οπλαρχηγούς:

> «Εκ των ζητουμένων 20 γράψε μου σχετικώς αν υπάρχουν τίνες και

378. *Ibid.*

379. «Αν λόγοι υψίστης, όπως ισχυρίζεται ... επέβαλλε τούτο, τότε ούτοι θα επιτηρηθούν υφ' υμών εις Λευκάδα χωρίς να κρατηθούν αν τελικώς επιμείνη [Μακκάς], που δεν επιτρέπεται, τότε μπορούν να μεταβούν προσωρινώς εις Κέρκυραν και αναλάβω φύλαξίν των τμήμα μας εκεί». *Ibid.*

380. Ώστε κατά τον Ζέρβαν «άνδρες εθνικιστές» αποκαλούντο αυτοί που κατά διαστήματα ή και συνεχώς συνεργάζοντο με τις κατοχικές στρατιωτικές δυνάμεις ενάντια στον κοινό εχθρό τους «αναρχικούς». *Ibid.* Υπογράμμιση δική μου.

381. Αυτή φαίνεται να είναι η τελευταία γραμμή άμυνας του Ζέρβα για να παρακάμψει την διαταγή σύλληψης του Μακκά και το κυριότερο να διαβεβαιώσει τους ενδιαφερόμενους για την συμπάθειά του και ταυτότητα αντιλήψεων που εγγυάτο την ασφάλεια των από κάθε δίωξη. *Ibid.*

ποιοι οι ένοχοι, όπως και βαθμόν ενοχής των, όπως και την γνώμην σου, τι επιβάλλεται να πράξωμεν διά το όλον ή τινές εξ αυτών και αν η άποψίς μου συμφωνεί με τις αντιλήψεις σου».[382]

Οι οπλαρχηγοί όμως, κύρια ο Βέρης και ο Γεράσιμος Νικολάρας [Σολδάτος] δεν επαναπαύονται από τις φρενίτιδες προσπάθειες του Μαραγκού και Ζέρβα να τους αμνηστεύσουν από τις κατηγορίες δοσιλογισμού και των διαπραχθέντων εγκλημάτων. Μέσω ενδιάμεσων, κοινής εμπιστοσύνης, έρχονται σε επαφή με το ΕΑΜ για να ευρεθεί ένα *modus vivendi*, να *παραδοθούν* στο ΕΑΜ με εγγυήσεις προσωπικής αμνηστίας των ίδιων και των ανδρών των.

Από την άφιξη του Μακκά στη Λευκάδα ο εγκλωβισμένος Βέρης αποστέλνει συνδέσμους στην Περατιά, όπου το αρχηγείο του 2/39 Συντάγματος του ΕΛΑΣ, με διάφορες προτάσεις για συμβιβασμό και παράδοση με εγγυήσεις:

«Δεν μπορούμε να στείλωμε άνθρωπό μας, έγραφε στον Βέρη η Επαρχιακή Επιτροπή Λευκάδας ΕΑΜ, αυτού για να συνεννοηθείτε καθόσον όπως γνωρίζετε οι αντιπρόσωποί μας που παρέμειναν στη Λευκάδα ... όχι μόνο εξεδιώχθησαν αλλά εκινδύνευσαν να δολοφονηθούν.

Ως προς την εγγύηση την οποία ζητάτε σας γνωρίζουμε ότι η παραπάνω εγγύηση είναι η πολιτική μας γραμμή που σε όλες τις περιπτώσεις εφαρμόσαμε».[383]

382. *Ibid.*

383. *Ibid*, Γ ΙΙ β 18. Έγγραφο της Επαρχιακής Επιτροπής ΕΑΜ Λευκάδας στον Βέρη από 15 Οκτωβρίου 1944. Το έγγραφο αυτό περιέχει υστερόγραφο υπογεγραμμένο και με την σφραγίδα του ΕΑΜ [σφραγίδα δυσδιάκριτη] μάλλον της Πολιτικοφυλακής. Η υπογραφή είναι μάλλον του Σ. Ζυγούρη Υπεύθυνου Ασφαλείας του ΕΑΜ. Η «επικύρωση – έγκριση» των προτάσεων της Επαρχιακής Επιτροπής Λευκάδας, από την Πολιτικοφυλακή είχε τεράστια συμβολική σημασία. Από την περίοδο Ροβεσπιέρου και μόνο το άκουσμα του ονόματος προκαλούσε ρίγη τρόμου στους χώρους των δοσίλογων ή βαρυνόμενων με εγκλήματα. Εδώ πρέπει να υπομνισθεί ότι η Πολιτικοφυλακή είχε αναπτυχθεί στα πρότυπα της Cheka και G.P.U. στην περίοδο της ηρωικής ανάπτυξης της Σοβιετικής Επανάστασης, του εμφύλιου πολέμου στις αρχές του 1920. Και μάλιστα ο Ροβεσπιέρος είχε αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με τον Dzerzhinsky του Πολωνού de classe ευγενή πρώτου αρχηγού της Cheka και G.P.U. Ο Isaak Deutscher ο γνωστότατος μελετητής της Σοβιετικής Επανάστασης και βιογράφος του Trotsky γράφει για τον Dzerzhinsky: "When the Bolsheviks decided to set up the Extraordinary Commission for the struggle against Counter –

Οι εγγυήσεις όμως που μπορούσαν ή θα ήτανε διατεθειμένοι να παραχωρήσουν από το ΕΑΜ, δεν υπερκάλυπταν την ασφάλεια και εξουσία την οποίαν απολάμβαναν στα πλαίσια του ΕΔΕΣ στη Λευκάδα, έστω και με την επικρεμάμενη απειλή της «κράτησης» ή «επιτήρησις», όπως ο Μακκάς και ο Μαραγκός πιεζόμενοι από τις διακηρύξεις της Κυβέρνησης Παπανδρέου διαπραγματεύοντο. Το ΕΑΜ παρείχε μόνο ένα *minimum* προσωπικής ασφάλειας, μετά από μια μάλλον ταπεινωτική παράδοση, εκτός βέβαια από ένα ριζικό *volte face* εκ μέρους των της προσχώρησης και ένταξής των σ' αυτό το ίδιο το ΕΑΜ:

> «Σας εγγυόμεθα, έγραφαν στον Βέρη, ότι η ζωή σας η τιμή σας και η περιουσία σας δεν κινδυνεύει από την ώρα που θα περάσετε σε μας και τιμή σας θα είναι να περάσετε και με το τμήμα σας ένοπλο για να σωθούν και αυτοί μαζί με σας».[384]

Παρόμοιες πρωτοβουλίες εξευμενισμού του ΕΑΜ αναλαμβάνονται και από τον Γεράσιμο Νικολάρα [Σολδάτο], ο οποίος τότε διέμενε στο Σπαρτοχώρι Μεγανησίου. Με άτομο κοινής εμπιστοσύνης τον Νικόλαο Κονδή, ο Νικολάρας προσπαθεί να προϊδεάσει το τοπικό ΕΑΜ ευνοϊκά γι' αυτόν και να προειλιάνει ακόμα και την προσχώρησή του στο ΕΑΜ αποκηρύσσοντας τους τέως συντρόφους του Καλατζαίους και Βέρη:

> «Απ' όσα ο συναγωνιστής Νικόλαος Κονδής μας εξέθεσε καταλάβαμε ότι δεν πρόκειται περί ανθρώπου της ομάδας Βέρη, Καλατζή και Σία περί ανθρώπου δηλ. που έβαψε τα χέρια του στο αίμα».[385]

revolution, as their political police were first called, they looked for a man with absolutely clean hands to do the "dirty work"; and they found such a man in Dzerzhinsky. He was incorruptible, selfless and intrepid – a soul of deep poetic sensibility, constantly stirred to compassion for the weak and the suffering.

At the same time his devotion to his cause was so intense that it made him a fanatic who would shrink from no act of terror as long as he was convinced that it was necessary for the cause. ...he was regarded by his comrades as the strange "*saint of the revolution*, [όπως και ο Ροβεσπιέρος, χωρίς την επαρχιακή αντίληψη των χαμηλόβαθμων στελεχών], *of the Savonavola breed*". Isaac Deutscher, *The Prophet Unarmed: Trotsky 1921-1929*, από την τριλογία *The Prophet Armed: Trotsky 1879-1921*, και *The Prophet Outcast: 1929-1940*, Oxford University Press, 1959, σσ. 84-85.

384. Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ β 18. Έγγραφο της Επαρχιακής Επιτροπής Λευκάδας στον Βέρη από 15 Οκτωβρίου 1944.

385. *Ibid.* Έγγραφο Ε΄ Επιτροπής ΕΑΜ Ξηρομέρου αριθ. Ε. Π. 194 από 16/10/44 στον «Οπλαρχηγόν Γεράσιμον Νικολάραν» [Σολδάτο].

Και η Επιτροπή Ξηρομέρου του ΕΑΜ με τις ένθεες παραινέσεις της παραβολής του Ασώτου υιού υποδέχεται την «μετάνοια» του ανανήψαντος:

> «Γνωρίζουμε ότι είσθε ένας τίμιος άνθρωπος, ένας ευσυνείδητος που καυτηριάσατε και σεις τους τραμπουκισμούς, λεηλασίες, εκτελέσεις κ.τ.λ. των άτιμων αυτών ανθρώπων. Μετανοήσατε ειλικρηνά για το ότι βρεθήκατε στις γραμμές αυτονών και θέλετε ναρθήτε μαζί μας».[386]

Και με το ίδιο αποκαλυπτικό όραμα η Επιτροπή ΕΑΜ Ξηρομέρου συνεχίζει:

> «Σας λέμε τούτα δω. Όχι μονάχα δεχόμαστε εσάς και τους ανθρώπους σας που το μόνο που σας βαρύνει είναι ότι σταθήκατε ενάντια στον αγώνα μας μόνο με λόγια αλλά και *αυτόν τον ίδιο το Βέρη*, αρκεί να καταθέσει τα όπλα του».[387]

Και για να μην υπάρξουν αμφιβολίες ή και ταλαντεύσεις για τις ενοχές του την περίοδο Φουρτούνα η Επιτροπή τον διαβεβαίωνε ότι η επιείκεια του ΕΑΜ είχε αγκαλιάσει και τα περιβόητα Τάγματα Ασφαλείας Αγρινίου, Ναυπάκτου *εξαγνίζοντάς* τα:

> «Σας καλούμε και σας. Δεν είναι καθόλου αργά. Δεν έχετε να φοθηθήτε τίποτε. Πάρτε όλους τους ανθρώπους σας. Σας δίνουμε τον πολιτικό μας λόγο ότι δεν πρόκειται να θιχθείτε σε τίποτε. Και ξέρετε ότι ο πολιτικός λόγος του ΕΑΜ είναι έγκυρος. Είναι ο ίδιος που δόθηκε στα τάγματα Ασφαλείας Αγρινίου, Ναυπάκτου, κ.τ.λ. Ελάτε συναγωνισθή. Μπάτε στις γραμμές μας. Η δουλειά σας θα σας δώση τη θέσι που μέχρι τώρα χάσατε. Σας περιμένουμε».[388]

Οι παραινέσεις της Επιτροπής του ΕΑΜ Λευκάδας, δεν έπεισαν, ιδιαίτερα όταν άρχισαν να γίνονται ευρύτατα γνωστές οι σθεναρές αντιδράσεις του Μαραγκού συνεπικουρούμενου από τον ίδιο τον Ζέρβα και το ΕΔΕΣ, να μην συλληφθούν οι 20, και μάλιστα να συνεχίσουν να απολαμβάνουν το προνομιακό καθεστώς νομής της εξουσίας και αυθαιρεσίας.

Ο Βέρης ανταποκρίθηκε την αμέσως επόμενη ημέρα 16 Οκτωβρίου

386. *Ibid*, σ. 2.
387. *Ibid.*
388. *Ibid.*

1944 στην πρόσκληση του ΕΑΜ. Αφού αρνήθηκε «Ουδέποτε υπέβαλον προτάσεις», αποδίδοντας στο ΕΑΜ την πρωτοβουλία αυτή: «...αλλ' αντιθέτως εγένοντο προς εμέ βολιδοσκοπήσεις και επ' αυτών απάντησα», τους εγκαλεί να είναι «φιλαλήθεις».[389]

Στην απάντησή του αφού υπομιμνείσκει μια πραγματικότητα ότι η Λευκάδα ευρίσκετο στην κατοχή του «...δύνανται, οι αντιπρόσωποι του ΕΑΜ, να έλθωσιν εδώ χωρίς να φοβηθώσιν ... δύνανται να έλθουν εις το Φρούριον [Λευκάδος] *ούτινος η φρουρά είναι δική μου*» δεν απορρίπτει τις προτάσεις του ΕΑΜ.

Και θεωρεί όχι απλώς σαν δεδομένη την αμνηστία αλλά και την ένταξή του στις τάξεις του ΕΛΑΣ: «Εφ' όσον δεν πρόκειται να *επιτευχθή συνεννόηση δέον να γνωρίζω και ποια υπηρεσία θα μου ανατεθή και εις ποιον μέρος θα εκτελέσω ταύτην*, δι' ο δέον να έχω και την έγγραφον διαβεβαίωσιν των κρατούντων εις το μέρος εκείνο».[390]

Και εάν το τελευταίο δεν υποδήλωνε τουλάχιστο μια μισθοφορική αντίληψη αν όχι προσωπικής ηθικής παρακμής, η επεξήγηση που το συνόδευε αποδείκνυε μάλλον την κλασική περίπτωση ενός *War Lord* που έσερνε μαζί του ένα πλήθος οπαδών χωρίς ιδεολογικό υπόβαθρο με μόνη βαθύτερη αιτία την λεηλασία και ασύδοτη έκνομη κυριαρχία στους αγροτικούς πληθυσμούς:

> «Πρέπει να κατανοηθή ότι δεν είμαι μόνος αλλ' όπισθέν μου είναι ολόκληρος σχεδόν η Ακαρνανία εξής 150 ένοπλοι ευρίσκονται ενταύθα, εντεύθεν οποιαδήποτε ευθύνη βαρύνη εμέ, δι' εν τόσον σοβαρόν διάβημα».[391]

Πράγματι πρωτοφανείς σ' έκταση και επιμονή προσπάθειες για την «διάσωση» και διατήρηση *κύρια* του προνομιακού *status* του Βέρη και των 20 οπλαρχηγών στο χώρο εξουσίας της Λευκάδας, συνεχίζονται με ιδιαίτερο ζήλο από αυτόν τον ίδιο το Ζέρβα.

Τηλεγραφικά την ίδια ημέρα, 16 Οκτωβρίου 1944, που ανταλλάσσονται οι επιστολές ΕΑΜ – Βέρη, ο Ζέρβας προσπαθώντας να αποσοβήσει την σύλληψη και μεταγωγή των 20 στην ΕΑΜοκρατούμενη Κεφαλονιά,

389. *Ibid*, Γ ΙΙ β 22 (1/2). Επιστολή Βέρη στην Επαρχιακή Επιτροπή ΕΑΜ Λευκάδας Γνωστοποιούμενη και προς την Ε.Π.Α.Δ. Στερεάς Ετέρας επ. Λευκάδας από 16/10/44.

390. *Ibid*, σ. 2.

391. *Ibid*. Γνωστές οι περιγραφές της Μαραγκού και Κουτσαύτη για τις θηριωδίες των ακολουθούντων του Βέρη.

όχι μόνο αμφισβητούμενους τρόπους απαιτεί από τον Μακκά να μην εκτελεστεί η διαταγή του για «περιορισμόν 20 ατόμων».[392]

Αν παρά τις αντιρρήσεις του ο Μακκάς επέμενε, ο Ζέρβας δεχότανε «να μεταφερθούν εις ΚΕΡΚΥΡΑΝ» και να «φυλαχθώσιν», όχι πλέον φυλάκιση ή και απλή επιτήρηση, «μερίμνη των εκεί τμημάτων μας», δηλ. να συνεχισθεί η οργανική ένταξή τους στα τμήματα του ΕΔΕΣ σαν μονάδες του νέου υπό εκκόλαψη εθνικού στρατού. Και ο Ζέρβας δεν φείδεται, προσβλητικά, σαθρών και εσκεμμένα πλαστογραφημένων ιστορικά επιχειρημάτων, να πείσει εαυτόν και τους οπλαρχηγούς ότι όχι μόνο δεν θα συλλαμβάνοντο αλλά μελλοντικά θα επιβραβεύοντο για τον αγώνα των ενάντια στους «κατακτητές Γερμανούς» με τους οποίους βέβαια συνεργάζοντο:

> «Κατόπιν τούτου να ανακοινώσητε[393] εις τους ενδιαφερόμενους ότι η οργάνωσις δεν πρόκειται να παραβλέψει τας τελευταίως προσφερθείσας υπηρεσίας των εις τον κοινόν αγώνα κατά των κατακτητών Γερμανών, πλην όμως και ούτοι αν επιμένει η Κυβέρνησις και Σύμμαχοι διά τον προσωρινόν περιορισμόν ας υποσθώσι αγογγύστως την θυσίαν του προσωρινού τούτου περιορισμού των εις Κέρκυραν».

Αναγνωρίζοντας ο Ζέρβας την επιχειρούμενη πλεκτάνη αν όχι συνωμοσία για την παραπλάνηση της συμμαχικής κοινής γνώμης ότι δεν μένουν ατιμώρητοι οι συνεργάτες των Ναζί, «εφ' όσον γενικότερα Εθνικά συμφέροντα επιβάλλουν τούτο», έκανε έκκληση στους *20* να μην ματαιώσουν την προσπάθεια αυτής της παραπλάνησης, που κατ' αυτόν θα οδηγούσε στην ομαλή εξέλιξη των πραγμάτων στη χώρα.

Ενισχυμένος πλέον και από την άμεση αυτή δυναμική παρέμβαση του Ζέρβα, ο Μαραγκός προσποιούμενος πλήρη συμμόρφωση στο πνεύμα των διαταγών Μακκά, απαιτούσε από τον κυβερνητικό αντιπρόσωπο «όπως τροποποιήσαντες την ημετέραν απόφασιν εγκρίνετε την μετακίνησιν και κράτησιν αυτών εις Κέρκυραν».[394]

392. Πρέπει εδώ να υπογραμμισθεί η ριζική αλλαγή φρασεολογίας στις επιστολές – έγγραφα του Ζέρβα στον Μακκά. Αντί για κράτηση φυλάκιση ή επιτήρηση μερίμνη των τμημάτων ΕΔΕΣ δηλ. και του 25ου Συντάγματος στο οποίο οι 20 όχι μόνο ήσαν εντεταγμένοι αλλά αντλούσαν και αυτό το ίδιο το 25ο Σύνταγμα.

393. *Ibid*, Γ ΙΙ β 23. Έγγραφο απόρρητο του Ζέρβα από 16-10-44 στον Μαραγκό.

394. *Ibid*, Γ ΙΙ β 24. Έγγραφο του Μαραγκού στον Κυβερνητικό Αντιπρόσωπο Ιονίων Νήσων κ. Μακκά, από 20 Οκτωβρίου 1944.

Υπενθυμίζοντας και μάλλον προειδοποιώντας τον Μακκά ότι για την «απόφασίν μου ταύτην»,[395] εστηρίζετο στις διαταγές του Ζέρβα και θεωρώντας δεδομένη, την αποδοχή των «υποδείξεών του» από τον ίδιο, του ζητούσε προθεσμία μιας εβδομάδας για την σύλληψίν των εφ' όσον πολλοί ευρίσκονταν, όπως έγραφε, εκτός της πόλης, όπως ο Νικολάρας.

Την ίδια περίοδο το ΕΑΜ Λευκάδας, γνωρίζοντας τις διαβουλεύσεις αυτές και την αναμενόμενη αναμέτρηση, εντείνει την προπαγάνδα του και τώρα τις όχι τόσο έμμεσες απειλές στον Βέρη για ν' αποδυναμώσει τον ΕΔΕΣ στη Λευκάδα από το κυριότερο στήριγμά του και να εμποδίσει την ένταξη του τελευταίου στις Ζερβικές δυνάμεις:

«Κύριε Βέρη,

Για τελευταία φορά σας απαντούμε στις αλλεπάλληλες προτάσεις σας, με διάφορα πρόσωπα, και σας κάνουμε γνωστό για πολλοστή φορά τα παρακάτω, πάνω στα οποία δεν θα επανέλθουμε.

Πολιτική μας γραμμή πάνω στο ζήτημα που σε αφορά είναι να περάσης με *το Τμήμα σου ένοπλο στον Τομέα μας*, να παραδώσης τον οπλισμό σου στον ΕΛΑΣ με *την υποχρέωση από μέρους μας, από μέρους του ΕΛΑΣ*... με την εγγύηση της ζωής, τιμής και περιουσίας σας.

Για τυχόν εγκλήματα που θα βαρύνουν το Τμήμα σας ή άνδρες του τμήματός σου θα λογοδοτήσουν αποκλειστικά και μόνο στην Κυβέρνηση όταν αυτή θα διατάξει.

Συμπερασματικά τονίζουμε πως είναι στη διάθεση σου το μέρος που θα διαλέξεις για τη μόνιμη διαμονή σου».[396]

Οι διερευνητικές αυτές επαφές ΕΑΜ – Βέρη δεν διέφυγαν της προσο-

395. *Ibid.*

396. *Ibid*, Γ ΙΙ β 31 (1/2). Επιστολή της Επαρχιακής Επιτροπής Λευκάδας ΕΑΜ στον Βέρη από 22 Οκτωβρίου 1944.

Αξίζει να σημειωθεί και μια προκήρυξη του ΕΑΜ που απευθύνεται και στον Μαραγκό αλλά προσπαθεί να δελεάσει και το Βέρη να παραδοθεί υποσχόμενη «άφεση αμαρτιών» πρόσφατων και της περιόδου Φουρτούνα:

«Λοχαγέ Μαραγκέ, γιατί πήρες κάτω από την προστασία σου τους εγκληματίες Βέρηδες; Γιατί έβαλες τον ΑρχιΡάλλη Μεσσήνη, Φρούραρχο; Γιατί ανέχεσαι να κρατάς κοντά σου το δολοφόνο Βέρη; ... Άνδρες του Βέρη, του Καλατζή, του Κατωπόδη, του Ζαμπέλη, του Αχείμαστου, του Γούντρουμα παραδοθήτε με τα όπλα σας στον ΕΛΑΣ. Σας εγγυώμαστε τη ζωή και την ασφάλειά σας. Κυττάξτε στο Αγρίνι, στη Ναύπακτο, στον Αστακό, στη Ζαβέρδα, στο Μεσολόγγι, όλοι οι Ράλληδες γυρίζουν ελεύθεροι και οι αρχηγοί τους *κρατάνε και τα πιστόλια τους*». *Ibid*, Γ ΙΙ β 6.

χής του Μαραγκού. Όχι ιδιαίτερα ανήσυχος για μια πιθανή συνεννόηση ο Μαραγκός εκφράζει με έγγραφό του στο Μακκά την *απορία* του πώς το ΕΑΜ «εναντιούται» στην Κυβερνητική πολιτική επιζητώντας την κατάταξη των δοσίλογων τμημάτων στις τάξεις του:

> «...αναφέρω ότι ενώ η Κυβέρνηση [του Καΐρου (αυτό διαγραμμένο)] αποκηρύσσει άπαντας τους συνεργασθέντες οπωσδήποτε με τους Γερμανούς εις την ... οργάνωση (αυτή) συμβαίνει το αντίθετο καλεί *ομάδες* όπως ενταχθούν (;) υποσχόμενη συγχρόνως Γενική αμνηστεία».[397]

Και αυτό όταν ο ίδιος και ο Ζέρβας είχαν ανάγει σε βασικό τους δόγμα, με ευάλωτα και έωλα επιχειρήματα, που αντίβαιναν απόλυτα την κυβερνητική πολιτική που τώρα ο Μαραγκός επικαλείτο, την διατήρηση των ομάδων αυτών της τάξης του ΕΔΕΣ και του δημιουργούμενου Εθνικού στρατού.

Οι παλινωδίες αυτές και οι πιέσεις δεν έπεισαν ούτε πτόησαν τον Μακκά. Σε σύσκεψη που γίνεται στην Πρέβεζα στις 23 Οκτωβρίου 1944, παρουσία και αντιπροσώπων του ΕΑΜ και του νέου πολιτικού διοικητή Λευκάδας Γιαννουλάτου,[398] ο Μακκάς δεν εδίστασε να στιγματίσει την

397. Έγγραφο του Μαραγκού στον Μακκά, χωρίς ημερομηνία, μάλλον από 16 Οκτωβρίου 1944 όπως και η πρώτη επιστολή – έγγραφο του ΕΑΜ στον Βέρη. Είναι μάλλον βέβαιο ότι ο Βέρης άμεσα επέδειξε το έγγραφο αυτό στο Μαραγκό σαν μια προειδοποίηση της δύναμής του.

398. Ο Μακκάς μόλις έφθασε στη Λευκάδα τοποθέτησε πολιτικό διοικητή του νησιού το Δ. Γιαννουλάτο αντικαταστήσας τον Βαγενά. Ο Μαραγκός αφού αναφέρει το γεγονός στο Ζέρβα σχολιάζει και τα προσόντα του νέου πολιτικού Διοικητή: «...του κ. Γιαννουλάτου Δημητρίου μέλους ΕΕΑ ΕΔΕΣ τον οποίον και εκ μέρους ημών εγένετο αρχικώς πρότασις αναλήψεως της πολιτικής Δ/σεως, μη αποδεχθέντος. Ο διορισθείς πολιτικός Δ/της και αναλαβών τα καθήκοντα του κ. Γιαννουλάτος Δημήτριος *τυγχάνει εθνικιστής και άνθρωπος της οργανώσεως*». *Ibid*, Γ Π β 75, Έγγραφο του Μαραγκού στο Γενικό Αρχηγείο, Πολιτικό Γραφείο από 13 Οκτωβρίου 1944. Υπογράμμιση δική μου. Ο Φίλιππας – Πανάγος τον οποίο αντικατέστησε ο Γιαννουλάτος είχε μια ακριβώς αντίθετη θέση: «Ο κ. Μακκάς, ολίγον προ της αναχωρήσεως αυτού εκ Λευκάδος, παγιδευθείς υπό των εδεσιτοραλλικών διώρισεν Πολιτικόν Δ/την της νήσου τον *Δημήτριον Γιαννουλάτον*, ήτοι τον κυριώτερον υπεύθυνον των συμφορών αυτής». Φίλιππα – Πανάγου, «Οι Δοσίλογοι της Λευκάδας», *Εθνική Αντίσταση*, Συλλογή 28, Αύγουστος 1981, σ. 191.

Ο ίδιος ο Φίλιππας – Πανάγος την περίοδο της Δικτατορίας το 1971 δημοσίευσε σε Λευκαδίτικη εφημερίδα που εκδίδετο στην Αθήνα μια νεκρολογία με την ευκαιρία του πρόσφατου τότε θανάτου του Δημήτριου Γιαννουλάτου. Στη νεκρολογία αυτή ο ίδιος Φί-

λιππας – Πανάγος εγκωμιάζει το Γιαννουλάτο για τις αρετές του, την προσφορά του στη Λευκάδα και το ήθος του. «Κι ένας από τους μεγαλείτερους αυτούς μεγάλους του τόπου μας υπήρξε κι' ο συνταξιούχος Δήμαρχος Δημήτριος Γιαννουλάτος που τον εχάσαμε τώρα τελευταία...». Αφού κάνει μια αναδρομή στην πολιτική διαδρομή του Γιαννουλάτου ο Φίλιππας – Πανάγος καταλήγει: «Παρά τους οξείς πολιτικούς του αγώνες μέσα στους μεγάλους εθνικούς διχασμούς, που αυτός επρώτευε στις κονταρομαχίες, κρατήθηκε σαν Δήμαρχος στη θέσι του για όλους. Κι αυτό ήταν που τον στερέωνε περισσότερο στη συνείδηση του συνόλου». Σε όλη τη νεκρολογία ο Φίλιππας – Πανάγος δεν κάνει *καμία μνεία* για την περίοδο της κατοχής ή την ανάληψη του αξιώματος του Επάρχου το 1944 από το Μακά. Σπύρος Φίλιππας – Πανάγος, «Δημήτριος Γιαννουλάτος», *Ηχώ της Λευκάδας*, έτος 1ον, αρ. φυλ. 5, Μάιος 1971, σ. 22.

Το Μάρτη 25 του 1945, ο Γιαννουλάτος κατέθεσε μήνυση στο Πρωτοδικείο Λευκάδας κατά «Σπυρίδωνος Πέτρου Φίλιππα – Πανάγου τέως Επάρχου Λευκάδος» επί δοσιλογισμό. Είναι ενδεικτικό του κλίματος της περιόδου της επονομαζόμενης «περιόδου Λευκής Τρομοκρατίας», ότι τη μήνυση αρχικά ο Γιαννουλάτος την απηύθυνε «Προς τον Κύριον Διοικητήν της Εθνοφυλακής Λευκάδος» που διαβιβάζει τη μήνυση στην εισαγγελία:

«Έχω την τιμήν να υποβάλλω μήνυσιν κατά του τέως Επάρχου Σπυρίδωνος Φίλιππα του Πέτρου κατοίκου Λευκάδας και ήδη ευρισκομένου εις Αθήνας διορισθέντος υπό της Κυβερνήσεως Ι. Ράλλη επί συνεργασία μετά των κατακτητών Ιταλών και Γερμανών και κατάχρηση των πόρων της Κοινωνεικής Προνοίας ας αυτός επέβαλεν δι αποφάσεώς του», και καταλήγει: «Μηνύω τον ειρημένον Σπυρίδωνα Πέτρου Φίλιππα τέως Έπαρχον επί συνεργασία μετά των κατακτητών Ιταλών και Γερμανών και επί καταχρήσει των πόρων της Κοινωνεικής Προνοίας». Από τους προταθέντας από τον Γιαννουλάτον 12 μάρτυρες μόνο ο τότε Μητροπολίτης Δωρόθεος και ο Κων/νος Φρεμεντίτης έμπορος υπήρξαν εχθρικοί κατά του Πανάγου χωρίς όμως συγκεκριμένες αποδείξεις, οι δε καταθέσεις των είναι μάλλον *πανομοιότυπες*. Ο Φίλιππας – Πανάγος απαλλάχθηκε.

Αλλά και ο ίδιος ο Γιαννουλάτος κατηγορήθηκε στο ίδιο το Δικαστήριο σαν δοσίλογος. «Αφορμήν, όπως έγραφε και ο Ειδικός Επίτροπος, εις την προκειμένην δίωξην ως εκ της ... δικογραφίας προκύπτει παρέσχε το συνημμένον ταύτης ένγραφον (;) από 15 Φεβρουαρίου 1945 αναφοράς της διοικήσεως πολιτοφυλακής ΕΑΜ – ΚΚΕ (*sic*) Λευκάδος...». Ο ειδικός επίτροπος στο απαλλακτικό σκεπτικό του απέδιδε την κατηγορία σε σκευωρία του ΚΚΕ: «...εν γένει διαγωγήν αυτού κατά το διάστημα της κατοχής ην εξάγει *μόνον εκ του ότι δεν προσκολήθη εις το εγκληματικόν εαμοκομμουνιστικόν συγκρότημα ούτινος τας αναρχικάς ροπάς και σκοπούς και την διδασκαλίαν του εγκλήματος και του μίσους απέστερξε, αλλά είχε δεσμούς με τας πατριωτικάς ομάδας Ζέρβα*... εν σχέσει δε με την αναφοράν ταύτη παραθερόμενην κατάδοσιν κομμουνιστών εις τους Γερμανούς, ουδέν το ορισμένον εκθέτει αυτή η αναφορά ούτε οι μαρτυρίες οίτινες καίτοι οι πλείστοι φανατικοί εαμοκομμουνιστές και δι εγκλήματα βαρειά φυλακισθέντες».

Και ο Επίτροπος πρότεινε και το Δικαστήριο το απεδέχθη ότι οι κατηγορίες δεν ευσταθούσαν. «Αντιθέτως εκ της όλης ανακρίσεως καταφένεται ότι η πολιτεία του εν λόγω κατηγορουμένου προ και κατά την κατοχήν, *υπήρξε αντάξια Έλληνος πατριώτου. Δέον όθεν να μη γίνη κατηγορία κατ' αυτού, δεκτής καθιστάμενης της προτάσεως του Επιτρό-*

προσβολή, όπως εθεώρησε το συμβάν, *«να μετάσχουν της προς τιμήν μου γενομένης παρελάσεως και τμήματα τινά συνεργασθέντα με τους Γερμανούς»*.[399]

που». Η εκδίκασις στο ειδικό Δικαστήριο στην Πάτρα έγινε στις 23 Μαΐου 1946, Αρχείο Γιαννουλάτου, Αντίγραφα δικογραφιών που δόθηκαν στις 24/8/1984 στους υιούς Γιαννουλάτου, σσ. 65-68 του Αρχείου.

Μάλλον οι απολογητικές και διθυραμβικές εξάρσεις του Φίλιππα – Πανάγου το 1971 δεν θεωρήθηκαν ικανοποιητικές. Πάντως πρέπει εδώ να επαινεθεί η διάθεση των υιών Γιαννουλάτου στη διάσωση της τοπικής ιστορίας ιδιαίτερα μάλιστα της *άκρως αμφισβητούμενης* περιοδου 1944 – 1946, όπου ο πατέρας των Δημήτριος Γιαννουλάτος διαδραμάτισε καίριο και πρωτεύοντα ενεργό μέρος. Υπογραμμίσεις δικές μου.

Την περίοδο της εκδίκασης της κατηγορίας επί δοσιλογισμό ο Γιαννουλάτος προσπάθησε να εκμαιεύσει μια δήλωση του Μακκά ότι υπήρξε αποδεκτός από όλους και ότι όλοι ενέκριναν τον διορισμό του ως Έπαρχου Λευκάδας την ίδια ημέρα της άφιξης του τελευταίου στη Λευκάδα: «Λίαν προθύμως σας διαβεβαιώ διά της παρούσης ότι όντως όταν ήλθον εις Λευκάδα, ως Κυβερνητικός Αντιπρόσωπος της Κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητος, την 11ην Οκτωβρίου 1944, *ομοφώνως τόσον οι Εθνικόφρονες όσον και οι Εαμικοί Κύκλοι Λευκάδας επεδοκίμασαν την εκλογήν ην έκαμα εν τω προσώπω σας ως Πολιτικού Διοικητού Λευκάδος. Ιδιαιτέρως μάλιστα ενθυμούμαι την έκθυμον επιδοκιμασίαν της μετ' εμού ελθούσης εις Κεφαλληνία επιτροπής του ΕΑΜ, υπό τον ιερέα Ευστάθιον Κτενάν*». Επιστολή Μακκά στο Γιαννουλάτο από 16 Φεβρουαρίου 1946. *Ibid*, σ. 29.

Ο ΠαπαΣτάθης στα απομνημονεύματά του αναφερόμενος στην επίσκεψή του στην Κεφαλονιά, μαζί με άλλους τέσσερις, έδρα του Μακκά, για να τον παροτρύνει να τακτοποιηθεί το θέμα Λευκάδας γράφει: «Ο κ. Μακκάς μας δέχτηκε και αφού μας άκουσε αποφάσισε να ταξειδέψει για τη Λευκάδα και μεις μαζί του για να εφαρμόση τη συμφωνία της Καζέρτας [Υπαγωγή Λευκάδας στη Διοίκηση του ΕΑΜ]... Στη διάρκεια του ταξειδιού Αργοστόλι – Λευκάδα ο κ. Μακκάς ήταν πολύ ευγενικός μαζί μας. Μόλις όμως φθάσαμε στη Λευκάδα και ήλθε σε επαφή με τους Εδεσίτες και με έναν Άγγλο Λοχαγό, που είχε έλθει μέσα σε κείνη τη νύχτα στη Λευκάδα επίτηδες από την Πρέβεζα... *Δεν μας έβανε σε κουβέντα. Η επικοινωνεία με τα χωριά απαγορεύτηκε και πάρτηκαν όλα τα μέτρα έτσι που να μην μπορούμε να επικοινωνίσουμε με τους κατοίκους, ακόμα και με τους πιο στενούς συγγενείς μας. Ούτε στα σπίτια* μας μπορέσαμε να πάμε. *Πολυάριθμη ένστολη συνοδεία μας συνόδευε παντού τάχα για την προστασία μας*». Ευστάθιος Κτενάς, *Απομνημονεύματα*, σ. 89. Υπογράμμιση δική μου. Στην περίφημη σύσκεψη της Πρέβεζας την 23 Οκτωβρίου 1944 για την «ρύθμησιν των ζητημάτων Λευκάδας» ο Κούκουρας Επιτελάρχης της 8ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ δήλωνε για τον νέο πολιτικό δ/τη Λευκάδας: «Λέγει ότι ο Πολιτ. Διοικητής Λευκάδος κ. Γιαννουλάτος ανήκει εις το καθεστώς της 4ης Αυγούστου, αρχηγός ων τότε της Νεολαίας. Επίσης επί Ιταλών εφρόντισε διά τα συμφέροντα του και δύναται να κατηγορηθεί επί αναξιοπρεπή διαγωγή». Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ 33 (4/5), Πρακτικά σύσκεψης Πρέβεζας από 23 Οκτωβρίου 1944, σ. 4.

399. *Ibid*, σ. 1.

Αποκαλώντας την παγίδευσή του από το Μαραγκό και το θλιβερό *fait accompli*, «η ανορθογραφία αυτή»[400] αποφασίζει ο ίδιος, όχι όπως ο Μαραγκός ισχυριζότανε μετά από πίεση του ΕΑΜ, «την διόρθωσιν του ατόπου». Και υπογραμμίζει ο Μακκάς ότι η ενέργειά του αυτή «είτανε συμφώνως άλλως τε προς τας οδηγίας της Ε. Κυβερνήσεως».

Συνδυάζοντας την οικτρά εντύπωση αυτής της αθλιότητας, του «ατόπου αυτού» με τις οδηγίες της εθνικής κυβέρνησης, της οποίας αποτελούσε επίλεκτο μέλος ο Μακκάς, αυτόβουλα, διατάζει τη σύλληψή τους: «διάταξα την σύλληψιν 20 ατόμων υπόπτων επί συνεργασία μετά των Γερμανών».[401] Αμήχανος όμως αμέσως μετά αφελέστατα ομολογεί ότι «η διαταγή μου όμως περί συλλήψεως των ως άνω 20 ατόμων δεν εξετελέσθη», μια έμμεση αναγνώριση της αδυναμίας του να επιβληθεί στους οπλαρχηγούς – Μαραγκό.

Την προηγούμενη ημέρα, 22 Οκτωβρίου 1944, πρόσκαιρα όμως, το αδιέξοδο έδειξε να εξομαλύνεται. Κατά τον Μακκά είχαν «συλληφθή», όπως σύλληψη ερμηνευόταν από τον Μαραγκό, 8 άτομα, «ταύτα όμως απελύθησαν μετά τινάς ώρας». Αφορμή στην «απόλυση» αυτή η ψευδή φήμη που επιδέξεια κυκλοφόρησε για μια επιδρομή – απόβαση του ΕΛΑΣ στο Μεγανήσι και αιχμαλωσία από μέρος των «της φρουράς του ΕΔΕΣ εκ 10-15 ανδρών και προέβησαν σε συλλήψεις αντιφρονούντων».[402]

400. *Ibid*, Γ ΙΙ β 33 (1/5). Πρακτικά της σύσκεψης στην Πρέβεζα από 23 Οκτωβρίου 1944 που μετείχαν οι Μακκάς, Κουσίντας, Κούκουρας, ο κυβερνήτης του ΠΑΝΘΗΡΟΣ [πλοίον ναυτικής βάσης Πρέβεζας, Ναυτική Διοίκηση 3] Αθαν. Σπανίδης, ο Γιαννουλάτος, ο Βρετανός Hutchison, ταγματάρχης σύνδεσμος παρά τον Μακκά, και μερικοί του ιδιαίτερου γραφείου του Μακκά.

401. Η έμφαση στον χαρακτηρισμό «υπόπτων» από τον Μακκά άφηνε αμφιβολίες για τη θέλησή του για την παραδειγματική τιμωρία των δοσίλογων και επιπλέον συνοδοιπορούσε με τον ΕΔΕΣ, που όπως έχει ήδη αναλυθεί, «*κινούσε πάντα* λίθων» να αποφευχθεί η διαδικασία προσαγωγής των στη Δικαιοσύνη.

402. Η βιβλιογραφία που υπάρχει δεν αναφέρει παρόμοιο επεισόδιο ή επιχείρηση. Υπάρχει όμως στο Αρχείο Μαραγκού μια αίτηση ενός Γεωργίου Λιβιτσάνου προς το Μαραγκό που ζητεί την απελευθέρωση ενός Ιωάννη Νικ. Γιαννούτσου από τον Καστό που κατ' αυτόν είχε συλληφθεί από τον ΕΛΑΣ στο Μεγανήσι. Σύμφωνα με τον Λιβιτσάνο ο Γιαννούτσος είχε συλληφθεί επειδή «ήτανε μέλος Επιτροπής Εθνικού Αγώνος».

Εκμεταλλευόμενος τη σύλληψη αυτή ο Μαραγκός είχε διατάξει στη Λευκάδα την άμεση σύλληψη, υπό μορφή αντίποινων δεκάδων ατόμων τόσο που προκάλεσε την έντονη δυσφορία του Μακκά:

> «Προς τον Στρατιωτικόν Διοικητήν Λευκάδος
> Εντέλλομαι την άμεσον απόλυσιν όλων των προληπτικώς συλληφθέντων εν

Ο μέραρχος της 9ης μεραρχίας του ΕΔΕΣ Κουσίντας που εκπροσωπούσε τον ΕΔΕΣ στη σύσκεψη, αναφέρεται στη δήλωση Παπανδρέου για «άφεση αμαρτιών» των συνεργατών των Γερμανών αν «χτυπούσαν» τους Γερμανούς. Και ο Μέραρχος, χωρίς αισχύνη και με άμετρο θράσος, μετά και την δήλωση Μακκά και με νωπές τις ενθυμήσεις της συναδέλφωσης οπλαρχηγών – Γερμανών και των τελετών ξεπροβοδίσματος των τελευταίων, «δηλοί ότι οι επονομαζόμενοι προδόται της Λευκάδος εκτύπησαν τους Γερμανούς ενωθέντες με τον ΕΔΕΣ».[403]

Εναρμονιζόμενος ταυτόχρονα με απεγνωσμένες προσπάθειες του Μαραγκού και Ζέρβα να έχει ο ΕΔΕΣ την επίβλεψη των 20 αν ο Μακκάς ενέμενε στην αρχική του βούληση για την κράτησή τους: «...παρακαλεί δε την σύλληψιν να ενεργήση ο ΕΔΕΣ όστις θα παραδόση τούτους εις τον κ. υπουργόν παρακαλών θερμώς όπως οι συλληφθησόμενοι φυλακισθούν εις περιοχήν μη ελεγχόμενην υπό του ΕΛΑΣ».[404]

Ο Γιαννουλάτος αποτέλεσε μια διπλωματική έκπληξη στη διάσκεψη αυτή. Εναρμονίστηκε, παρά τις έμμονες διακηρύξεις των συνοδοιπόρων του του ΕΔΕΣ με την πολιτική απόφαση του Μακκά. Διατηρώντας μια αξιοζήλευτη, στις περιστάσεις, ανεξαρτησία πρωτοβουλιών, έμμεσα απέρριψε τους ανήθικους ισχυρισμούς Ζέρβα – Μαραγκού για εθνικό έργο των φίλων του οπλαρχηγών και Βέρη. Επιδοκίμασε και έκρινε απαραίτητες έτσι τις συλλήψεις δηλώνοντας: «...ότι κατέφυγον εξ Ακαρνανίας εις την νήσον οπλαρχηγοί συνεργασθέντες με τους Γερμανούς, Λευκάδιοι όμως τοιούτοι υπήρξαν ελάχιστοι».[405]

Η πίεση που ασκείται στον ΕΔΕΣ παρουσία και του Άγγλου επικυρίαρχου ταγματάρχη Hutchison, όπως και η κατηγορηματική σύμπλευση

Λευκάδι εις αντίποινα διά την εν Μεγανησίω σύλληψιν του Πανούτσου [Γιανούτσου]. Δίδω αμέσως εξ' άλλου ανάλογον εντολήν διά την άμεσον απόλυσιν του εν λόγω Πανούτσου [Γιανούτσου].

Ο Κυβερνητικός Αντιπρόσωπος
Ιονίων Νήσων
Μακκάς»

Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ γ α. Αίτησις Λιβιτσάνου στον Μαραγκό από 2/11/44, *Ibid*, Γ ΙΙ γ 1. Διαβιβαστικό Μαραγκού στο ΙΙΙ Τάγμα του 2/39 του ΕΛΑΣ από την ίδια ημερομηνία, *Ibid*, Γ ΙΙ β 34. Διαταγή Μακκά στο Μαραγκό από 25 Οκτωβρίου 1944.

403. *Ibid*, Γ ΙΙ β 33 (2/5). Πρακτικά σύσκεψης στην Πρέβεζα, ήδη προαναφερθέντα, από 23 Οκτωβρίου 1944, σ. 2.

404. *Ibid*.

405. *Ibid*, σ. 3. Δήλωσις Γιαννουλάτου στην ως άνω σύσκεψιν.

του Γιαννουλάτου με τον Μακκά, απομονώνουν τους αντιπροσώπους του ΕΔΕΣ και απολογητές των υπό κατηγορία δοσίλογων οπλαρχηγών – Βέρη. Έτσι το ΕΔΕΣ αποσύρει τις αντιρρήσεις του, αποδέχεται τις διαταγές Μακκά και ο Μαραγκός προχωρεί στην «σύλληψη» 16 από τους 20 τους οποίους αποστέλνει στην Πρέβεζα, μια συμβιβαστική λύση που ικανοποιούσε την εκφρασμένη απαίτηση του Ζέρβα και της οργάνωσης του ΕΔΕΣ να «φυλακισθούν εις περιοχήν ελεγχόμενην υπό του ΕΔΕΣ».[406]

Όμως η μεταγωγή των 16 στην Πρέβεζα, παρά τις γραπτές αναφορές του Κουσίντα στον Μακκά και στον Άγγλο ταγματάρχη Hutchison, ότι κλείστηκαν στις φυλακές, αποτελούσε ένα απροσχημάτιστο εμπαιγμό. Οι Λευκαδίτες δοσίλογοι οπλαρχηγοί και ο Βέρης, συγχωνευθέντες με τους πολυπληθείς ακόλουθους του Ζέρβα από την Άρτα, την ενδοχώρα της Πρέβεζας και του Ξηρομέρου, Καραμπέκιος, που είχαν κατακλύσει την πόλη, ελεύθεροι απολάμβαναν τα αγαθά της κατακτημένης πόλης που αποτελούσε το κέντρο εφοδιασμού για την Β. Δ. Ελλάδα από την Αγγλική ML.[407]

Για τους υπόλοιπους τέσσερις που «διέφευγαν», αποτελώντας τα προπύργια της εξουσίας του Μαραγκού στη Λευκαδίτικη ύπαιθρο, μετά από διαβήματα του Μακκά και Hutchison, ο Κουσίντας με εμπιστευτική επείγουσα διαταγή του παραγγέλλει στον Μαραγκό τη σύλληψή τους και αποστολή τους στην Πρέβεζα:

> «Συλλάβατε και αποστείλατε υπό συνοδείαν εντός της σήμερον Ενταύθα τους υπόλοιπους 16 οπλαρχηγούς προταθέντας προς σύλληψιν παρά του κ. Κυβερνητικού αντιπροσώπου, προς εγκλεισμόν τούτων μετά των λοιπών εις τας φυλακάς». [408]

Η προαναφερθείσα διαταγή για τους 16 οπλαρχηγούς είναι δείγμα της εσκεμμένης ασυνεννοησίας κάλυψης των οπλαρχηγών και εμπαιγμού του Μακκά από τον ΕΔΕΣ. Οι προαναφερθέντες 16 ευρίσκοντο ήδη στην Πρέ-

406. Μια ευχή που αποσκοπούσε στην γελοιοποίηση της διαταγής Μακκά εφ' όσον οι «συλληφθησώμενοι δεν επρόκειτο βέβαια υπό την φύλαξι του ΕΔΕΣ πράγματι να φυλακισθούν». *Ibid*, Γ ΙΙ 33 (3/5). Πρακτικά σύσκεψις στην Πρέβεζα στις 23 Οκτωβρίου 1944, σ. 3.

407. Την περίοδο εκείνη ο συγγραφέας ευρισκότανε στην Πρέβεζα όπου ο πατέρας του υπηρετούσε στο Αγγλικό στρατηγείο, και έτσι είχε άμεση γνώση της οργιώδους και άναρχης συμπεριφοράς των ενσκηψάντων άτακτων.

408. Μάλλον για παρανόηση πρόκειται, οι 16 ευρίσκοντο ήδη στην Πρέβεζα. *Ibid*, Γ ΙΙ β 38, Εμπιστευτική Διαταγή στο Μαραγκό από 30/10/44, αριθ. πρωτ. 656.

βεζα «διάγοντες βίον τρυφηλόν» στα καφωδεία και τα καφενεία των γνωστών «παλικαράδων» της παράταξης του ΕΔΕΣ και συνεργατών των Ιταλών στην καταλήστευση των ψαράδων, στο Σαϊτάν παζάρι. Ο Κουσίντας πράγματι επιζητούσε τη «σύλληψιν» των υπόλοιπων 4 όπως και ο Μαραγκός αναφέρει:

«Διαταγή
Προς
Το ΙΙ 25 Τάγμα

Εις εκτέλεσιν υπ' αριθ. Α. Π. 656/30.10.44 διαταγής ΙΧ Μεραρχίας ως και προγενεστέρας προφορικάς διαταγάς του Συν/τος προβήτε εις την άμεσον σύλληψην των κάτωθι:

1) Αχείμαστου Διονυσίου
2) Μπουρδάρα Βασιλείου
3) Καλατζή Ιωάννη
4) Ραυτόπουλου

Τους ανωτέρω αποστείλατε ημίν διά συνοδείας το ταχύτερον. Αναφέρατε εκτέλεσιν παρούσης.

Τη 30 Οκτωβρίου 1944
Ο Διοικητής του Συν/τος
Μαραγκός»[409]

Μια εβδομάδα αργότερα στις 6 Νοεμβρίου 1944, συνέρχεται στη Λευκάδα μια ιδιότυπη σύσκεψη που συγκαλείται υπό την υψηλή επικυριαρχία των Άγγλων στρατιωτικών εκπροσώπων του Στρατηγού Σκόμπυ. Η σύσκεψη αυτή που μετείχε και ο Μακκάς και από την τοπική ηγεσία της Λευκάδας που ο Μακκάς είχε εγκαταστήσει και αναγνωρίσει οι Γιαννουλάτος, Μαραγκός, είχε σαν αντικείμενό της την τακτοποίηση της θέσης της Λευκάδας, κατά πόσον η Λευκάδα θα παρεχωρείτο στη σφαίρα επιρροής του ΕΑΜ όπως η συμφωνία της Καζέρτας προέβλεπε ή στον ΕΔΕΣ όπως πραξικοπηματικά είχε επιβάλλει ο Μαραγκός με Βέρη – οπλαρχηγούς με την συγκατάθεση Παπανδρέου – Άγγλων. Η δεσπόζουσα και αποφασιστική θέση των Άγγλων όπως και η υποταγή των Ελλήνων κυβερνητικών εκπροσώπων στη σύσκεψη ήτανε απόλυτη και οι αποφάσεις των προδίκαζαν το αποτέλεσμα:

409. *Ibid*, Γ ΙΙ β 37. Διαταγή του Μαραγκού στο ΙΙ Τάγμα του 25ου Συντάγματος από 30 Οκτωβρίου 1944.

«Την έναρξιν της συζητήσεως εκήρυξεν ο Κυβερνητικός Αντιπρόσωπος κ. Μακκάς χαιρετίσας την άφιξιν του Άγγλου Ταξιάρχου μετά των λοιπών Άγγλων Αξ/κων του Βρεττανικού Στρατηγείου ειπών τα εξής: 'Ο Άγγλος Ταξίαρχος αφίχθη κατόπιν εντολής του Στρατηγού Σκόμπυ *ίνα ενεργήση μίαν επιτόπιον έρευνα, σχηματίση ιδίαν αντίληψιν σχετικώς με την εν Λευκάδι κατάστασιν και αναφέρει εις τον Στρατηγόν Σκόμπυ τας απόψεις του ταύτας ίνα το Στρατηγείον διά διαταγής του λύση οριστικώς το επίμαχον ζήτημα Λευκάδος*'».[410]

Και εάν η αποικιακή αντίληψις του Βρεττανού Rajah δεν εξένιζε όπως όλες οι πηγές συμφωνούν για τη διακυβέρνηση της χώρας από τον Sir Roland Leeper, οι δηλώσεις του Μαραγκού που ακολουθούν μάλλον σαν ατιμωτικές μπορούν να χαρακτηριστούν. Ο Μαραγκός διαβεβαίωνε τη σύσκεψη, χωρίς να εξεγερθεί είτε ο Μακκάς ή ο Γιαννουλάτος που είχε απόλυτη γνώση των γεγονότων για την ασύστολη και τερατώδη ψευδολογία του, ότι το ΕΔΕΣ απελευθέρωσε τη Λευκάδα μετά από μάχες με τους Γερμανούς:

«...εξέφρασα την απορία μου [Μαραγκός] πως ενώ (;) της 12 Σ/βριου με *τμήματα του ΕΔΕΣ κατέλαβον την Νήσον, εξεδίωξα τους Γερμανούς, εκυρίευσα πολεμικόν υλικόν, συνεπλάκην και πολλούς εξ αυτών εις την θέσιν Μεγανήσι έθεσα εκτός μάχης 100 δε περίπου Ιταλούς και Γερμανούς συνέλαβον αιχμαλώτους...*».[411]

Μην υστερώντας δε ο Γιαννουλάτος, που διακρίνετο για μετριοπάθεια λόγου, πλειοδότησε στη δημιουργία μιας ευνοϊκής για τον Μαραγκό και τη διακυβέρνηση του νησιού από τους εθνικιστές εικόνας, δηλώνοντας

410. Από την εισαγωγή αυτή του Μακκά διαφαίνεται η περίοπτη θέση των Άγγλων και η απόλυτη εξουσία που ασκούσε ο Σκόμπυ στην Ελλάδα μετά τις δικαιοδοσίες που του αναγνωρίστηκαν στη συνδιάσκεψη της Καζέρτας από το ΕΑΜ και την υπό Αγγλική προστασία – εξουσία κυβέρνηση Παπανδρέου. Η δε «δουλική» συμπεριφορά του κυβερνητικού αντιπροσώπου Μακκά αποτελούσε έμπρακτη διαβεβαίωση.

411. Οι ισχυρισμοί του Μαραγκού περί εκδίωξης των Γερμανών κυρίευσης πολεμικού υλικού είναι κωμικοί αν δεν ήταν τραγικοί. Για το Γερμανικό πολεμικό υλικό είναι γνωστές οι συγκρούσεις Ζαμπέλη – Βέρη για την τύχη του πολεμικού υλικού που οι Γερμανοί φεύγοντας είχαν *δωρίσει* στον Βέρη. Όσο για μάχες με Γερμανούς στο Μεγανήσι πρέπει ο ιστορικός να θαυμάσει την ικανότητα του Μαραγκού να δημιουργεί ψευδεπίγραφα γεγονότα και να προβάλλει ανύπαρκτα ιστορικά επεισόδια που προσβάλλουν την ιστορική κληρονομιά του Λευκαδίτικου λαού. Υπογράμμιση δική μου.

ότι «η συνεργασία του με τον Στρατιωτικόν Διοικητήν είναι πλήρως και Πατριωτική και ότι ασφάλεια και τάξις επικρατεί στο νησί».[412]

Μόνο που η ευφορία της ειρηνικής συνύπαρξης που με λυρικούς ρυθμούς περιέγραφε ο Γιαννουλάτος διαψεύδεται αμέσως μετά στα πρακτικά της ίδιας σύσκεψης όταν ο Μακκάς και ο Άγγλος Ταξίαρχος υπό την γενικότερη κατακραυγή:[413]

> «ενέκριναν τόσον ο Άγγλος Ταξίαρχος όσον και ο Κυβερνητικός Αντιπρόσωπος Ιονίων Νήσων όπως εις την πόλιν Λευκάδος αφεθούν ελεύθερες αι οργανώσεις ΕΑΜ ΕΠΟΝ προς διενέργειαν πολιτικής προπαγάνδας».[414]

Ο Πυρομάγλου, δέκτης εκθέσεων για τα τεκταινόμενα στη Λευκάδα, όπως ο ίδιος έγραφε στο Μαραγκό, ακόμα μέχρι και τα τέλη Νοεμβρίου 1944 διατηρούσε έντονες αμφιβολίες για την «πατριωτική δράση» των

412. Είναι γνωστές οι καταγγελίες του ΠαπαΣτάθη για το καθεστώς τρομοκρατίας στη Λευκάδα και ομηρίας του Λευκαδίτικου λαού.

Η τρομοκρατία και οι δολοφονίες στη Λευκαδίτικη ύπαιθρο από τους οπλαρχηγούς – Βέρη την περίοδο αυτή περιγράφονται από τον Πάνο Μουσούρη που μαρτύρησε από βασανισμούς από το Φωκίωνα Αλυσσανδράτο και Πάνο Βέρη:

«Αφού λοιπόν δεν θέλεις με το καλό, έχω κι' άλλους τρόπους να σε κάμω [Φ. Αλυσσανδράτος] να μιλήσεις κι αμέσως διέταξε τους δύο αντάρτες του να με κρεμάσουν σε μια ελειά. Εν συνεχεία έδεσε ένα μεγάλο μαχαίρι στο λαιμό μου κι' άρχισε σιγά-σιγά να με χαρακώνη…».

Αφού του εχάρισε τη ζωή ο Φωκίων ή Γάκιας τον άφησε ελεύθερο για να τον συλλάβει αμέσως μετά ο Βέρης που περιπολούσε στον θαλάσσιο χώρο μεταξύ Λυγιάς – Λευκάδας με ένα ένοπλο καταδιωκτικό:

«Τότε, υπό την απειλή του περιστρόφου του, συγχρόνως δε, χαστουκίζοντας μου είπε: θα σε σκοτόσω βρε π…, αν δεν μου πεις. Να μην πολυλογώ λοιπόν, όταν είδε ότι δεν ημπόρεσε να καταφέρη τίποτε, διέταξε ένα λοχία να με πάρη στη Λευκάδα και να με παραδώση στον εκεί Δ/την Συν/χη Μαραγκό». Παναγ. Χ. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942 – 1945*, σσ. 52-53.

413. Οι διώξεις των ονομαζόμενων «αναρχικών» είχαν πάρει μορφή ομαδικών προγραφών, φυλακίσεων και εγκλεισμό σε ειδικά στρατόπεδα. Αυτά εξέθεσε στη διάσκεψη ο πολιτικός εκπρόσωπος του ΕΑΜ Καβαλιεράτος που παρά τις προσπάθειες του Μαραγκού να τον διαψεύσει και να τον παρουσιάσει στους Άγγλους σαν πρόσωπο ταραγμένης προσωπικότητας, υπήρξε ο κυριότερος κατήγορος της εγκληματικής ασυδοσίας του Μαραγκού στη Λευκάδα.

414. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ γ 6 (4/4). Πρακτικά Σύσκεψης στη Λευκάδα στις 3/11/44 με συμμετοχή Αγγλικής Στρατιωτικής Αντιπροσωπείας, Μακκά, Γιαννουλάτου, Μαραγκού και αντιπροσωπείας ΕΑΜ, σ. 4.

οπλαρχηγών, όπως την παρουσίαζε ο Μαραγκός και ο Ζέρβας. Μάλιστα ο Πυρομάγλου αποκαλύπτει, από φίλα προς τον Ζέρβα πηγές, εγκληματικές ενέργειες του Βέρη που ο Μαραγκός εκάλυπτε:

«Εξ εκθέσεως υποβληθείσης υμίν προκύπτουν τα εξής.

1) *Ο οπλαρχηγός Πάνος Βέρρης συνηργάσθη με τους Γερμανούς στενώς* παρήκουσε δε επανηλειμένας οδηγίας και συστάσεις του ΕΔΕΣ. Ομοίως εγένετο ηθικός συνεργός φόνου δύο εθνικιστών εκτελεσθέντων υπό του φρουραρχείου των Γερμανών».[415]

Αλλά και για άλλους οπλαρχηγούς ο Πυρομάγλου είναι το ίδιο αμείλικτος και καυστικός υπενθυμίζοντας στον Μαραγκό ότι η «φήμη» των συνεργατών του δεν περιορίζετο πλέον στη Λευκάδα:

«Ο Κατωπόδης Σπυρ. συνηργάσθη μετά του πρώτου [Βέρη] εις τας ως άνω ατιμίας.

3) Ο ανθ/γος Καγκελάρης είπεν ότι δεν θα επιτίθετο κατά των Γερμανών και αν διετάσσετο γιατί του έσωσαν την ζωή του».[416]

Για μια πλειάδα όμως οπλαρχηγών ο Πυρομάγλου είναι επιεικής και μάλιστα για τους πλέον κακόφημους διεστραμμένα, εγκληματικά άτομα, είναι επαινετικός με χαρακτηρισμούς που θα κοσμούσαν αριστεία ανδρείας και πατριωτισμού:

«Οι οπλαρχηγοί Καλατζαίοι, Γούντρουμας, Γεώρ. Κοντογιώργης [ο εκπορθητής της Βόνιτσας!], Δημ. Σολδάτος, Γεράσ. Καραγιάννης [ίσως παραδρομή του Μακκά το Γεράσιμος θα 'πρεπε ν' αναφέρεται στο Γεράσιμο Σολδάτο ή Νικολάρα], Βασ. Βουκελάτος, Βασ. Μαραγκός, Κων. Μεσσήνης και Αχείμαστος Διονύσιος, επαινούνται ως επιδείξαντες εξαιρετικήν διαγωγήν και ζήλον, πειθαρχίαν και υπακοήν».[417]

Στις 26 Νοεμβρίου 1944, φθάνουν στη Λευκάδα τα πρώτα Αγγλικά στρατιωτικά τμήματα της 4ης Ινδικής Μεραρχίας του Βρετανικού στρατού. Αμέσως η στρατιωτική διοίκηση του νησιού και η ευθύνη για την άσκηση καθηκόντων δημόσιας τάξης και διοίκησης μεταβιβάζεται τώρα

415. *Ibid*, Γ ΙΙ 88. Έγγραφο Κομνηνού Πυρομάγλου Υπαρχηγού ΕΔΕΣ εκ μέρους του Γενικού Αρχηγού στον Μαραγκό αριθ. 20269 από 19-11-44 αποσταλέν στις 21/11/44.

416. *Ibid.*

417. *Ibid.*

στους Άγγλους και στην στρατιωτική του διοίκηση υπό τον λοχαγό Φίλιπ.[418]

Ο Μαραγκός και οι οπλαρχηγοί αιφνιδιάζονται. Το κράτος της τρομοκρατίας φαίνεται να καταρρέει. Οι στρατιωτικές περίπολοι είναι τώρα αμιγώς Αγγλικές όπως και τα ελάχιστα πλέον φυλάκια τα οποία στελεχώνονται από άνδρες του Αγγλικού τμήματος.[419] Ο κόσμος της Λευκάδας αισθάνεται ελεύθερος. Η ελευθεροεπικοινωνία με την απέναντι Ακαρνανία αποκαθίσταται. Η χώρα, πόλη της Άγιας Μαύρας, πανηγυρίζει την απελευθέρωσή της αυτή που δεν έγινε στις 12 Σεπτέμβρη 1944. Οικογένειες που είχαν αναγκαστικά, από τις προγραφές Μαραγκού – οπλαρχηγών, χωρίσει, επανασυνδέονται. Πολυάριθμοι Λευκαδίτες κύρια άτομα νεαράς ηλικίας κατά κύματα επιστρέφουν από τις απέναντι ακτές. Ο Μαραγκός και η διοίκησή του έπαυσαν να ασκούν κάθε εξουσία και υφίστατο πλέον την περιφρονητική αδιαφορία των ντόπιων.

Η διαφαινόμενη απώλεια της εξουσίας και οι αναπόφευκτες εξελίξεις

418. *Ibid*, Γ ΙΙ γ 9 (10 αυτ.). Προκήρυξη του Λοχαγού Φίλιπ από 26/11/44 στο Λαό της Λευκάδας.

419. Τα περιβόητα φυλάκια εκτός του έργου παρεμπόδισης (φυλάκισης) των Λευκαδιτών, ασκούσαν και ληστρικό έργο κατάσχοντας προϊόντα αγροτών της Λευκάδας που τα μετέφεραν στην Ακαρνανία για ανταλλαγή με σιτηρά-καλαμπόκι. Αξίζει να παρατεθεί και η ακόλουθη αναφορά του Δημητρίου Κοντογιώργη αδερφού του απαγωγέα της Βόνιτσας που αυτοονομάζεται «οπλαρχηγός»:

«Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι κατά το διάστημα της Παρελθούσης νυκτός Συλάβαμε μια βάρκα χωρικότητος (600) εξακοσίων οκάδων.

Εν Άγιο Ιωάννη τη 21/11/44

Ο Οπλαρχηγός Διοικητής του Φυλακίου

Δημητρ Κοντογιογς»

Ibid, Γ ΙΙ β 30 (1/2). Έγγραφο του Δ. Κοντογιώργη στο 1/25 Τάγμα.

Και ο Κοντογιώργης επισυνάπτει, για ευνόητους λόγους αμοιβής, ότι οι άνδρες του φυλακίου – παρόντες ήτανε 18 (παραθέτει τα ονόματα) από τους οποίους 8 ήτανε Κοντογιώργηδες. Ο Μαραγκός σε επιστολή του στο Ζέρβα αφού υπογραμμίζει το *μισθοφορικό* του περίγυρού του του ζητεί επιπρόσθετες λίρες για συντηρήση του «στρατού του»:

«Ομοίως Στρατηγέ με θλήψιν σας αναφέρω ότι ενώ ξεκίνησα με 50 λίρας εν τω μεταξύ δεν έλαβα και 200 ακόμη ... νομίζω ότι στους 1½ μήνες δύναμιν από των 800 κατά μέσον όρον έδει να μου αποστέλλοντο τουλάχιστο ποσό των 800 λιρών για να κατορθόσω να κρατηθώ. Εξ εκείνων που εστάλεισαν κατεβλήθησαν 100 λίρες διά οικογενειακά επιδόματα Αυγούστου / Σεπτεμβρίου Τάγματος Φωτόπουλου». Και ο «οπλαρχηγός» Κοντογιώργης ανήκε στο Τάγμα Φωτόπουλου. *Ibid*, Γ ΙΙ β 35 (2/2). Επιστολή Μαραγκού στο Ζέρβα από 27 Οκτωβρίου 1944.

που αυτό συνεπάγετο στον πολιτικό ιστό του νησιού που είχε διαμορφωθεί στην μεταΦουρτουνική Λευκάδα, πανικοβάλουν τον Μαραγκό και κινητοποιούν την πολιτική επιτροπή που τον στήριζε. Την αμέσως επόμενη ημέρα 27 Νοεμβρίου 1944, ένας κατατρομαγμένος Μαραγκός υποβάλλει στον Άγγλο Στρατιωτικό Διοικητή, μια εσκεμμένα ανησυχητική αναφορά, ότι επίκειται εξέγερση στη Λευκάδα σαν αποτέλεσμα της αποκατάστασης πολιτικής ελευθερίας στο νησί:

> «Λαμβάνω την τιμήν να γνωρίσω υμίν τα κάτωθι. 1) Κατόπιν της αναλήψεως εκ μέρους υμίν της Στρατ. Δ/σεως της Νήσου άπαντα τα αναρχικά στοιχεία τα μέχρι χθες διαμένοντα εις την έναντι Ακαρνανίαν *συνεσωρεύθηκαν* εις την νήσον διαδίδοντα ότι ουδεμίαν πλέον σχέσιν ημείς έχομεν... Εκ των όσων μέχρι τούδε πληροφοριών έχομε [διαπιστώνεται;] ότι μεταξύ των επικίνδυνων αναρχικών επανήλθον [εις Λευκάδα] και άνθρωποι του ΕΛΑΣ των οποίων κατάστασιν θέλομεν αποστείλη».[420]

Η υποτελής αυτή αναφορά που δεν θα μπορούσε παρά να ερμηνευθεί σαν πρόκληση για μια επίθεση, εμφύλια σύγκρουση, υποδείκνυε και τα παραδοσιακά δημοκρατικά χωριά Καρυά και Εγκλουβή σαν τις εστίες της επαπειλούμενης επανάστασης. Τα «αναρχικά» στοιχεία με το «καθε-

420. *Ibid*, Γ ΙΙ γ 10 (2/2). Αναφορά Μαραγκού στον Άγγλο Στρατιωτικό Δ/τήν Λευκάδας από 27/11/44, σ. 1.

Στην αναφορά-καταγγελία αυτή του Μαραγκού ζητείται και η εκδίωξη από τη Λευκάδα του Καβαλιεράτου «πολιτικού καθοδηγητή του ΕΑΜ» ο οποίος είχε έλθει με τον Μακά από την Κεφαλονιά. Ο Καβαλιεράτος αναφέρεται και στη σύσκεψη της 4/11/44 όπου εκεί κατέθεσε τις διώξεις που υφίσταντο οι κάτοικοι τού νησιού από το καθεστώς Μαραγκού:

«Κατά την περάτωσιν των συζητήσεων όλως αυθαιρέτως και ανεδώς εισήλθεν εις την αίθουσαν ο Πολιτικός καθοδηγητής του ΕΑΜ Καβαλιεράτος εκ Κεφαλληνίας όστις εν ταραχή και συγχύσεως ευρισκόμενος ήρχησεν να παραθέτει σειρά ψευδολογιών και συκοφαντιών εις βάρος της Στρατιωτικής Διοικήσεως Λευκάδος...».

Στην αναφορά του ο Μαραγκός χαρακτήριζε τον Καβαλιεράτο σαν απαράδεκτο δημεγέρτη: «...ανωτέρω αναρχικού εδώ εξακολουθεί να παραμένει εν τη πόλει ο επικίνδυνος ΕΛΑΣΙΤΗΣ Καβαλιεράτος Κεφαλλήν όστις ως πληροφορούμαι οργανώνει την Ε.Π.». *Ibid*, Γ ΙΙ γ 6 (1/4). Πρακτικά σύσκεψης στη Λευκάδα από 4/11/44, σ. 4, Γ ΙΙ γ 10 (2/2). Αναφορά Μαραγκού στον Άγγλο Στρατιωτικό Διοικητή Λευκάδας από 27/11/44, σ. 2 Λίγες μέρες αργότερα, όταν η Λευκάδα είχε μια νομοποιημένη Αγγλική στρατιωτική κατοχή ο Μαραγκός με έγγραφό του στο νέο Άγγλο Διοικητή Timmis ζήτησε την απέλασή του. *Ibid*, Γ ΙΙ Γ 3. Έγγραφο του Βρετανού Στρατιωτικού Διοικητή από 4/12/44 στο Μαραγκό.

στώς της απολύτου ελευθερίας», ήτανε έτοιμα κατά τον Μαραγκό να «διασαλεύσουν την τάξιν».

Έμμεσα πλέον ο Μαραγκός απέδιδε στους Άγγλους τις ευθύνες για την υποθετική αυτή και επικείμενη επανάσταση, για να προτείνει αμέσως μέτρα που θα επανέφεραν το καθεστώς αυστηρής αστυνόμευσης, περιορισμού και τρομοκρατίας με ταυτόχρονη αποκατάσταση της εξουσίας του.

Ο Μαραγκός αξίωσε από τον Άγγλο Στρατιωτικό Διοικητή Λευκάδας τη δημιουργία ενός νέου «ισχυρού» *μικτού* στρατιωτικού τμήματος, από Βρετανικές μονάδες και τμήματα οπλαρχηγών και την προώθηση της νέας αυτής Αγγλο-Εδεσίτικης δύναμης για την στρατιωτική κατοχή των χωριών Καρυάς – Εγκλουβής, μια *εκστρατεία* όχι διάφορη των περιβόητων Γερμανο-Βερηκών επιδρομών, στις ίδιες περιοχές λίγους μήνες πριν.[421] Ταυτόχρονα, με τον τρόπο αυτό, εξασφαλίζοντας την Αγγλική αναγνώριση - νομιμοποίηση των τμημάτων των οπλαρχηγών, σαν εθνικού στρατού.

Αλλά δεν περιορίζονται στην «επανακατάληψη» της Βόρειας – Κεντρικής Λευκάδας. Για την ίδια την πόλη της Άγιας Μαύρας ο Μαραγκός, επιζητεί την επαναεισαγωγή της τρομοκρατίας[422] των πρώτων μεταΦουρτουνικών ημερών με τη δημιουργία «μικτών περιπόλων εν τη πόλει ημέραν και νύκτα»[423] μέτρο που ούτε η Γερμανική Διοίκηση δεν είχε κρίνει αναγκαίο.

Στην απελευθερωμένη Λευκάδα, όπου ο πληθυσμός μετά από τα τέσσερα χρόνια της ξένης στρατιωτικής κατοχής και της τρομοκρατίας των τελευταίων μηνών, διάχυτα και με ιδιαίτερη ζέση, απολάμβανε την ελευθερία του και την κατάκτηση των κοινωνικών δικαιωμάτων ο Μαραγκός εισηγείται την αναφορά των Γερμανικών μέτρων απαγορεύσεων κυκλοφορίας των πολιτών τις βράδυνες ώρες. Έτσι υποδεικνύει την απαγόρευση της κυκλοφορίας πέραν της «9ης ώρας» κάθε πολίτη και την αυστηρή εφαρμογή του μέτρου από τις μικτές περιπόλους. Και εδώ πρέπει να ση-

421. *Ibid.*

422. Η κ. Μαραγκού την ίδια ακριβώς περίοδο, Μαραγκού, περιγράφει τις προσωπικές εμπειρίες τρομοκρατίας από το Φωτόπουλο Δ/τη του ΙΙ Τάγματος του 25ου Συντάγματος:

«Ο κ. Φωτόπουλος, υπεροπτικός, με ένα σωρό γαλόνια (ποιος του 'δωσε δεν ξέρω) και παράσημα, άρχισε να μου λέγει ότι θα με κλείση στη φυλακή γιατί κάνω συγκεντρώσεις στο σπίτι και γενικά ενεργώ εις βάρος τους». Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, σ. 333.

423. Αρχείο Μαραγκού Γ ΙΙ γ 10 (2/2). Αναφορά Μαραγκού στον Άγγλο Στρατιωτικό Διοικητή Λευκάδας από 27/11/1944, σ. 1.

μειωθεί ότι το όριο κυκλοφορίας στη Γερμανική κατοχή ήτανε η 10η βραδινή.

Η απομόνωση και το «σφράγισμα» της Λευκάδας από την υπόλοιπη Ελλάδα και «η τέλεια απαγόρευση εισόδου εν τη νήσω των ΕΛΑΣΙΤΩΝ...»[424] αποτελούσε το επιστέγασμα των «μέτρων εκτάκτου ανάγκης» που ο Μαραγκός καλούσε τους Άγγλους να εφαρμόσουν. Και επειδή η Αγγλική πολιτική απέναντι στο ΕΑΜ από το 1943 και μετά αποσκοπούσε στην καταστροφική εξουδετέρωσή του, ιδρύοντας αντίπαλες *a priori* οργανώσεις, ή προσαρτιζόμενη άλλες δοσίλογες οργανώσεις[425] ο Μαραγκός δεν ματαιοπονούσε.

Αμέσως μετά, την πρώτη εβδομάδα του Δεκέμβρη 1944, υπό το πρίσμα των αβέβαιων και ρευστών πολιτικών εξελίξεων και των επαπειλούμενων διοικητικών μεταβολών στο αυθαίρετο δικτατορικό καθεστώς Μαραγκού, συγκαλείται στη Λευκάδα, από την Αγγλική Στρατιωτική Διοίκηση, υπό την προεδρία του Άγγλου Στρατιωτικού Διοικητή, ειδική σύσκεψη για τον καθορισμό της νέας μορφής διακυβέρνησης της περιοχής.

Ο Άγγλος στρατιωτικός διοικητής με την πλήρη συνεργασία της εξαρτημένης και έτσι ευάλωτης οργάνωσης ΕΔΕΣ του Μαραγκού που κατείχε μέχρι τότε τη Λευκάδα διαδεχθείσα τους Γερμανούς με την συγκατάθεσή τους, προωθεί και επιβάλλει ένα νέο καθεστώς, ένα νέο *status quo* στη Λευκάδα.

424. *Ibid.*

425. Βλέπε τις σχετικές εργασίες του συγγραφέα: *The British Diplomacy on Greece 1943–1944*, Ioannina, 1981 –, *British – American Conflict over the Question of the Monarchy in Greece. The first Phase of the Active British Intervention in Greece and the Prelude to the American Involvement in the Affairs of Greece*, Ioannina, 1980.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

Η 2η Δεκέμβρη 1944, ημερομηνία σύγκλισης της σύσκεψης αυτής, αποτελεί την απαρχή της *Αγγλικής περιόδου κατοχής* της Λευκάδας. Από την ημέρα αυτή όλη η εξουσία στο νησί ασκείται πλέον από τον Άγγλο Στρατιωτικό Διοικητή. Οι διοικητικές αποφάσεις που ρυθμίζουν τον καθημερινό βίο των πολιτών και επηρεάζουν την τύχη ενός ευρέως φάσματος «αντιφρονούντων» απορρέουν από τη δεσποτική βούλησή του.

Στην ιστορική αυτή σύσκεψη όπου οι Αγγλικές *dictat* γίνονται γνωστές, ο ταγματάρχης C. W. Timmis, με ελληνική συγκατάθεση, αναλαμβάνει επίσημα την στρατιωτική Διοίκηση Λευκάδας. Ο Μαραγκός παράμενε Διοικητής, «των στρατευμάτων του ΕΔΕΣ υπό τας διαταγάς του Στρατιωτικού Διοικητού».[426] Ο Μαραγκός όπως και ο Καββαδίας του ΕΑΜ «...θα ενεργώσιν ως Στρατιωτικοί Σύμβουλοι παρά τω Στρατιωτικώ Διοικητή». Η δε δύναμη του υποταγμένου Μαραγκού θα περιορίζετο στους 200 άνδρες και αυτό σύμφωνα με «τας διαταγάς του στρατηγού Scobie».

Ο αριθμητικός περιορισμός της στρατιωτικής δύναμης του Μαραγκού από τον ταγματάρχη C. W. Timmis, φαινομενικά και μόνο αποσκοπούσε στη συρρίκνωση της στρατιωτικής ισχύος του Μαραγκού. Επιβάλετο από την διαμορφούμενη νέα πολιτική κατάσταση και απηχούσε όχι την πολιτική βούληση των Άγγλων για τον έλεγχο της ασυδοσίας των οπλαρχηγών, αλλά την πολιτική πραγματικότητα στη Λευκάδα.

Μετά την επίσκεψη Μακκά και τις εξαγγελίες του για την σύλληψή τους, οι οπλαρχηγοί και οι άτακτοι που απάρτιζαν τη δύναμή τους, είχαν αρχίσει να διαρρέουν στα χωριά τους. Αρκετοί διέφευγαν στην Πρέβεζα, μερικοί στην Κέρκυρα, με δική τους βούληση, απογυμνώνοντας το δυναμικό του Μαραγκού.

Όμως ο Timmis, όπως και η Γερμανική Διοίκηση πριν από αυτόν, επικύρωσε και αναγνώρισε το δικαίωμα στους άτακτους του Μαραγκού όπως ο Κοντογιώργης αλλά και στα συντεταγμένα τμήματα, όπως ο Φωτόπουλος, να ενεργούν συλλήψεις και να κατακρατούν πολίτες. Με την επιφύλαξη, έχοντας άμεση αντίληψη της τρομοκρατίας που επικρατούσε και την παρουσία τώρα ισχυρών ΕΑΜικών δυνάμεων απέναντι από τη Λευκάδα ότι:

426. Αρχείο Μαραγκού, Γ ΙΙ Γ 2 (1/2). Πρακτικά σύσκεψης, «Αρχηγείον Βρετανικών Στρατευμάτων εν Λευκάδι», από 2 Δεκεμβρίου 1944, σ. 1.

«Πας πολίτης συλλαμβανόμενος υπό μέλους των ενόπλων δυνάμεων της Νήσου θα προσάγεται αμέσως και άνευ *κακομεταχειρήσεως* εις το Αρχηγείον του Στρατιωτικού Διοικητού, όπου η περίπτωσίς του θα εξετάζεται από κοινού υπό των Πολιτικού και Στρατιωτικού Διοικητών. Κατά την διάρκειαν της κρατήσεως των οι πολίται θα φρουρούνται υπό Βρεττανικών Στρατευμάτων».[427]

Και αυτό το τελευταίο όχι χωρίς ισχυρούς αποχρώντες λόγους. Μια ημέρα ενωρίτερα την πρώτη Δεκεμβρίου 1944, όπως ο σύνδεσμος του ΕΛΑΣ με επίσημο έγγραφό του καταγγέλει στο Μαραγκό: «...χθες και σήμερον ενεργείται συλλήψεις πολιτών, ούτοι μετάγωνται σιδηροδέσμιοι εις φυλακάς Φρουρίου Λευκάδος όπου κακοποιούνται».[428]

Η απομόνωση της Λευκάδας, περιορίζεται αλλά δεν καταργείται. Το πλήθος των Λευκαδιτών που είτε ως διωκόμενοι, είτε ως συμπαθούντες, είτε ως αντάρτες σε διάφορους σχηματισμούς, όχι αναγκαστικά μάχιμοι, βρίσκονται στο Ξηρόμερο, δεν έχουν ελεύθερη πρόσβαση στο νησί. Η Βρετανική Διοίκηση στην ίδια σύσκεψη νομοθέτησε να υπάρχει μια επιλεκτική είσοδος στο νησί με διαδικασίες που αποθάρρυναν όσους θα ήθελαν να επισκεφθούν τις οικογένειές τους:

«*Άδειαι δι' αντάρτας του ΕΛΑΣ.* Συμφώνως προς τα διαταγάς του Στρατηγού SCOBIE ουδέν τμήμα του ΕΛΑΣ θα επιτραπή να έλθη εις την Νήσον. Αντάρτης του ΕΛΑΣ επιθυμών να επισκεφθή την οικίαν του επί της νήσου ΛΕΥΚΑΔΟΣ, θα κάμη την επίσκεψίν του υπό τας ακολούθους συνθήκας:

α) Θα έλθη άοπλος.

β) Θα πρέπει να κατέχει άδειαν υπογεγραμμένην παρά του Στρατιωτικού Διοικητού, του Αντ/χου ΚΑΒΒΑΔΙΑ και του Αντ/χου ΜΑΡΑΓΚΟΥ, επί της οποίας θα αναγράφεται η χρονική διάρκεια της επισκέψεως ταύτης.

Ανά πάσαν στιγμήν δεν θα επιτραπή να ευρίσκονται επί της Νήσου πλέον των 50 ανταρτών του ΕΛΑΣ».[429]

427. *Ibid.*

428. *Ibid*, Γ ΙΙ Γ 1. Αναφορά του Αξιωματικού – Συνδέσμου ΕΛΑΣ στη Λευκάδα Αντισυνταγματάρχη Καββαδία στο 25ο Σύνταγμα ΕΔΕΣ στη Λευκάδα από 1/12/44. Το έγγραφο κοινοποιήθηκε και στο Βρετανό Διοικητή όπως αναγράφεται.

429. *Ibid*, Γ ΙΙ Γ 2 (1/2). Αρχηγείον Βρεττανικών Στρατευμάτων εν Λευκάδι, σσ. 1-2.

Η Αγγλική κατοχή στη Λευκάδα διατηρήθηκε μέχρι και τις 17 Δεκεμβρίου 1944.[430] Ήδη από τις 4 Δεκεμβρίου είχε αρχίσει η Αγγλο-Ελληνική σύγκρουση στην Αθήνα που θα έκρινε την τύχη της μεταπολεμικής Ελλάδας. Οι απομονωμένες Αγγλικές φρουρές, όπως της Λευκάδας στο διάστημα αυτό, αποσύρονται στα μεγάλα αστικά Αγγλοκρατούμενα κέντρα.

Η αποχώρηση της Αγγλικής φρουράς ανέδειξε την απελπιστική θέση του Μαραγκού και την αριθμητική του γυμνότητα *vis a vis* της συντριπτικής ισχύος του ΕΑΜ, στις απέναντι ακτές της Ακαρνανίας. Και όπως ήδη έχει υπογραμμισθεί, αποκάλυπτε τώρα την ολοκληρωτική εξάρτηση του Μαραγκού από τους δοσίλογους οπλαρχηγούς, που προστατευόμενοι του Ζέρβα και των Άγγλων, ευδαιμονούσαν στη μακαρίως ευτυχούσα, με το πακτωλό των αγαθών της ΜΕ Πρέβεζα.

430. *Ibid.* Έκθεσις Λεπτομερής του Διοικητού του τέως 25 Συντάγματος Πεζικού ΕΔΕΣ Λευκάδος Αντ/χου Πεζ. Μαραγκού Κων/νου, σ. 1.

Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΜΑΡΑΓΚΟΥ - ΠΤΩΣΗ ΚΑΙ ΦΥΓΗ

Οι οπλαρχηγοί καλούνται σε εσπευσμένη επιστράτευση, οι λιγότεροι κακόφημοι, αμέσως μετά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων στην Αθήνα, από το Αγγλικό εκστρατευτικό σώμα του στρατηγού Σκόμπυ στις 4 Δεκέμβρη 1944. Η δοσίλογος δραστηριότητά τους τώρα αποτελεί το εχέγγυο της προσήλωσής τους στους στόχους της Αγγλικής πολιτικής στην Ελλάδα. Έτσι στις 6 Δεκεμβρίου 1944, ο Μαραγκός διατάσσεται από το αρχηγείο του Ζέρβα να στείλει επειγόντως «ένα απόσπασμα (100) ανδρών»[431] στην Κέρκυρα, η οποία εστερείτο υπολογίσιμης ΕΔΕΣίτικης δύναμης.

Ο Μαραγκός, διατάσσει την 7 Δεκέμβρη 1944 τον ταγματάρχη Μεσσήνη Δημοσθένη, «ηγέτη ραλλικών ομάδων προς της το Νησί απόβασής σας»,[432] να συγκροτήσει «απόσπασμα (100) ανδρών με επικεφαλής τον λοχαγόν Ζαμπέλην εκ των ομάδων Νοτίου Λευκάδος...».[433] Περαιτέρω ο Μαραγκός υποδεικνύει στο Μεσσήνη τους οπλαρχηγούς που θα συγκροτούσαν το απόσπασμα αυτό, πρόσωπα από την «πίσω Λευκάδα» που είχαν διακριθεί στη μεταΦουρτουνική Λευκάδα αλλά και πριν για τις βαρβαρότητες και τα εγκλήματά τους:

> «1) Απόσπασμα ομάδα οπλαρχηγού Αργυρού (Τεπέλα)
>
> 2) Απόσπασμα οπλαρχηγού Μεσσήνη Γεωργίου [ο τελευταίος συνεργαζόταν με τον Γούντρουμα]
>
> 4) Τους υπόλοιπους άνδρας της εκλογής του κ. Λοχαγού Ζαμπέλη Διον. εκ των τμημάτων Μαραντοχωρίου, Κονταραίνης και Βασιλικής».[434]

Η κλιμακούμενη επιδείνωση της στρατιωτικής θέσης του Ζέρβα και η σταδιακή υποχώρηση των τμημάτων του από το εσωτερικό της Ηπείρου, στα παράλια της Πρέβεζας, υπό το βάρος της ισχυρής πίεσης του ΕΛΑΣ,

431. *Ibid*, Γ ΙΙ Γ 4 (1/2). Διαταγή απόρρητη του Μαραγκού στο Μεσσήνη (ταγματάρχη) Δημ από 6 Δεκεμβρίου 1944.

432. *Ibid.*

433. *Ibid.*

434. *Ibid.* Ο Μαραγκός στην απελπισία του ενώ γνωρίζει την πολεμική αξία των άτακτων αυτών και μπροστά στο δίλημμα να εμφανίσει ότι υπάρχουν συντεταγμένα στρατιωτικά τμήματα ή ότι η διοίκησή του έχει καταρρεύσει, δεν διστάζει να δημιουργεί ανύπαρκτες στη στρατιωτική τους σημασία μονάδες για να ικανοποιηθεί το Αρχηγείο του Ζέρβα και να εκταμιευθούν πόροι από τους Άγγλους.

έκανε αδύνατη την υλοποίηση αυτής της διαταγής. Η επιχείρηση ατόνησε και εγκαταλείφθηκε, όχι χωρίς τις διαμαρτυρίες των ενδιαφερόμενων, που υπό τις διαμορφωμένες συνθήκες, απεγνωσμένα έσπευδαν με κάθε τρόπο να εγκαταλείψουν τη Λευκάδα.

Μετά την αποχώρηση των Άγγλων στις 17 Δεκεμβρίου 1944, το «απόσπασμα» μεταμορφώνεται στο ΙΙ/25 Τάγμα πάλι από το λοχαγό Ζαμπέλη Διον. με παρόμοια με την προηγούμενη σύνθεση, αλλά με διαφορετική αποστολή. Η άμυνα της Λευκάδας από την επικείμενη εισβολή του ΕΛΑΣ αποτελούσε τώρα την κύρια μέριμνα του Μαραγκού και των υποστηρικτών του.

Το ΙΙ/25 Τάγμα μόνο κατ' όνομα ήτανε συντεταγμένο στρατιωτικό τμήμα. Στην πραγματικότητα αποτελείτο από ένα συρφετό ατάκτων των ίδιων που το καλοκαίρι του 1944 πλαισίωναν τους δοσίλογους οπλαρχηγούς. Το πρώτο τμήμα του ιδιότυπου αυτού τάγματος συνίστατο από τον «6ον Λόχο δυνάμεως 70 ανδρών υπό τον οπλαρχηγόν Ανθ/γον Καλλατζήν Χρήστον εις περιφέρειαν Βλυχού – Νυδριού... Επί πλέον υπήρχε το μεταβατικόν απόσπασμα Παπαδάτου *Μπουρδάρα* εκ 30 ανδρών».[435]

Η αναμενόμενη επίθεση του ΕΛΑΣ πραγματοποιείται το πρωί της 29 Δεκεμβρίου 1944 με απόβαση στην περιοχή πλησίον του Νυδριού στο Κεραμιδάκη, Επίσκοπου και ταυτόχρονη ναυτική επιχείρηση κατάληψης του Μεγανησίου. Η ίδια η πόλη βομβαρδίζεται από την έναντι περατιά με όλμους και «βλήματα πυροβολικού». Οι δυνάμεις του ΙΙ/25 Τάγματος διαρρέουν και εξαφανίζονται. Ο Μαραγκός απογοητευμένος και εγκαταλελειμμένος από τους οπλαρχηγούς δεν διστάζει να ομολογήσει το άνανδρο της διαγωγής τους:

> «Λόγω της συνεχούς βολής του εχθρού εντός της πόλεως εκλονίσθη το ηθικόν και ήρχισεν η *διαρροή* των εκεί ανδρών. Ο οπλαρχηγός Γεώργιος Μεσσήνης ή Γούντρουμας διετάχθη να μεταβεί εις επιχειρήσεις αλλ' ηρνήθη, προβάλων ως επιχείρημα την ανάγκη να προστατεύσει την οικογένειά του. *Επίσης και άλλοι οπλαρχηγοί ηδράνησαν και τελικώς εδραπέτευσαν.* Ο ανθ/στης Γεωργιάδης Ηλίας, διαταχθείς, να μεταβή μετά των ανδρών του προς ενίσχυσιν του 1ου Λόχου, δεν εξετέλεσε την διαταγήν, αλλ' εκρύβη δραπετεύσας βραδύτερον μετά του τμήματος Ξηρομέρου».[436]

435. *Ibid.*

436. Οι εντός της πόλης άνδρες του Μαραγκού που λιποτάκτησαν ανήκανε στον 3ον Λόχον δυνάμεως 48 ανδρών «υπό τον Εφ. Ανθ/γον Συκιώτην Άγγελον εντός της πόλεως

Αλλά νομίζω ότι η μεγαλύτερη έκπληξη για το Μαραγκό του επιφυλάσσετο από τον περιβόητο Βέρη. Ο αρχιδοσίλογος, «κρατούμενος» σύμφωνα με τις οδηγίες του Μακκά, κυκλοφορούσε ελεύθερος στην Πρέβεζα. Στις 24 Δεκεμβρίου 1944 έρχεται στη Λευκάδα *«διά να κινητοποιήση τους Ακαρνάνας διά την άμυναν της Νήσου και όστις άμα τη εκδηλώσει της επιθέσεως απήλθε χωρίς να ειδοποιήση κανένα»*.[437]

Οι Ακαρνάνες οπαδοί του στασιάσαντες, όχι μόνο αρνήθηκαν να εμποδίσουν την είσοδο του ΕΛΑΣ αλλά εστράφηκαν ενάντια στα εναπομείναντα τμήματα του ΕΔΕΣ στην πραγματικότητα ενάντια στα στελέχη του 25ου Συντάγματος απειλώντας να τους δολοφονήσουν αν δεν τους έδιναν τα μέσα να δραπετεύσουν στην Κέρκυρα:

> «Μετ' ολίγον [29 Δεκεμβρίου] οι άνδρες του Τμήματος Ξηρομέρου [Βέρη] συνεκετρώθησαν έναντι του Φρουρίου και ήρχισαν να *επιβιβάζονται βιαίως* των *εκεί ευρισκόμενων ολίγων βενζινοπλοίων ίνα αναχωρήσουν*... Ο Διοικητής του 2ου Λόχου (Φρουρίου) Υπολοχαγός Ζυγούρης Βασ. ότε αντιλήφθη τους άνδρες του Τμήματος Ξηρομέρου ετοιμαζομένους δι αναχώρησιν, ηθέλησε να εμποδίση ταύτην και αφού μάτην προσεπάθησε να εμπνεύση εις τους άνδρας του τμήματος αυτού την συναίσθησιν της υποχρεώσεως να μην αποχωρήσουν της αμύνης της Νήσου, εις το τέλος, εδήλωσεν ότι θα ημπόδιζε διά της βίας την αναχώρησιν και *ήρχισεν βάλλον διά των πολυβόλων προς την είσοδον του στομίου οπόθεν θα ανεχώρουν τα βενζινόπλοια.*
>
> Ήρχισαν τότε μεταξύ αυτού και του επικεφαλής του Τμήματος Ξηρομέρου συζητήσεις και αντεκλίσεις και εις το σημείον τουτο κατέφθασα και εγώ εις το μέρος εκείνο. Επειδή αντιλήφθην ότι αφ' ενός ηπειλείτο ούτω σύρραξις μεταξύ των Εθνικιστών *επί βλάβη γενικώς της αμύνης* (*sic*) και αφ' ετέρου διεπίστωσα ότι το Τμήμα Ξηρομέρου

με φυλάκια παρά την Γέφυραν οδού Φρουρίου [Από τον Πόντε στο δρόμο του Κάστρου]». *Ibid*, «Έκθεσις Λεπτομερής του Διοικητού του τέως 25 Συν/τος Πεζικού ΕΔΕΣ Λευκάδος, Αντ/χου Πεζ. Μαραγκού Κων/νου περιλαμβανόντων χώραν γεγονότων από τις 13.11.1944 και εντεύθεν ως και των αιτίων της καταλήψεως της Νήσου παρά του ΕΛΑΣ», σ. 1.

437. *Ibid*, σ. 3. Η πλήρη κατάρρευση χωρίς, μάχη, λιποταξία των οπλαρχηγών και των λοιπών δυνάμεων του Μαραγκού και η προκλητικά θρασύδειλη δραπέτευση χωρίς αισχύνη του Βέρη αποτελούν το χαρακτηριστικό γνώρισμα της ηθικής κατάρρευσης του καθεστώτος που επέβαλε ο Μαραγκός στη Λευκάδα.

λόγω του καταπεπτοκότος ηθικού των ανδρών του, ουδεμίαν συνδρομήν θα προσέφερεν εις ημάς, ηναγκάσθην να επέμβω και να στέρξω να επιτρέψω την αναχώρησιν...».[438]

Αλλά και κατά την φυγή τους, οι άτακτοι του Βέρη, δημιούργησαν πρόσθετα προβλήματα στο Μαραγκό και εξευτέλισαν έτι περαιτέρω τη διοίκησή του. Το κράτος του τρόμου που τους είχε κυριεύσει και ο φόβος των αντιποίνων για όσα είχαν διαπράξει αν συλλαμβάνοντο από τον ΕΛΑΣ, τους οδηγεί στο ασφαλέστερο λιμάνι καταφυγής την Κέρκυρα, όπου είχαν ήδη αρχίσει να συρρέουν κατά εκατοντάδες οι τέως πολέμαρχοι του ΕΔΕΣ, αντί της Πρέβεζας όπως είχαν υποσχεθεί στον Μαραγκό:

«Σημειωτέον ότι οι ανωτέρω αντί να κατευθυνθώσιν εις Πρέβεζαν και εκείθεν να επιστρέψωσι τα βενζινόπλοια, ας μας είχαν υποσχεθή ίνα χρησιμοποιηθώσι διά την μεταφοράν και άλλων κατευθύνθησαν προς Παξούς και Κέρκυραν και ούτω εστερήθημεν και των μέσων αυτών μεταφοράς».[439]

Αλλά και οι εναπομείναντες Ξερομερίτες στο Φρούριο είχαν στασιάσει, και μη υπάρχοντες μέσου διαφυγής, εκτός μιας βενζίνας απειλούσαν τον Μαραγκό και το επιτελείο του. Χωρίς καμιά απευθείας σύγκρουση ή έστω μια αψιμαχία, όλα τα τμήματα του Μαραγκού στην περιοχή, την ευρύτερη, της πόλης της Λευκάδας, διαλύονται και αποσυντίθενται σε μικρές ένοπλες ομάδες *desperados*.

Ο Παναγιώτης Μουσούρης στα απομνημονεύματά του δίνει με ιδιαίτερη γλαφυρότητα την ατμόσφαιρα του πανικού που διακατείχε τους πρώην δυνάστες της Λευκάδας:

«Ο ΕΛΑΣ αποβιβάζεται αυτή τη στιγμή στο νησί... Προ ολίγου ήρθε σύνδεσμος με εντολή της οργάνωσης ρητή. ανά δύο ή τρεις συναγωνιστές να παρασκεβάζουν «συνεργείο» και να αφοπλίζουν κατσαπλιάδες για να μην εύρη μεγάλη αντίσταση ο ΕΛΑΣ. ...αυτοί τώρα τα 'χουν

438 . Ο Βέρης κατηγορείται από τον Μαραγκό ότι ενώ είχε κατηγορηματικά δηλώσει ότι η άφιξής του στη Λευκάδα απέβλεπε στο να εμψυχώσει τους συμπατριώτες του Ξερομερίτες έπραξε το αντίθετο: «Ουδαμόθεν προκύπτει ότι αι οδηγίαι του προς τους συμπατριώτες του ήσαν οίαι ούτος εξήγγειλεν».

439. *Ibid*. σ. 6.

χαμένα είναι σαν τα ψάρια που χτυπήθηκαν από μπουρλότο. Εκεί όμως όπως εσυζητούσαμε... διέκρινα τέσσαρες – πέντε αντάρτες».[440]

Με προτεταμένα τα χέρια, ότι είχε όπλα, ο Μουσούρης τους αιφνιδίασε και άοπλος τους αιχμαλώτισε:

«Ήτο φανερό ότι το ηθικό τους ευρίσκετο σ' άθλια κατάσταση και τους είχε κυριεύσει η απογοήτευση!! ...Με προτεταμένο το χέρι μου και φωνάζοντας δύο-τρία ονόματα βρέθηκα μπροστά τους – Μη κουνηθεί κανείς θα πεθάνετε ρουφιάνοι... Και ω του θαύματος!!! Τα πρώην 'παληκάρια' μαρμάρωσαν κυριολεκτικά...».[441]

Αυτός ο αλλόφρονας πανικόβλητος συρφετός αμάχων και ένοπλων κατσαπλιάδων, έστρεψαν τα όπλα και την οργή τους ενάντια στο Μαραγκό και στο επιτελείο του, ζητώντας με κάθε μέσο τρόπο διαφυγής από τη Λευκάδα. Ο Μαραγκός αναγκάζεται να αποσύρει όσους άνδρες του απέμειναν, εγκαταλείποντας τους αμάχους στην πόλη, στο Φρούριο. Όμως οι εναπομείναντες άνδρες του Βέρη, φρουρά του κάστρου «ήσαν ανάστατοι και έτοιμοι να αναχωρήσουν», χωρίς να αναμένουν την άφιξη πλοίων από την Πρέβεζα όπως τους υποσχότανε ο Μαραγκός και οι επιτελείς του. Η φρουρά του κάστρου, κατ' ευφημισμό βέβαια φρουρά, είχε μεταβληθεί σε ένα πανικόβλητο αναρχούμενο όχλο που ο φόβος τον είχε καταστήσει επικίνδυνο για την ασφάλεια του Μαραγκού και των λίγων στελεχών του:

«Εις το Φρούριον είχε μεταβεί από τας ώρας 22:30 περίπου ο Ταμίας (;) του Συντάγματος Υπολ/γος Σαλμάς Θωμάς, όστις εύρε το Τμήμα Φρουρίου, ανάστατον και έτοιμον να αναχωρήση ενώ ο Διοικητής του 2ου Λόχου Υπολ/γος Ζυγούρης Βασ. μάτην προσπαθεί να τους συγκρατήσει. Ο Υπολ/γος Σαλμάς επενέβη και ηθέλησε να τους υποδείξη το καθήκον των να παραμένουν μέχρι αφίξεως των πλοίων εφ' όσον άλλωστε κατά την νύκτα ουδένα κίνδυνον διέτρεχον».[442]

Η αγωνία του Μαραγκού να συγκρατήσει τη φυγή των Ακαρνάνων βέβαια οφειλότανε σε ίδιους λόγους προσωπικής ασφάλειας και των επιτελών που του είχαν εναπομείνει, που δεν αντιμετώπιζαν, όχι χωρίς ίδιο δέ-

440. Παναγ. Χ. Μουσούρης, *Απομνημονεύματα της Περιόδου 1942 – 1944*. σσ. 80-84.
441. *Ibid*, σ. 84.
442. *Ibid*, σ. 7.

ος, την πιθανή αιχμαλωσία τους από τον ΕΛΑΣ. Ο Μαραγκός προσπαθούσε να κερδίσει λίγες μόνο ώρες, μέχρι το πρωί της 30 Δεκεμβρίου 1944, που θα έφθανε ανοιχτά της εισόδου της Διώρυγας της Λευκάδας κοντά στο Φρούριο, το αντιτορπιλικό ΠΑΝΘΗΡ για να παραλάβει τους φυγάδες.[443] Σ' όλους κυριαρχούσε ένας ανελέητος τρόμος, που μόνο η φυγή ενεργούσε λυτρωτικά: «Οι άνδρες επέμεναν να αναχωρήσουν *αμέσως* με τη δικαιολογία ότι ο καιρός και επιδεινούτο βραδύτερον και θα εδυσχεραίνετο το ταξίδιον».[444]

Η αποστολή από το Μαραγκό του Φωτόπουλου αμέσως μετά, για να «πείσει» τους έξαλλους από πανικό ωρυόμενους Ακαρνάνες, να μη γίνουν ρίψασπις, άμεσα, αλλά μετά από λίγες ώρες, μαζί με τους άνδρες του Φωτόπουλου που θα τους οδηγούσε ο ίδιος στο Φρούριο, αποτυχαίνει. Η πρότασις του Φωτόπουλου τους εξαγρίωσε που αφηνιασμένοι πλέον του εδήλωσαν , κραιδένοντας απειλητικά τα όπλα τους και πυροβολώντας άσκοπα, ότι θα έφευγαν στις 3 το πρωί είτε μαζί του είτε, το και πιθανότερο, μόνοι τους. Οι φόβοι του Μαραγκού αυξάνονται. Η ιδέα ότι ο ΕΛΑΣ, το 2/39 Σύνταγμα, που βρισκότανε στρατοπεδευμένο στο κάστρο του Αλή Πασσά, στον Τεκέ, λιγότερο από 1800 μέτρα βορειοανατολικά, από το Φρούριο της Λευκάδας, θα επληροφορείτο την εγκατάλειψη του Φρουρίου, το 2/39 με ντόπια αναγνωριστικά του τμήματα, που είχαν προωθηθεί

443. Η αποστολή του ΠΑΝΘΗΡΟΣ όπως και ενός άλλου αντιτορπιλικού, άλλο διαθέσιμο στην περιοχή δεν υπήρχε, είχε ζητηθεί από τον Scobie από τον Ζέρβα για την «εκκένωσιν» 10.000 αμάχων.

Αυτό που πρέπει να παρατηρηθεί, με ιδιαίτερη έμφαση, είναι η απόφαση του Ζέρβα αλλά και του Scobie να μην υπερασπιστούν τη Λευκάδα αλλά να την εγκαταλείψουν:

«Λαμβάνω την τιμήν ... επέδωκα προς το Γενικόν Αρχηγείον τας αναφοράς υμών ... και ητησάμεν ή την άμεσον ενίσχυσιν ημών ή την διάθεσιν μέσων για την εκκένωσιν της Νήσου. Ο κ. Γενικός αρχηγός [Ζέρβας] ανεκοίνωσεν ότι απεφάσισε την εκκένωσιν της Λευκάδος και ότι την πρωίαν της επομένης [30 Δεκεμβρίου] θ' απεστέλλοντο 2 αντιτορπιλικά... Παρά του κ. Γενικού Αρχηγού ... μοι υπεδείχθη όπως οι δυνάμεις μας συγκεντρωθώσιν εις το Φρούριον Λευκάδος ... και να κρατήσωμεν άμυναν μέχρι αφίξεως των μέσων διά την εκκένωσιν». *Ibid*, Αναφορά Ανθ/γού Κων/νου Σερεπίσιου προς το 25ον Σύνταγμα στην Κέρκυρα από 31 Δεκεμβρίου 1944. Ο τρόμος των κατσαπλιάδων είχε διαδοθεί στην πόλη της Λευκάδας όπου η νεολαία είχε συνθέσει ένα σατυρικό τραγούδι διακωμωδώντας και εμπαίζοντας αυτούς τους πανικόβλητους τέως παλικαράδες. «Αδέρφια στείλτε μας σωσίβια γιατί μας πιάσαν ΕΑΜίτες».

444. *Ibid*, Έκθεσις Λεπτομερής του Διοικητού του τέως 25 Συν/τος Πεζικού ΕΔΕΣ Λευκάδος, Αντ/χου Πεζ. Μαραγκού Κων/νου..., σ. 7.

στα 200 μέτρα από τις βορειοανατολικές επάλξεις, είχε μια καθολική αντίληψη της αναρχίας που επικρατούσε εκεί, και θα κυρίευε αμαχητί το Φρούριο, αποκόπτωντας κάθε οδό διαφυγής, τον είχε καταπτοήσει.

Στην απελπισία του ο Μαραγκός, έχοντας απολέσει πλήρως τον έλεγχο των ορδών των εξαγριωμένων Ακαρνάνων, εξαποστέλνει νέους μεσολαβητές, «συμπατριώτες τους» που αυτή τη φορά θα έκαναν έκκληση πλέον στους δεσμούς αίματος που τους συνέδεαν και θα τους εκλιπαρούσαν να μην εγκαταλείψουν την ηγεσία του ΕΔΕΣ αιχμάλωτοι του ΕΛΑΣ. Και γνωρίζοντας το δύσκολο του εγχειρήματος ο ίδιος ο Μαραγκός αποφασίζει να τους ενισχύσει με την παρουσία του ανθυπολοχαγού Κων/νου Σερεπίσιου[445] και του ιατρού του συν/τος Κοψιδά Χρήστο.

Στο Φρούριο όμως επικρατούσε οχλοκρατικός αναβρασμός και τα παραληρούντα στίφη, οι «αντάρτες» κατά τον Μαραγκό, βρίσκονταν «εν επαναστάσει». Η ζωή η ίδια των απεσταλμένων αλλά και του ίδιου του Μαραγκού απειλείτο. Κάθε ιδέα συγκράτησης εγκαταλείπεται. Ο Μαραγκός υποκύπτει:

> «Περί ώραν 1 μετά μεσονύκτιον μετέβησαν εις το Φρούριον, ο ιατρός του Συντάγματος Κοψιδάς Χρ. και ο Ανθ/γος Σερεπίσιος Κωνστ. και μετ' ολίγον μετέβημεν και ο υποφαινόμενος μετά του Υποδιοικητού Ταγματάρχου Πολίτου Αναστ. εύρομεν τους αντάρτας εν επαναστάσει ετοιμαζομένους να απέλθουν και απειλούντας τόσον τους επικεφαλής τον Υπολ/γον Ζηγούρην Βασ. και Οπλαρχηγόν Μπουρδούβαλην Ιω. [γνωστός σαν και Γουρούνας από τη Ζαβέρδα], όσον και τον Αν/γον Σερεπίσον Κων/νον, όστις και ως συμπατριώτης των προσεπάθει, με επιμονήν πλην ματαίως να επιβληθή εις τους αντάρτας και να τους πείσει να μείνουν.
>
> *Παρομοίας επιθέσεις υπέστημεν ο υποφαινόμενος μετά του Υποδιοικητού, των στασιασάντων ανταρτών μη στεργόντων να παραμείνωσιν ουδ' επ' ελάχιστον ακόμη εις τας θέσεις των.*

445. Ο αναφερόμενος ανθ/γος Κωνσταντίνος Σερεπίσιος ή Σερεπίσος ή Συρεπίσιος, όπως ο ίδιος υπογράφεται, σε έγγραφό του στον Έπαρχον Λευκάδας, Δ/σεις Χωρ/κης Πρέβεζας και Λευκάδας ως Δ/της της δοσίλογης Νομαρχίας Πρέβεζας τον Απρίλη του 1944, υπηρετούσε ως Διευθυντής της Νομαρχίας Πρέβεζας υπό τον Δοσίλογον Νομάρχη και συμπατριώτη του Νικόλαο Ασπρογέρακα – Γρίβα. Ο Ασπρογέρακας είχε αναλάβει την Νομαρχία Πρέβεζας τις 30/9/1943 επί κυβερνήσεως Ράλλη και παρέμεινε Νομάρχης μέχρι τις 11 Οκτωβρίου 1944.

Η Νομαρχία Πρέβεζας, όπως και όλες οι δοσίλογες κρατικές υπηρεσίες της κυβέρνη-

Ενταύθα οφείλω να τονίσω ότι ο Εφ. Ανθ/γος Πεζ. Κατσικοπάρης Δημήτριος ... ουδόλως επενέβη ίνα συγκρατήση τους άνδρας του... ο έτερος διμοιρίτης... Οπλαρχηγός Μπουρδούβαλης Ιω. συνιστά μεν εις τους άνδρας του να παραμείνουν αλλά οι συστάσεις του ήσαν αμφιβόλου ειλικρινείας και η εν γένει στάσις του του ήτο λίαν ύποπτος.

Αντιθέτως κατέβαλλον απεγνωσμένας προσπάθειας διά να πείσουν τους αντάρτας να παραμείνουν ο Ανθ/γος Σερεπίσος Κωνσ. Του τελευταίου μάλιστα ομιλήσαντος *λίαν εντόνως και αυστηρώς ηπειλήθη και η ζωή υπό των στασιασάντων ανταρτών*».[446]

Το αποκορύφωμα της «ανταρσίας» δεν αργεί. Οι Ακαρνάνες δεν έχουν την ψυχική αντοχή να μείνουν έστω και μια επιπλέον ώρα. «Στρέψαντες τα όπλα καθ' όλων ημών επεβιβάσθησαν αμέσως του βενζινοπλοίου...».[447]

σης Ράλλη, ασκούσε εξουσία μέσω των Γερμανικών στρατιωτικών αρχών διά τις ανάγκες των Γερμανικών Στρατιωτικών Αρχών. Η Διαταγή που υπογράφει ο Κων. *Συρεπίσιος* δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για το έργο της «Ελληνικής» Νομαρχίας ως εντολοδόχου και θεραπαινίδας των Γερμανικών στρατιωτικών αρχών, και του πιθαναγκασμού που ασκούσε στον ελληνικό λαό:

«Κατόπιν ανακοινώσεως του Γερμανικού Φρουραρχείου Πρεβέζης άπαντες οι δημόται της περιφέρειάς σας, [Επαρχία Λευκάδας] οφείλουσι ν' αναρτήσωσι εις εμφανές μέρος επί της εξώθυρας της οικίας την κατάστασιν συμφώνως προς το αποστελλόμενον υπόδειγμα εν τη οποία θ' αναγράφωνται με λατινικούς χαρακτήρες, το ονοματεπώνυμον όλων των μελών της οικογένειας, παραπλεύρως δε εις την στήλην των παρατηρήσεων θ' αναγράφεται η ηλικία εκάστου και ο αριθμός του δελτίου ταυτότητος. ...ίνα ελέγχηται υπό των Γερμανών στρατιωτικών της περιφέρειάς σας.

Διά την ακριβή σύνταξιν των ανωτέρω δελτίων και ανάρτισιν *αυτών καθίστασθε υπεύθυνος απέναντι ημών και του Γερμανικού Φρουραρχείου Πρεβέζης*».

Μόλις οι Γερμανοί αποχωρούν από την Πρέβεζα τις 14 Σεπτέμβρη 1944, ο Σερεπίσιος κατάτάσσεται όπως και ο δοσίλογος Νομάρχης Τρικάλων πριν, Σαράντης, στον Ζέρβα στην προκειμένη περίπτωση στο Μαραγκό, όχι από την αρχή, Σεπτέμβρης 44 αλλά προσκολλάται τις τελευταίες μέρες του Νοέμβρη 44. Αρχείο Μελισσηνού, *Αρχείον Α, Ιστορία Πολέμου ΙΙΙ Κυβερνητικαί Μεταβολαί, Σύνθεσις Υπηρεσιών, Κατάστασις των διατελεσάντων Νομαρχών κατά το από 23 Απριλίου 1941 μέχρι 30 Οκτωβρίου 1944 χρονικόν διάστημα*, σ. 1, Αρχείο Ξ. Κατωπόδη, *Διάφορες διαταγές Νομαρχίας Πρέβεζας και Επαρχίου Λευκάδας*, σ. 1.

446. Αρχείο Μαραγκού, Έκθεσις Λεπτομερής του Διοικητού του τέως 25 Συντάγματος Πεζικού ΕΔΕΣ Λευκάδος, Αντ/ρχου Πεζ. Μαραγκού Κων/νου..., σσ. 7-8.

447. Αυτή είναι η περίφημη πειθαρχία των τμημάτων που παρουσίασε ο Μαραγκός στον Μακκά και παρέλασαν ενώπιόν του σαν ελευθερωτές της Λευκάδας από τους Γερμανούς.

Ο Μαραγκός τους ακολουθεί: «Αναγκαστικώς δε επιβιβάσθημεν του βενζινοπλοίου και ο υποφαινόμενος μετά των αξιωματικών μου...».[448]

Η προτροπάδην άδοξη φυγή του Μαραγκού τις μεταμεσονύκτιες ώρες, 2 το πρωί, τις 30 Δεκεμβρίου 1944, υπό τους αλαλαγμούς και αφορισμούς του ξέφρενου πλήθους, σημειώνει το θλιβερό τέλος της τετράμηνης τυραννικής κατοχής της Λευκάδας από τις ορδές των οπλαρχηγών και Βέρη.

Ήδη, από την προηγούμενη ημέρα, όχι πολλές ώρες πριν, την 29 Δεκέμβρη 1944, είχε αρχίσει ένας φρενίτης κύκλος συσκέψεων και επαφών των πολιτικών καθοδηγητών του «Διευθυντηρίου» της επιτροπής της συντηρητικής παράταξης, με το Μαραγκό, για την όσο το δυνατό ανώδυνη παράδοση της Λευκάδας, χωρίς αντίποινα, ιδιαίτερα και μετά τις τελευταίες διώξεις που είχε επιβάλει ο Μαραγκός.[449]

Η σύσκεψη που οριοθετεί την κατάρρευση του «κράτους Μαραγκού» συγκαλείται στο σπίτι του Πολιτικού Διοικητή Δημ. Γιαννουλάτου,[450] με

448. *Ibid.*

449. Την 21 Δεκεμβρίου 1944 ο Μαραγκός προχώρησε σε «αθρόες» συλλήψεις πολιτών στην πόλη της Λευκάδας και στα χωριά που τα εγκλήματά τους ήτανε ότι ανήκαν, κατά το Μαραγκό, στο ΚΚΕ και στο ΕΑΜ. Οι φυλακές της πόλης και του Φρουρίου εγέμισαν από πολίτες σε τέτοιο βαθμό που κάθε οικογένεια είχε και ένα ή δύο κρατουμένους. Οι συλλήψεις αυτές όταν ο ΕΔΕΣ στην Ήπειρο υποχωρούσε με μάχες οπισθοφυλακής προς τη θάλασσα η ενέργεια αυτή του Μαραγκού μόνο σαν κίνηση αυτοκτονίας θα μπορούσε να θεωρηθεί. Ο Γιαννουλάτος πλέον νουνεχής από το Μαραγκό και με συνείδηση της ολέθριας αυτής ενέργειας στη μικρή πόλη, ιδιαίτερα όταν η κυριαρχία του Μαραγκού έπνεε τα λοίσθια, με επίσημο έγγραφό του στο Μακκά υποβάλει την παραίτησή του.

Ο Γιαννουλάτος δεν μπορούσε παρά να αποδοκιμάσει την αναρχία που χαρακτήριζε τις τελευταίες ώρες του «κράτους Μαραγκού» και τους κινδύνους που αυτή εγκυμονούσε για τον ίδιο και τον πολιτικό του περίγυρο που κατεύθυνε το Μαραγκό:

«Αναφερόμενος, έγραφε ο Γιαννουλάτος στο Μακκά, εις την από 20/12/44 αναφορά μου και εφόσον η κατάστασις είναι τοιαύτη ώστε η Κυβερνητική εξουσία να μην δύναται να επιβληθεί ουδέ να έχει γνώμην *επί των γενομένων συλλήψεων αίτινες γενόμεναι εις μεγάλον αριθμόν άνευ συγκεκριμένης κατηγορίας και άνευ προσεκτικής* εξέτασης δημιουργούσι δυσφορία και εντόνους διαμαρτυρίας των ενδιαφερομένων εφόσον μάλιστα πλείστοι των συλληφθέντων εδέχοντο όπως δηλώσουσιν ενυπογράφως ότι δεν ανήκουσιν εις ουδεμίαν οργάνωσιν *μέτρον απορριφθέν υπό του κ. Συνταγματάρχου* του 25ου Συντάγματος, υποβάλλω τη παραίτησιν...». Αρχείο Γιαννουλάτου, Αναφορά Γιαννουλάτου στον Κυβερνητικόν Αντιπρόσωπον των Ιονίων Νήσων Μακκά από 21 Δεκεμβρίου 1944, σσ. 1-2.

450. *Ibid.* Πρακτικά σύσκεψης στο σπίτι του Πολιτικού Διοικητή Δ. Γιαννουλάτου. Εντυπωσιάζει η απουσία των άλλων παραγόντων που είχαν αναφανεί την περίοδο Μα-

πρωτοβουλία του ίδιου με τη συμμετοχή μόνο του Μητροπολίτη, του εισαγγελέα Χρ. Λάζαρη και του Μαραγκού και των επιτελών του.[451] Εκεί ένας περιδεής Μαραγκός[452] υπό τις παροτρύνσεις των όχι λιγότερο αγωνιώντων συνομιλητών του, προτείνει: «...όπως ο Πολιτικός Διοικητής της Νήσου μετά του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου [μεταβούν] πλαισιούμενοι από εκπροσώπους του ΕΑΜ ευρισκόμενους εις Φυλακή προς συνάντησιν του αρχηγού των Στρατιωτικών Δυνάμεων του ΕΛΑΣ και διαπραγματευθώσιν αναίμακτον παράδοσιν της Νήσου...».[453]

Και μάλιστα ο Μαραγκός δικαιολογεί, με ένα παρωχημένο και δικολαβιστικό διπλωματικό επιχείρημα την παράδοση της Λευκάδας, στο ΕΑΜ: «...βάσει της συμφωνίας της Καζέρτας, η Λευκάς θα υπαγότανε εις την επιρροήν του ΕΛΑΣ».[454]

Ο Γιαννουλάτος, ουσιαστικά, και οι δύο άλλοι, αποδέχονται τις εισηγήσεις, που οι ίδιοι τον εξανάγκασαν να αποδεχθεί, του Μαραγκού. Ο τελευταίος υποχρεώνεται να δεσμευθεί ότι: «...ούτος με τας δυνάμεις του θα ηδύνατο να κρατήση εισέτι την πόλιν επί *πενθήμερον και ότι εν οιανδήποτε περιπτώσει δεν θα εγκατέλειπε ταύτην προ της επιστροφής της Επιτροπής*».[455]

Η Επιτροπή Γιαννουλάτου πλαισιώνεται, «κατόπιν συνεννοήσεως και μετά των κρατουμένων Εαμιτών εις τας Φυλακάς», με τους τρεις εξέ-

ραγκού είτε του Φραγκούλη ή του Συκιώτη και άλλων που είχαν «προτιμήσει» την ασφάλεια της Πρέβεζας των Άγγλων.

451. Ο Μαραγκός στην έκθεσή του για τα γεγονότα της Λευκάδας την περίοδο αυτή δεν αναφέρει καθόλου για την σύσκεψη αυτή και βέβαια για τις παροτρύνσεις του για παράδοση της Λευκάδας.

452. Αρχείο Γιαννουλάτου, Πρακτικά Σύσκεψης, σ. 1. Ο Μαραγκός απογυμνωμένος από κάθε στρατιωτική ισχύ βάζει σαν προπέτασμα το Γιαννουλάτο και το Δωρόθεο και χωρίς δισταγμό και μια επιτροπή από γνωστούς πολίτες της Λευκάδας που ο ίδιος είχε φυλακίσει λίγες μέρες πριν.

453. *Ibid.*

454. *Ibid*, σ. 1. Ο Μαραγκός που με ιδιαίτερη επιμονή είχε υποστηρίξει ότι σύμφωνα με τη συμφωνία της Καζέρτας η Λευκάδα ανήκε στο Ζέρβα τώρα επικαλείται την ίδια συμφωνία για να δικαιολογήσει τη φυγή του από το νησί.

455. Ο Μαραγκός γνώριζε ότι η προθεσμία των 5 ημερών που διαβεβαίωνε την επιτροπή ότι μπορούσε να διατηρήσει τις δυνάμεις του δε συμβάδιζε με την καθημερινή διαρροή των δυνάμεων του και τη φυγή όλων, των οπλαρχηγών πρωτοστατούντων στις ομαδικές λιποταξίες.

χοντες πολίτες από το χώρο των «αναρχικών» τον γνωστότατο καθηγητή Ιωάννη Γαζή, Λευτέρη Γλένη και τον καθηγητή Ξενοφ. Γληγόρη.[456]

Η πομπή των κηρύκων μάλλον παρά των μεσολαβητών μεταφέρθηκε στους Σφακιώτες, όχι τυχαία επιλογή, με το φορτηγό αυτοκίνητο «και σωφέρ» του άλλου γνωστού μέλους της επιτροπής ΕΔΕΣ Λευκάδας του «Κωνσταντίνου Αραβανή [Τσουκνίδα] εμποροβιομηχάνου».[457]

Ο Γιαννουλάτος ζήτησε τη σύναψη ανακωχής «κατά την διάρκειαν της οποίας θα απεχώρουν οι Στρατιωτικαί δυνάμεις του ΕΔΕΣ εις Λευκάδα καθώς και όσοι επιθυμούσαν εκ των πολιτών».[458]

Όπως ήτανε αναμενόμενο οι προτάσεις αυτές απορρίπτονται. Ο ΕΛΑΣ είχε ήδη καταλάβει ολόκληρο το νησί και η πόλη είχε απελευθερωθεί με τη φυγή των Ακαρνάνων και εξαφάνιση των ντόπιων οπλαρχηγών.

Ο Αραχναίος ο οποίος συναντάται με το Γιαννουλάτο δηλώνει στον τελευταίο ότι επιθυμεί μια συνάντηση με το Μαραγκό για να αποφευχθεί μια αιματοχυσία στην πόλη. Επιπλέον σαν δείγμα καλής θέλησης:

> «...επιμένει ότι ο Μαραγκός δύναται να παραμείνη και να λάβη την θέσιν του εις τον Εθνικόν Στρατόν του ΕΛΑΣ καθώς και οι αξιωματικοί και οι αντάρτες του ΕΛΑΣ».[459]

Αυτά συνέχισε ο Αραχναίος: «ισχύουν μόνο διά τα τμήματα του ΕΔΕΣ και όχι για τους Καλατζαίους και Βέρηδες δι ους δεν αναλαμβάνει ουδεμίαν ευθύνην».[460]

Όμως ο Αραχναίος ευρισκότανε σε επικοινωνία με την πόλη και είχε πληροφορηθεί «διά την γενομένην από της εσπέρας [ίδιας νυκτός που η επιτροπή ευρισκότανε στους Σφακιώτες] κατάρρευσιν του ΕΔΕΣ και την εγκατάλειψιν της πόλεως την νύκτα της 29/12/44».

456. Αρχείο Γιαννουλάτου, Πρακτικά Σύσκεψης στο σπίτι του Πολιτικού Διοικητή, σ. 1.

457. Βλέπε τα σχόλια του Σπύρου Φίλιππα – Πανάγου στην προαναφερθείσα αναφορά του: «Ο πρώτος Λευκάδιος όστις ήνοιξε τας θύρας του εις τους Ιταλούς είναι ο Κων/νος Αραβανής ή Τσουκνίδας στενός φίλος και συνέταιρος εις όλας τας επιχειρήσεις του Ιταλομαθούς εμπορίου (sic) και προέδρου τότε της Κοινότητος Λευκάδος Δημητρίου Γιαννουλάτου», σ. 185.

458. Οι προτάσεις αυτές υποβλήθηκαν από το Γιαννουλάτο εις τη στρατιωτική επιτροπή του ΕΛΑΣ που συνάντησαν τον Ντούσια, τον πρώην καπετάνιο Κύρλα και το Δ/τη του 24 Συντάγματος Αραχναίο. *Ibid.*

459. *Ibid*, σ. 5.

460. *Ibid.*

Ο Αραχναίος τώρα ζήτησε την άμεσο παράδοση του ΕΔΕΣ και του οπλισμού των και σταμάτησε κάθε διάλογο με την επιτροπή που θεώρησε ότι «εγκαταλήφθηκε από τον Μαραγκό».[461] Η επιτροπή επιστρέφει στην πόλη. Στη διαδρομή «υπέστη επίθεσι οπαδών του ΕΑΜ με επικεφαλής... ιερωμένον και εσώθη διά δύο λόγους».[462] Ο Γιαννουλάτος αποδίδει τη σωτηρία τους από την οργή του πλήθους σε έναν της Επιτροπής μέλος του ΕΑΜ:

> «2) Διότι τα μέλη της Επιτροπής του ΕΑΜ[463] επενέβησαν εις δε τούτων εξεφώνησε και λόγον ειπών ότι τα μέλη της επιτροπής διά την ανακωχήν είναι ιερά. Η αποστολή των επέτυχε διότι απεφέχθη η αιματοχυσία».[464]

Το προαναφερόμενο από το Γιαννουλάτο «μέλος της επιτροπής» που δεν «επενέβηκε» μόνο αλλά κυριολεκτικά διέσωσε αυτήν την ίδια τη ζωή των δύο, Γιαννουλάτου και Μητροπολίτη, από τους εξαγριωμένους χωρικούς, ήτανε ο καθηγητής θεολόγος και μέχρι της προηγούμενης ημέρας φυλακισμένος από το Μαραγκό, Πέτρος Γρηγόρης:

> «Μετά τον Δεκέμβρη με ξαναφυλάκισαν, ώσπου μπήκε ο ΕΛΑΣ και μας παρακάλεσε ο Γιαννουλάτος και ο Δεσπότης να πάμε στον ΕΛΑΣ στον Αλέξανδρο οι τρεις φυλακισμένοι... Φθάσαμε στους Σφακιώτες που μόλις και τους γλυτώσαμε απ' το λιντσάρισμα».[465]

Και εάν «εγλύτωσαν» το λιντσάρισμα από τη μεγαθυμία των δύο διωχθέντων και επανειλημμένως φυλακισθέντων θεολόγων καθηγητών, δεν απέφυγαν άλλες ηπιότερες τιμωρίες. Η σατιρική διάθεση και άκακη ταυτόχρονα του Λευκαδίτη χωρικού, μετά από τη στυγνή δοκιμασία των τελευταίων μηνών, ξέσπασε στους αντιπροσώπους Γιαννουλάτο και Μη-

461. *Ibid.*

462. *Ibid.*

463. Η ονομασία των τριών αποφυλακισθέντων με δική του διαταγή, Γιαννουλάτου, ως «Επιτροπής του ΕΑΜ» είναι άδικη και ταυτόχρονα ανακριβής. Οι τρεις χρησίμευαν σαν ασπίδα στην πραγματική επιτροπή Γιαννουλάτου – Μητροπολίτη και του από τα παρασκήνια «Ισχυρού ανδρός» Κων/νου Αραβανή, ο οποίος από σκοπού επιλέχτηκε και η επιτροπή των 2 δεν επήγε στους Σφακιώτες με ταξί όπως ήτανε φυσιολογικό και για τη θέση τους και ηλικία τους.

464. Αρχείο Γιαννουλάτου,. Πρακτικά Σύσκεψης, [προαναφερθείσα], σ. 3.

465. Πέτρος Γρηγόρης, *Αναμνήσεις, Ανέκδοτο Χειρόγραφο*, σ. 3.

τροπολίτη που με τον Αραβανή είχαν πάρει το δρόμο της επιστροφής στην πόλη:

> «Ο Μητροπολίτης και ο Διοικητής έφθασαν εις την πόλιν διά του φορτηγού αυτοκινήτου του Κων/νου Αραβανή του οποίου επέβησαν και οπαδοί του ΕΑΜ υβρίζοντες τούτους κατά την διαδρομήν και τραγουδόντες εμβατήρια του ΕΛΑΣ».[466]

Ο Γιαννουλάτος την ίδια νύκτα συνελήφθηκε και οδηγήθηκε στις ίδιες φυλακές απ' όπου είχε ο ίδιος απελευθερώσει τους θεολόγους καθηγητές το συνταξιούχο Γυμνασιάρχη Γαζή και τον Πέτρο Γρηγόρη.

Στις ίδιες φυλακές τώρα εγκλειστήκανε αρκετοί Λευκαδίτες και όσοι από τους Ξερομερίτες «περιπλανόντο» στην πόλη μετά τη φυγή των συμπατριωτών τους στην Πρέβεζα – Κέρκυρα. Ο Παναγιώτης Μουσούρης που ανέλαβε Διευθυντής Φυλακών μόλις απαλλάχθηκε η πόλη από τους κατσαπλιάδες τους υπολογίζει σε «περίπου τετρακόσιοι εξήντα»,[467] ένας υπερβολικός αριθμός, που αν όχι άλλο υπογραμμίζει το κοινωνικό χάσμα που η τετράμηνη κατοχή των οπλαρχηγών είχε δημιουργήσει στη μικρή πόλη. Και το μάλλον οδυνηρό και τραυματικό συνάμα για την κοινωνική συνοχή του νησιού υπήρξε η τάση για αντίποινα, μια ανθρώπινη αντίδραση αν ληφθεί υπόψη η περίοδος τρομοκρατίας των οπλαρχηγών.

Πολλοί από τους συλληφθέντες προωθούνται σε τόπους εξορίας όπως το περιβόητο στρατόπεδο *«αναμόρφωσης»* στο μοναστήρι της Τατάρτανας στην ορεινή και απρόσιτη Ευρυτανία:

> «Οι κρατούμενοι όταν παρέλαβα εγώ ήσαν περίπου τετρακόσιοι εξήντα. Στο διάστημα αυτό με διέταξαν να ηγηθώ σε τμήμα ασφαλείας

466. Αρχείο Γιαννουλάτου, Πρακτικά Σύσκεψης, σ. 5. Στα πλαίσια αυτά της σατυρικής διαπόμπευσης του Μητροπολίτη και της παρακμής της εκκλησίας που ο ίδιος προΐστατο στη Λευκάδα, ενδιαφέρον έχει και μια ομιλία του Ξ. Κουτσαύτη στο *Πάνθεο* μόλις απελευθερώθηκε το νησί: «Συ μίλησες, γράφει ο Π. Γληγόρης, και άρχισες να λες εναντίον της θρησκείας και του Μωυσή ότι είναι μύθος...». Και ο Γληγόρης αποκαλύπτει και μια άλλη Γιακωβινική ενέργεια, ένα ξέσπασμα των Λευκαδιτών ενάντια στην πολιτική του Δωροθέου: «Ο Κώστας Λιβιτσάνος ήλθε και μας είπε: Σκεφτόμαστε να ξεκινήσουμε ένα συλλαλητήριο απ' τον Άγιο Μηνά και να φθάσουμε στη Μητρόπολη, να πάρουμε τον Δωρόθεο να τον βάλουμε σ' ένα καΐκι, να τον διώξουμε». Παύλος Γληγόρης, *Αναμνήσεις, Ανέκδοτο χειρόγραφο*, σ. 3.

467. Παναγιώτης Μουσούρης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942-1945*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 86.

να πάω σαν επικεφαλής από Λευκάδα εις την Βόνιτσα και τη δεύτερη φορά Λευκάδα – Αμφιλοχία σε ένα τμήμα απαρτιζόμενον την πρώτη φορά από εκατό περίπου φυλακισμένους και τη δεύτερη, περίπου άλλους τόσους».[468]

Ο Παπαστάθης που ανέλαβε αμέσως μετά την Ανώτατη διοίκηση της Λευκάδας, σαν εκλεγμένος εθνοσύμβουλος, περιγράφει το ένθεο παραλήρημα του Λευκαδίτη για την απελευθέρωσή του:

«Οι Εδεσιτοράλληδες παραδόθηκαν και η Λευκάδα καταλήφθηκε αναίμακτα. Ο ενθουσιασμός των κατοίκων δεν περιγράφεται. Κλαίοντας αγκαλιάζονταν με τους Ελασίτες. Χοροί και τραγούδια γέμισαν όλο το νησί».[469]

Και με την ειλικρίνεια και τον πόνο ενός δοκιμασμένου αγωνιστή της Λευκαδίτικης αγροτιάς, ο Παπαστάθης κατέγραψε πράξεις βίας εγκληματικής που οριοθετούν τις πρώτες ημέρες της απελευθέρωσης:

«Δυστυχώς η χαρά αυτή αμαυρώθηκε από εξτρεμιστικές αθλιότητες. Όπως είδαμε η Λευκάδα απελευθερώθηκε με πολύ ελάχιστες θυσίες. Σχεδόν αναίμακτα. Όμως αίμα χύθηκε από τη δράση αιμοχαρών εξτρεμιστικών στοιχείων που δεν αποκλείεται να προέρχονταν από φασιστικές αντιδραστικές οργανώσεις που εισχορήσανε στις τάξεις του ΕΛΑΣ για να τον δυσφημίσουν... Μια ομάδα αιχμαλώτων, που κρατούνταν στο κτίριο του Γυμνασίου, δέχθηκαν επίθεση και κυριολεκτικά κατακρεουργήθηκαν από τα αιμοβόρα αυτά θηρία που δεν μπορεί, δεν είναι δυνατόν να είχαν καμία σχέση με τις αρχές του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ».[470]

Η πρώτη Ιανουαρίου 1945, ημέρα απελευθέρωσης, υπήρξε η αυγή μιας νέας, πρωτοφανούς σε έκταση και στις έστω και πρόσκαιρες συνέπειες της, δημιουργικής περιόδου, στη Λευκάδα, μετά το ζόφο της δεσποτείας των οπλαρχηγών και των συνεργατών τους.

Ο Λευκαδίτικος λαός, για πρώτη φορά στην ιστορία του αναλαμβάνει ο ίδιος, μετά από απόλυτα δημοκρατικές διεργασίες, απόλυτης και καθολικής ελευθερίας, τη διακυβέρνηση του τόπου του. Η συμμετοχή στην το-

468. *Ibid.*
469. Παπαστάθης, *Απομνημονεύματα*, Ανέκδοτο Χειρόγραφο.
470. *Ibid.*

πική αυτοδιοίκηση, στην Παιδεία και τη Δικαιοσύνη θεωρείται πλέον καθήκον του πολίτη που το ασκεί με τη μεγαλύτερη υπευθυνότητα:

«Γενικά την κατάσταση στην Επαρχία Λευκάδας, στις διοικητικές και Δημόσιες υπηρεσίες, τη βρήκα [Παπαστάθης] αξιοθρήνητη. Τέλεια αναρχία επικρατούσε στο Νησί. Οι Εδεσιτοράλληδες καταργήσανε κάθε έννοια Κράτους. Το έγκλημα, οι λεηλασίες, οι κλοπές, οι αυτοδικίες και κακοποιήσεις των πολιτών γίνονταν άφοβα γιατί δεν υπήρχε κάποια Κρατική υπηρεσία που να τα σταματήσει. Όλες οι Διοικητικές αρχές νεκρές. Οι Δικαστικές σαν να μην υπήρχαν. Η Χωροφυλακή στη διάθεση του κατακτητή. Τα Σχολεία σταματημένα και τα κτήριά τους, τα περισσότερα καταστράφηκαν, ... και γενικά η τιμή, η ζωή και η περιουσία των κατοίκων ήταν στη διάθεση κάθε εγκληματίου, κάθε λωποδύτου... Έτσι καλέσαμε το Λαό σε συγκέντρωση και μέσα σε λίγες μέρες εκλέξανε, διά βοής, προσωρινά, ώσπου να γίνουνε κανονικές εκλογές σύμφωνα με τους κώδικες της Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης... Λαϊκά όργανα για την πόλη όλα τα χωριά και επανδρώθηκαν τα Κοινοτικά Συμβούλια και τα Λαϊκά τους Δικαστήρια».[471]

471. Παπαστάθης Κτενάς, *Απομνημονεύματα*, σσ. 92-93.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανέκδοτες Αρχειακές Πηγές

Α) Κρατικά Αρχεία

1. Γερμανικά στρατιωτικά αρχεία, Bundesarchiv – Militararchiv – Freiburg [BA – MA] RW – 4 Oberkommando der Werhrmacht / Nehrmacht Fuhrungsstad.
2. Βρετανικά αρχεία, British State Papers at the Public Record Office, London, Foreign Office.
3. Αρχεία των Ηνωμένων Πολιτειών, National Archives of the United States, Department of State, War Department, Joint Chiefs of staff, O.S.S.
4. Αρχείο Διαταγών Γερμανικής Διοίκησης Νομού Πρέβεζας

Β) Ιδιωτικά Ελληνικά Αρχεία

1. Αρχείο Κωνσταντίνου Μαραγκού, Αντισυνταγματάρχη Διοικητή του 25ου Συντάγματος του ΕΔΕΣ.
2. Αρχείο Δημητρίου Γιαννουλάτου, Δημάρχου, Έπαρχου Λευκάδας 1940 – 1945.

Ανέκδοτα Χειρόγραφα Πρωταγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα 1940 – 1944.

1. Αργυρού Φρόσω – Δρακονταειδή, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
2. Ασπρογέρακας Πάνος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
3. Βανδώρος Ε., *Εγκλουβή*
4. Βανδώρος Σ., *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
5. Βλασσόπουλος Θεοφάνης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
6. Βλάχος Διονύσιος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
7. Βλάχος Πάνος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
8. Βλάχος Τάκης ή Μουτσούκος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
9. Γαζής Γιάννης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
10. Γιαννούλης Πάνος, *Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*
11. Γουρζής Θωμάς, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
12. Γράψας Ηλίας, *Αναμνήσεις*
13. Γράψας Στέφανος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
14. Θερμός Γεώργιος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*

15. Θερμός Νίκος ή Ζούρας, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
16. Θερμός Σπύρος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
17. Κακαβούλης Ε., *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
18. Κατωπόδης Γιάννης, *Πληροφορίες από το Γιάννη Κατωπόδη*
19. Κατωπόδης Ξενοφώντας, Αρχείο Ξ. Κατωπόδη, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
20. Κούρτης Χριστόφορος, *Τα Γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας*
21. Κουτσαύτης Ζώης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
22. Κτενάς Ευστάθιος (Παπαστάθης), *Απομνημονεύματα*
23. Λιβιτσάνος Κώστας, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
24. Λογοθέτης Γεώργιος, *Μνήμες – Λευκάδα*
25. Λογοθέτης Ποσειδώνας, *Το Χρέος, Μνήμες και Μαρτυρίες*
26. Μανωλίτσης Πανταζής, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
27. Μανωλίτσης Τάσος, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
28. Μαρτυρίες Εκτός Σεμιναρίου, Μάχη Καντύλας
29. Ματαφιάς Πάνος, *Μαρτυρία*
30. Μουσούρης Παναγιώτης, *Απομνημονεύματα Περιόδου 1942 – 1945*, Χειρόγραφα Μέρος Α΄ σσ.1-87, Μέρος Β΄ σσ.1-23
31. Παπαδάτος Π., *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
32. Σεραφείμ, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
33. Σγουρόπουλος Πολυχρόνης, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
34. Σγουρός Γεώργιος, *Σημειώσεις – Εντυπώσεις*
35. Σολδάτος Χρήστος, *Αι Λιά, Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
36. Σταματέλος Γεράσιμος ή Αργανιάς, *Ανέκδοτο Χειρόγραφο*
37. Σταύρακας Στάθης, *Ιταλική Κατοχή*
38. Φίλιππας Αλέκος, *Η Αντίσταση στη Λευκάδα*
39. Χειρόγραφη Κατάθεση Ξενοφώντα Γρηγόρη στο Ζώη Κουτσαύτη

Επιλεκτικός Κατάλογος Δημοσιευμένων Πρωταρχικών Πηγών

1. Κουτσαύτης Ζώης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, Αθήνα, 1991
2. Κουτσουβέλης Γεώργιος – Κοντηλάτος, *Αναμνήσεις από την Κατοχή και το Αντάρτικο*, Αθήνα, 1992
3. Μαραγκού Σμύρνη, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφύλιου*, Αθήνα, 1989

Εφημερίδες

1. *Ελληνισμός*, Τοπική εφημερίδα Λευκάδας που εκδόθηκε σε λίγα μόνο φύλλα την περίοδο συνδιοίκησης Βέρη – Γερμανών Λευκάδας.

ABSTRACT

THE COLLABORATORS OF LEFKAS

by
Iohn T. MalakasiS

The focus of this study, a rather extented article, composed, after a painstankigly and exchausting research of archival sources, is the unique phenomenon of massive collaboration of the indigenous political and social elites and the primitive native populous of a secrion of the south-west of the island of Leukas-Santa Maura, collectively known as nationalists[1], with the Axis forces that had occupied Greece in 1941-1944.

Furthermore, the starking differentiation, the social cleavage, between the socialy and culturaly backward primitive south-west of the island and the articulate eastern fertile plains of Leukas. The same, notwithstanding, the traditional way of life, hold true for the less articulate illiterate peoples of a section of western Acarnania.

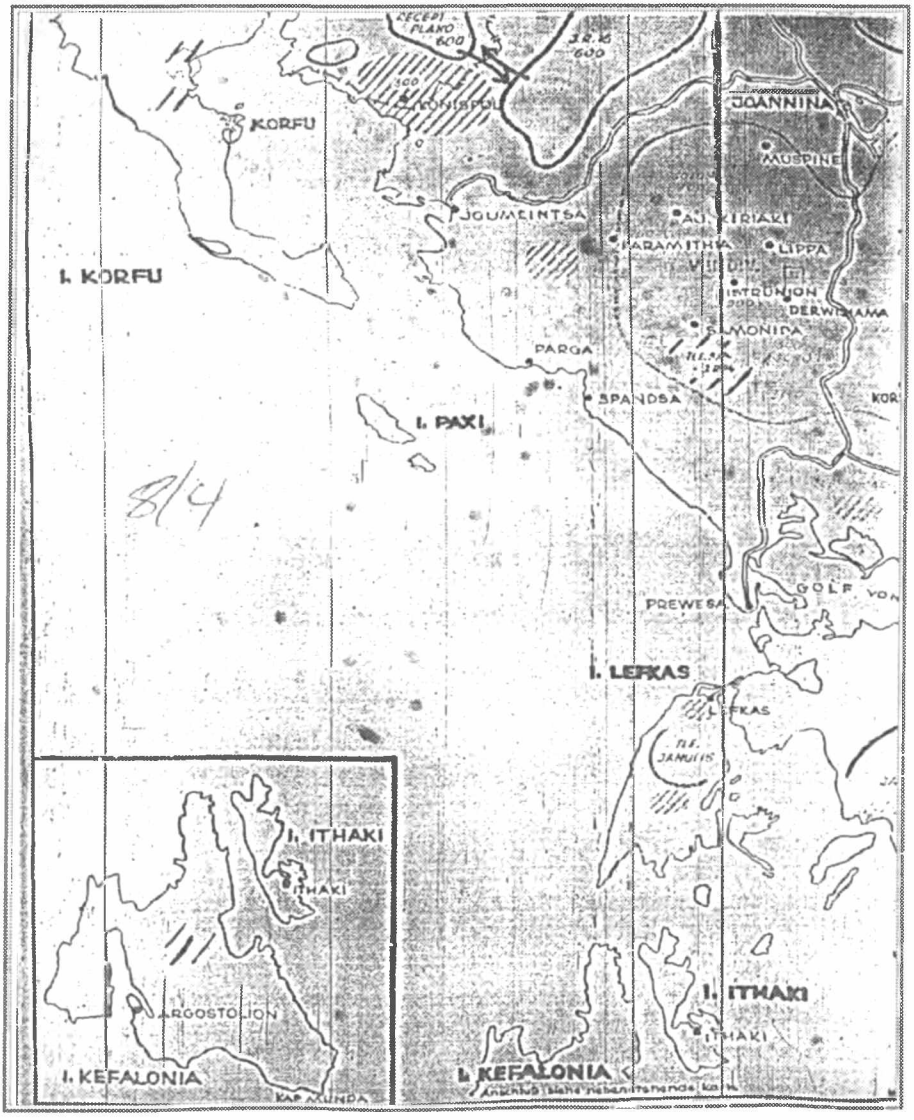
But the *tour de force* is the demonstrated identification of the said *nationalists* with Greek resistance organization known as EDES, the partisan group founded and sustained by the British diplomacy and military. The later sustained them under its auspices, protected them and provided them with dignity, authority and social acceptance.

Notwithstanding, the odium of the former's role as instruments of the German policies on Greece, the state, the Greek government established by the British in Athens on October 1944, not only sanctioned Zerva's policies on the matter, but absolved the Quislings, reinstated them in the body politic and rehabilitated them moraly. In the turbulent years that followed they became the stalwarts of the post war regimes.

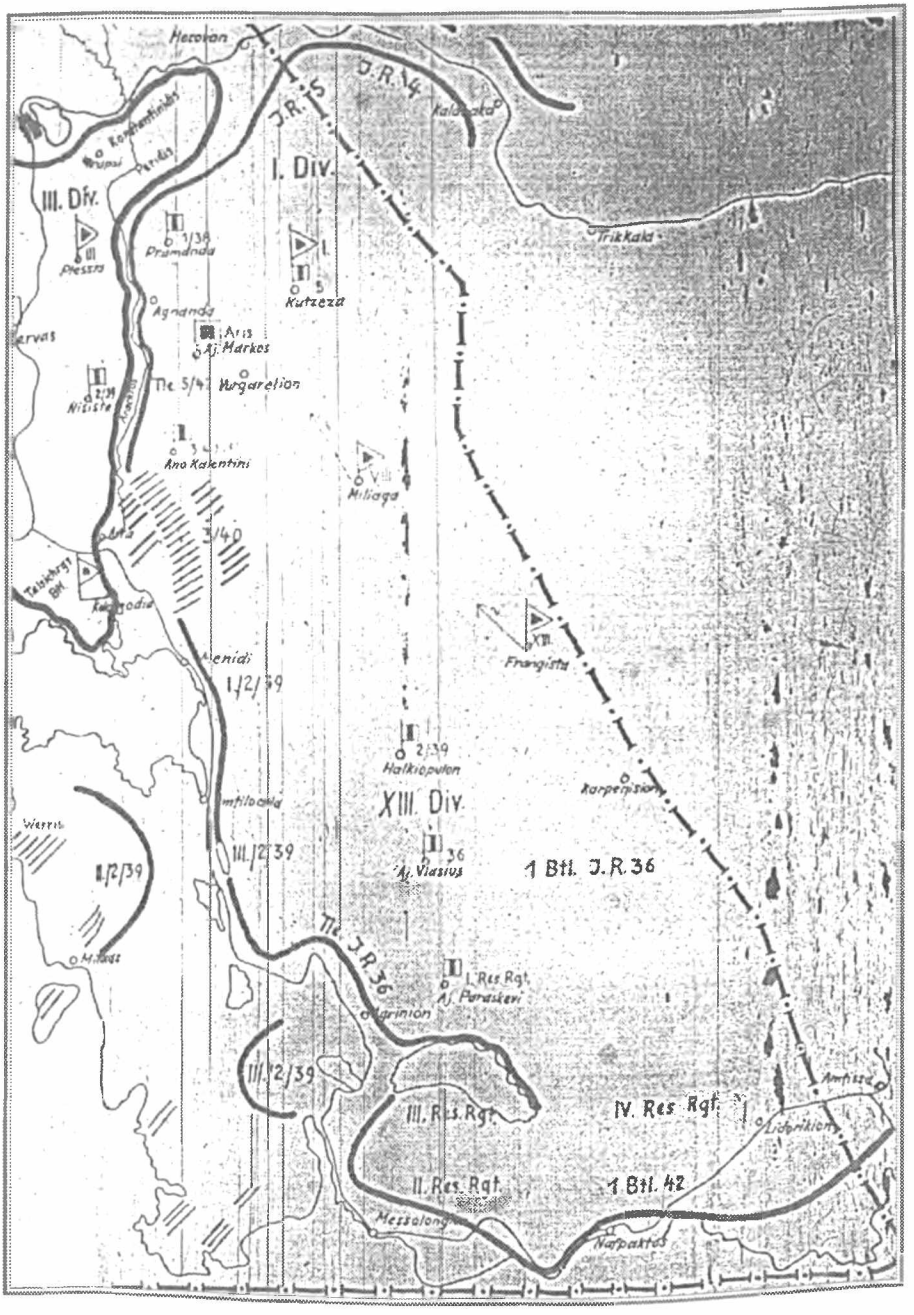
1. Name given by the German occupational forces to the Greek irregulars either alignnent with German army or outright their allies.

ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ XXII ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

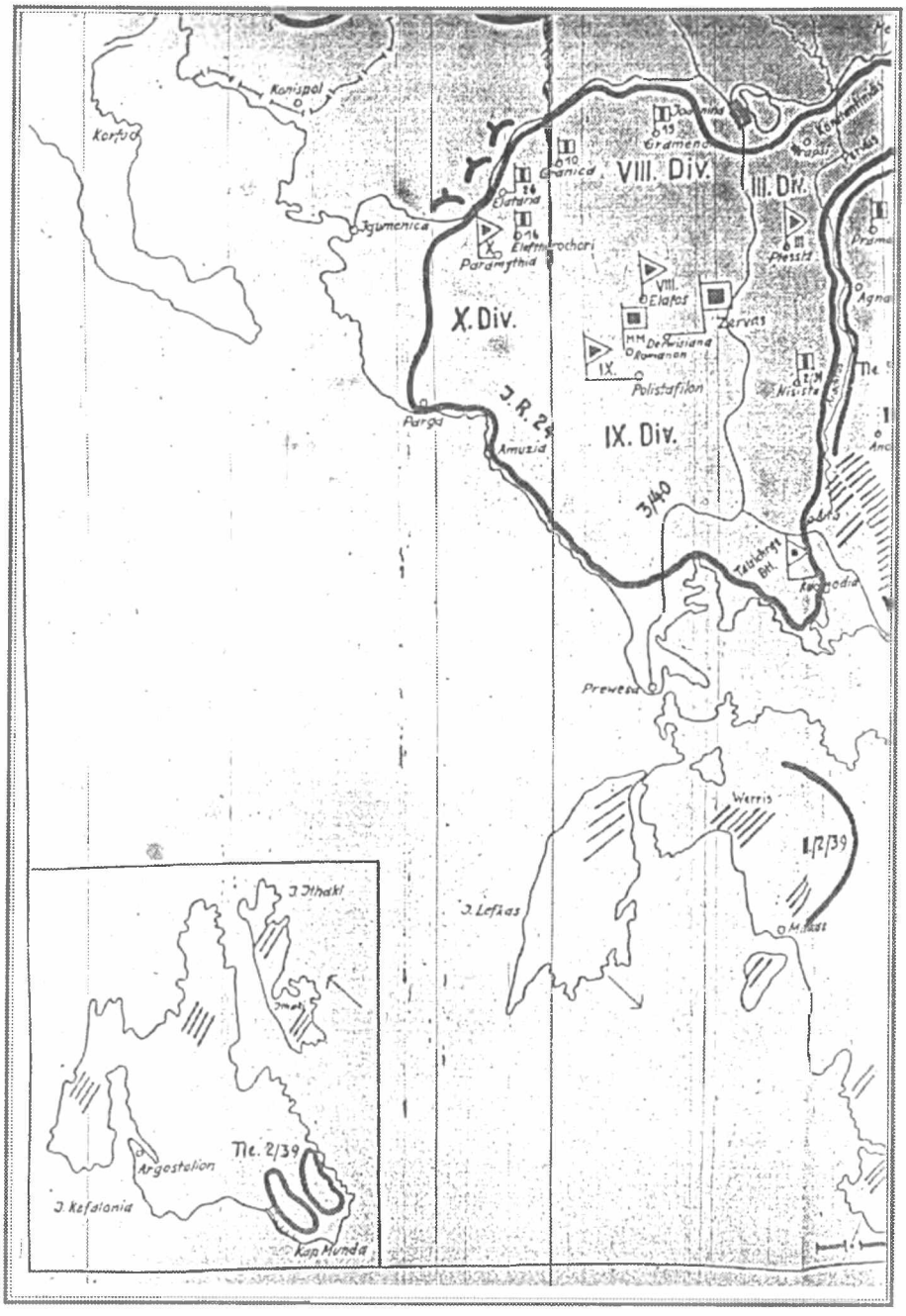
Οι παρακάτω χάρτες υποδεικνύουν τις θέσεις του Γιαννούλη και των συνεργαζόμενων με τους Γερμανούς «εθνικιστικών» δυνάμεων (οπλαρχηγών) - Βέρη. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι Γερμανοί δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην παρουσία του Γιαννούλη που σχεδόν τον θεωρούν κύριο αντίπαλό τους. Βλέπε χάρτες αρ. 1 και 4 και για Βέρη 2 και 3.

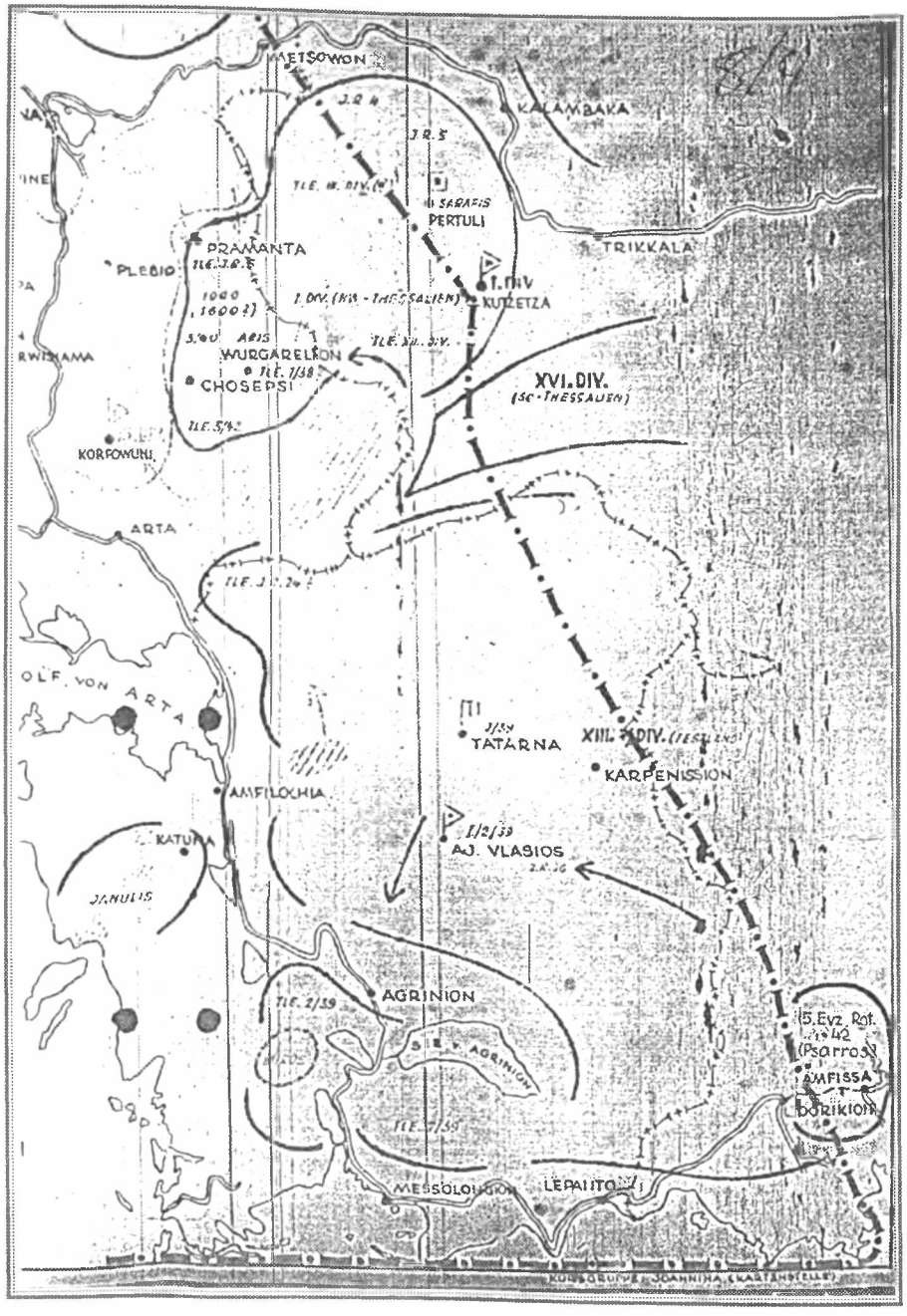
Χάρτης 1.

Hercolon
J.R. 15
J.R. 4
I. Div.
III. Div.
Trikkala
Kutzeza
Pramdinda
Agnanda
Aris
Aj. Markos
Nurgaretion
Ano Kalentini
Miliaga
Frangista
Halkiopulon
XIII. Div.
Karpenision
Aj. Vlasios
1 Btl. J.R. 36
Tc. J.R. 36
Aj. Paraskevi
III./2/39
II./2/39
I./2/39
III. Res. Rgt.
II. Res. Rgt.
IV. Res. Rgt.
1 Btl. 42
Messalonghi
Naupaktos
Amfissa
Lidoriki

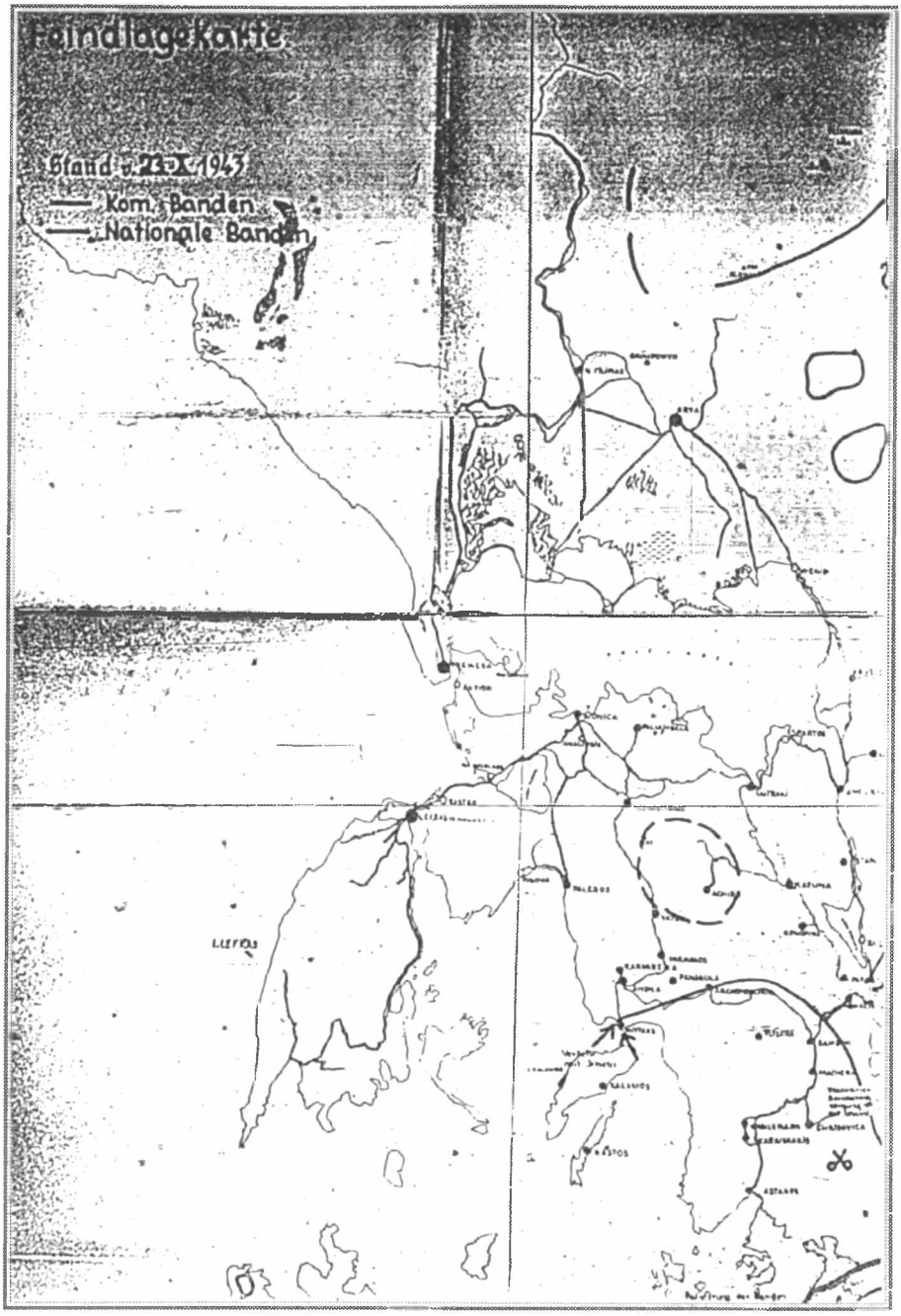
Χάρτης 2.

Konispol
Korfu
Igumenica
Paramythia
X. Div.
Parga
Amuzid
J. R. 24
VIII. Div.
III. Div.
Granica
Gramen
Elafotochori
Elafos
Zervas
Polistafilon
IX. Div.
3/40
Prewesa
Tatsikari Bt.
Kastrodia
Wartis
I./2/39
J. Lefkas
J. Ithaki
Tic. 2/39
Argostelion
J. Kefalonia
Kap Munda

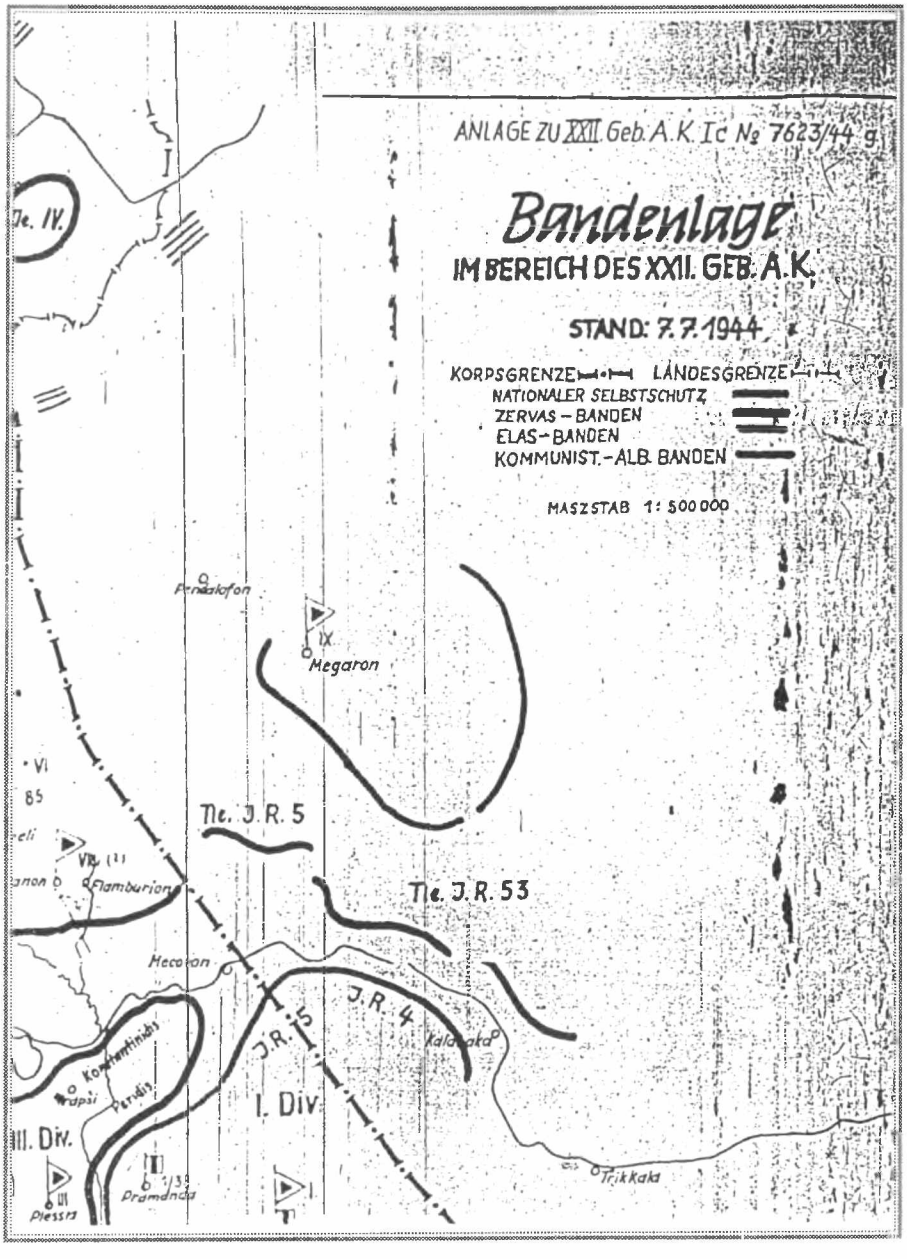
Χάρτης 3.

METSOWON
KALAMBAKA
SARAFIS
PERTULI
TRIKKALA
PRAMANTA
PLEBIO
KUTZETZA
WURGARELION
CHOSEPSI
XVI. DIV.
(SC. THESSALIEN)
KORFOMUNI
ARTA
OLF. VON ARTA
TATARNA
KARPENISSION
AMFILOKHIA
KATUNA
AJ. VLASIOS
AGRINION
AMFISSA
LEPAITO
MESSOLONGION

Χάρτης 4.

Χάρτης 5.

ANLAGE ZU XXII. Geb. A.K. Ic Nr 7623/44 g.
Bandenlage
IM BEREICH DES XXII. GEB. A.K.
STAND: 7.7.1944
KORPSGRENZE
LANDESGRENZE
NATIONALER SELBSTSCHUTZ
ZERVAS – BANDEN
ELAS – BANDEN
KOMMUNIST. – ALB. BANDEN
MASZSTAB 1: 500 000
Pe. IV.
Megaron
Tle. J.R. 5
Tle. J.R. 53
J.R. 4
J.R. 5
I. Div
III. Div.
Trikkala

Χάρτης 6.